T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZLİ ESER ÇALIŞMASI

İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU (1923-1980)

UĞUR TOPAL
15723019

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. AYNUR KOÇAK

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZLİ ESER ÇALIŞMASI

İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU (1923-1980)

UĞUR TOPAL
15723019

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. AYNUR KOÇAK

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZLİ ESER ÇALIŞMASI

İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU (1923-1980)

UĞUR TOPAL
15723019

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 24.06.2019
Tezin Savunulduğu Tarih: 21.06.2019
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Aynur Koçak	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Mehmet Aça	
	Prof. Dr. Nihayet Arslan	

İSTANBUL
Haziran 2019

ÖZ

İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU
(1923-1980)
Uğur Topal
Haziran, 2019

Bu çalışma, Karagöz oyunun 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul kültür ortamlarındaki durumunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Türk temaşa sanatlarından biri olan Karagöz oyunu, yüzyıllar boyunca İstanbul kültür ortamlarında önemli bir yere sahip olmuş ve şehir halkı tarafından ilgi görmüştür. Osmanlı Devleti zamanında Karagöz oyununa karşı var olan ilgi Cumhuriyet'in ilanından sonra devam etmiş ve 1952 yılında halkevlerinin kapatılmasına kadar sürmüştür. Halkevlerinin kapatılmasından sonra Karagöz oyunu unutulmaya başlanmış ve bu sanatı canlandırmak için çalışmalar yapılmıştır. Günümüzde ise Karagöz oyunu, Ramazan ayına özgü ve çocuklara yönelik bir oyun olarak bilinmektedir. Oysa ki Osmanlı Devleti döneminde ve cumhuriyetin ilanından sonra 1950'li yıllara kadar Karagöz oyunu hem yetişkinlere hem de çocuklara hitap etmektedir. Bu tezin amacı, Cumhuriyet döneminde Karagöz oyununun tarihsel gelişimini, halkevlerindeki rolünü, İstanbul kültür ortamlarındaki önemini ve sadece bir çocuk oyunu olmadığını ortaya koymaktır. Beş bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde konunun önemi açıklanırken ikinci bölümünde Karagöz oyununun tarihçesi ele alınmış ve Osmanlı ile Cumhuriyet dönemi gelişimi incelenmiştir. Bu bölümde halkevlerinin Karagöz oyunu ile ilgili yaptığı çalışmalar detaylı olarak arşiv belgeleri eşliğinde anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Karagöz oyununun genel özelliklerinden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde ise dönemin gazete ile dergilerinden edilen veriler doğrultusunda Karagöz oyununun İstanbul sözlü, yazılı ile elektronik kültür ortamlarına yansımaları detaylı olarak ele alınmıştır. Sonuç bölümde ise elde edilen veriler üzerinden Karagöz oyununun Cumhuriyet dönemindeki durumu üzerine analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karagöz, Hacivat, Gölge Oyunu, Temaşa Sanatları, Kültür Ortamları, Halkevleri, Türk Tiyatrosu.

ABSTRACT

KARAGOZ IN ISTANBUL CULTURAL ENVIRONMENTS
(1923-1980)
Uğur Topal
June, 2019

This study was planned to determine the situation of Karagöz in Istanbul cultural environment between 1923 and 1980. Karagöz, one of the Turkish performing arts, has played an important role in Istanbul cultural environments for centuries and was interested by the people of the city. Even after the proclamation of the Republic, popularity of Karagöz was same as in the time of Ottoman Empire and continued until the closure of public houses in 1952. After this period, Karagöz began to be forgotten and remedies were sought. Nowadays, Karagöz is known as a special show for Ramadan and especially for children. However, Karagoz was a galanty show for both adults and children until 1950 especially during Ottoman Empire period. The aim of this study is to show historical development of Karagoz during Republican Period, roles of public houses, its importance in Istanbul cultural environments and not an activity only for children. This study consists of five chapters. In the first chapter, the importance of the subject is explained.
In second chapter, the history and development of Karagoz and also public house studies about Karagoz were mentioned by the help of archive documents. In third chapter, the general features of Karagoz were discussed. In the fourth chapter, the reflections of Karagoz on oral, written and electronic cultural environments are discussed in details by using data from periodicals and magazines were published in this period of time. In the conclusion chapter, the data obtained during this study about Karagoz in the Republican Period were analysed.

Keywords: Karagoz, Hacivat, Galanty Show, Performing Art, Cultural Environment, Public House, Turkish Theatre.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın konusunu "İstanbul Kültür Ortamlarında Karagöz Oyunu (1923-1980)" oluşturmaktadır. Karagöz oyunu İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında detaylı bir şekilde incelenecek olup, Karagöz oyununun Cumhuriyet dönemi tarihi gelişimi ve İstanbul kültür ortamlarındaki durumu bütüncül bir şekilde ele alınacaktır.

15. yüzyıldan itibaren İstanbul kültür ortamlarında varlığını gösteren Karagöz oyunu halk tarafından ilgiyle seyredilmiş fakat zaman içinde oyunun gösterildiği mekanlar ile hitap ettiği kitle değişmiştir. Osmanlı Devleti döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Karagöz oyunu hem yetişkinlere hem çocuklara hitap eden bir oyunken, günümüzde Ramazan ayında hatırlanan ve çocuklara özgü bir eğlence olarak bilinir. 19. ve 20. yüzyılda yaşamış yazarların hatıraları başta olmak üzere çeşitli kaynaklarda, Karagöz oyununun İstanbul kültür ortamlarında önemli bir yeri olduğundan ve yetişkin insanlar tarafından seyredildiğinden bahsedilir. Karagöz oyunu Cumhuriyet'in ilanından sonra bir süre daha hem yetişkinlere hem de çocuklara hitap etmeye devam etmiş ve 1950'li yıllardan itibaren İstanbul kültür ortamlarındaki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu tezin amacı Karagöz oyununun 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul kültür ortamlarındaki durumunu tespit ederek önemini ortaya koymaktır. Günümüzde Ramazan ayında hatırlanan bir çocuk eğlencesi olarak bilinen Karagöz oyununun, 1980 öncesi İstanbul kültür ortamlarında hem çocuklara hem de yetişkinlere hitap ettiği örneklerle açıklanacaktır.

Karagöz oyununun Osmanlı Devleti'ndeki tarihi gelişimine dair çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Karagöz oyununun tarihi gelişimi ile İstanbul sözlü, yazılı, elektronik ortamlarındaki durumunu detaylı bir şekilde ele alan akademik çalışmalar hazırlanmamış ve konu bütün bir şekilde ele alınmamıştır. Bu konu Karagöz oyununun Cumhuriyet dönemindeki tarihi gelişimi ile İstanbul kültür ortamlarındaki durumuna değinmek amacıyla seçilmiş ve bu alandaki eksikliğin tamamlanması hedeflenmiştir.

İnceleme için tarih aralığı olarak 1923 ile 1980 yılları arasının seçilmesinin sebebi temel sebebi her iki tarihte Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına etki eden önemli olayların gerçekleşmiş olmasıdır. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan süreçte kültür ve sanat alanında yapılan çalışmalar desteklenirken 1980 askeri darbesinin yarattığı siyasi ortam bu alanlarda yapılan çalışmaları olumsuz yönde etki etmiştir. Sanatçıların eleştiri yapabileceği özgür ve demokratik ortam yok olmuş ve bu sebeple Karagöz sanatçıları askeri idareyle ters düşmemek adına oyunlarında eleştiri yapmayı bırakmışlardır. Böylece Karagöz oyunu eleştiri yönünü bırakarak çocuklara yönelik bir eğlence haline gelmiştir.

Bu hedef ve amaçlar doğrultusunda tez, beş başlık altında sunulmuştur. Giriş bölümünde Karagöz oyununun 15.yüzyıldan Cumhuriyet'in ilanını kadar olan süreçteki tarihi gelişimi, Cumhuriyet döneminde devlet tarafından desteklenmesi,

halkevleri ve İstanbul kültür ortamlarındaki durumuna dair bilgiler verilerek konuya genel bir hazırlık yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Karagöz oyununun tarihi, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemi şeklinde iki alt başlıkta incelenmiştir. Karagöz oyununun 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'ndeki durumuna değinişmiş ve Karagöz oyununun Cumhuriyet dönemindeki tarihi gelişimi arşiv belgeleriyle birlikte ilk defa bu kadar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu dönemde halkevlerinde yapılan Karagöz oyunuyla ilgili çalışmalar ve devletin Karagöz oyununa yaptığı destekler açıklanmıştır. Cumhuriyet döneminde Karagöz oyunuyla ilgili halkevlerinde yapılan Karagöz çalışmaları, Karagöz ile ilgili kanunlar, Karagöz dernekleri, Cumhuriyet döneminde Karagöz oynatan sanatçılar ve Karagözle ilgili yarışmalar, seminerler ve kurslar detaylı olarak ele alınmıştır.

Karagöz oyununun genel özellikleri ismini taşıyan üçüncü bölümde oyunun bölümleri, oyundaki tipler ve oyun musikisinden bahsedilerek tiplerin sınıflandırılma sorununa değinilmiştir.

Dördüncü bölümde Karagöz oyunu İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında incelenmiştir. Karagöz oyununa dair sözlü kültür ortamında yapılan çalışmalar İstanbul ile sınırlı tutulurken elektronik ortamda yapılan çalışmalara Ankara Radyosu'nun programları, yazılı kaynaklara ise sayıları az olduğundan dolayı İstanbul dışında basılmış kitap, dergi ve gazeteler de dahil edilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Bu tezin her aşamasında sabrı, anlayışı, deneyimi ve birikimiyle bana yol gösteren, tez danışmanım sevgili hocam Prof. Dr. Aynur Koçak'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Kendisinin bana öğrettikleri her daim hayatıma ışık tutacaktır.

Bu tezi hazırlarken yurtiçi yüksek lisans bursiyerlerinden biri olarak maddi açıdan destek gördüğüm, bilime ve bilim insanlarının yetişmesine katkı sağlayan TÜBİTAK'a da teşekkürlerimi sunarım.

Akademik yazım ve etik kurallarını lisans eğitimim sırasında büyük bir özveriyle bana öğreten hocam Tuba Işınsu İsen Durmuş'a, yüksek lisans eğitimim sırasında bana yol gösteren değerli arkadaşım Esengül Sağlam'a, arşivini benimle paylaşan Murat Huten'e, yardımlarından dolayı Aret Çerçi Özkan, Cengiz Özlek, Mevlüt Özhan ve Duygu Tansı'ya, çalışmamın her aşamasında bana destek olan sevgili dostum Ziya Akıngöl'e, doğduğum günden bugüne sevgisini ve emeğini benden esirgemeyen sevgili annem Satı Topal'a ve bugüne gelmemde çok büyük emekleri olan canım aileme sonsuz teşekkürler.

İstanbul; Haziran, 2019. Uğur Topal

KARAGÖZÜN ÖLÜMÜ

Atılmış yerlere bir donuk deri
Sarkıyor bir yana cansız elleri
Mumların damlası, alnının teri
Gözlerin simsiyah rengi kalmamış!..

Bir sönük şem'adır kalbinin yası
İhtiyar bir adam, kambur arkası
Yıkılmış sahnesi, söndü şem'ası
Karan yok perdeyi, çengi kalmamış!..

Kalplerin sevgisi canlı gölgeler
Dört asır herkesi güldürür, güler
Her günün derdi var, öldü dünküler
Bugün o sanatın zevki kalmamış!..

Nigarla, Narçın bey kim bilir nerde?
Bekri gözükmüyor meyhanelerde
Hacivat kendini vermiyor derde
Dostların kalbinde sevgi kalmamış!...

Toyların içinde söndü gitgide
Oynamaz, hali yok şem'a görse de
(Karagöz) akıbet göçtü ahrete
Pek yazık dünyada dengi kalmamış.

H. Adnan

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
TABLO LİSTESİ ..... **x**
KISALTMALAR ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
2. KARAGÖZ OYUNUNUN TARİHÇESİ **6**
2.1. Gölge Oyunun Ortaya Çıkışı 6
2.2. Osmanlı Devleti'nde Karagöz Oyunu 6
2.2.1. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başında İstanbul'da Karagöz 9
2.3. Cumhuriyet Dönemi Karagöz Oyunu (1923-1980) 18
2.3.1. Halkevleri ve Karagöz Oyunu 19
2.3.1.1. Halkevlerinin Açılması 19
2.3.1.2. Halkevleri ve Karagöz Çalışmaları 24
2.3.1.3. İstanbul Halkevi'nin Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmaları 32
2.3.1.4. Ankara Halkevi'nin Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmaları 42
2.3.1.5. Yeni Karagöz Oyun Metinlerinin Yazdırılması 50
2.3.1.6. Eski Karagöz Oyun Metinlerinin Derlenmesi 53
2.3.1.7. Yeni Karagöz Tasvirlerinin Yaptırılması 57
2.3.1.8. Eski Karagöz Tasvirlerinin Toplatılması 60
2.3.1.9. Karagöz Musikisiyle İlgili Yapılan Çalışmalar 64
2.3.2. Karagöz Oyunuyla İlgili Kanunlar 65
2.3.3. İstanbul'da Karagöz Oyunuyla İlgili Kurulan Dernekler 67
2.3.4. İstanbul'da Karagöz Oynatan ve Tasvir Yapan Sanatçılar 68
2.3.5. Karagöz Oyunuyla İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar 80
2.3.5.1. Karagöz Kursları 80
2.3.5.2. Karagöz Oyun Metinleri Yazma Yarışmaları 81

2.3.5.3. Karagöz Semineri 83
2.3.5.4. Karagöz Oynatma Yarışması 84
3. KARAGÖZ OYUNUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ 85
3.1. Oyunun Bölümleri 85
3.2. Karagöz Oyunundaki Kişiler 86
3.2.1. Kişilerin Sınıflandırılması Sorunu 86
3.2.2. Karagöz Oyununun Önemli Tipleri 90
3.3. Karagöz Musikisi 94
4. İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU (1923-1980) 96
4.1.Sözlü Kültür Ortamlarında Karagöz 96
4.1.1. Kahvehaneler 97
4.1.2. Parklar 100
4.1.3. Sinemalar 104
4.1.4. Tiyatrolar 105
4.1.5. Bahçeler 109
4.1.6. Lokantalar, Gazinolar ve Diğer Mekanlar 111
4.2. Yazılı Sözlü Kültür Ortamlarında Karagöz 113
4.2.1. Kitaplar 114
4.2.2. Dergiler 118
4.3.3. Gazeteler 128
4.3.4. Tezler 132
4.3.5. Sergiler, Tasvirler ve Diğer Çalışmalar 132
4.3. Elektronik Kültür Ortamları 134
4.3.1. Filmler 134
4.3.2. Radyo 137
4.3.3. Ses Bantları 140
4.3.4. Plaklar 140
4.3.5. Televizyon 141
5. SONUÇ 144
KAYNAKÇA 152
EKLER 158
ÖZ GEÇMİŞ 200

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Osmanlı Devleti Dönemi'nde İstanbul Karagöz Oynatılan Semtler 10
Tablo 2: Yılı Halkevleri Karagöz Çalışmaları Uygulama Planı 26
Tablo 3: Mayıs 1947 Tarihinde İstanbul'daki Halkevleri Ve Halkodalarında Düzenlenen Karagöz Oyunlarının Çizelgesi..... 37
Tablo 4: Mayıs 1947 Tarihinde Edirne Halkevi'nde Düzenlenen Karagöz Oyunlarının Çizelgesi 38
Tablo 5: Haziran 1947 Tarihinde İstanbul Genelindeki Halkevleri Ve Halkodalarında Yapılan Karagöz Gösterilerinin Çizelgesi 40
Tablo 6: Hayalî Küçük Ali'nin 1947,1948 Ve 1949 Yıllarında Ankara Halkodalarında Yaptığı Karagöz Gösterilerinin Sayılarını Gösteren Tablo..... 48
Tablo 7: Osman Sözen'in 26 Nisan- 10 Mayıs 1950 Tarihleri Arasında Ankara Halkodalarında Yaptığı Karagöz Gösterilerinin Tablosu 50
Tablo 8: Karagöz Senaryoları I İsimli Kitabın İçerik, Yazar Ve Telif Hakkı Bilgilerini Gösteren Tablo 53
Tablo 9: Akhisar Halkevi'nin İstediği Ve Chp Genel Merkezi Tarafından Gönderilen Karagöz Tasvirlerini Gösteren Tablo 58
Tablo 10: İstanbul'da Film Öncesi Karagöz Oynatılan Sinemaların Listesi 104

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	: Bakınız
b.y.y.	: Basım yeri yok
Bah.	: Bahçe
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
der.	: Derleyen
haz.	: Hazırlayan
Ed.	: Editör
He.	: Halkevi
Ho.	: Halkodası
Kul.	: Kulübü
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları Dergisi
Sal.	: Salon
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.y	: Sayfa yok
t.y.	: Tarih yok
yay.	: Yayınları
yay. haz.	: Yayına Hazırlayan

1. GİRİŞ

Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun önemli bir parçası olan Karagöz oyunu, gölge oyununun Osmanlı coğrafyasında şekil bulmuş halidir. İstanbul kültür ortamları, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra gölge oyunuyla tanışır. Gölge oyunu İstanbul'a gelmesinden sonra geçen süre içinde değişikliğe uğrar ve bugün Karagöz ismiyle bildiğimiz oyun haline gelir.

Gölge oyununun İstanbul'a gelmesinden Cumhuriyet'in ilana kadar geçen süreçte, Karagöz oyunu Osmanlı eğlence kültüründe önemli bir yer edinir ve halk tarafından ilgiyle seyredilir. 19. yüzyılda Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra İstanbul halkı ilk önce tiyatro, ardından sinemayla tanışır. Halkın tiyatro ile sinemaya olan ilgisi Karagöz oyunu başta olmak üzere Geleneksel Türk Tiyatrosu'nu olumsuz yönde etkiler ve Karagöz oyununun İstanbul eğlence kültüründe öneminin azalacağı bir dönem başlar. Azalan bu ilgi Cumhuriyet döneminde halkevlerinin tarafından yapılan çalışmalarla tekrar eski haline getirilmek istenir ve çeşitli çalışmalar yapılır. Karagöz oyunu halkevlerinin kapatıldığı 1952 yılına kadar İstanbul kültür ortamlarında varlığını canlı bir biçimde sürdürür. Bu dönemde Karagöz oyununu Ramazan eğlenceleri, sünnet düğünleri, kutlamalar, şenlikler, bayramların yanı sıra yılın her ayında İstanbul'da yer alan çeşitli mekanlarda seyretmek mümkündür.

Cumhuriyetin ilanından sonra ülke genelinde hızlı bir değişim süreci başlar ve her alanda inkılaplar yapılır. Bu süreçten kültür ve sanat alanını da etkilenir. Ülke genelinde sinema ve tiyatro salonlarının sayısı artar, tiyatro toplulukları kurulur ve radyo yayını başlar. Kültür ve sanat alanında yaşanan bu olumlu gelişmelerden Karagöz oyunu olumsuz yönde etkilenir ve devletin resmi politikası içinde kendisine yer edinemez. Halkevlerinin açılmasına kadar geçen süreçte Karagöz sanatçıları, İstanbul'daki kahvehane, bar, gazino, tiyatro, restoran, sinema gibi çeşitli mekanlarda Karagöz oynatmaya devam ederler.

1932 yılında her şehre halkı eğitmek, halkın kültür ve sanat faaliyetlerine erişimini kolaylaştırmak, inkılapları benimsetmek amacıyla devletin resmi kültür kurumları olan halkevleri açılır. Halkevleri salonlarında düzenli olarak Karagöz oyunun da içinde olduğu kültür ve sanat faaliyetleri yapılmaya başlanır ve böylece Karagöz oyununun devlet tarafından destekleneceği bir dönem başlar.

Halkevlerinde düzenlenen sinema, konferans, tiyatro, sergi, konser gibi çeşitli faaliyetler arasından halk en çok tiyatroya ilgi gösterir. Bu sebeple tiyatronun devlet tarafından inkılapların halka anlatılması ve benimsetilmesi için bir propaganda aracı olarak kullanılmasına karar verilir. Bu karar doğrultusunda halkevlerinde Karagöz oyunun da içinde bulunduğu tiyatro çalışmaları yapılır ve halka devletin fikirleri oyunlar aracılığıyla öğretilmek istenir.

Karagöz oyununun halkevleri programına girmesini takip eden süreçte halkevleri salonlarında düzenli olarak Karagöz gösterileri yapılır. Bu gösterilerin yanı sıra oyunu canlandırmak ve halkın ilgisini çekmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılır. Mevcut metinlerin yerine yeni Karagöz oyun metinleri yazdırılır, Karagöz tasvirleri toplatılır ve Karagöz oyunu ile ilgili kitaplar hazırlatılır. Halkevlerinde Karagöz oyunu ile ilgili yapılan çalışmalar, halkevlerinin kapatıldığı 1952 yılına kadar devam eder.

Bu dönemde halkevlerinin yanı sıra İstanbul şehir hayatında çeşitli mekanlarda Karagöz gösterileri yapılır ve Karagöz oyunu hem devlet hem de özel kurumlar tarafından desteklenir. Halkevleri salonlarının yanı sıra Karagöz oynatılan mekanların başında tiyatro ile sinema salonları, parklar, bahçeler ve kahvehaneler gelir. 1952 yılında halkevleri kapatıldıktan sonra Demokrat Parti iktidarı Karagöz oyununa gereken desteği vermez. Bunun sebebi Karagöz oyununun Cumhuriyet Halk Partisi tarafından bir propaganda aracı olarak kullanılması ve halka CHP'nin ideolojisini öğretmesidir. Böylece halkevlerinin kapatılmasıyla Karagöz oyunu için unutulacağı bir dönem başlar. Devletin desteğini alamayan sanatçılar park, bahçe, kahvehane, tiyatro gibi çeşitli mekanlarda Karagöz oynatarak geçimlerini sağlamaya çalışırlar. 1970'li yıllarda televizyonun yaygınlaşmasıyla, Karagöz oyununun varlığı sona erme noktasına gelir.

1980 yılında yapılan askeri darbe her alanda olduğu gibi Karagöz oyununu da etkiler. Siyasi ve sosyal eleştiri yönüyle ön plana çıkan Karagöz oyunu, darbe ortamının

etkisiyle eleştiri yapmayı bırakır ve çocuklara yönelik bir eğlence halini alır. Günümüzde Karagöz oyunu, Ramazan ayında hatırlanan ve çocuklara özgü bir Ramazan eğlencesi olarak bilinir. Ramazan ayı haricinde İstanbul kültür ortamlarında Karagöz oyununa çok nadir rastlanır.

Karagöz oyunu, 1923 ile 1980 yılları arasında sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında etkisini gösterir. Bu dönemde park, bahçe, kahvehane, tiyatro, kahvehane, sinema salonu gibi İstanbul'da yer alan sözlü kültür ortamlarına ait mekanlarda yılın her ayı Karagöz oyununu seyretmek mümkündür. Sözlü kültür ortamlarındaki Karagöz oyunlarının etkisi yazılı kültür ortamlarında da etkisini gösterir. Karagöz tarihi üzerine kitaplar yazılır, Karagöz oyun metinleri incelenir ve derlenir, dergilerde ve gazetelerde Karagöz oyununa dair makaleler yayımlanır, halkevleri tarafından devletin ideolojisine uygun yeni Karagöz oyun metinleri yazdırılır, Karagöz tasvirleri toplanır ve sergiler açılır. Yazılı kültür ortamlarının yanı sıra teknolojinin ilerlemesiyle Karagöz oyunu elektronik ortamlara da yansır. Karagöz oyunu ile ilgili ses kayıtları yapılır ve plaklar hazırlanır. Ardından Karagöz oyunu ile ilgili sinema filmleri çekilir, radyo ve televizyon programları yapılır. Bu tezde 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında Karagöz oyunu ile ilgili yapılan çalışmalar detaylı olarak incelenecektir.

Bu tezin amacı Karagöz oyununun 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul kültür ortamlarındaki durumu ve önemi açıklanacaktır. Günümüzde Ramazan ayında hatırlanan bir çocuk eğlencesi olarak bilinen Karagöz oyununun, 1980 öncesi İstanbul kültür ortamlarında hem çocuklara hem de yetişkinlere hitap ettiği örneklerle ortaya konulacaktır.

Bugüne kadar Karagöz oyunuyla ilgili kitap, makale ve tez şeklinde çeşitli akademik yayınlar hazırlanmıştır. Karagöz oyunu ile ilgili kitapların bir kısmında Karagöz oyununun Osmanlı dönemi tarihi, Karagöz oyunun nasıl ortaya çıktığı, Karagöz oyun metinleri ve Karagöz musikisi gibi konular ele alınmıştır. Makale ve tezler de Karagöz ve sinema, Karagöz oyunu ve müziği, Karagöz oyunlarındaki eğitsel unsurlar, Karagöz oyununda değişim, Karagöz oyunundaki tipler gibi konular işlenmiştir. 1923 ile 1980 yılları arasında Cumhuriyet dönemi Karagöz oyununun tarihi ile İstanbul kültür ortamlarında Karagöz oyununu inceleyen bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu amaçla, Karagöz oyununun İstanbul kültür ortamlarındaki

durumunu ele alan bütüncül bir çalışma hazırlanmak istenmiş ve sözlü, yazılı, elektronik kültür ortamlardaki Karagöz oyunu araştırılmıştır.

"İstanbul Kültür Ortamlarında Karagöz Oyunu (1923-1930)" isimli bu tez hazırlanırken yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Yazılı kaynaklar arasında kitaplar, dönemin gazeteleri ile dergiler ve devlet arşivlerinde yer alan belgelerden yararlanılmıştır. 1923 ile 1980 arası yayınlanan gazete ile dergilerin hepsinin taranması mümkün olmadığı için bir sınırlama yapılmıştır. Akşam, Hakimiyet-i Milliye, Milliyet, Yeni Sabah Kurun, Tanin, Ulus, Vakit gazeteleri ile Yeni Adam, Türk Folklor Araştırmaları, Varlık, Türk Dili dergileri seçilmiştir. Bu gazete ve dergilerin tamamı taranarak Karagöz oyunu ile ilgili makaleler, haberler ve gazeten yazıları listelenmiştir. Bu sınırların dışında kalan gazete ve dergilerinde Karagöz oyunuyla ilgili sayılarına mümkün olduğunca bakılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın önemi, amacı ve sınırlılıkları açıklanmıştır. İkinci bölümünde, Karagöz oyunun tarihçesi ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'deki gelişimi ele alınmış; Karagöz oyununun Osmanlı Devleti'nde geçirdiği tarihsel sürece özellikle 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başında İstanbul'daki durumuna değinilmiş, ardından Cumhuriyet döneminde yaşadığı gelişmeler açıklanmıştır. Cumhuriyet döneminde Karagöz oyunuyla ilgili halkevlerinde yapılan Karagöz çalışmaları, Karagöz ile ilgili kanunlar, Karagöz dernekleri, Cumhuriyet döneminde Karagöz oynatan sanatçılar ve Karagözle ilgili yarışmalar, seminerler ve kurslar detaylı olarak ele alınmıştır.

Karagöz oyununun genel özellikleri ismini taşıyan üçüncü bölümde oyunun bölümleri, oyundaki tipler ve oyun musikisinden bahsedilerek tiplerin sınıflandırma sorununa değinilmiştir.

İstanbul Kültür Ortamlarında Karagöz Oyunu (1923-1980) isimli dördüncü bölümde 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul'da Karagöz oyunuyla ilgili yapılan çalışmalar sözlü, yazılı ve elektronik ortamlar şeklinde üçe ayrılarak incelenmiştir. Karagöz oyununa dair sözlü kültür ortamında yapılan çalışmalar İstanbul ile sınırlı tutulmuştur. Bu yıllarda yazılı ve elektronik kültür ortamlarında Karagöz oyunuyla ilgili yapılan çalışmaların sayısı az olduğu için belli bir sınırlama yapılmamıştır. Elektronik ortamda yapılan çalışmalara Ankara Radyosu'nun programları, yazılı kaynaklara ise İstanbul dışında basılmış kitap, dergi ve gazeteler de dahil edilmiştir.

Sonuç bölümünde elde edilen veriler yorumlanmış ve Karagöz oyununun 1923 ile 1980 arası İstanbul Kültür ortamlarında durumu gazetelerden verilen örneklerle ortaya konulmuştur.Karagöz oyunun Cumhuriyet dönemi tarihi gelişimine özellikle halkevlerinde yapılan çalışmaların önemine değinilmiştir.

2. KARAGÖZ OYUNUNUN TARİHÇESİ

2.1. Gölge Oyunun Ortaya Çıkışı

Gölge oyunu, Karagöz oyununun temel yapı taşıdır ve ikisi birbirinden ayrı düşünülemez. Karagöz oyununu anlamak için gölge oyununu incelemek gerekir. Bu sebeple Karagöz oyununun nasıl ortaya çıktığına bakılmadan önce gölge oyununun kökeni ele alınmalıdır.

Gölge oyununun nerede ve nasıl ortaya çıktığına dair farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden ilkine göre gölge oyunu Asya'da doğup batıya doğru yayılır. İkinci görüş ise, gölge oyunu batıdan doğuya yani Asya'ya gittiğini iddia eder[1]. Doğudan doğduğu yerler arasında Çin, Hindistan ya da Endonezya (Cava) olduğu düşünülür. Gölge oyununun Asya'da doğup dünyaya yayılması genel kabul gören bir görüştür. George Jacob'a göre, M.Ö. 140 yılında, Çin İmparatoru Wu eşini kaybeder ve sanatçı Shaw Woeng imparatorun eşine benzer bir şekil hazırlar. Hazırladığı şekli kesip güçlü ışıklarla aydınlatılmış bir beyaz perdenin arkasından imparatora gösterir. Nureddin Sevin gölge oyununun Çin'de doğduğu görüşüne katılır fakat M.Ö. 140 yılından daha önce ortaya çıktığını söyler[2].

Gölge oyununun, İslam ülkelerine Endonezya'dan (Cava) yayıldığı kabul edilir. Çin ve Güneydoğu Asya kıyılarını dolaşan Arap gezgin ve tacirleri Endonezya'da gölge oyununu görürler. Böylece gölge oyunu gezginler ve tacirler aracılığıyla Arap coğrafyasında yayılır.

2.2. Osmanlı Devleti'nde Karagöz Oyunu

Gölge oyunu Osmanlı Devleti'nde Karagöz adıyla anılmadan önce Zıll-ı Hayal, Tayfül-Hayal, Luûb-i Sitare gibi isimlerle bilinir. Karagöz oyununu oynatan kişilere ise Hayalî denir. Oyunun İstanbul'a ne zaman ve nasıl geldiğine dair farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerden ilkine göre, gölge oyununun Çin ve Hindistan'dan gelen

[1] Metin And, **Geleneksel Türk Tiyatrosu: Kukla-Karagöz-Ortaoyunu**, (Ankara: Bilgi Yay., 1969), 107.
[2] Nureddin Sevin, **Türk Gölge Oyunu**, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1968), 4.

Çingeneler aracılığıyla Türkiye'ye geldiğidir. Bu fikre George Jacop bir olasılık olarak değinir. İkinci rivayet, gölge oyununun Yahudilerle birlikte İspanya ve Portekiz'den geldiğini ileri sürer. Üçüncü ve genel kabul gören rivayet gölge oyununun Türkiye'ye Mısır'dan geldiğidir. Yavuz Sultan Selim dönemi tarihçilerinden biri olan İbni İlyas, Karagöz oyunu XVI. yüzyılda Mısır'dan İstanbul'a geldiğini belirtir. Yavuz Sultan Selim 1517 yılında Mısır'ı fetheder ve Memlük Sultanı II. Tumanbay'ı 15 Nisan 1517 tarihinde astırır. Bu idamı seyreden bir gölge oyunu sanatçısı II. Tumanbay'ın asılmasını perdeye yansıtır ve Yavuz Sultan Selim'e sunar. Gösteride II. Tumanbay'ın Züveyle kapısında asılışı ve ipin iki kez kopuşu canlandırılır. Yavuz Sultan Selim oyunu çok beğenir ve İstanbul'a dönerken oyuncuyu yanında götürür. Daha sonra ise padişahın kız kardeşi Gevherhan Sultan'ın düğünü için Mısır'dan gölge oyuncuları getirilir.

Metin And'a göre gölge oyununa Türk yaratıcılığı katılır ve XVII. yüzyılda Karagöz oyunu kesin biçimini alır. Bu yüzyılda Evliya Çelebi, haftada iki gece Sultan IV. Murad'a temsil veren Karagözcü Kör Hasan-zade Mehmet Çelebi'nin bilgin, Farsça ve Arapça bilip müzikte usta olduğunu belirtir[3].

Gölge oyununun Osmanlı coğrafyasında neden Karagöz ismini aldığına ve oyunun ana karakterleri olan Karagöz ile Hacivat'ın gerçekten yaşayıp yaşamadığına dair kesin bir bilgi yoktur fakat bu konuda çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan genel kabul gören rivayete göre, Sultan Orhan Bursa'da bir cami yaptırır ve cami inşaatında Karagöz demirci, Hacivat ise ustabaşı olarak vazifelidir. Karagöz ile Hacivat çalışırken sık sık şakalaşırlar ve bu şakalaşmayı izlemeye dalan diğer işçiler işlerini ihmal ederler. Aylar geçmesine rağmen cami inşaatında kayda değer bir ilerleme olmaz ve Sultan Orhan mimarbaşını çağırıp sebebini sorar. Mimarbaşı da sebep olarak Karagöz ile Hacivat'ın şakalaştıklarını ve diğer işçilerin onları izlerken işlerini bıraktıklarını anlatır. Bunun üzerine padişah Karagöz ile Hacivat'ı yanına çağırıp uyarır. Padişah tekrar cami inşaatını görmeye gelir, bir ilerleme olmadığını görür ve Karagöz ile Hacivat'ın idamına karar verir. Karagöz ile Hacivat idam edilir fakat daha sonra padişah bu kararından pişman olur ve vicdan azabı duyar. Bunun üzerine Şeyh Küşterî saraya bir perde kurar, Karagöz ile Hacivat'ı canlandırır ve böylece

[3] And, 1969, 121.

Karagöz oyunu ortaya çıkar. Ünver Oral, bu görüşe katılmaz ve bu görüşün mantık dışı olduğunu söyler[4].

Evliya Çelebi ise farklı bir rivayetten bahseder. Efelioğlu Hacı Eyvad, Selçuklular çağında Mekke'den Bursa'ya gidip gelen Yorkça Halil diye tanınmış biridir ve eşkıyalar tarafından öldürülür. Karagöz ise İstanbul Tekfuru Konstanti'nin seyisi olup Edirne dolaylarında Kırk Kilise'den Kıpti Sofyozlu Bali Çelebi'dir. Karagöz, yılda bir kez Tekfur tarafından Alaeddin Selçukî'ye gönderilir ve bu sırada Hacivat ile buluşup konuşur. Bu iki arkadaşın konuşmaları Hayalîler tarafından gölge oyunu olarak oynatılır[5].

Karagöz oyununa dair bir başka rivayet ise Şeyh Küşterî ile ilgilidir. Karagöz Kırklareli'nde demircilik yapan Kambur Ahmet Bali Çelebi'dir. Bursa'nın fethedilmesinden sonra Bursa civarındaki Demirtaş köyüne yerleşir ve Orhan Bey tarafından Bursa'da yaptırılan cami inşaatında çalışır. Hacı Ivaz, diğer adıyla Hacivat, caminin mimarıdır ve inşaattan sorumludur. İnşaatta çalışanlar, şakacı bir kişiliğe sahip olan Karagöz'ü izlemeye dalıp işlerini aksatırlar. Orhan Bey, camii inşaatının yavaş ilerlemesine kızar ve minarenin dibinde Karagöz'ü idam ettirir[6]. Bunun üzerine Hacivat'ın hayata küsüp hacca gittiği ve orada vefat ettiği anlatılır. İdamın halk arasında kötü bir tesir bırakması Sultan Orhan'ı vicdanen rahatsız eder. Hacivat'ın da vefatını öğrenmesi üzerine her ikisini tanıyan Şeyh Küşterî'yi huzuruna çağırır ve onların nasıl insanlar olduklarını sorar. Karagöz ve Hacivat'ın hallerini hikaye etmesini istediğinde Şeyh Küşterî de onları hayal perdesinde oynatabileceğini söyler. Böylece Karagöz oyunu Şeyh Küşterî tarafından icat edilir[7]. Sabri Esat Siyavuşgil, Karagöz oyununun Şeyh Küşterî tarafından ortaya çıkartıldığına dair ilk vesikanın Birri'nin divanında yer aldığını belirtir[8].

XVI. yüzyılda İstanbul'da şehzadelerin sünnet düğünlerinde hayal-i zıll oynatıldığı çeşitli kaynaklarda geçer. Padişah III. Murat'ın şehzadesi Mehmed'in sünnet düğününde hayal oyunu da yer alır.

XVII. Osmanlı dönemine ait kaynaklara bakıldığında Karagöz oyununun saray eğlencelerinde önemli bir yer edindiği, sultanların doğumlarında ve şehzadelerin

[4] **Radyo, Sinema ve Gelenek Tiyatromuz**, haz. Ünver Oral, (İstanbul: Kitabevi Yay.,2015), 20.
[5] And, 1969, 122.
[6] Sevin, **age**, 25.
[7] Enver Behnan Şapolyo, **Karagözün Tarihi**, (İstanbul: Türkiye Yayınevi), 39.
[8] Sabri Esat Siyavuşgil, **Karagöz: Psiko-Sosyolojik Bir Deneme,** Ankara: Maarif Matbaası, 1941), 46.

sünnet düğünlerinde oynatıldığı görülür. 1582 tarihli Surname-i Hümayun'da gölge oyunundan bahsedilir ve gölge oyunu ile ilgili olarak sık sık "hayalbazan" kelimesi kullanılır. Bu surnamede gölge oyunuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ve hayal oyunu oynatanların isimlerine yer verilir.

Eğlencelerde Karagöz oynatılmasının yanı sıra saraya mensup cariyelere kukla ve hayalbaz ustalarından eğitim aldırılır. Devlet arşivlerinde yer alan 22 Haziran 1680 tarihli belgede, Usturacı Mehmed Çelebi'nin evinde kukla ve hayalbaz üstatlarından eğitim alan saraya mensup cariyelerin eğitim sırasındaki yeme içme masrafları ile ustalara verilen ücretler yazmaktadır[9].

XVII. yüzyılda gölge oyunu ve Karagöz oyununa dair bilgilerin yer aldığı kaynaklardan biri de Evliya Çelebi'nin Seyahatname isimli eseridir. Evliya Çelebi, dönemin Karagözcülerini ikiye ayırır. Birincisi Ramazan geceleri kahvehaneleri dolaşıp perde kuran veya orta halli İstanbulluların toplantılarında, sünnet düğünlerinde hayal oynatan Hayalîlerdir ve bunların sadece isimlerini söyler. İkinci grup Hayalîler ise Padişah sarayında, vezir konağında, meclislerde perde kurarlar ve Evliya Çelebi bunlardan detaylı bahseder[10].

XIII. yüzyıla ait kayıtlarda III. Ahmet'in kızı Emetullah Sultan'ın düğünü ile şehzadeleri Mehmet, Beyazıt ve Mustafa'nın sünnet törenlerinde hayal oynatıldığı belirtilir. Emetullah Sultan'ın düğününü tasvir eden Seyit Vehbi dört yerde perde kurulduğunu ve hayal oynatıldığını söyler. Yine Haşmet'in Viladetname isimli eserinde, III. Ahmet'in Hibetullah Sultan'ın doğumu sebebiyle yapılan şenliklerde Karagöz oynatıldığından bahsedilir. Yine XVIII. Asırda yaşayan Kâni, Hezeliyyat isimli eserinde dönemin hayalbazları ve Karagöz oyunları hakkında bilgiler verir[11].

Devlet arşivlerinde yer alan 8 Ağustos 1793 tarihli belgede bayramlarda ve padişahın doğum günü sebebiyle yapılan eğlencelerde hayalbazlara 120 kuruş ücret verildiği yazılıdır[12].

2.2.1. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başında İstanbul'da Karagöz

[9] **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Gösteri Sanatları**, yay. haz. Resul Köse, Muzaffer Albayrak, (İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., 2015), 17.
[10] Evliya Çelebi b. Derviş Mehmet Zıllî, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, c.1, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2006), 347-351.
[11] Siyavuşgil, **age**, 47-48.
[12] **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Gösteri Sanatları**, 27-28.

Karagöz oyunu önceki yüzyıllarda olduğu gibi 19. yüzyılda da İstanbul'da yapılan halk eğlencelerinde ve sarayda düzenlenen düğünlerde varlığını sürdürür. Saray mensupları tarafından Karagöz oyununa ilgi gösterilir ve padişahların özel Karagöz sanatçıları vardır.

Bu yüzyıl, Karagöz oyununun ilgi gördüğü fakat önemini yitirmeye başlayacağı bir dönemindir. 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik yönden çöküşte olduğu, sürekli toprak kaybettiği, askeri başarısızlıklar yaşadığı ve bu olumsuzluklara rağmen bilimsel gelişmeleri takip etmeye çalıştığı bir dönemdir. Bu dönemde siyasi, sosyal, teknolojik ve ekonomik hayatta yaşanan bu olumsuzlara rağmen kültür ve sanat alanında gelişmeler yaşanır. 19. yüzyılda ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın etkisiyle İstanbul başta olmak üzere ülkede siyasi alanda reformlar yapılır. Oluşan özgür düşünce ortamının etkisiyle siyasi eleştirileri yapılır ve bu eleştirilere Karagöz oyunu da dahil olur. Bu dönem oynatılan Karagöz oyunları hem mizah hem eleştiri ögeleri içerir. Devlet yönetimi ve siyaset adamları oyunlarda eleştirilir. Abdülaziz devrinde gösterilen bir Karagöz oyununda dönemin ileri gelenlerinden Kıbrıslı Mehmet Paşa'nın hırsızlığı ve ailesini nasıl zengin ettiği anlatılır. Bu eleştiri çok keskin görülür ve devlet adamlarının konu alındığı oyunların oynatılması yasaklanı[13]. Bu yasakla devlet adamlarının perdede taklit edilmesi ve canlandırılması son bulur. Sultan Abdülmecit döneminde ise Yıldız Sarayı'ndaki Karagöz sanatçıları Harem-i Hümayun'da Karagöz oynatırlar. Sultan Abdülaziz Dönemi'nde saray Karagözcüsü Rıza Efendi'dir. Bu dönemde Karagöz hem sarayda hem İstanbul'da ilgi görür. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da Karagöz oynatan sanatçılardan Enver Behnan Şapolyo Karagöz Tarihi isimli kitabında bahseder:

Tablo 1: Osmanlı Devleti Dönemi'nde İstanbul Karagöz Oynatılan Semtler

Karagöz Ustasının Adı	**Karagöz Oynatılan Semt**
Tahir Efendi	Beyazıt
Şekerci Derviş	Aksaray
Enderunlu Hakkı Bey	Hususi yerlerde
Enderunlu Tevfik Efendi	Hususi yerlerde
İkibaşlı Kevork	Tatavla

[13] Cevdet Kudret, **Karagöz Cilt I**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968), 39.

Takfor	Taşkasap
Kör İmam	İskerop Han
Şeyh Fehmi Efendi	Sultan Ahmet
Yemişci Andon[14]	Kadıköy
Haydar Pehlivan	Kadıköy
Müştak Baba	Üsküdar
Kantarcı Hakkı	Kasımpaşa
Hayal Küpü Emin Ağa	Beyazıt
Cerrah Salih Efendi	Direklerarası
Darphaneli Hafız Efendi	Sultan Ahmet
Püskülcü[15] Hüsnü Efendi	Kadırga
Hacı Yorgi	Eyüp Sultan
Ermeni Arsen	Tahtakale
Haydar Pehlivan	Kadıköy-Rıhtım Boyu
Kör İmam	Üskürüp Han

Bu tablo Enver Behnan Şapolyo'nun **Karagözün Tarihi**, (İstanbul: Türkiye Yayınevi) isimli kitabı sayfa 120-125 ile Şehir Üniversitesi Şehir Üniversitesi e-Arşiv'de yer alan 001504056006 numaralı belgeden uyarlanmıştır.

Yukarıdaki isimlerin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin son yıllarında İstanbul'daki çeşitli mekanlarda Karagöz oynatan sanatçılar şunlardır[16]:

> "Arap Ali, Arap Hüsnü, Arap Ömer, Aktar Rıza, Badi Rıza, Balıkçı Dikran, Bedestanlı Rıza Efendi, Bekçi Mehmed, Boğos Efendi, Çopur Hüsnü, Demirci Ohannes, Enderunlu Hâmid, Erenköylü Haydar, Hafız Mehmet, Hamamcı Süleyman, Hayalcibaşı Yusuf, Hayalî Şefik Bey,İhsan Efendi, İsatorun Mehmed, Katip Salih, Kantarcı Hakkı, Karagöz Mehmed, Karanfil, Kıbrıslı Agâh, Kör İhsan, Kör İzzet, Küçük İsmail, Mızıkalı Rıza,Mukbil Kör Mehmed Müsahip Sait, Mücellit Rasim Ağa, Papel Ahmet, Peder Mustafa Efendi, Sarafin, Sırçalı İsmail, Şair Ömer, Saraç Salih, Saraç Hüseyin Efendi, Şeyh Tahir Ağa, Takoz

[14] Enver Behnan Şapolyo, Karagözün Tarihi isimli kitabında Yemişci Andon diye bahseder fakat diğer kaynaklarda Yemenici Andon diye geçmektedir.
[15] Enver Behnan Şapolyo, Karagözün Tarihi isimli kitabında Püskülcü Hüsnü Efendi diye bahseder fakat diğer kaynaklarda Püsküllü Hüsnü Efendi diye geçer.
[16] Şapolyo, **age,** 123-124.

Mustafa, Tezgahçı Mehmet, Tophaneli Hafız Efendi, Topal Kirkor, Usturacı Mustafa, Yemenici Topkapılı Andon, Yorgancı Abdullah"

Bu isimlere bakıldığında Osmanlı Devleti'nin son yıllarında İstanbul'da Karagöz oynatan ustaların sayısının fazla olduğu, İstanbul'un semtlerinde yoğun bir şekilde Karagöz oynatıldığı ve Karagöz oyununun İstanbul kültür hayatında canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğü görülür. Ayrıca bu isimlere bakıldığında Karagöz ustalarının eğitimsiz kişiler olmadığı, belli meslekleri ile eğitimleri olduğu ve sanıldığı gibi işsizlikten dolayı Karagöz oynatmadıkları da anlaşılır. Çoğu sanatçının asıl mesleği Karagöz oynatmak değildir. Şeyh Fehmi Efendi Sunbülî şeyhidir ve Şeyh Tahir Ağa ise Çınar Dergahı'nın şeyhidir. Serçe Mehmet Mızıka-i Hümayun'da çalışır, Cerrah Salih Sultan Abdülhamid tarafından Etfal Hastanesi'nde görevlendirilir, Hamamcı Süleyman Efendi Haseki muhtarıdır, Peder Mustafa Efendi Maliye Nezareti'nde memurdur [17] . Şair Ömer'in asıl adı Fahri Bey'dir. Şair denilmesine sebep, hazırlanmadan, öteden beriden aşırmadan, düzgün manzumeler, gazeller, seçili kafiyeli cümleler sarf ettiğinden dolayıdır. Bunlar dikkate alındığında Karagöz'ün eğitimli ve meslek sahibi kişiler tarafından da ilgi gördüğü ve oynatıldığı görülür.

Bu yüzyılda İstanbul'da yaşayan Karagöz sanatçıları, Suriçi'nde yer alan Çelebi Alaeddin Mahallesi'nde bulunan esnaf kahvesinde[18] toplanırlar. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra Karagöz sanatçılarının bağlı oldukları loca dağılır ve ruhsata tabi serbest meslek elemanı olarak çalışırlar. Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar Karagöz sanatçıları, Eminönü'nde Mısır Çarşısı civarında bulunan Karagözcü kahvehane ile Beyazıt Simkeşhane içindeki bir kahvehanede toplanırlar ve geleneklerini yaşatırlar[19]. Eminönü'nde bulunan kahve Mısır Çarşısı'nın Paçacılar Kapısı'na giden caddede, Çavuşoğlu Çıkmaz Sokağı'nda bulunur. Bu kahvehanelerin yanında Karagöz sanatçıları Galata'da bulunan bir kahvehanede daha toplanırlar[20].

19. yüzyılda Karagöz oyunu Osmanlı Devleti'nde günlük hayatın içinde yılın her ayı önemli bir yere sahiptir fakat Ramazan ayında her zamankinden daha fazla ilgi görür. Ramazan ayında İstanbul'da yapılan eğlencelerin başında Karagöz oyunu gelir ve kahvehaneler başta olmak üzere çeşitli mekanlarda Karagöz oynatılır. Kahvehane

[17] Şapolyo, **age,** 125-129.
[18] Mevlüt Özhan bu kahvenin Balkapan Caddesi'nde bulunduğunu belirtir. Bkz: Mevlüt Özhan, "Karagöz", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994): 449.
[19] Ekrem Işın, "Kahvehaneler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994): 389.
[20] Özhan, 1994, 449.

sahipleri önceden programı belirler ve Karagöz sanatçısıyla bir aylık anlaşma yaparlar[21].

Sermet Muhtar Alus[22], çocukluğunda ve ilk gençlik yıllarında Karagöz oynatan sanatçılarının sayısının fazla olduğunu belirterek Katip Salih, Şair Ömer, Koskalı Mehmet, Tatar Raşit, Arap Cemal ile Dönme Hulusi'nin mesleklerini iyi bir şekilde icra ettiklerini söyler. Katip Salih Ramazan ayı ile kış mevsiminin cuma ve pazar geceleri, Şehzadebaş'nda "Fevziye", Vezneciler'de "Şems", Beyazıt tramvay durağında "Merkez", Divanyolu'nda ise Arif'in kıraathanesinde Karagöz oynatır. Kahvehanenin kapısına önceden afiş asılarak Karagöz oynatılacağı duyurulur. Katip Salih'in bilinen oyunlarının dışında "Hain'in Encamı", "Sadakatin Mükafatı", "Sefahetten Sefalete" gibi Minakyankâri[23] dramlar da oynatır. Ayrıca perdenin dışına yaylı bir ikinci perde ekleyip çıngırak çalarak kaldırır; Karagözle Hacivat'ın muhaveresi biter bitmez, araya yeni yeni kantolar, düettolar, kuartettolar[24] katar. Katip Salih'i seyredenler arasında mektepliler, kalem müdavimi gençler, rabıtalı kişiler ile kerli ferli beyefendiler vardır. Katip Salih'in Karagöz oynatmasını beğenenlerin yanı sıra eski ustalardan Karagöz izlemiş kişiler Katip Salih'i oynatma tarzını eleştirirler[25]:

> "Kaç yüzyıllık canım Karagöz oyununu maskara edip çıktı. Kazasker Yekçeşim Arif Molla, Tevkii Divanı Hümayun Beylerbeyli Kara Ethem Bey, Hazine-i Hassa Ruznamecisi Bolahenk Rakım Efendi sağ olup da bu rezaleti görselerdi Huda alim yüreklerine ığıl ığıl inerdi. Maruzzikir rahmetliler Karagöz oynatmada bihakkın üstat idiler."

Bu dönemde Türk Tiyatrosu'nun merkezi konumunda olan Direklerarası, İstanbul'un Şehzadebaşı semtindeki eski kültür ve eğlence merkezidir. Bu semt, Kalenderhane Camii önünden başlayan, Dede Efendi Caddesi'ni kesen noktaya kadar süren ve aralarında altışar metre mesafe olan direklerden dolayı "Direklerarası" ismiyle anılır. 1900'lü yılların başında bu direklerin bulunduğu caddeden tramvay geçer ve direkler sökülür, böylece bir semte ismini veren bu semboller ortadan kalkar. Geleneksel

---

[21] "Gelenek Tiyatromuz ve Ramazan", **Radyo-Sinema-Tv ve Gelenek Tiyatorumuz**, 78.

[22] Sermet Muhtar Alus 1887 yılında İstanbul'da doğar. Yazarın bahsettiği yıllar 1890'lı yılların sonu ve 1900'lerin başıdır.

[23] Mardiros Mınakyan(1939-1920) İstanbul'da yaşamış tiyatro oyuncusu ve yönetmenidir. Türk Tiyatrosu'nun kurulması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Mardiros_M%C4%B1nakyan [24.05.2019].

[24] 4 ses veya 4 müzik aleti kullanılarak oluşturulan müzik topluluklarıdır. 4 sesli kurulan quartetler 4 sesli koro eserlerini bir bas, bir alto, bir tenor bir soprano olarak seslendirirler. Bu seslendirme tekniği klasik batı müziğinde kullanılır. Bu teknik dışında acapella, pop veya jaz vokalleri de çok sesli şekilde seslendirilebilir. http://rapsodisanat.com/duo-trio-ve-quartet-nedir/ [24.05.2019].

[25] Sermet Muhtar Alus, "Karagöz", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No: 001580175010.

Türk Tiyatrosu'nun örnekleri olan Karagöz, ortaoyunu ve meddahı yılın her ayında Direklerarası'nda izlemek mümkündür. "İstanbul Eğleniyor" başlıklı bir haberde Direklerarası şöyle tasvir edilir[26]:

> "Direklerarası denilen burasının karşılıklı yaya kaldırımın üstü direklerin, tuttuğu tonoz kemerlerle örtülü idi. Geceleri çayhaneler kemerlerin altına üzerleri halı örtülü peykeler, masalar, iskemleler kor ve oruçtan çıkan yaşlı tiryakiler burada nargile ve kahvelerini içerken bir sel gibi akan caddenin kalabalığını seyreder ve karagöze giden oğullarını beklerdi. Caddede tiyatrolar başlayıncaya kadar iğ ne atsan yere düşmez tabirine uygun kesif bir kalabalık uğultu ile akardı. Âşıklar için en müsait olan bu aydı. Teraviye giden sevgilisine kalabalık arasında mektup sıkıştırmak, birkaç toz söylemek ancak bulada kabil olurdu."

Raif Ongan, Osmanlı Devleti zamanında Şehzadebaşı'nda bulunan eğlence yerlerini şöyle sıralar ve Katip Salih'in Karagöz oynattığı Osmaniye Kıraathanesi'nin hepsinden popüler olduğunu söyler[27]:

> "1) Osmanlı Tiyatrosu: Menak Efendi, 2) Handehane-i Osmani: İdarei Abdi, 3) Hayalhane-i Osmani: İdarei Hasan, 4) Kadınlı erkekli otuz artist, çeşitli, on beş yirmi hayvandan mürekkep at cambazı kumpanyası, 5) Eden Tiyatrosu ismi altında şimdiki milli sinema yerinde varyeteli, kantolu Avrupa tarzında bir kukla tiyatrosu, 6) Kendi bulunduğu yerin tam karşısındaki (Şems kıraathanesi) çifte komikli bir varyete kumpanya, 7) Şimdiki Asaf Eczahanesi karşısındaki köşedeki arsada Fevziye Kıraathanesi'nde Kemani Memduh, Kanuni Şemsi, Hanende Karakaş, Astikzade Boğuş, Lâvtacı Övrik ve arkadaşları gibi o devrin tanınmış, ve sevilmiş çalgıcı ve okuyucularından mürekkep ince saz takımı, 8)Direklerarası'nda Mehmet Efendi Kıraathanesinde Hamdi merhumun orta oyunu, 9) Yine Direklerarası'nda Ferah Tiyatrosu sırasındaki Akkanlardan birinde hokkabaz ve kukla, 10) Fevziye Kıraathanesi karşısına düşer yerde meşhur zurna Yakomi, zurnacı Şahin, darbuka, zillimaşa ve köçeklerle birlikte bir semai kahvesi."

Raif Ongan, Katip Salih'in tiyatrolar gibi oyun oynatacağı yerin kapısına her akşamki programı gösteren resimli kocaman bir kartela koyduğunu ve her oyun için el ilanları bastırıp dağıttığını ifade eder. Aynı zamanda Katip Salih'in Nevicat Hayal Tiyatrosu hakkında bilgi verir. Gösterilerin alaturka saat ile 3.30'da başlaması, perde aralarının çok uzatılmaması ve diğer tiyatrolardan bir buçuk, iki saat evvel sona ermesinden dolayı Ramazan ayında uzak semtlerden gelen ve vaktiyle sahura yetişmek isteyen kişiler Katip Salih'in tiyatrosunu tercih ederler ve Karagöz izlerler[28].

---

[26] "İstanbul Eğleniyor", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No:001500850006.
[27] M. Raif Ongan, "Eski Tarz Karagöz Fasılları", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No:001504024006
[28] Ongan, **age**, Belge No: 001504024006.

Kadri Alpman, "Karagöz" isimli yazısında İstanbul'da Ramazan ayında Kadir gecesi hariç her akşam Karagöz oynatıldığını söyler. Alpman bir Ramazan gecesini ve Karagöz'ün nasıl oynatıldığını şöyle anlatır[29]:

> "Hele Ramazanlarda her mahallenin büyük kahvelerinden birinde bir Karagöz perdesi kurulur, çocuklar iftardan sonra buralara koşarlar teravih namazının bitmesini sabırsızlıkla beklerlerdi. O devirde teravihten evvel hiç bir oyun oynanmazdı. Dört tarafı çiçeklerle süslü, iyice gerilmiş beyaz perdenin önüne dizilmiş iskemle veya kalasların üzerine oturan çocuklar beklemekten usanırlar «Başlar mısın, başlayalım mı? Karagözün evini taşıyalım mı?» âvâzeleriyle etrafı çınlatırlardı. Namazın bitiminden sonra perde arakasında meşale yanmağa başlar, Karagözcü tasvirleri meşalede uçlarını ısıttığı değneklere takarken çıkan gıcırtı sevinci bir kat daha artırır, perde gerisindeki ipe sıralarken onları görmek için itiş kakış başlar ve nihayet "göstermelik" denilen şekil (mesela bir saksı veya hayvan) Nareke denilen kamıştan yapılmış ve zırıltılı bir ses çıkaran düdükle perdede gezdirilerek kaldırılır. Hacivat bir semai söyleyerek "Şeyh Küşterî" meydanına gelir, semaî bittikten sonra perde gazelini okumağa başlardı. Bu gazellerden bir örnek verelim: Ramazanlarda "Kadir" gecesi müstesna 28 gece oyun devam eder, her gece değişik program perdelenirdi. Karagözle Hacivat'ın muhaveresinden sonra oyuna geçilir ve sonunda perde aralarında olduğu gibi sazla çengi oynar. Karagözle Hacivat tekrar karşılaşırlar, ertesi akşamki oyunun adı da söylenerek oyun sona ererdi."

Tanzimat Fermanı'nın ilanının getirdiği özgürlük ortamıyla birlikte İstanbul'da ilk tiyatro salonu açılır.m1844 yılında Beyoğlu'nda açılan Naum Tiyatrosu İstanbul'da açılan ilk tiyatro salonudur. Naum Tiyatrosu'nun ardından 1897 yılında İstanbul'da ilk sinema salonu olan Sponeck açılır. Tiyatro ve sinemanın İstanbul'a gelmesiyle birlikte Geleneksel Türk Tiyatrosu'na olan ilgi azalmaya başlar. Zamanla İstanbul'daki sinema ve tiyatro salonlarının sayısının artmasıyla halkın eğlence anlayışı da değişmeye başlar ve Karagöz oyunu yerini sinema ile tiyatroya bırakır. Karagöz oyunu için sabit bir mekan gerekmez, perdenin kurulabildiği her yerde oynatılır ve halk her yerde Karagöz seyretmeye alışıktır. Tiyatro salonlarının açılmasıyla İstanbul halkı sahne kavramıyla tanışır. Tiyatronun sahnesi, sahne dekorları, perdelerin açılıp kapanması ve tiyatroda işlenen konular halkın ilgisini çeker. Karagöz oyunu, tiyatro ile sinema karşısında tutunma çabaları içine girer. Sabri Esat Siyavuşgil bu konuda şöyle der[30]:

> "Karagöz oyunları, meşrutiyeti müteakıp 5-6 senelik parlak bir devir geçirdikten sonra, bir cihetten birbirini takip eden harplerin, diğer cihetten tiyatro ve sinemanın rekabeti karşısında

[29] Hafi Kadri Alpman, "Karagöz", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No: 001525829006.
[30] Sabri Esat Siyavuşgil, 1941, 54.

gittikçe rağbetten düşmüş ve perdeye yeni bir ruh nefhedecek sanatkrların yetişmemiş olması ve diğer içtimaî âmillerin tesiriyle hemen hemen tarihe karışmıştır. Bugün Karagöz perdesi, ancak nadir sünnet düğünlerinde ve İstanbul'un sapa semtlerinde vakit vakit anılan bir hatıra halindedir."

Hayalî Küçük Ali, 2 Aralık 1966 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan röportajında Sabri Esat Siyavuşgil'in bahsettiği bu parlak devri Karagöz'ün altın devri olarak niteler. İstanbul'da adım başı Karagözcü olduğunu, Sultanahmet'te, Divanyolu, Çemberlitaş, Balat, Laleli, Aksaray, Topkapı, Şehremini, ve Yedikule'de Karagöz oynatıldığını söyler[31].

Karagöz oyunu tiyatronun karşısında tutunabilmek için değişmeye başlar. Bu değişim iki şekilde olur. Birincisi Karagöz tiyatro sahnesine taşınır ve "Canlı Karagöz" şeklinde sahnelenir. Diğeri ise Katip Salih'in Karagöz'de yaptığı yeniliklerdir. Raif Ongan, Katip Salih'in bu değişiklikleri Ahmet Mithat Efendi'nin etkisiyle yaptığını yazar.

Katip Salih, Karagöz ilk önce Karagöz perdesinde değişiklik yaparak perdeyi bir köşk şeklinde tasarlar. Bu perdenin önüne de ikinci bir perde ekler ve bu tiyatrodaki gibi inip kalkan bir perdedir. Oyun metinlerini birkaç perdeye böler ve tuluat oyunlarının bir kısmını değiştirerek Karagöz'e uyarlar. Yine Karagöz fasıllarında olmayan kantoyu da Karagöz oyununa ekler. Katip Salih seçtiği kantoların her birinde Karagözü farklı kılıklara sokup tuhaf karşılıklar verdirmek yolunda güldürücü, cinaslı birer muhavere biçimine koyar. Raif Ongan, Katip Salih'in yaptığı değişiklikler eşliğinde oynattığı Karagöz'ü şu şekilde tasvir eder[32]:

"Başlamadan önce beyaz perde açık tutulur, ananeye uygun (göstermelik) bulundurulur, vakti gelince; kârı kadimde olduğu gibi göstermelik kaldırılır, muhavereye girişilir, bitmesile(dış perdesi) kapatılırdı. Bu sırada, beyaz perde; içeriden değiştirilerek kanto için lüzumlu dekor olan başka müzeyyen bir perde konulurdu. Perde aralarında; tiyatro arda olduğu gibi bir (saz heyeti); icrayi ahenk (!) eyler, başlamalar dahi, yine o zamanın tiyatrolarında olduğu gibi (Çıngırakla bildirilir idi. Salih; bunda dahi yenilik göstermiş, tuluattaki (kampana) yerine, bugünkü Şehir Tiyatrosunun elektrik zilini kullanmıştır. Kantolardan sonra oyuna geçilirdi. Oyun; kaç bölüme ayrılmış ise her biri bittikçe dış perde kapatılır, içerideki perde değiştirilir yahut masa, sandalye gibi bulunması lüzumlu eşya tasvirleri iğne ile tutturulur, ondan sonra dış perdesi açılarak oyuna devam olunurdu. Oyun bitince perde kapatılır, ve hemen yine açılarak (Beyaz Şeyh Küşterî) meydanında Karagözle Hacivat; malûm kılıklarıyla

[31] "Meşhurlarımızın Okul Hatıraları", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Aralık 1966, 4.
[32] M. Raif Ongan, **age**, Belge No:001504024006.

karşılaşarak, evvelce bahsi geçen, değişmez (hatime) muhaveresini yaparlar, fasıl da sona ererdi."

Halit Fahri Ozansoy ise Kâtip Salih'in bazı dönemler Veznecilerdeki Letâfet Apartmanı'nın altındaki kıraathanede, bazı dönemler ise Fevziye Kıraathanesi'nde Karagöz oynattığını yazar. Karagöz oyunu başlamadan önce Kemani Memduh Efendi'nin saz takımı Karagöz perdesinin önünde musiki icra eder. Ozansoy, Karagöz perdesine sahne değil şano dediğini belirtir ve bu şanoyu şöyle tarif eder[33]:

"Aşağısı ve yanları, Karagözcünün arkadaki kulusi diyebileceğimiz oynatma yerine kadar allı güllü basma veya daha kıymetli bir kumaşla kaplı olan beş arşın boyunda küçük bir şano! Sahne denmezdi o zaman. Bu şanonun üst tarafında eni iki, boyu bir buçuk arşın büyüklüğünde beyaz hassa dikili gergin Karagöz perdesi. Kâtip Salih Efendi bu perdenin önüne de makaralı inip kalkan ve üstüne yağlı boya Fenerbahçe resmi yapılmış olan ikinci bir muşamba perde ilave etmişti. Ancak oyun başlamadan on beş yirmi dakika evvel bu boyalı perde kalkar ve perdenin arkadaşındaki titrek mum ışıkları ile aydınlanan tülün ortasında bir göstermelik görünürdü."

Hüseyin Rahmi Gürpınar bir Ramazan gecesi Şehzadebaşı'ndaFevziye Kıraathanesi'ne yakın bir yerde gördüğü Karagöz oyununun ilanından bahseder.[34]:

"Fevziye Kıraathanesi'nin köşesindeki Osman Baba Türbesi'nin bitişiğinde hayal oynuyor. Babanın kandili Karagöz'ün şemasıyla karşı karşıya yanıyor. Kapının üzerine musavver bir Karagöz ilanı asmışlar. Şeyh Küşterî meydanında Hacivat sâbit iki elini çenesine dayamış duruyor, Karagöz perdenin köşesinden yumruğunu gösteriyor, resim allı morlu tezyinata, çiçeklere boğulmuş. Karagöz mektebi-i sanatından yetişme bu iptidai musavvirin tersimatında çocukların pek hoşlandıkları bir mâna var. Kavuğu biraz başından oynamış Karagöz'ün tavrında refiki Hacivat'a gene bermutat ağız dolusu sövdüğü anlaşılıyor."

M. Süleyman Çapanoğlu çocukluğunda Ramazan eğlencelerinde Karagöz oyununun önemli bir yeri olduğundan bahsederek Karagöz oyunu seyrettiğini anlatır. Karagöz oynatılacak kahvenin kapısına üzerine Karagöz ile Hacivat'ın resimlerinin yapıştırıldığı bir gaz sandığı asılır ve Karagöz oynatacak sanatçının ismi yazılır. Çocuklar başta olmak üzere her yaştan insan Karagöz oyununu izlemek için kahveye gelir. Çıplak ayaklı, takunyalı, terlikli, lâpçınlı, gecelikli, şalvarlı, takkeli çocuklar, patiska entarili, elleri kınalı, kırmızı kadife ceketli kızlar, en dipte, köşeleme kurulmuş Karagöz perdesinin önünde oyunun başlamasını beklerler. Çocukların yanı

[33] Halit Fahri Ozansoy, **Eski İstanbul Ramazanları**, (İstanbul: Dergah Yay., 2014), 58.
[34] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "Şehzade Başında Ramazan Geceleri", **Ramazan Kitabı**, haz. Özlem Olgun, (İstanbul: Kitabevi Yayınları,) 172.

sıra Şam hırkalı mahalle ihtiyarlan, enfiyekeş tiryakiler, sadaret turakeşleri, kelli felli efendiler, kalem mümeyyizleri, nükte meraklıları da kahvehanede yerlerini alırlar[35].

1910 yılında Direklerarası'nda yer alan Şark Tiyatrosu ile Beyoğlu Odeon Tiyatrosu'nda canlı Karagöz oynanır. "Canlı Karagöz Sahnesi Operet Kumpanyası" isimli operet topluluğu şu oyunları oynar: "Karagöz'ün Hitân Cemiyeti, Karagöz Sahnesinde, Karagöz Ricâl-i İstibdadın Okmeydanı Oturtma Mahkemesi, Karagöz'ün Viyana Seyahati, Karagöz'e Birinci İkramiye, Harem Ağası Ud Meşkediyor, Vekilharçlığın Neticesi…"[36].

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında tiyatronun ve sinemanın İstanbul'da ilgi görmesi Karagöz oyununu olumsuz yönde etkiler fakat oyun hala canlılığını korur. Cumhuriyet'in ilanına doğru giden süreçte Karagöz oyunu başta olmak üzere Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun kültür ortamlarında etkisinin azalır.

2.3. Cumhuriyet Dönemi Karagöz Oyunu (1923-1980)

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Karagöz Oyunu, İstanbul kültür ortamlarında Karagöz sanatçılarının kendi imkanları varlığını sürdürür. Cumhuriyetin ilk yıllarında Karagöz oyunu kahvehane, sinema, tiyatro, park, bahçe, gazino gibi çeşitli mekanlarda oynatılır. 1930'lu yıllarda Karagöz konulu filmler çekilmeye ve radyo programları yapılmaya başlanır. Karagöz sanatçıları gazetelere ilan vererek düğünlerde, eğlencelerde Karagöz oynattıklarını duyururlar.

1932 yılında halkevlerinin açılmasıyla birlikte tiyatro başta olmak üzere kültür sanat çalışmalarına verilen önem artar. Devletin fikirlerini halka benimsetmek amacıyla Karagöz bir propaganda aracı olarak kullanılır ve Karagöz oyunu halkevleri tarafından desteklenir. Halkevi bütçesinde Karagöz oyunu masrafları için bir kalem ayrılır ve Karagöz oyununa maddi yönden destek verilir. Halkevleri salonlarında Karagöz oyunları düzenlenir, Karagöz ile ilgili yayınlar ve konferanslar yapılır, Karagöz tasvirleri yaptırılır ve mevcut tasvirler toplatılır, yeni oyun metinler yazdırılır. 1940'lı yıllarda ülke genelinde bulunan halkevlerinde Karagöz turnesi yapılır. Karagöz'ün devlet tarafından desteklenmesi halkevlerinin kapatıldığı 1952 yılına kadar sürer. Bu süreçte halkevlerinde sık sık Karagöz gösterileri düzenlenir ve

[35] **Vakit Gazetesi**, 25 Ağustos 1944, 5.
[36] And, 1969, 269.

devletin fikirleri Karagöz üzerinden halka benimsetilmek istenir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte halkevleri kapatılır.

Halkevlerinin kapatılmasıyla Karagöz oyununa devlet tarafından verilen destek son bulur ve Karagöz sanatçıları çeşitli mekanlarda sanatlarını icra etmeye çalışırlar. Böylece Karagöz oyununun İstanbul kültür ortamlarında varlığını sürdürme mücadelesi başlar. Halkevlerinin kapandığı 1952 yılından 1960'lı yılların sonuna kadar Karagöz oyunu gittikçe zayıflar ve İstanbul kültür ortamlarından çekilir. 1960'lı yılların sonuna doğru Karagöz oyununu yeniden canlandırmanın yolları aranır. Devlet, Karagöz oyununa yeniden önem vermeye başlar. Milliyet gazetesi tarafından Karagöz oyun metni yazma yarışması, Kültür Bakanlığı tarafından ise Karagöz kurs ve seminerleri düzenlenir. Bu bölümde Cumhuriyet ilanından 1980 yılına kadar olan zaman diliminde halkevlerinde yapılan Karagöz çalışmaları, devlet ve özel kurumlar tarafından yapılan Karagöz oyunu ile ilgili yarışmalar, kurslar ve seminerler, Karagöz dernekleri, Karagöz oyunun yer aldığı kanunlar ve Cumhuriyet döneminde İstanbul'da yaşamış sanatçılar incelenecektir.

2.3.1. Halkevleri ve Karagöz Oyunu

2.3.1.1. Halkevlerinin Açılması

Cumhuriyetin ilanından sonra ülke genelinde devlet eliyle yapılmaya başlanan inkılapların halk tarafından kısa sürede benimsenmesi istenir fakat bu istenilen şekilde olmaz. İnkılapların halk tarafından benimsenip uygulanması devletin istediği gibi hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşmez. Bu sebeple halkın devlet eliyle inkılaplara özendirilmesi, milli bilincin oluşması, milli bir ruhun ortaya çıkması ve inkılapların benimsetilmesi amacıyla resmi kültür kurumlarının kurulmasına karar verilir. Bu kurumların ulusal birliğin yararına çalışmalar yapması, inkılapları yayması ve halkın içine girerek halkla bütünleşmesi amaçlanır. Birer halk teşkilatı olan bu kurumlar halkın sanat ve kültür faaliyetleriyle bağ kurmasını da sağlayacaktır[37]:

> "Ulusal birliğin gelişmesine ve yayılmasına hız verecektik: Milleti sade klasik irfan usullerinin eline bırakıp beklemeğe sabrımız yoktu. Bir yandan resmi kültür müesseselerinin yaptığını acil ve inkılapcı tedbirler alarak bir yandan da halk teşkilatıyla yapmaya mecburduk; halkın bir araya geleceği, birbirini dinleyeceği, bilenin bildiğini bilmeyene

[37] Cumhuriyet Halk Partisi, **Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?,** (Ankara: b,y,y., 1937), 2-3.

> öğreteceği, gençlerin hem kendilerini hem başkalarını yetiştireceği yerlere ihtiyacımız vardı. Türkiye'yi tanımak memleketimizi daha yakından tanımalıydık: Türkiye'yi coğrafyasından psikolojisine, tarihi eserlerinden sıhhi vaziyetine kadar yeniden tanımak ve yoklamak gerekti. Anadolu'yu yeni baştan manen ve asıl fethedecek nesilleri yetiştirecek yurtlar ve onları memleketin içine salacak teşkilat lâzımdı. Kadın aşkından vatan hamasetine kadar Anadolu'nun bağrından kopmuş seslerin, bestelerin ve menkıbelerin hemen biç birini doğru dürüst bilmiyorduk. Bunları meraklı şahısların naçiz etütlerine bırakamazdık. İlim, sanat ve teknik sahalarında ne çok emek sarf eden ülkülüler vardı, ki ya beynelmilel mesai ve neşriyatı takip edememek ya da ilmi usuller dairesinde çalışamamak yüzünden faydalı neticelere kolaylıkla varamıyorlardı. Bir metot anahtarıyla açılacak istikamette faydalı ilim hazinelerine varabilecek mesainin samimi ve açık bir gayretle bütün bir hayat boyunca devam etmesine rağmen kör kuyularda tıkanıp kaldığı görülmüştü."

Halihazırda devletin desteklediği bir kültür kurumu olan Türk Ocakları vardır fakat yaptıkları çalışmalar inkılapları destekleyici nitelikte değildir. Bu sebeple Türk Ocakları kapatılıp malvarlıkları Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilir. Türk Ocakları'nın kapanmasıyla, devlet tarafından yeni resmi kültür kurumlarının açılması için çalışmalara başlanır. Yeni açılacak olan kültür kurumlarının hedeflerinin arasında devletin fikirlerinin Anadolu'yu yeni baştan manen fethetmesi, halkın bir araya gelip birbirini yetiştirmesi, halkın yeniden tanınması ve eğitilmesi, Anadolu kültürünün ortaya çıkarılması, bilim, sanat ve teknik sahalarda ilerleme kaydedilmesi vardır.

Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından 10–18 Mayıs 1931 tarihleri arasında düzenlenen CHF 3. Büyük Kongresinde, 14 il merkezinde halkevlerinin açılmasına karar verilir. 19 Şubat 1932 tarihinde Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van halkevleri açılır. Halkevleri yukarıda belirtildiği gibi halkı eğitmeyi, halk yararına programlar yapmayı ve halkın kültür sanat faaliyetlerine yönelmesini amaçlayan halkevleri yaş cinsiyet, sınıf, sosyal statü farkı gözetmez. Tüm halkın yararlandığı kültür ve sanat merkezleri olmayı hedefleyen halkevlerinin çalışmalarının başında Atatürk ilke ve devrimlerinin halka anlatılması, halk tarafından benimsenmesi ve korunup yaşatılması gelir.

Nüfusun kalabalık olduğu yerlerde açılmasına öncelik verilen halkevlerinin nüfusun az olduğu kasaba ve köylerde açılması dönemin şartlarında zordur. Bu sebeple nüfusu az olan yerlerde yaşayan halkı kültür ve sanat faaliyetleriyle buluşturmak için CHP'nin 1 Haziran 1939 tarihinde toplanan 5. büyük kongresinde halkodalarının

açılmasına karar verilir. Halkevi açılabilecek yeterliliklere sahip olmayan küçük yerleşim birimlerinde halkodaları açılabilecektir. Halkodasının açılabilmesi için en az 50 üye, bir toplantı odası, bir okuma salonu ve yıllık bütçe gerekmektedir.

Halkevlerinin açılmasıyla ülke genelinde yapılan kültür ve sanat faaliyetlerinde bir artış olur ve bu faaliyetlerin planlı bir şekilde yürütebilmesi için halkevleri bünyesinde 9 ayrı şube oluşturulur[38]:

1. Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi
2. Güzel Sanatlar Şubesi
3. Temsil Şubesi
4. Spor Şubesi
5. İçtimai (Yardım) Şubesi
6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi
7. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi
8. Köycülük Şubesi
9. Müze ve Sergi Şubesi

Bu şubeler tarafından halkevleri ile halkodalarında düzenli olarak konferans, konser, sinema gösterimi, tiyatro, kurs gibi etkinlikler düzenlenir.

Halkevleri bünyesinde faaliyet gösteren şubelerden biri olan temsil şubesinin görevleri arasında halkevleri tiyatro salonlarında piyesler sahnelemek, film göstermek, Karagöz, meddah ve orta oyunu gösterileri düzenlemek vardır. 1930'lu ve 1940'lı yılların koşullarında temsil şubesi ülkede en geniş kitlelere hitap etme kapasitesine sahiptir[39]. Sinema salonlarının olmadığı ve halkın sinemayla tanışmadığı yerlerde halkevi sayesinde film gösterimleri yapılır.

Devlet halkevleri vasıtasıyla ülke genelinde yapılacak olan kültür ve sanat faaliyetlerini denetim altına almak ister. Bu sebeple kültür ile sanat faaliyetlerinin devlet desteğiyle yapılması ve kontrol altında tutulması planlanır. Bir diğer amaç ise devlete bağlı olmayan kurumların kendi başlarına kültür ve sanat faaliyetleri düzenlemelerini, halkı yanlış şekilde yönlendirmelerini ve etkilemelerini engellemektir. Devletin denetimi dışında yapılan her faaliyetin devrimlere ters

[38] Cumhuriyet Halk Fırkası, **Halkevleri Talimatnamesi**, (Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932), 6.
[39] Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri**, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002), 82.

düşme, halkı inkılaplara karşı kışkırtma, halkı yanlış yönlendirme ve yeniliklerin benimsenmesini olumsuz yönde etkileme ihtimali vardır. Bu sebeple, devrimlerin yeni uygulandığı bir dönemde, ülke genelinde yapılan kültür ve sanat faaliyetlerinin içeriklerinin önceden bilinmesi ve devletin fikirlerini destekleyen şekilde yapılması amaçlanır. Bu kontrolü iktidar partisi olan CHP yapar ve halkevlerinde sahnelenecek oyun metinleri önceden ilgili kişiler tarafından incelenir. Halkevlerinde oynanacak piyeslerin CHP genel merkezi tarafından uygundur denilmiş olması gerekir[40].

Devlet sadece halkevlerinde sahnelenen oyun metinlerini değil, özel tiyatrolarda sahnelenen oyun metinlerini de denetler. Denetim sırasında dikkat edilmesi gereken en önemli husus oyun metinlerinin Cumhuriyet ilke ve inkılaplarına uygun olmasıdır. Halka geçmişi öven ve yeniliklere özendirmeyen metinlere izin verilmez. 2444'nolu ve 26.5.1934 tarihli kanunun 2. Maddesinin K fıkrasına göre, tiyatrolarda 29 İlkteşrin 1934 tarihinden itibaren sahnelenecek olan bütün piyeslerin tetkik ve tasvip edilme görevi Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından oluşturulacak bir komisyona verilir. Tiyatrolar ile artistler tarafından gönderilen piyeslerin tetkikine 15 İlkteşrin 1934 tarihinde başlanır. 29 İlkteşrin 1934 tarihinden Şubat 1935 sonuna kadar Matbuat Umum Müdürlüğü'ne tetkik için 1290 piyes gönderilir. Bu 1290 piyesten 609'u mükerrer nüshalardan oluştuğu için tetkik edilecek piyeslerin sayısı 681'e düşer. 681 piyesin 359'unun temsilinde bir sakınca görülmez. Geri kalan 322 piyesin 50'si yeniden gözden geçirilmek üzere eser sahiplerine geri gönderilir. Eski harfle yazılan 33 piyes kabul edilmez ve yeni alfabeyle yazılıp tekrar gönderilmesi istenir. 153 eserin içerikleri yetersiz görüldüğü için sahiplerine iade edilir. 83 piyesin Cumhuriyet prensiplerine ve kanunlara uygun olmadığı için temsiline izin verilmez. Temsiline izin verilen 359 piyesin içinde tuluat kumpanyaları tarafından gönderilen 17 Karagöz oyununun metni de vardır[41]..

Oyun metinlerinin kontrolden geçirilmesinin ve yapılan etkinliklerin kontrol altında tutulmasının temelinde inkılapların halka benimsetilmesi, halkın devrimleri sorgusuz sualsiz kabul etmesi ve yeni nesillerin bu doğrultuda yetiştirilmesi yatar[42]:

> "Devrimlerimizi halkın ruhuna sindirecektik: Birbiri arkasından asırları yıllara sığdıran hamleler yapmış, kararlar vermiştik, şefinin eşsizliğine ve yürünen yolun doğruluğuna

[40] Cumhuriyet Halk Partisi, 1937, 56.
[41] **Kurun Gazetesi**, 30 Mart 1935, 10. Oyun metinleriyle ilgili bu rapor, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından gazetelere gönderilmiş ve yayınlanması istenmiştir.
[42] Cumhuriyet Halk Partisi, 1937, 2-3.

> inanların en köklüsü ile inanmış Türk halkı verilen her kararın, atılan her adımın esbabı mucibesi üzerinde durmaya hacet görmüyor, vakit bulmuyor veya akıl yoramıyordu. Halkın 'mademki Atatürk yapıyor, mademki Cumhuriyetin işidir, elbette hayırlıdır' diye ne de olsa bir nevi tevekkülle, pasif rızaya benzer bir inanla kalmasına gönlümüz razı değildi; her devrimin ateşinden onun gönlüne de bir kıvılcım atmak, her Türk'te ayrıca inkilabın hummasını yaratmak lazımdı: Türk halkı ve Türk genci öyle yetişmek gerekti ki, şef ve büyükler bir karara vardığı zaman halk ve gençlik henüz ifadesini bulmaya ve temayülünü izhar etmeye vakit ve fırsat bulamamış da olsa bunu zaten sezmiş ve kendi öz duygusu ve ihtiyacı gibi benimsemiş olsun."

Bu amaçlar doğrultusunda Türk devrimlerini halka benimsetmek için halkevlerinin şubeleri etkin bir şekilde görev alırlar. Devrimi övüp özendiren yayınlar ile konferanslar yapılır fakat bu faaliyetler halk üzerinde istenilen etkiyi sağlamaz. Dönemin şartlarından dolayı devrimlerle ilgili yayınlar her yere ulaşamaz. Yayınların ulaştığı yerlerde ise okuma yazma bilenlerin sayısının az olmasından dolayı herkes tarafından okunmaz. Halkevleri tarafından verilen konferanslar ise toplumun büyük bir kısmının ilgisini çekmez ve yeterli sayıda dinleyiciye ulaşmaz. Konferanslara dinlemeye gelen ve halkevlerinin yayınlarını okuyan kişiler, devletin fikirlerini benimsemiş ve eğitimli kişilerdir. Halkevlerinin asıl amacı halka özellikle okuma yazma bilmeyen kesime ulaşmak ve eğitmektir. Bu doğrultuda halkı eğitmenin ve devletin fikirlerini benimsetmenin etkili ve kolay yolu olarak tiyatro görülür. Modern tiyatro ve Geleneksel Türk Tiyatrosu halkın ortak beğendiği kültür sanat ekinliklerinden biridir. Temsil şubelerinin düzenlediği tiyatro, ortaoyunu, Karagöz gibi programlar büyük kitlelere ulaşır. Halkevlerinde yapılan tiyatro faaliyetleri, diğer programlara göre halkın ilgisini daha çok çeker. Böylece halka devrimleri benimsetmenin etkin yollarından biri olarak tiyatro görülür ve bu durum şöyle açıklanır[43]:

> "136 Halkevinde birden, bir tezli ve özlü piyesin, bir kaç defa tekrar edildiğini kabul etsek ve Halkevi başına 1500 kişinin geldiğini farzetsek 136000'den fazla yurttaşa bir iki gün içinde bir fikri telkin etmiş olabileceğimizi anlarız. Daha Halkevleri resmen açılmazdan evvel Halkevlerinde ilk faaliyet bir temsille başlıyor, ilk temel hem tarih tezimizi hem telkin tarzımızı anlatacak bir piyesle: 'Akın'la atılıyordu. Halkevlerinin ilk açılış günü nutuklardan ve şiirden sonra ilk çalışma, ilk işe başlayış, yine bir piyesin temsili (Çoban'ın sahneye konması) oldu."

[43] Cumhuriyet Halk Partisi, 1937, 51.

Halkevlerinde verilen temsiller halk tarafından çok ilgi görür, salonlar seyirci kalabalıklarını almaz ve temsiller açık alanlarda verilir. Temsillerin açık alanlarda yapılmasıyla halkevleri köylere gitmeye başlar ve köylerde de temsiller düzenlenir. Önce halkevlerinde, ardından köylerde verilen temsillerden sonra sıra turnelere gelir. Bir oyunu sergilemede ustalaşan halkevleri tarafından diğer şehirlerde bulunan halkevlerine gidilip temsiller verilmeye başlanır[44].

2.3.1.2. Halkevleri ve Karagöz Çalışmaları

Karagöz oyunu, halkevleri tarafından halkı eğlendirerek eğitmek ve devrimleri benimsetmek amacıyla kullanılan ucuz ve kolay bir propaganda aracıdır. Tiyatro aracılığıyla şehir merkezlerinde inkılaplara dair propagandalar yapılırken tiyatronun gidemediği yerlerde özellikle köylerde başarılı bir şekilde propaganda çalışmaları yürütülemez. Tiyatronun gidemediği yerlere Karagöz sanatçılarının gitmesi kolay ve masrafsızdır. Tiyatro ekibinin köylere ulaşımının sağlanması, dekorların taşınması ve sahne hazırlanması dönemin şartlarına göre zor ve masraflıdır. Karagöz oyununa halkın aşina olması, Karagöz'ün tek kişi tarafından oynatılması ve Karagöz ustasının malzemelerini de yanında kolay bir şekilde taşıyabilmesi tercih edilmesini sağlar. Karagöz'ün köylere gitmesi hakkında İsmail Hakkı Baltacıoğlu şöyle der: "Her yere tiyatro heyeti gönderemeyiz. Ancak her kıyıya, bucağa Karagözcü Küçük Ali'yi gönderebiliriz"[45].

Halkevlerinin olmadığı yerlerde halkodaları, köylerde ise Köycülük şubeleri tarafından Karagöz gösterileri düzenlenir. Yine halkevlerinin olmadığı yerlerde temsil, kukla, Karagöz, milli raks ve yerli oyunlar, halk türküleri gibi halk üzerinde canlı izler bırakacak olan çekici, terbiye edici ve duyguları besleyici hareketlerin düzenlenmesinde ve başarılmasından halkodaları sorumludur. Halkodaları azaları içinden bu işlerle uğraşacak arkadaşların da bir grup kurmaları, kendilerini ve halkı yetiştirmeleri gerekir[46].

1940 yılında çıkarılan Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nde halkevleri ile şubeerinin görevleri belirtilir. Bu talimatnamede yer alan 48. maddede, Kukla-Karagöz gösterilerinin düzenlenmesinin halk terbiyesi bakımından temsil şubesinin görevleri dahilinde olduğu yazar. Halkevleri ve halkodalarından beklenen işlerin

[44] Cumhuriyet Halk Partisi, 1937, 53.
[45] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Karagöz Davası", **Karagöznâme**, 60.
[46] Cumhuriyet Halk Partisi, **Halkevleri ve Halkodaları: 1932-1942**, y.y.y., t.y., 18.

arasında Karagöz, kukla gibi oyunlar düzenlemek ve bu oyunlardan halk terbiyesinde yararlanmak vardır[47].

Halkevleri 1940 isimli yayında Karagöz oyununu yeniden canlandırmanın halkevlerinin görevleri arasında olduğu yazılıdır[48]:

> "Muhitinde bu hususta ehliyet ve tecrübe sahibi olanları bulup çalışmaya teşvik etmek Halkevlerinin en çok ehemmiyet verdiği vazifelerden biri olmaktadır. Halkevlerinin halkımızın yıllardır görmeye alıştığı ve özendiği Karagöz perdesini yeni inan ve ülkülerin ışında kurmak, Karagöz'e yeni senaryolar hazırlamak hususunda gayret gösterdikleri olmuştur.
>
> Halkevleri Karagöz ve kukla işini bir uçtan ele alınan ve meydana çıkıp müracaat eden oldukça rağbet gösterilen bir çalışma mevzuu telakki etmeyi kafi görmeyecekler, ehil elemanları köşelerinde bulup hizmete davet edip bunlara malzemeler ve senaryolar hazırlayarak harekete geçeceklerdir."

Halkevleri ve halkodalarının çalışmaları sayesinde Karagöz oyununa olan ilgi artmaya başlar ve halk arasında daha çok tanınır. Karagöz oyununun halkevlerinde ve halkodalarında etkin biçimde oynatılmasıyla ilgili çalışmalar yapılır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu konuda fikirlerini şöyle beyan eder[49]:

> "1. Karagöz fasılları yazdırmak: Önce temaları tespit edilecek. İşte birkaç misal; köy işleri, bataklık, dil, softalık, demokrasi, kirli sular, ormanlar, DDT. Bunlar üzerine karagöz piyesi yazabilecek kimseler var... Yazabileceklerden birkaçının adı; Ercüment Ekrem Talu, Burhan Felek, Cemal Refik.
>
> 2. Karagöz suretleri yaptırmak: Deve derisinden ve mukavvadan yapılacak olan bu karagöz suretleri bütün halkevlerine, halkodalarına parasız gönderilir.
>
> 3. Karagöz takımı: Taşralardaki amatörlerin çoğu bir karagöz perdesi nasıl kurulur bilmezler. Perde, mum çanağı değnekler, düdük hepsi birden hazırlanıp halkevlerine gönderilir.
>
> 4. Karagöz oynatmak isteyen amatörleri Ankara'ya toplayıp onlara ders vermek..."

1940 yılında halkevlerinin düzenli bir şekilde çalışmaları için "Halkevleri Asgari Çalışma" hazırlanan planda etkinliklerin ne zaman yapılması gerektiği yazılıdır. Bu çalışma planının sonuçları 1941 yılında "C.H.P Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları" ismiyle yayımlanır. Rapora göre 1940 yılında ülke genelindeki halkevlerinde 519 kukla ve Karagöz temsili verilmiş, bu temsilleri 49.732 kişi seyretmiştir.

---

[47] Cumhuriyet Halk Partisi, **Halkevleri 1940**, (Ankara: Ulusal Matbaa, t.y.), 6.
[48] Cumhuriyet Halk Partisi, **Halkevleri 1940**, 16.
[49] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halkın Evi, Ankara: Ulus Basımevi,1950) , 135.

1940 yılında Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında 379 halkevinden yakın köylerde kukla ve Karagöz gösterileri düzenlemeleri istenir. Temmuz ayında 379 halkevinden 281 tanesi aylık program gönderir ve programa göre 102 halkevi köylerde kukla-Karagöz gösterileri düzenler. Ağustos ayında 116, Eylül ayında 123 halkevi kukla-Karagöz gösterileri yapar. 1940 yılında mevcut olan 379 halkevinin planı uygulama durumları şöyledir[50]:

Tablo 2: 1940 Yılı Halkevleri Karagöz Çalışmaları Uygulama Planı

Ay	**Yapılan İş**	**Aylık İş Cetveli Gönderen Ev Sayısı**	**İşi Yapan Ev Sayısı**	**Nisbet %**	**Aylık İş Cetveli Göndermeyen Ev Sayısı**
Temmuz	Yakın bir iki köyde açık hava temsili veya kukla karagöz	281	102	36,3	98
Ağustos	Yakın bir iki köyde açık hava temsili veya kukla karagöz	263	129	49	116
Eylül	Yakın bir iki köyde açık hava temsili veya kukla karagöz	240	123	51	139

Cumhuriyet Halk Partisi**, Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları**, Ankara: CHP Yayınları, 1941, sayfa 20-21'den uyarlanmıştır.

Halkevlerinde 1940'lı yıllarda Karagöz oyunuyla yapılan çalışmaların sayısında artış olur. Bu çalışmalardan biri de CHP Genel Sekreterliği tarafından düzenlenen Karagöz turnesidir. Turnenin amacı Karagöz sanatçısı olmayan il ve ilçelerde Karagöz oynatılmasıdır. Bu kapsamda Ressam Mehmet Muazzez Özduygu'nun oğlu Orhan Bürce 9 Ekim 1940 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği mektupta halkevleri bünyesinde çalışabileceğini, Karagöz ve kukla oynatmak istediğini ve yurdun her tarafında gidebileceğini yazar. Bürce'nin bu talebine 22 Kasım 1941 tarihinde cevap verilir. Karagöz oynatma konusunda yeterliliğini ve sanatını nasıl icra ettiğini görmek için Ankara'da bulunan halkevleri ile halkodalarında Karagöz

[50] Cumhuriyet Halk Partisi, **Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları**, (Ankara: CHP Yay., 1941), 20-21.

oynatması istenir ve yol masrafları için kendisine 50 lira ödenir. Bürce'nin Polatlı ve Beypazarı ilçelerinde yapacağı Karagöz ile kukla gösterilerini izlemesi ve rapor yazması için halkevleri müfettişi M. Ali Çamlıca görevlendirilir. 1941 yılının Aralık ayında Orhan Bürce Beypazarı'na gider, üç gün ve gece Karagöz kukla gösterileri yapar. Bu gösterileri halk tarafından ilgiyle seyredilip beğenilir.

Orhan Bürce Ayaş, Beypazarı ve Polatlı'da yaptığı Karagöz kukla gösterilerinin beğenilmesi üzerine 23 Ocak 1942 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yazdığı dilekçede kış aylarında Eskişehir'den başlamak üzere tren yolunu takip ederek Hatay'a kadar bir turne düzenlemek ve güneydeki il ve ilçelerde yer alan halkevlerinde Karagöz kukla gösterileri yapmak istediğini belirtir. Bu konuda kendisine yardımcı olunmasını ve halkevlerinde gösteri yapabilmesi için izin belgesi verilmesini de dilekçesine ekler. Bürce'nin turne yapması uygun görülür fakat turneye istediği gibi Eskişehir'den değil Mersin'den başlar. CHP Genel Sekreterliği tarafından Bürce'nin turne kapsamında Antalya, Mersin, Adana ve Gaziantep başta olmak üzere gideceği şehirlerdeki halkevlerine yazı gönderilerek gereken kolaylığın sağlanması ve Bürce'ye yardımcı olunması istenir. Bürce turne için 13 Şubat 1942 tarihinde Ankara'dan yola çıkar.

Orhan Bürce turne kapsamında ilk olarak Tarsus'a uğrar. 18 Şubat 1942 tarihinden 5 Mart 1942 tarihine kadar Tarsus halkevlerinde Karagöz kukla gösterileri yapar. 22 Şubat 1942 tarihinde halkevlerinin 10. kuruluş yıldönümü sebebiyle Tarsus Halkevi'nde gündüz ve gece halka Karagöz oynatır. Yine 3 Mart 1942 Salı günü halkevinde veda müsameresi yaparak Karagöz kukla oynatır. Halktan ve talebelerden kişi başı 5 kuruş alırken parası olmayanlardan ise hiç almaz.

Bürce 5 Mart 1942 tarihinde Mersin'e geçer ve halkevi, çocuk esirgeme kurumu, Gedikli Erbaş Okulu ile çeşitli yerlerde Karagöz kukla gösterileri yapar. Bürce'nin Mersin'de yaptığı Karagöz ve kukla gösterilerini Maarif Müdürü Hacı Aydemir beğenir ve kendisine teşekkür belgesi verir. Gösteriler için okul talebelerinden kişi başı 8 kuruş alır. 23 Mart 1942 tarihinde Adana'ya hareket eder.

24 Mart ile 16 Nisan 1942 tarihleri arasında Adana'da 22 gün kalan Orhan Bürce, halkevleri ile 17 okulda Karagöz kukla temsilleri verir. Gösterilerde kişi başı halktan 20 kuruş, öğrencilerden beş kuruş alır ve kazancının %25'nin halkevine verir. 16 Nisan 1942 tarihinde Ceyhan'a geçerek iki gün halka Karagöz kukla oynatır. 20

Nisan 1942 tarihinde İskenderun'a geçerek çocuk haftası sebebiyle gösteriler yapar. 23 Nisan ile 26 Nisan 1942 tarihleri arasında Dörtyol'da geceleri halkevinde halka, gündüz ise okul salonunda öğrencilere gösteriler yapar. 27 Nisan'da İskenderun'da 48. Alay Gazinosu'nda erlere, gecede subaylara Karagöz kukla oynatır ve 30 Nisan 1942 tarihine kadar İskenderun'da kalarak okul talebelerine gösteriler yapmaya devam eder.

1 Mayıs ile 5 Mayıs 1942 tarihleri arasında Kırıkhan'da öğrencilere ve halka (kadınlara, köylülere) gösteriler yapar. Kırıkhan'dan sonra 6 Mayıs 1942 tarihinden Antakya'ya geçerek 11 gün kalır ve yaptığı gösterilerden elde ettiği gelirin %15'nin halkevine verir. 17 Mayıs 1942 tarihinde Kayseri'ye gelen Orhan Bürce Çocuk Esirgeme Kurumu ile anlaşarak on okulda Karagöz kukla gösterileri yapar ve geliri kurum ile yarı yarıya paylaşır. Uzun süre Kayseri'de kalan sanatçı Kız Enstitüsü, Pazarören Köy Enstitüsü, Fabrika Çırak Okulları başta olmak üzere çeşitli ilkokul ile liselerde öğrencilere ve halka; tayyare fabrikası ile Sümerbank bez fabrikasında işçilere gösteriler yapar. 31 Eylül 1942 tarihinde Ankara'ya dönen Orhan Bürce turne kapsamında 12 il ve ilçe gezer. Bu turne kapsamında yaptığı gösterilerde Yalan, Gulyabani, Kumbara, El Sözüne Kanma, Bir Çiçek Üç Böcek, Köy Muhtarı, Zoraki Tabib, Deliler Doktoru, Akıl İdarehanesi, Senede Bir Yalan, Para Delisi, Küçük Ayşe, Etme Bulma, Atak Ali isimli oyunları oynatır.

Orhan Bürce ikinci turnesine 28 Kasım 1942 tarihinde Eskişehir'den başlar ve sırasıyla İzmir, Ödemiş, Çine, Bayındır, Fırınlı Köyü, Kalaba Köyü, Derebahçe Köyü, Manisa, Akhisar, Bergama, Kınık, Balıkesir, Dursunbey ve Tavşanlı'da gösteriler yaparak 2 Temmuz 1943 tarihinde Ankara'ya döner.

Üçüncü turnesine Eylül 1943 tarihinde İzmir'den başlayan Orhan Bürce sırasıyla Urla, Çeşme, İzmir, Söke, Aydın, Nazilli, Kuyucak, Sarayköy, Buldan, Denizli, Dinar, Isparta, Burdur, Antalya, Burdur, Sandıklı, Afyon, Akşehir, Ilgın, Sarayönü, Konya, Karaman, Konya Ereğlisi, Tarsus, Adana ile Kayseri'de Karagöz kukla gösterileri yapar ve 6 Nisan 1944 tarihinde Ankara'ya döner. Ankara Halkevi temsil kolunda çalışan Orhan Bürce 13 Şubat 1942 tarihinden 4 Nisan 1944 tarihine kadar

ülke genelinde 69 il, ilçe ve kazalarda Karagöz kukla gösterileri yapar. Orhan Bürce Karagöz kukla gösterilerine 1948 yılında kadar devam eder.[51].

1942 yılında ülke genelindeki halkevlerinde 197 karagöz gösterisi yapılır. Bursa Halkevi'nde Canlı Karagöz oynatılır. 1942 yılına ait raporda Karagöz çalışmalarının 1941 yılına göre daha fazla olduğu ve genç kesime kadar yayıldığı belirtilir. Yine aynı raporda Karagöz'ün sadece güngörmez, kervan geçmez kabilinden yalnız ücra köşelerdeki kasabalarda değil, bugün Ankara ve İstanbul'da dahi hayal oyunlarının eskiyi aratmayacak şekilde çoğaldığı ifade edilir[52]. İstanbul ve Ankara halkevleri en çok Karagöz oyunu ile program yapan halkevleridir. Bu sebeple yaptıkları çalışmalar ayrı başlıklar altına incelenecektir. Ankara ve İstanbul halkevleri haricinde ülke genelindeki diğer halkevlerine bakıldığında Karagöz çalışmalarına önem verildiği görülür.

1943 yılında Maraş Halkevi'nde Karagöz sanatçısı Süleyman Gül [53] tarafından düzenli olarak Karagöz oynatılmaya başlanır. İlk aylarda haftada üç gün Karagöz oynatılır ve her oyun için halkevi bütçesinden 3 lira verilir. Daha sonra gösteriler haftada bire düşürülür ve 3 Mart 1944 tarihinde Maraş Halkevi idare heyeti tarafından alınan karar doğrultusunda bütçe yetersizliğinden dolayı ayda verilen 12 lira kesilir.

CHP Genel Sekreterliğine 1944 yılında Maraş Halkevi'nde yapılan bu gösterilerle ilgili şikayet mektubu gönderilir. Kim tarafından gönderildiği bilinmeyen mektupta halkevi salonunda yapılan Karagöz gösterilerini seyretmek isteyenlerden on beş kuruş para alındığı, sanatçılara hali hazırda halkevi tarafından ücret ödendiği, salonda seyircilerin şapkayla oturduğu, oyunun ahlaksızlık saçtığı ve oyunda sarf edilen sözlerin gençliği ahlaksızlığa sürükleyeceği, oyun sırasında halkevi doktorunun muayenesinin kapattığı ve yoksul hastaların tedavi olmasının engellendiği yazılır. Bu mektup üzerine genel sekreterlik CHP Gaziantep Bölgesi Müfettişi Bilecik Mebusu Ahmet Esen'den Maraş'a giderek durumu incelemesini

[51] Karagöz Oyunu ile İlgili Yapılan Çalışmalar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Yer Bilgisi: 1040-999-1.
[52] Cumhuriyet Halk Partisi, 1943, sayfa 8.
[53] 1944 tarihinde 63 yaşında olan Süleyman Gül, Maraş doğumludur. Karagöz oynatmayı 20 yaşında tanıştığı Gaziantepli Ali'den beş altı ay içinde öğrenir. Askerlikten sonra Adana ve bütün ilçelerinde, Tarsus, Mersin, Dörtyol, İskenderun, Malatya, Osmaniye, Elazığ, Çernik, Urfa, Darende, Gürün, Aziziye, Malatya ve Maraş ilçelerinde Karagöz oynatır. Karagöz oynatmanın yanı sıra çiftçilik ve çerçilik yapar. Pakidanen, Genç Osman, İki Kayıp Kardeşler, Zavallı Avcı, Kanlı Nigar oyunlarını bilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA, Yer Bilgisi: 1040-999-1.

ister. Maraş Halkevi'ne giden Ahmet Esen 1 Nisan 1944 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği raporda yaptığı incelemenin sonuçlarını yazar. On ay önce Maraş Halkevi'nde halkın ilgisini daha çok çekmek için haftada bir gün Karagöz gösterisi yapılmasına karar verildiğini, ilk iki ay Karagöz sanatçısının emeğine karşılık gösteriyi seyretmek isteyenlerden kişi başı beş kuruş alındığını fakat daha sonra bu uygulamadan vazgeçildiğini ve Karagöz sanatçısına halkevi bütçesinden ayda 12 lira ödendiğini raporunda bahseder. Ayrıca oyun seyretmek için halkevine gelen kişilerden isteyenlere on kuruş karşılığında kahve verilir. Giriş ve kahve parası alınmasına rağmen her hafta 300-400 kişi tarafından gösteriler ilgiyle seyredilir. Halkevinde muayene yapılamamasının sebebi doktorların Karagöz gösterilerini düzenleyen ekipte görev almasından kaynakladığını açıklar[54].

1944 yılında Fatih, Ankara, Kırşehir, Maraş halkevleri ile Gölcük (Kocaeli) ve Aslanköyü (Mersin) halkodalarında Karagöz oyunu gösterilir. Akşehir ve Akhisar halkevlerinde Karagöz oyunu göstermek için çalışmalar yapılır.

Kırşehir köylerinde Karagöz oynatan Hüseyin Karagöz[55], halkevlerinin 12. Kuruluş yıldönümü sebebiyle 1944 yılında Kırşehir Halkevi'nde Karagöz oynatır. Kırşehir halkevi başkanı Dr. Etem Dönmez, Hüseyin Karagöz'ün oynattığı oyunların uygun görmediği yerlerinde değişiklik yaptırır. Kırşehir halkı tarafından çok beğenilen oyunu 800'den fazla kişi seyreder. Dönmez, kendisine Karagöz ile ilgili kitaplar okumasını, sanatını ilerletmesini ve halkevleri yararına çalışmasını söyler. Hüseyin Karagöz'ün halkevlerinin kuruluş yıldönümünde oynattığı oyunun konuları şunlardır:

- Karagöz Hacivat konuşmaları,
- On beş yaşındaki bir kızın 75 yaşındaki bir adamla evlenmesinin fena neticeleri,
- Bir mektep çocuğunun mektebe gidiyorum diye ağabeyini aldatıp yaptığı sefahatlerin felaketli neticeleri,
- Bir asi evladın anne ve babasının öğütlerini dinlemeyerek bir çok ahlaksızlara saptıktan sonra insanlık camiasına tekrar girmesi,
- Yılan ile leylek mücadelesi,

[54] BCA, 1040-999-1.

[55] Asıl adı Hasan Hüseyin Karagöz, 1315 yılında Kırşehir'in Aşık Paşa Mahallesi'nde doğar. Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları'na katılır, ardından Kırşehir'e dönerek dokumacılık yapmaya başlar. İki sene dokumacılık yaptıktan sonra Kırşehir'e gelen bir tiyatro kumpanyasının içinde bulunan Karagöz sanatçısı İstanbullu Mustafa'nın Karagöz gösterisini seyreder ve Karagöz oynatmak ister. İstanbullu Mustafa'yla tanışır ve bir ay kendisine yardaklık ederek bu sanatı öğrenir. İstanbullu Mustafa'nın Kırşehir'den ayrılmasından sonra kendi başına Karagöz oynatmaya başlar. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA, Yer Bilgisi: 1040-999-1.

- Bir efendinin bayan dostuna selam göndermesi,
- Bir zenginin yedi lisanla konuşana vadettiği ikramiyenin iyi bir aile ocağı kurulmasına sarf edilmesi.

Bu konulardan halkevi salonlarında oynatılan Karagöz'ün halkı eğitmeye yönelik olduğu, çocuklara dürüstlük gibi ahlaki değerleri aşılamak istediği ve evlilik konusunda bilgi verdiği anlaşılır.

Hüseyin Karagöz, 26 Nisan 1944 tarihli İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na yazdığı mektupta halkevlerinde Karagöz oynatmayı istediğini, bu sanatı 20 sene önce İstanbul'dan Kırşehir'e gelen İstanbullu Mustafa adlı birine yardaklık ederken öğrendiğini, eski ya da yeni harfli Karagöz konulu kitaplar ile oyun metinleri istediğini belirtir. Baltacıoğlu bu mektubu CHP Genel Sekreterliğine iletir ve parti tarafından neşredilmiş Karagöz isimli kitabın Hüseyin Karagöz'e gönderilir. Ayrıca Hüseyin Karagöz gibi memleketin hemen her kıyı bucağında bulunan ve kendi kendine yetişmiş olan bu halk sanatkarlarını halkevleri ve halkodaları tarafından desteklemesini, bu sanatçılar için milli gaye ve değerlerimizi yayabilecek kırk elli modern Karagöz oyunundan meydana gelen bir repertuvar hazırlanmasını ve böylece milli ve kültürel kalkınmanın ilk temel taşlarının atılmış olunacağını genel sekreterliğe bildirir[56].

1945 yılında bayramlarda Samsun Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından paralı olarak Karagöz gösterileri yapılır[57]. 1945 ve 1946 yılında ülke genelinde Karagöz çalışmaları devam eder[58]. Yine aynı yıl Akhisar, İstanbul ve Ankara halkevlerinde Karagöz gösterileri yapılır.

Ankara ve İstanbul halkevlerinde ise Karagöz gösterileri 1946 yılından itibaren düzenli bir şekilde yapılır. Ankara halkevi ve bağlı halkodalarında Hayali Küçük Ali 1946 yılından 1950 yılına kadar her hafta Karagöz gösterileri yapar. İstanbul'da ise Fatih halkevi tarafından Mayıs ve Haziran aylarında Karagöz turnesi yapılır. Halkevlerinin kapatıldığı 1952 yılına kadar bu Karagöz gösterileri ve konferanslarının yapılmasına devam edilir.

[56] BCA, 1040-999-1.
[57] **Tanin Gazetesi**, 18 Eylül 1945, 7.
[58] Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944**, (Ankara: CHP yay., 1944), 21.

2.3.1.3. İstanbul Halkevi'nin Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmaları

Anadolu'yu ve milleti yeniden tanımak amacıyla 19 Şubat 1932 tarihinde açılan 14 halkevinden biri olan İstanbul Halkevi üç yıl faaliyet gösterdikten sonra 22 Şubat 1935 kapatılır ve yerine yedi ayrı halkevi açılır. Bu halkevleri; Eminönü, Fatih (Şehremini), Şişli, Beyoğlu, Kadıköy, Beşiktaş ve Üsküdar Halkevi'dir. Eminönü Halkevi, İstanbul Halkevi'nin devamı niteliğinde aynı binada çalışmalarını sürdürür.

İstanbul halkevlerinde Karagöz oyunuyla ilgili düzenlenen etkinliklerin bir kısmı resmi bayramlar sebebiyle yapılır. 1936 yılında kutlanan Çocuk Haftası'nda halkevleri ve Çocuk Esirgeme Kurumu iş birliğiyle çocuklar için temsiller düzenlenir. Bu kapsamda 24 Nisan 1936 tarihinde Eminönü Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Kütüphanesi tarafından Şehzadebaşı'nda yer alan Turan Tiyatrosu'nda temsil verilir. Bu temsile Eminönü mıntıkası içerisinde bulunan I, 2. 3, 61, 44. 49, 48. 59, 42, 9 7, 6, 5, 210 41 ve 4'üncü okullardan 1000 öğrenci katılır. Temsil programı dahilinde çocukları eğlendirmek için kukla ve karagöz oynatılır[59]. Aynı yıl Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında, Eminönü Halkevi tarafından ilkokullarda okuyan fakir çocuklar için Turan Tiyatrosu'nda bir müsamere tertip edilir ve müsamereye Eminönü ilçesine bağlı bulunan bütün ilkokullardan 800'den fazla öğrenci katılır. Müsamerede halkevi temsil kolu tarafından Karagöz gösterisi yapılır[60]. Yine 26 Nisan 1936 tarihinde Üsküdar Halkevi'nde Çocuk Haftası münasebetiyle halkevi temsil kolu tarafından Karagöz oynatılır[61].

Eminönü Halkevi tarafından 2 Temmuz 1936 tarihinde bir Karagöz gecesi düzenlenir. Bu gecenin amacı, Karagöz oyununa azalan ilgiyi yeniden canlandırmak ve milli temaşa sanatımızı yaşatmak olarak açıklanır. Program Eminönü Halkevi korosu Muallim Cemil Bey'in idaresinde bir konserle başlar ve ardından halkevi neşriyat kolu sekreteri Nusret Safa Çoşkun Karagöz gecesinin neden yapıldığını dair bir konuşma yapar. Bu konuşmadan sonra Selim Nüzhet Gerçek "Karagöz" konulu bir konferans verir. Gecenin sonunda halkevi temsil kolu üyelerinden Şinasi Bey tarafından Sakallı Gelin isimli iki perdelik bir Karagöz oyunu oynatılır[62]. 21 Şubat

[59] **Kurun Gazetesi**, 25 Nisan 1936, 4.
[60] **Kurun Gazetesi**, 31 İlkteşrin 1936, 3.
[61] **Kurun Gazetesi**, 29 Nisan 1936, 3.
[62] **Akşam Gazetesi**, 26 Haziran 1936, 3.

1937 Pazar günü, Kadıköy Halkevi'nin kuruluş yıldönümü dolayısıyla Karagöz gösterisi yapılacağı gazeteler aracılığıyla duyurulur[63].

22 Mart 1938 Salı günü, Sabri Esat Siyavuşgil tarafından Eminönü Halkevi'nde Karagöz konulu bir konferans verilir ve projeksiyonla Karagöz oyununa ait sahneler gösterilir[64]. 8 Nisan 1938 Cuma günü Şehremini Halkevi'nde düzenlenen Karagöz gecesinde halkevinin temsil kolu Karagöz oynatır ve öncesinde Sabri Esat Siyavuşgil Karagöz oyunu hakkında bir konferans verir.

Sabri Esat Siyavuşgil tarafından 19 Nisan 1938 tarihinde TRT İstanbul Radyosu'nda Karagöz oyunu hakkında bir konferans verilir[65]. Şehremini Halkevi tarafından Çocuk Haftası kutlamaları kapsamında 24 Nisan 1938 Salı günü, halkevi tarafından kiralanan tramvay ile çocuklar Şehremini'den Taksim'e kadar götürülüp gezdirilir. Aynı günün gecesi de halkevi temsil salonunda çocuklara Karagöz oynatılır[66]. Yine Çocuk Haftası kapsamında 26 Nisan 1938 Perşembe günü, Erenköy Halkevi'nde çocuklar için Karagöz oyunu tertip edilir[67]. Karagöz oyununun halk tarafından ilgi görmesi üzerine Şehremini Halkevi'nde 11 Ocak 1939 tarihinden itibaren her çarşamba günü saat 20.30'da Karagöz gösterileri yapılır[68].

1940 yılında halkevlerinin açılış yıldönümü sebebiyle yapılan programlar kapsamında Fatih Halkevi tiyatro salonunda 25 Şubat 1940 Pazar günü saat 20.30'da Karagöz gecesi tertip edilir. Gecenin başında Karagöz oyunu hakkında bir konferans verilir ve ardından Hayalî Bay Safa Yurdamoğlu tarafından Karagöz oynatılır[69].

Sarıyer Halkevi'nde ise 21 Haziran 1941 Cumartesi günü saat 15.00'de İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından verilen "Karagözün Karakter ve Estetiği" konulu konferansın ardından Karagözcü Yorgancı Bay Mehmet tarafından Karagöz oynatılır[70]. Bu konferans daha sonra Sarıyer Halkevi tarafından kitap olarak basılır. Selim Nüzhet Gerçek, Karagöz ile ilgili bir yazsında Hayalî İrfan'ın Fatih Halkevinde yaz mevsiminde Karagöz oynattığından bahseder[71].

---

[63] **Kurun Gazetesi**, 19 Şubat 1937,5.
[64] **Kurun Gazetesi**, 22 Mart 1938, 2.
[65] **Akşam Gazetesi**, 19 Nisan 1938,13.
[66] **Kurun Gazetesi**, 25 Nisan 1938, 3.
[67] **Kurun Gazetesi**, 27 Nisan 1938, 3.
[68] **Akşam Gazetesi**, 10 Kânunusani 1939, 4.
[69] **Akşam Gazetesi**, 22 Şubat 1940, 5.
[70] **Akşam Gazetesi**, 20 Haziran 1941, 3.
[71] Selim Nüzhet Gerçek, "Fatih Halkevlerinde Yaz Temsilleri", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No:001526625006.

Eminönü Halkevi'nin neşriyatı olan Halk Bilgisi Haberleri dergisinin 123. sayısında Mustafa Özön'ün yazdığı iki makale yayımlanır. Bu makalelerin biri hayal oyunuyla, biri de Karagözcü Memduh'un anlattığı bir Karagöz oyunuyla ilgilidir. Bu yazılar hakkında CHP Genel Sekreterliği tarafından 10 Temmuz 1942 tarihinde Halk Bilgisi Haberleri Neşriyat Müdürü Mehmet Halit Bayırı'na bir yazı gönderilir ve Karagöz oyununa dair yardım istenir. Mektupta genel sekreterliğin tarihi temaşa sanatlarına dair belge ve bilgi toplamak istediği, bu konuda çalışmalar yaptığı ve Karagöz oyununa ait 28 piyesi tasvir ve notaları ile birlikte arşive konmak için incelettiği belirtilir. Mehmet Halit Bayırı'dan yardım istenen konular şunlardır[72]:

- Tarihi Temaşa nevinden olan meddah, Karagöz, kukla ve orta oyununun tarihi seyrini ve menkıbelerini bildirir gazete, mecmua, kitap, el yazması eserler bulunabilir mi?
- Bu sahada bugün meşgul olanlar kimlerdir?
- Deve derisinden yapılmış Karagöz tasvirleri kimlerin elinde vardır?

Bu sorulardan anlaşılacağı üzere CHP Genel Sekreterliği Karagöz oyunu ile ilgili çalışmalar yapmak ve oyunun mevcut durumunu tespit etmek istemektedir. Arşivde yer alan belgelerdeki eksikliklerden dolayı Bayırı'nın CHP Genel Sekreterliğine verdiği cevap bilinmemektedir.

Karagöz oyunuyla ilgili ayrıntılı çalışmalar yapan ve rapor hazırlayan kişi Fatih Halkevi Müdürü Müçteba Or'dur. Or, meddah, Karagöz, kukla ve orta oyunuyla ilgili mevcut durumu gösteren detaylı bir rapor hazırlar ve bu raporu 25 Mayıs 1943 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderir. Or, raporunda Karagöz oyununun 1943 yılında İstanbul'daki durumundan detaylı olarak bahseder. Üniversite öğrencileri arasında yaptığı anket sonucuna göre, gençlerin %85'nin Karagöz oyununu görmediklerini, oyun hakkında bir fikirleri dahi olmadığını ve gençlerin %25'inin kendilerine karışık olan gösterilen tasvirler arasından Karagöz tasvirini bulamadığını söyler. Karagöz oyununun İstanbul'daki durumu iyi değildir ve eski teknikleri kullanarak mükemmel şekilde Karagöz tasviri kesen sanatçılar kalmamıştır. Eskileri taklit ederek tasvir kesmeye çalışan bir iki kişi bulunsa bile ustalarının özelliklerini taşımamakta ve kopyacılıktan ileri gitmemektedirler. Oysa ki eski ustaların tasvirleri işin uzmanları tarafından görüldüğünde kimin tarafından kesildiği ve kimin ürünü olduğu hemen anlaşılır. Or, tam takım bir takım tasvir sandığı bulmanın çok zor

[72] BCA, 1040-999-1.

olduğunu ve bedestenler gezilirse çeşitli sanatçıların tasvirlerinden oluşan bir sandık tertip edilebileceğini yazar[73].

Müçteba Or'a göre Karagöz oyunu senelerce ihmal edilmesinden ve sinemaların tatminkâr vaziyeti karşısında sönmüş olmasından dolayı seyirci bulamaz. Oysa ki ufak ve portatif bir perdesi, on on beş değneği ve çantasında taşıyacağı eşyasıyla bu oyun bir propaganda aracı olarak kullanılabilir. Karagöz oynatacak sanatçı bulmanın zorluğundan bahseden Or, eski hayalîlerden Camcı Mehmet Sefer Efendi'nin 1943 senesinde öldüğünü, bu sanatla meşgul olan ve geçimini sadece bu sanata bağlayan sanatçı kalmadığını, orta yaşta olan heveskar sanatçıların ise her birinin başka işlerde çalıştığını ve boş zamanlarında Karagöz oynattığını raporunda yazar. Eski Ramazanlarda Kadir gecesi haricinde her gece birbirinden farklı 29 Karagöz oyunu oynatılırken bugün bu 29 oyunun metinlerini bilen ve oynatan sanatçı kalmamıştır. Günün şartlarında Karagöz sanatçısı olmak geçinememek anlamına gelir ve bunun sebepleri arasında Karagöz tasvirlerinin eksik olması, tasvir kesecek sanatçı ve temaşa sanatlarını seyredecek seyirci kalmaması vardır. Or, ayrıca oyunda Karagöz'ün meşhur bir öksürüğü olduğunu, Hacivat'ın sorularına cevap verirken başını önüne eğip öksürdüğünü, ona has bu öksürüğü yapacak sanatçının olmadığını ve büyük hayalîler yaşarken bu öksürüğün plaklara kaydedilmediğini raporunda belirtir. Karagöz oyununun canlanabilmesi için oyunun meraklılarını ve eski seyircilerini bulunarak hatıralarını öğrenmek, bugün sayıları üç beşi geçmeyen hayalîlere açılacak kurslarda oyunun eski tekniklerini öğretmek ve yanlarına gençler vererek yetiştirmek gerekmektedir. Karagöz oyun metinlerine de değinen Or, oyun metinlerinin sanatçıdan sanatçıya farklılık gösterdiğini, her hayalînin metinleri kendine göre değiştirdiğini ve her hayalînin kendine göre repertuvarı olduğunu ifade eder. Raporun sonunda Karagöz oyununu canlandırmak için yapılan tavsiyelerin başında iki tasvir kesici usta ve bir deri hazırlayıcı bulunarak tasvir kesme atölyesi kurulması gelmektedir. Bütün halkevleri için standart bir sistemle detaylı olarak tasvir sandıkları yaptırılmalı ve bu sandıklar halkevleri bünyesinde saklanmalıdır. Ustaların yanlarına verilecek hevesli gençlere bu sanat öğretilmeli ve böylece sanatın ustadan çıraklara aktarılması sağlanarak en az elli sene daha kaybolması engellenmiş olacaktır. Mevcut yedi kadar hayalî, tasvir sandıkları gönderilen halkevlerine muallim olarak gönderilmeli ve her halkevinde iki ay kalarak yanlarına verilen

[73] Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, BCA, Yer Bilgisi: 1039-998-2.

heveskarlar gençlere bu oyunu öğretmelidirler. Böylece zaman içinde yüzlerce hayalî yetişmiş olacaktır. Ayrıca Karagöz oyun metinleri tespit edilmeli ve tashih edilerek halkevlerine gönderilmelidir. 1944 senesinde İstanbul'da İrfan, Safa, Hafız Bahattin, Küçük Ali, Şinasi, Mahmut Akçay, Nedim, Kadri Anlı, Orhan Bürce, Halit(Yardak) Karagöz oynatan hayalîlerdir. Ayrıca Mehmet Şükrü Yesukay ve Hafız Bahattin Karagöz tasvirleri keserken deri hazırlayan Mehmet Usta vardır[74].

Halkevleri ve halkodalarında Karagöz gösterilerinin yapılması maddi olarak CHP tarafından desteklenir. 10 Temmuz 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından Fatih Halkevi'nin Karagöz çalışmalarında kullanılmak üzere CHP İstanbul İl İdare Kurulu Başkanlığına 500 lira gönderilir. Bu paranın Fatih Halkevi Müdürlüğüne iletilmesi ve halkevi tarafından Karagöz gösterilerinde kullanılması istenir. Fatih Halkevi'nde tarafından düzenlenen Karagöz gösterileriyle ilgili CHP Genel Sekreterliğine gönderilen raporlarda ne kadar harcama yapıldığı ve bu harcamanın kalemleri detaylı olarak yazılır. Karagöz çalışmalarının yapılmasından memnun olan CHP Genel Sekreterliği, Fatih Halkevi'ne maddi desteğini sürdürür[75].

19 Nisan 1947 tarihinde CHP Genel İdare Kurulu üyesi Tahsin Banguoğlu, Fatih Halkevi Müdürü Müçteba Or'a gönderdiği yazıda İstanbul genelinde bulunan halkevi ve halkodalarında belli bir program çerçevesinde Karagöz-Kukla gösterileri düzenlenmesini ister. Bunun üzerine 3 Mayıs 1947 tarihinden itibaren İstanbul genelindeki halkevleri ve halkodalarında Karagöz gösterileri yapılmaya başlanır. Turne şeklinde planlanan bu Karagöz gösterileri İstanbul'daki tüm halkevleri ve halkodalarında yapılır. Gösterilerin hangi tarihlerde, nerelerde yapıldığı ve katılan seyirci sayıları CHP Genel Sekreterliğine rapor edilir. Bu süreçte Fatih halkevi tarafından İstanbul genelindeki halkevleri ve halkodalarında yapılan her bir Karagöz gösterisi için Karagöz sanatçısına 15 lira ödenir. Turnenin yapıldığı halkevlerine ve halkodalarına Karagöz sanatçısına bir ödeme yapmamaları, masrafların Fatih Halkevi tarafından karşılanacağı ve isteyen halkevi/halkodasının kendi bütçesine katkıda bulunmak amacıyla oyunu seyretmeye gelenlerden 10 kuruş giriş ücreti alabileceği bildirilir. CHP Genel Sekreterliği tarafından Fatih Halkevi'ne Karagöz turnelerinde

[74] BCA, 1040-999-1.
[75] Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, BCA, Yer Bilgisi: 1039-998-2.

kullanılmak için 29 Nisan 1947 tarihinde 1000 lira, 30 Haziran 1947 tarihinde ise 500 lira gönderilir[76].

Karagöz turnesinin yapıldığı halkevlerine ve halkodalarına bakıldığında Karagöz gösterilerine yoğun bir katılımın olduğu görülür. Bu turne kapsamında Eminönü Halkevinde 4, Beyazıt Halkodasında 2, Bakırköy Halkevinde 2, Eyüp Halkevinde 2, Samatya Halkodasında 2, Sarıyer Halkevinde 2, Şehremini Halkevinde 2 kere Karagöz oynatılır. Bu listeye bakıldığında katılımın fazla olduğu ve konum olarak merkezi yerlerde bulunan halkevleri ile halkodalarında birden fazla Karagöz oynatılır.

Tablo 3: Mayıs 1947 Tarihinde İstanbul'daki Halkevleri ve Halkodalarında Düzenlenen Karagöz Oyunlarının Çizelgesi

	Halkevi ve Halkodası	**Oynatıldığı Yer**	**Tarihi**	**Günü**	**Başlangıç Saati**	**Bitiş Saati**	**Seyirci Sayısı**
1	Kartal He.	İlkokul Sal.	3.05.1947	Cumartesi	15.30	17.00	107
2	Eyüp He.	Halkevi Sal.	5.05.1947	Pazartesi	21.00	22.45	150
3	Fatih He.	Halkevi Bah.	7.05.1947	Çarşamba	20.30	22.00	300
4	Bakırköy He.	Halkevi Sal	8.05.1947	Perşembe	17.00	18.15	160
5	Bakırköy He.	Halkevi Sal	8.05.1947	Perşembe	21.00	22.30	150
6	Eminönü He.	Halkevi Sal	8.05.1947	Perşembe	14.00	16.00	320
7	Samatya Ho.	C. Paşa. S.O.	9.05.1947	Cuma	21.00	22.45	80
8	Eminönü He.	Halkevi Sal.	13.05.1947	Salı	14.00	15.00	100
9	Küçükpazar Ho.	Halkodası Sal.	13.05.1947	Salı	21.00	22.30	140
10	Sarıyer He.	Halkevi Sal.	14.05.1947	Çarşamba	18.30	19.30	84
11	Eminönü He.	Halkevi Sal.	15.05.1947	Perşembe	14.00	15.30	150
12	Beyazıt Ho.	Halkodası Sal.	19.05.1947	Pazartesi	21.00	24.00	250
13	Samatya Ho.	Yedikule S.O.	21.05.1947	Çarşamba	21.00	22.30	120
14	Eminönü He.	Halkevi Sal.	22.05.1947	Perşembe	14.00	15.30	120
15	Şehremini He.	Halkevi Sal.	23.05.1947	Cuma	21.30	23.00	150
16	Eyüp He.	Halkevi Sal.	26.05.1947	Pazartesi	21.30	23.00	110

[76] BCA, 1039-998-2.

Tablo 3 - devam

17	Sarıyer He.	Halkevi Sal.	28.05.1947	Çarşamba	17.00	18.30	195
18	Beyazıt Ho.	Halkodası Sal.	29.05.1947	Perşembe	22.00	24.00	357
19	Şehremini He.	Halkevi Sal.	31.05.1947	Cumartesi	22.00	23.30	195
	Toplam						3238

Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, 1947, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1039 998-2 yer numaralı belgeden uyarlanmıştır.

1947 yılının Mayıs ayında düzenlenen turne kapsamında yapılan Karagöz gösterileri, İstanbul genelinde 3228 kişi tarafından izlenir. Müçteba Or, yapılan Karagöz ve kukla gösterilerinin yurttaşları halkevleri ve halkodalarına çektiğini, halka partinin kültür müesseseleri olan halkevlerini sevdirdiğini, bilgi ile görgülerini artırdığını, halka fayda sağladığını ifade eder. Mayıs ayında İstanbul genelinde yapılan Karagöz turnesi kapsamında Fatih Halkevi tarafından Edirne Halkevine de Karagöz sanatçıları gönderilir. Edirne Halkevi ve Şehir Kulübü salonlarında 16, 17 ve 19 Mayıs 1947 tarihlerinde peş peşe olacak şekilde Karagöz gösterileri yapılır[77].

Tablo 4: Mayıs 1947 Tarihinde Edirne Halkevi'nde Düzenlenen Karagöz Oyunlarının Çizelgesi

	Oynatıldığı Yer	**Tarihi**	**Günü**	**Başlangıç Saati**	**Bitiş Saati**	**Seyirci Sayısı**
1	Halkevi Sal.	16.05.1947	Cuma	21.00	22.00	500
2	Halkevi Sal.	16.05.1947	Cuma	22.15	23.30	550
3	Halkevi Sal.	17.05.1947	Cumartesi	14.30	15.30	400
4	Halkevi Sal.	17.05.1947	Cumartesi	15.30	17.00	250
5	Halkevi Sal.	17.05.1947	Cumartesi	17.15	18.15	200
6	Halkevi Sal.	17.05.1947	Cumartesi	21.00	22.15	350
7	Halkevi Sal.	17.05.1947	Cumartesi	22.30	23.45	500
8	Şehir Kul.	18.05.1947	Pazar	21.00	22.00	250
9	Şehir Kul.	18.05.1947	Pazar	22.15	23.45	250
	Toplam					3250

Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, 1947, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1039-998-2 yer numaralı belgeden uyarlanmıştır.

[77] BCA, 1039-998-2.

3 Mayıs ile 31 Mayıs 1947 tarihleri arasında yapılan bu gösterilerle ilgili Fatih Halkevi Başkanı Müçtaba Or tarafından10 Haziran 1947 tarihinde CHP Genel İdare Kurulu Üyesi Tahsin Banguoğlu'na bir rapor gönderilir. Or, raporunda Türk temaşası sanatına vakıf olan eski ve iyi ustalarının önemli bir kısmının vefat etmiş olduğunu, kadronun zayıfladığını, özellikle ortaoyunu ve meddahla ilgili sanatkarların kalmadığını belirtir. 1947 yılının Mayıs ve Haziran aylarında yapılan Karagöz turnesinin Türk temaşasını tanıtmak, yaymak ve sevdirme konusunda halk üzerinde etkili olduğunu söyleyen Or, halkevinde Karagöz oyununu izlemeye gelen seyirciler üzerinde yaptığı gözlemleri Tahsin Banguoğlu ile paylaşır. Karagöz oyunu izlemeye gelen seyircileri Türk Temaşasını eski ustalarından görmüş olanlar (A), halkevlerinin tertiplediği gösterilerde, sünnet düğünleri ile 10 yıl öncesinde yapılan festivallerde görmüş olanlar (B) ve bu konuda hiç bilgisi olmayanlar (C) şeklinde üçe ayırır. Raporunda üç gruba ayırdığı seyircilerle ilgili görüşlerinden detaylı olarak bahseder[78]:

A: Eski ustalardan görenler şimdiki acemilerin oyunlarını görerek üzülmekte ve maziye hasret duymaktadırlar. Onların eski zevklerini körletmekte bir fayda mutasavvur değildir. Belki yeni gösterileri eskilerini tedai ettirmekten ileri gidememektedir.

B: Son devre sanatkarlarını görenler pek tabii olarak sevmekte ve daha iyileri mevcudu olmadığı için bu sanatı bu kadarlık bilmekte ve böyle tanımaktadır. Hiç bilmemek ve tanımamaktansa bu kadar bilmek ve tanımak tarih, folklor ve sanat bakımından çok faydalı kanaatindeyim.

C: Bu tarihsel sanatımızı ve hiç görmemiş ve tanımamış olanlara tanıtım kültür inkilabımızın pişarı partimizin ve halkevlerimizin esaslı vazifelerinden biridir.

Or, bu sınıflandırmanın yanı sıra mevcudu tükenmekte olan bu sanat müntesiplerini yurdun içerisine salmak ve kısa zamanda birer defa dahi olsa her yurttaşa bu pek verimli propaganda içeren sanat vasıtamızı göstermek gerektiğini düşünür.

Or, bu raporunda ilerleyen süreçte mümkün olursa Fatih halkevinde Karagöz ile ilgili bir kurs açmak istediklerini de yazar. Ayrıca Geleneksel Türk Temaşa sanatlarının "basübadelmevt"[79] durumuna ulaşması için memnuniyetle çalışacağını, kaybolan sanatları daha sonra yeniden aramak yerine kaybolmak üzere olan Geleneksel Türk

[78] BCA, 1039-998-2.
[79] Yeniden diriliş anlamındadır.

Temaşa sanatlarını yeniden canlandırıp muhafaza etmenin halkevlerinin önemli vazifelerinden biri olduğunu raporunun sonunda belirtir.

Or'un bu raporuna göre, Karagöz sanatında bir gerileme görülür. Eski ustalardan Karagöz izleyen A grubu seyircisi, halkevlerinde oynatılan Karagöz'den memnun değildir. B grubunda tanımlanan seyirci kitlesi ise, Karagöz'ü son devrin sanatçılarından gören ve eski ustaları tanımayanlardır. Bu kitle şikayet etmemekle birlikte çok memnun kalmaz. Karagöz oyununu C grubu seyircisi üzerinde bir propaganda aracı olarak kullanmak gerekir. Bu durumdan zaman içerisinde yetişen Karagöz ustalarının eski ustaları arattıkları ve Karagöz'ün varlığını başarılı bir şekilde sürdüremediği anlaşılır.

31 Mayıs 1947 tarihinde Fatih Halkevi'nde yapılan toplantıda Haziran ayında İstanbul genelindeki 13 halkevinde 33 Karagöz gösterisi yapılmasına, 495 lira bütçe ayrılmasına ve her Karagöz gösterisi için 15 lira ödenmesine karar verilir[80]. Bu Karagöz turnesinin listesi oluşturulurken Mayıs ayında yapılan Karagöz turnesinin raporu dikkate alınır. Mayıs ayında Karagöz gösterilerine yoğun katılımın olduğu halkevleri ve halkodalarında birden fazla Karagöz gösterisi yapılır. Mayıs ayında Eyüp Halkevinde 2 kere Karagöz gösterisi yapılırken Haziran ayında 5 kere Karagöz gösterisi yapılır. Yine mayıs ayında Sarıyer Halkevinde 2 kere yapılan Karagöz gösterisi haziran ayında 4 kere yapılır. İki liste karşılaştırıldığında İstanbul genelinde bulunan halkevleri ile halkodalarında Mayıs ayında 19 Karagöz gösterisi yapılırken Haziran ayında 33 Karagöz gösterisi yapılır[81].

Tablo 5 :Haziran 1947 Tarihinde İstanbul Genelindeki Halkevleri ve Halkodalarında Yapılan Karagöz Gösterilerinin Çizelgesi

	Halkevi ve Halkodasının Adı	**Yapıldığı Yer**	**Tarihi**	**Günü**
1	Eyüp He.	Halkevi Salonu	2.06.1947	Pazartesi
2	Küçükpazar Ho.	Halkodası Sal.	3.06.1947	Salı
3	Yeşilköy He.	Bahçedere Köyü	4.06.1947	Çarşamba
4	Küçükçekmece Ho.	Halkodası	5.06.1947	Perşembe
5	Şehremini He.	Halkevi Sal.	6.06.1947	Cuma
6	Erenköy Ho.	Halkodası Sal.	8.06.1947	Pazar

[80] BCA, 1039-998-2.
[81] BCA, 1039-998-2.

Tablo 5 -devam

7	Heybeliada Ho.	Halkodası Sal.	9.06.1947	Pazartesi
8	Eyüp He.	Halkevi Sal.	9.06.1947	Pazartesi
9	Şile He.	Halkevi Sal.	10.06.1947	Salı
10	Yeşilköy He.	Halkevi Sal.	12.06.1947	Perşembe
11	Kartal Ho.	Halkodası Sal.	13.06.1947	Cuma
12	Küçükpazar Ho.	Halkodası Sal.	13.06.1947	Cuma
13	Beyazıt Ho.	Halkodası Sal.	14.06.1947	Cumartesi
14	Sarıyer He.	Halkevi Sal.	15.06.1947	Pazar
15	Sarıyer He.	Bahçeköy	15.06.1947	Pazar
16	Eyüp He.	Halkevi Sal.	16.06.1947	Pazartesi
17	Şehremini He.	Halkevi Sal.	17.06.1947	Salı
18	Yeşilköy He.	Halkevi Sal.	18.06.1947	Çarşamba
19	Küçükçekmece Ho.	Halkodası Sal.	19.06.1947	Perşembe
20	Kemerburgaz Ho.	Halkodası Sal.	20.06.1947	Cuma
21	Kemerburgaz Ho.	Halkodası Sal.	21.06.1947	Cumartesi
22	Samatya Ho.	Halkodası Sal.	21.06.1947	Cumartesi
23	Eyüp He.	Halkevi Sal.	23.06.1947	Pazartesi
24	Heybeliada Ho.	Halkodası Sal.	24.06.1947	Salı
25	Küçükpazar Ho.	Halkodası Sal.	24.06.1947	Salı
26	Samatya Ho.	Halkodası Sal.	25.06.1947	Çarşamba
27	Kartal Ho.	Halkodası Sal.	26.06.1947	Perşembe
28	Yeşilköy He.	Halkevi Sal.	26.06.1947	Perşembe
29	Erenköy Ho.	Halkodası Sal.	27.06.1947	Cuma
30	Beyazıt Ho.	Halkodası Sal.	28.06.1947	Cumartesi
31	Sarıyer He	Bahçeköy	29.06.1947	Pazar
32	Sarıyer He.	Halkevi Sal.	29.06.1947	Pazar
33	Eyüp He.	Halkevi Sal.	30.06.1947	Pazartesi

Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, 1947, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1039-998-2 yer numaralı belgeden uyarlanmıştır.

19 Haziran 1947 tarihinde Fatih Halkevi Başkanı Müçteba Or, tarafından CHP Genel sekreterliğine gönderilen raporda Küçükçekmece, Kemerburgaz, Bahçeköy, Zekeriyaköy gibi yerlerde yapılan Karagöz gösterilerin halkevleri açısından diğer yerlere göre daha verimli olduğu belirtilir. Ayrıca köylerde daha çok Karagöz gösterileri düzenlemek için maddi destek talep edilir[82].

[82] BCA, 1039-998-2.

Bu turneden sonra Üsküdar Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, 17 Eylül 1947 Çarşamba günü Suadiye Plaj Gazinosu'nda sabaha kadar sürecek bir müsamere tertip eder. Bu gecede Hayalî Küçük Ali'nin Karagöz oynatılması istenir. Üsküdar Halkevi Başkanı Avukat Reşat Kaynar, C.H.P Genel Sekreterliği'ne bir dilekçe gönderip Hayalî Küçük Ali'nin bu gecede Karagöz oynatması için izin ister. Ayrıca dilekçesinde Suadiye ve Üsküdar halkının bu konuda ısrar ettiğini de belirtir. Hayalî Küçük Ali'nin İstanbul'a gelip Karagöz oynatmasına C.H.P Genel Sekreterliği tarafından izin verilir ve masraflar için Fatih Halkevi'ne para gönderilir[83]

7 Kasım 1948 Pazar Günü saat 15.00'de Üsküdar Halkevi'nde avukat Rami Başaran tarafından "Karagöz'de Muaşeret ve Ahlakımız" konulu bir konferans verilir[84].

2.3.1.4. Ankara Halkevi'nin Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmaları

Ankara halkevi tarafından Karagöz ile ilgili yapılan çalışmalarda Karagöz sanatçısı Hayalî Küçük Ali'nin önemli bir yeri vardır. İstanbul Postanesi'nde çalışan Hayalî Küçük Ali'nin 1934 yılında tayini Ankara'ya çıkar ve memurluğu sırasında Ankara Halkevi'nde Karagöz oynatır. 1944 yılında postane memurluğundan emekli olduktan sonra Karagöz çalışmalarına yoğunlaşır.

1937 yılının Şubat ayında Ankara Halkevi'nde halkevlerinin kuruluş yıl dönümü sebebiyle ilk defa Karagöz oynatılır ve halk tarafından rağbet görür. Ulus gazetesinde köşe yazarı olan Burhan Belge, halkevlerinin açılış yıl dönümünde yapılan Karagöz gösterisini seyreder ve gazetede düşüncelerini yazar. Ankara Halkevi'nde ilk defa oynatılan Karagöz oyunu şu sözlerle başlar[85]:

"Perde kurduk, şam'a yaktık halkevinde biz bugün;
Cümle yaran gelsin artık, seyre baksınlar bugün;
Yepyeni bir âlem ile başlamakta bu düğün;
Himmet ettik halkevine girdi artık Karagöz!"

Ankara halkevinde seyrettiği gösteriyi beğenen Belge, Karagöz oyununun halkevleri tarafından desteklenmesini, daha çok yapılmasını ve mevcut oyun metinlerinin yenilenmesi gerektiğini belirtir. Karagöz oyunu eski şekli, eski karakterleri ve diyaloglarıyla yaşayamaz, değişen zamana ayak uydurmalı ve özünü kaybetmeden yenilenmelidir. Karagöz oyununda yer alan eleştirileri destekleyecek olaylardan

[83] BCA, 1040-1000-1.
[84] **Yeni Gazete**, 6 Kasım 1948, 2.
[85] Burhan Belge, "Karagöz", **Ulus Gazetesi**, 02 Mart 1937, 2.

günümüzde eser kalmamıştır. Oyunlarda eleştirilen konular güncel değildir ve insanlara bir yarar sağlamaz. Karagöz'ü günün şartlarına uydurmak ve günümüzün şartları içinde diriltmek gereklidir. Karagöz oyununda ideolojik ve teknik açılardan değişiklik yapılması gerektiğini söyleyen Belge, önerilerinden önce halkevinde seyrettiği oyununda gördüğü aksaklıkları eleştirir[86]:

> "O günü, halk çocuğu Karagöz, Enderun artığı Hacivat'a vaziyeti anlatmağa çalıştı. Halkçılığımızdan ve yeni dil hareketinden kuvvet alarak, mustalah konuşma meraklısı,, Hacivat'ı alaya çekmeye başladı. Yani Karagöz ile Hacivat arasında, roller değiştirilmiş ve alim mevkiine Karagöz cahil mevkiine ise Hacivat getirilmiştir."

Ankara halkevinde gösterilen Karagöz oyunu orijinal halinden uzaktır ve Belge'ye göre oyunun bu hali Hacivat'a hicivden ziyade propaganda amacı verir. Böyle devam edildiği taktirde, Karagöz bir halk katibi olur ve kendine özgü sevimli, saf halk çocuğu karakteri bozulur. Oysaki Karagöz halk çocuğu kalmalı ve asla ukalalaşmamalıdır. Karagöz halkın sembolüdür ve Karagöz halk katibi olursa Hacivat'a benzer, bu sebeple Karagöz'e akıllıca müdahale edilmelidir. Hacivat'a lüzum kalmazsa oyuncu kıtlığından oyun biter. Karagöz için önce yeni bir sosyal türkü, sonra da yeni diyaloglar ve maceralar tertip edilirken dikkat edilmesi gereken ideolojik noktaları Belge şöyle sıralar[87]:

"1. Karagöz oyunu bir açık tandans vasıtası yani bir propaganda organı haline getirilmelidir.
2. Karagöz'ün kendisi, açıkça hiciv edebilmeli ve halk ağzı, halk mantığı, halk doğru görüşü ile keskin hücumlarını yapabilmelidir.
3. Hacivat, "günün ukalası" mevkiinde kalmalıdır.
4. Bütün bunlara rağmen, Karagöz oyunu, hem yeni sosyal görüşlerimize uygun olmalı hem de bizi eğlendirmeli, bize neşe vermelidir."

Belge, Karagöz oyununun eski tekniklerle oynatılmasının büyük salonlarda sorun yarattığından bahseder. Eskiden Karagöz kahvehanelerde 50-100 kişinin önünde oynatılırken bugün ise büyük tiyatro salonlarında gösterilir ve mevcut malzemeler yetersiz kalır. Bu sebeple Karagöz perdesi bir sinema perdesi kadar büyütülmeli, tasvirler de büyütülmeli ve Karagöz oynatılırken birkaç Karagöz sanatçısı aynı anda çalışabilmelidir. Sanatçıların önüne mikrofon koyulmalı ve sesler takviye edilmelidir. Böylece alışık olunan "intonation"lar[88] oynatanların avazı çıktığı kadar bağırmaları yüzünden bozulmayacak ve en büyük salonda herkes hem perdeyi

[86] Belge, **age**, 2.
[87] Belge, **age**, 2.
[88] Tonlama demektir.

mükemmel görecek hem sözleri mükemmel işitecektir. Ayrıca bir Karagöz komitesi kurulmalıdır ve bu komite şu görevleri kendine misyon edinmelidir[89]:

> "a) Muharrirlerimizi yeni diyaloglar ve sahneler içim seferber etmek, para mükafatları ilân etmek.
> b) Bir Karagöz kütüphanesi meydana getirmeğe çalışmak.
> c)Yaşayan karagözcüleri bir kongreye çağırmak,
> d) Yeni Karagöz'ün yeni ideolojisini ve yeni tekniğini hazırlamak.
> e) Salon Karagöz'üne geçiyoruz, diye eski yani bir tek Karagözcü ile idare edilen perdeyi asla öldürmemek ve bilâkis teşvik eylemek. Yalnız, kontrol etmek ve mevzularla beslemek."

Ankara Halkevi'nde yapılan ilk Karagöz gösterisinden sonra yapılan çalışmalar hız kazanır. Hayalî Küçük Ali, Ağustos 1937 tarihinde Ankara Halkevi Bahçesi'nde iki-üç bin kişinin önünde Kızılay'ı temsil eden Şefkatli Ana isimli oyunu oynatır. Oyunun halk tarafından ilgi görmesi üzerine Hayali Küçük Ali'nin pazartesi ve perşembe günler halkevi bahçesinde Karagöz oynatmasına karar verilir[90]. Okulların açılmasını takip eden süreçte, ilkokul öğrencileri için Ankara Halkevi'nde haftada bir gün Karagöz gösterisi tertip edilir. Halkevi salonunda yapılan Karagöz gösterisini aynı anda 1500 çocuk izler. Bu gösterilerde Karagöz oyunu bir terbiye aracı olarak kullanılır ve çocuklara para biriktirmeleri, yerli malı kullanmaları, tutumlu olmaları gibi konular öğütlenir[91]. 3 Şubat 1938 tarihinde Ankara Halkevi'nde çocuklar için oynatılan Karagöz'ün konusu anne ve okul terbiyesidir. Oyundan bir sahne şöyledir[92]:

> "Karagözün oğlu yaramazlık yaparak okuldan kovuluyor, ve Hacivat'a dert yanıyor:
> '-Vallahi Hacivat amca! Annem, babam her gün evde birbirlerine küfür ederek kavga ediyorlar. Ben de okulda aynı şeyleri arkadaşlarıma yaptım, öğretmen de beni kovdu.'
> Hacivat Karagöz'e: 'Karagözüm, bir çocuk ilk terbiyeyi, ana, baba kucağında ve yuvasında alır. Her gün bir birinize kim bilir ne fena sözler söylüyorsunuz ki çocuk da sizden gördüğünü yapıyor. Buna okul ne yapsın, öğretmen ne yapsın.'
> Hacivat öğretmene, çocuğu okula alması için rica ediyor. Karagöz'ün oğlu öğretmenin önünde diz çökerek ağlıyor:
> '-Beni bağışla bay öğretmen, kabahat bende değil,' benim anamda, babamdadır."

Çocukların yanı sıra Ankara Halkevi tarafından yetişkinlere yönelik Karagöz gösterileri de düzenlenir. 6 Mart 1938 tarihinde Ankara Halkevi'nde terbiye edici

[89] Belge, **age**, 2.
[90] **Ulus Gazetesi**, 21 Ağustos 1937, 5.
[91] **Ulus Gazetesi**, 17 Aralık 1937, 2.
[92] **Ulus Gazetesi**, 4 Şubat 1938, 2.

eserlerden olduğu düşünülen Moliere'nin Zoraki Tabib adlı eseri Hayalî Küçük Ali tarafından oynatılır[93]. 1938 yılında halkevinde yapılan gösterilerin yanı sıra kahvehanelerde ve sinema salonlarında da gösteriler yapılır. 20 Nisan 1938 tarihinde Ankara Belediyesi'nin temizlik hanında yüzlerce işçinin izlediği bir Karagöz gösterisi tertip edilir[94]. 2 Haziran 1938 tarihinde Ankara Atpazarı'nda bulunan Cumhuriyet kahvehanesinde yüzlerce kişiye sağlıkla ilgili filmler gösterilmesinin ardından Karagöz oynatılır[95].

Çocuklara yönelik yapılan bu Karagöz gösterileri 1939 yılında devam eder. 23 Nisan 1939 tarihinde Çocuk Bayramı vesilesiyle Ankara Halkevi'nde Hayalî Küçük Ali Karagöz oynatır[96].

Ankara Halkevi'nin çocuklara yönelik Karagöz gösterileri 1940 yılında da devam eder. Her çarşamba günü 14.30'da Hayalî Küçük Ali tarafından Karagöz oynatılır ve oyunlarda aileye hürmet, rejime bağlılık gibi konular çocuklara telkin edilir. 7 Şubat 1940 tarihinde oynatılan Karagöz'ü 900 çocuk izler[97]. 28 Şubat 1940 tarihinde ilkokul çocukları için Ankara Halkevi'nde Kanlı Kavak isimli oyun gösterilir, çocukların doğa ve ağaç sevgisi kazanmaları istenir[98]. 2 Nisan 1940 tarihinde Ankara Çocuk Tiyatrosu açılır ve ilk programda Karagöz oyununa yer verilir. Programın başında İstiklal Marşı okunur, Çocuk Tiyatrosu'nun amacı anlatılır ve ardından Ulvi Cemal Karagöz müziğini dinletir. Müziğin ardından Orhan Veli, Karagöz'ün yeniden dirilmesi konulu şiirini okur ve ardından Karagöz oyunu başlar. Bu oyun daha önce gösterilen Karagöz oyunlarından farklıdır. Karagöz tasvirlerinin ebatları büyüktür ve oyunda 80 santimetrelik Karagöz tasvirleri kullanılır. Karagöz tasvirlerinin boyunun büyütülmesinin yanı sıra elektrikle oynatılır ve ses hoparlörle verilir. Karagözle beraber Şarlo, Tarzan ve Miki gibi karakterler de sahneye çıkar[99].

Çocuk Tiyatrosu tarafından Çocuk Haftası kutlamaları dolayısıyla Ankara Halkevi'nde, 24 Nisan ile 26 Nisan 1940 tarihlerinde saat 20.30'da Ercüment Ekrem Talu'nun yazdığı Karagöz Hollywood'da isimli oyun; 25 Nisan ile 29 Nisan tarihlerinde saat 20.30'da Mekki Sait Esen'in yazdığı Karagöz Gazeteci isimli

[93] **Ulus Gazetesi**, 7 Mart 1938, 2.
[94] **Ulus Gazetesi**, 21 Nisan 1938, 4.
[95] **Ulus Gazetesi**, 2 Haziran 1938, 2.
[96] **Ulus Gazetesi**, 24 Nisan 1939, 9.
[97] **Ulus Gazetesi**, 8 Şubat 1940, 2.
[98] **Ulus Gazetesi**, 29 Şubat 1940, 2.
[99] **Ulus Gazetesi**, 3 Nisan 1940, 4.

Karagöz oyunlu gösterilir. Program oyunların büyüklere özel olduğu belirtilerek Ulus gazetesi aracılığıyla halka duyurulur[100]. 25 Aralık 1940 tarihinde Etimesgut Köy Yatılı Okulu'nda Ankara halkevi halk dershaneleri kolu tarafından düzenlenen programa halk ve öğrenciler katılır. Programda milli birlik ve çalışma konusu ele alınır, iki film gösterilir ve çalışma, doğruluk konulu Karagöz oynatılır[101].

30 Ağustos 1941 tarihinde Zafer ve Tayyare Bayramı'nda kutlamalarda Ankara Halkevi tarafından Karagöz oynatılır[102].

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi, 29 Ocak 1945 tarihinde At Pazarı'nda yer alan Celil Han'ın salonunda pazar için Ankara'ya gelen ve handa kalan köylülere program düzenler. Program kapsamında köylüleri aydınlatacak konularda konuşmalar yapılır, milli şiirler ve destanlar okunur, köylülerin dertleri dinlenir, Hayalî Küçük Ali tarafından eğitici ve öğretici bir Karagöz oyunu gösterilir[103]. 1945 tarihli halkevine ait yazışmalarda Hayalî Küçük Ali, imzasının altına "Karagöz Öğretmeni-Hayalî Küçük Ali", yazar[104].

Ankara Halkevi'nde 8 Aralık l946 Pazar gününden itibaren her hafta pazar günü saat 10.00'da Hayalî Küçük Ali tarafından çocuklar için terbiye edici amaçla Karagöz oynatılır. Giriş biletleri oyun günleri halkevinde on beş kuruşa satılır[105]

Hayalî Küçük Ali, 1946 yılında Ankara'nın çeşitli semtlerinde Karagöz oynatır. Cebeci halkodasında yapılan gösteriler halk tarafından ilgi görmesi üzerine 10 Mart 1947 tarihinden itibaren Hayalî Küçük Ali'nin Cebeci Halkodasında haftada bir gün Karagöz oynatmasına ve her oyun için kendisine 10 lira verilmesine karar verilir. Cebeci halkodasında yapılan bu gösterilerinin başarılı olması üzerine CHP Genel Sekreterliği tarafından 28 Nisan 1947 tarihinde Ankara'da bulunan Tan, Yenidoğan, Atıfbey, Cebeci, Sakarya, Mamak, Keçiören, Etlik, Kalaba, Dikmen, Balgat ve Etimesgut halkodalarında Mayıs ayından itibaren ayda bir kez Karagöz oynatılmasına karar verilir. Karagöz oyunlarının binası müsait olan yerlerde halkodaları salonlarında, binası müsait olmayan yerlerde semt okullarında, semt okullarının da müsait olmadığı yerlerde münasip görülecek bir yerde veya açık havada oynatılması gerektiği bildirilir. Seyircilerden ücret alınıp alınmaması

[100] **Ulus Gazetesi**, 19 Nisan 1940, 4.
[101] **Ulus Gazetesi**, 26 Aralık 1940, 4.
[102] **Ulus Gazetesi**, 31 Ağustos 1941, 3.
[103] **Ulus Gazetesi**, 30 Ocak 1945, 2.
[104] BCA, 1040-1000-1.
[105] **Ulus Gazetesi**, 06 Aralık 1946.

halkodaları idaresinin kararına bırakılır. Ücret almak isteyen halkodalarına ücretin 10 kuruşu geçmemesi, giriş biletlerinin halkodası tarafından numaralandırılıp mühürlenmesi, satıştan elde edilen gelirin tutanakla tespit edilmesi ve halkodasının bütçesine eklenmesi gerektiği belirtilir. CHP Genel Sekreterliği tarafından oyunları seyretmeye gelenlerden kişi başı 10 kuruş ücret alınması önerilir. Bu ücretlerle halkodalarının ihtiyaçlarının bir kısmının karşılanması ve halkın kültür kurumlarına yardım etmeye alışmalarının sağlanması planlanır. Böylece halkın ücretli olarak kültür faaliyetlerine katılmaları ve kültür kurumlarına yardım edecek duruma gelmeleri istenir[106].

22 Mayıs 1947 tarihinde Sakarya Halkodası Başkanı Celal Uzel tarafından CHP Halkevleri Bürosu şefliğine gönderilen dilekçede Hayalî Küçük Ali tarafından oynatılan Karagöz'ün muhitte çok ilgi gördüğü belirtilir. Ayrıca velilerin muhitte başka hiçbir eğlence vasıtaları olmayan çocukları için ayda bir gün oynatılan Karagöz'ü az bulduklarını ve bunun en azından ayda ikiye çıkartılması için Sakarya Halkodasına müracaat ettikleri yazar. Celal Uzel'in bu talebi üzerine Sakarya Halkodasında ayda iki kez Karagöz oynatılmasına karar verilir[107].

1947 yılının Haziran ayında halkın ilgisinden dolayı aylık Karagöz programın dışında Mamak halkodasında iki defa Karagöz oynatılır. 11 Haziran 1947 tarihinde Hayalî Küçük Ali tarafından "Karagöz'ün Tımarhaneciliği", 20 Haziran 1947 tarihinde ise "Zoraki Hekim" isimli Karagöz oyununu büyük-küçük herkes ilgiyle seyreder. Yine 9 Temmuz 1947 tarihinde Mamak Halkodasında Hayalî Küçük Ali tarafından oynatılan Yalova Sefası adlı oyun ilgiyle izlenir[108].

1947 yılında halkodalarında yapılan Karagöz gösterilerinden başarılı sonuçlar elde edilmesi üzerine 1948 yılında da gösterilere devam edilir. 1947 yılında Hayalî Küçük Ali'ye yol, Karagöz malzemelerini taşıtma gibi zaruri masraflar için oyun başına 15 lira ödenirken, bu ücret Hayalî Küçük Ali'nin talebi üzerine 1948 yılında 20 liraya çıkarılır[109].

Dikmen Halkodasında ayda bir kez oynatılan Karagöz oyunu halk tarafından az bulunur. Bunun üzerine Dikmen İlkokulu Okul Aile Birliği tarafından 25 Aralık 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen dilekçede Hayalî Küçük Ali'nin

[106] BCA, 1040-1000-1.
[107] BCA, 1040-1000-1.
[108] BCA, 1040-1000-1.
[109] BCA, 1040-1000-1.

ayda bir kere Dikmen İlkokulu'na gelip Karagöz oynatması talep edilir. Genel sekreterlik Hayalî Küçük Ali'nin ilkokula gelebileceğini fakat kendisine yol ve zorunlu masrafları için 20 lira ödemeleri gerektiğini bildirir[110].

İncesu Halkodası Müdürü Hasan Sözeri tarafından 24 Ocak 1948 tarihinde Halkevleri Bürosu Şefliğine gönderilen dilekçede, ayda bir kez İncesu Halkodasında Karagöz oynatan Hayalî Küçük Ali'nin halk tarafından çok sevildiği fakat halkodası salonunun 100 kişilik olduğundan dolayı gelenlerin salona sığamayıp geri döndüğü belirtilir. Halkın ayda en az iki kez Karagöz oynatılmasının talep ettiğini ve bu konuda gereğinin yapılmasını rica edilir. Topralık Halkodası Başkanı Şevki Erozen ise halkodasında her cumartesi düzenlenen eğlenceler arasında Karagöz oyununun da dahil edilmesi için 11 Mart 1948 tarihinde Halkevi Başkanlığı'na dilekçe gönderir. Dilekçede muhitin bu tür eğlencelerden mahrum kaldığını, bu sebeple Karagöz'ün halk tarafından ilgi göreceğini ve haftada iki defa Topraklık halkodasına gönderilmesini ister. Bu dilekçe üzerine Hayalî Küçük Ali'nin her ayın ilk pazartesi günü akşamı İncesu Halkodasında Karagöz oynatmasına ve ücretin merkezden ödenmesine karar verilir[111].

Tablo 6: Hayalî Küçük Ali'nin 1947,1948 ve 1949 Yıllarında Ankara Halkodalarında Yaptığı Karagöz Gösterilerinin Sayılarını Gösteren Tablo

	1947	**1948**	**1949**	**1950**
Atıfbey Halkodası		7	9	1
Cebeci Halkodası	6	12	11	1
Dikmen Halkodası	9	8		1
Etimesgut Halkodası	3	1		1
Etlik Halkodası	9	12	10	1
Hıdırlık Halkodası			1	1
İncesu Halkodası	2	13	14	1
Kalaba Halkodası	7	13	8	1
Keçiören Halkodası	8	7	8	1
Mamak Halkodası	6		2	1

[110] BCA, 1040-1000-1.
[111] BCA, 1040-1000-1.

Tablo 6 - devam

Sakarya Halkodası	16	9	11	1
Tan Halkodası	1		9	1
Topraklık Halkodası		6		1
Yenidoğan Halkodası			2	1
Balgat Halkodası				1

Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmalar, BCA, Yer Bilgisi: 1040-1000-1'den uyarlanmıştır.

Ankara halkodalarında Hayalî Küçük Ali tarafından yapılan Karagöz gösterilerine 9 Ekim 1949 tarihinde ara verilir. Hayalî Küçük Ali, CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği mektupta eşinin rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'a taşınmak zorunda kaldığını, Ankara'da halkevleri bürosu emrinde memnuniyetle çalıştığını ve İstanbul'da yer alan halkevleri ile halkodalarında çalışmaya devam etmek istediğini yazar. İstanbul'da Karagöz ile ilgili çalışmalarına devam eden Hayalî Küçük Ali, Karagöz oyununu canlandırmak ister ve bu amaçla 17 Ocak 1950 tarihinde Halkevleri Bürosu Şefliğine bir rapor gönderir. Bu raporda Karagöz'ü ihya etmek ve faydalanmak amacıyla yapılması gerekenleri sıralar[112]:

- Müsveddeleri Halkevleri Bürosunda bulunan Karagöz piyesleri bastırılmalıdır.
- İlk olarak İstanbul'da Fatih ve Eminönü halkevlerinden birinde en az üç ay devam etmek üzere kurs açılmalı ve bu işe hevesli gençleri yetiştirilmelidir. (Tasvir yapmak, işin teknik ve müzik kısımlarını öğretmek)
- Bugün sayıları az olan eski Karagözcüleri de bu kursa davet ederek günümüz şartlarına uygun şekilde staj gösterilmelidir.
- Kurstan ehliyetle yetişenlere gereken malzeme ve piyesler vererek lüzum görülen yerlere gönderilmelidir.
- Aynı maksatla aynı şekilde Ankara Halkevi'nde ikinci bir kurs açılmalıdır.

Hayalî Küçük Ali'nin Karagöz oyununu canlandırmak için söylediği bu öneriler halkevlerinin 1952 yılında kapatılmasından dolayı gerçekleştirilemez. Hayalî Küçük Ali'nin İstanbul'a taşınmasıyla Ankara halkodalarında düzenli olarak yapılan Karagöz gösterileri sona erer.

[112] BCA, 1040-1000-1.

Trabzon Halkevi üyesi Osman Sözen, CHP Yüksek Başkanlığına yazdığı dilekçede halkevlerinde Karagöz oynatmak ve hünerlerini göstermek istediğini belirtir. Sözen'in halkevlerinde Karagöz oynatmasına izin verilir ve Trabzon, Giresun, Gümüşhane il ve ilçelerinde bulunan halkevleri ve halkodalarında Karagöz oynatır. Daha sonra Trabzon'dan Ankara'ya gelen Osman Sözen, Ankara'daki halkodalarında 26 Nisan- 10 Mayıs 1950 tarihleri arasında Karagöz oynatır. Bu gösterilerden dolayı Osman Sözen'e yol ve zaruri masraflarını karşılaması amacıyla 210 lira ödenir[113].

Tablo 7: Osman Sözen'in 26 Nisan- 10 Mayıs 1950 Tarihleri Arasında Ankara Halkodalarında Yaptığı Karagöz Gösterilerinin Tablosu

Halkodaları	**Tarih**		**Halkodaları**	**Tarih**
Atıfbey	26.04.1950		Dikmen	04.05.1950
Etimesgut	27.04.1950		Mamak	05.05.1950
Etlik	28.04.1950		Cebeci	06.05.1950
Sakarya	29.04.1950		Balgat	07.05.1950
Yenidoğan	30.04.1950		Hıdırlık	08.05.1950
Keçiören	01.05.1950		İncesu	09.05.1950
Kalaba	02.05.1950		Topraklık	10.05.1950
Tan	03.05.1950			

Karagöz Oyunuyla İlgili Çalışmalar, BCA, Yer Bilgisi: 1040 - 1000 – 1'den uyarlanmıştır.

2.3.1.5. Yeni Karagöz Oyun Metinlerinin Yazdırılması

Halkevlerinin temsil faaliyetleri için yeni oyun metinleri yazdırılması Karagöz'de etkilenir ve 1940'lı yıllarda Karagöz'ün modernleştirilmesi amacıyla yeni Karagöz oyun metinleri yazdırılır. Bu metinlerin yazdırılmasının temelinde tiyatronun halkevlerinde bir propaganda aracı olarak kullanılması vardır fakat mevcut oyun metinlerini dahilinde bu mümkün değildir. Mevcut metinlerin içeriklerinin devletin istediği doğrultuda olmadığı ve ihtiyaçlara cevap vermediğine tespit edilir. Devletin fikirlerini ve inkılapları öne çıkaracak, milli ruhu besleyecek, Türklüğü yüceltecek ve halkı eğitecek, inkılaplara özendirecek oyun metinlerine ihtiyaç duyulur. Bu doğrultuda dönemin önde gelen isimlerine yeni oyun metinleri yazdırılır. Yazılacak oyun metinlerinin nasıl olması gerektiği CHP Genel Sekreterliği tarafından yazarlara bildirilir. Köylerde gösterilecek oyun metinlerine ayrı özen gösterilmesi ve bu oyun metinlerinin köy halkı tarafından anlaşılabilecek şekilde yazılması istenir..

[113] BCA, 1040-1000-1.

CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer tarafından 15 Ocak 1941 tarihinde İzmir Kız Öğretmen Okulu Müdürü Rahmi Balaban'a gönderilen mektupta Karagöz oyunu için yeni metinler yazması istenir. Balaban'a oyun metinleri yazması karşısında gerekli ödemenin bu işe ayrılacak bütçe durumuna göre yapılacağı bildirilir. Balaban, 21 Ocak 1941 tarihinde CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Süzer'e yazdığı mektupta, bu işten maddi bir karşılık beklemediğini, millet için bu hizmeti severek yaptığını ve parti yönetiminin işin maddi kısmını düşünmemesini belirtir[114]:

> "Hiç böyle düşünmemenizi rica ederim. Bunun karşılığı büyük partimizin ve sizin, paha biçilemeyecek kadar kıymetli yüksek teveccühlerinizdir. Esasen kitaplarımı maddi bir şeyle bulaştırmamak prensibimdir. Yirmi senedir tercüme ve telif suretiyle elli beş kitap neşrettim. Fakat hiç para almış değilim. Bunların bir kısmını vaktiyle Maarif Vekaleti, bir kısmını da İzmir Halkevi bastırıp dağıtmıştır.
>
> Üç yıl önce yazdığım iki Karagöz senaryosu ile halkevlerindeki naçiz çalışmalarım hakkındaki, değerinden çok üstün, lütufkâr takdirlerinize şükranlarımı arz ederim. Liderlerimizin, Türk milletine yapılan en küçük bir hizmeti bile unutmadıklarını mektubunuzdan bir kere daha öğrenmiş bulunuyorum.
>
> Bence, bu takdir benim muvaffakiyetimden ziyade, sizin millete en küçük bir hizmeti bile görmeniz mahsulüdür.
>
> Halkevliyim, partiliyim, köylüyüm. Köye, halka, partiye hizmet yegane idealimdir. Yalnız, bu işte iktidarım kalbim ile münasip değil. Kalbim çok yüce hizmet etmek istiyor, iktidarım ise zayıf. Bu az iktidar ile gösterdiğiniz yüce ve geniş hizmete bütün kuvvetimle sarılıyorum. Muvaffak olamazsam, hizmet arzumun çok, fakat iktidarımın azlığına veriniz. Muvaffak olursam, geniş bir hizmet etmiş olacağımdan bana ne mutlu."

Mektubunda Balaban, bu işi partiye, köye ve halka hizmet amacıyla yapmak istediğini, yegane amacının devlete hizmet olduğuna ve bu işe tüm kuvvetiyle sarılacağını belirtir. Mektuptan Balaban'ın halkevlerine ve iktidar partisinin ideallerine son derece bağlı olduğu ve partinin amaçları doğrultusunda istekli bir şekilde çalıştığı anlaşılmaktadır.

Karagöz oyun metinleri yazması istenen bir diğer isim de İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer tarafından 15 Ocak 1941 tarihinde İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na gönderilen yazıda kendisinden Karagöz oyunu için metinler yazması istenir. Metinleri yazılırken devletin yeni fikirlerinin Karagöz'le bütünleştirilmesi fakat bunu Karagöz'ün eski havası ve ananevi tarzı

[114] BCA, 1039-998-2.

içinde yapılması, Karagöz'ün kendine özgü üslubunun bozulmaması gerektiği söylenir. Devletin yeni fikir ve imajlarının yeni yazılacak olan Karagöz oyun metinlerinin içinde eritilmesi ve yeni oyun metinlerinde "memleket şümul" tiplerin olması gerektiği belirtilir. Baltacıoğlu bu mektuba 22 Ocak 1941 tarihinde Karagöz'ün eski ve asil karakterine uygun, köy odalarında oynanacak kadar sade ve inkılap değerlerini göz önüne koyabilecek kadar özlü iki piyes yazabileceği şeklinde cevap verir.

Baltacıoğlu, ilk yazdığı Karagöz'ün Köy Muhtarlığı isimli oyunu 3 Şubat 1941 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderir. Oyun metinini partinin istediği şekilde halkı muhatap alarak ve herkes tarafından oynatılabilecek kadar basit bir şekilde yazdığını belirterek eserin halk kitleleri ile aydın kitleler üzerinde derin izler bırakacağını söyler. Eserin öneminin ancak bir halk ve "köylü publiği" önünde sergilendiği zaman anlaşılacağını da yazısına ilave eder[115].

Baltacıoğlu, Köylü Evlenmesi isimli yazdığı ikinci oyunu ise 19 Şubat 1941 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderir. Köylü Evlenmesi isimli oyunda sağlık, üfürükçülük, hekim, evlenme, kız kaçırma, nüfusu artırma, evlenecekler arasında uygunluk, banka gibi fikirlere herkesin anlayabileceği bir şekilde değindiğini ifade eder. Aynı yazıda "Karagöz'ün Köy Muhtarlığı" ve "Köylü Evlenmesi" isimli oyun metinlerinin modern Karagöz için prototip olduğunu, halka yayılması istenen fikirler için Karagöz'ün sade ve telkin edici dilinin kullanılabileceğini söyler. Karagöz'ün Köy Muhtarlığı ve Köylü Evlenmesi için Baltacıoğlu'na 26 Mart 1941 tarihinde 150 lira telif ücreti ödenir[116].

6 Şubat 1941 tarihinde CHP Genel Sekreteri A.F. Tüzer tarafından Sabri Esat Siyavuşgil'e gönderilen yazıda, Eminönü Halkevi'nde Karagöz'e dair vermiş olduğu konferansın metnini Karagöz piyesleriyle ilgili bastırılacak olan kitaba koyulması için metni tashih edip genel merkeze göndermesi istenir[117].

CHP Genel Sekreterliği tarafından halkevleri için Rahmi Balaban, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Hayalî Küçük Ali'ye yazdırılan Karagöz oyun metinleri "Karagöz Senaryosu I" isimli kitapta bastırılır. Siyavuşgil'in Eminönü Halkevi'nde verdiği Karagöz konulu konferansın metni de kitabın giriş kısmına konur. Bastırılan

[115] BCA, 1039-998-2.
[116] BCA, 1039-998-2.
[117] BCA, 1040-999-1.

kitaplardan 22 Eylül 1941 tarihinde onar adet yazarlara gönderilir. Rahmi Balaban'ın kitapları İzmir Anadolu Gazetesine, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun kitaplar İstanbul Adalet Han'da bulunan Yeni Adam Mecmuasının ofisine, Hayalî Küçük Ali'nin kitapları ise o sırada çalıştığı Ankara Merkez Postanesine gönderilir ve yazarlardan kitapların alındığına dair bilgi verilmesi istenir.[118] Karagöz Senaryosu I isimli kitabın mesai saatleri dışında tashihlerini yapan CHP Muhasebe Memuru Avni Candar'a 30 lira ödenir[119].

Tablo 8: Karagöz Senaryoları I İsimli Kitabın İçerik, Yazar ve Telif Hakkı Bilgilerini Gösteren Tablo

Oyunun Adı	**Yazan**	**Telif Ücreti**
Karagöz Köy Muhtarı	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	75 Lira
Köy Düğünü	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	75 Lira
Keloğlan	Rahmi Balaban	50 Lira
Deli Dumrul	Rahmi Balaban	50 Lira
Dağ Deviren	Rahmi Balaban	50 Lira
İyilik Eden İyilik Bulur	Hayalî Küçük Ali	25 Lira
Karagöz Teyyareci	Hayalî Küçük Ali	25 Lira

Karagöz ve Kukla Oyunları İçin Yapılan Ödemeler, BCA, Yer Bilgisi: 1039-998-1'den uyarlanmıştır.

2.3.1.6. Eski Karagöz Oyun Metinlerinin Derlenmesi

Halkevleri tarafından yeni metinlerin yazdırılmasının yanı sıra mevcut Karagöz metinlerini tespit ve derleme için çalışmalar yaptırılır. Bu kapsamda CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu, Karagöz metinlerini derleme çalışmalarını yürütür. İstanbul Maltepe'de yaşayan Rüştü Ertuğ'a gönderdiği yazıda kendisinde Karagöz piyeslerinin yazılı ve toplu olarak bulunduğunu öğrendiklerini, telif hakkının kendisinde kalmak suretiyle metinlerin halkevleri tarafından bastırılmak istediğini belirtir[120].

[118] BCA, 1039-998-2.
[119] BCA, 1039-998-1.
[120] BCA, 1039-998-2.

CHP Genel Sekreterliği tarafından 1941 yılında Ressam Mehmet Muazzez Özduygu'dan 2800 lira karşılığında halkevleri için Karagöz oyun metinlerini hazırlaması istenir. Bunun üzerine Özduygu, 28 oyunun metnini, bu oyunlara ait 181 adet patron tasviri ile oyunların notalarını içeren bir Karagöz Külliyatı hazırlar ve 1942 yılında genel sekreterliğe teslim eder. Bu külliyatın içeriği şöyledir:

A. Klasik Karagöz Oyun Metinleri:
Kütahya, Ters Evlenme, Kayıkçılar, Cinli Yazıcı, Karagöz'ün Sünnetliği, Tımarhane, Büyük Evlenme, Yalova Sefası, Kanlı Nigar, Ferhat ile Şirin, Cambazlar, Orman, Mahalle Baskını, Bahçe, Cazular, Ödüllü, Kanlı Kavak, Balıkçılar, Ağalık, Aşıklar, Tahmis, Tahir ile Zühre, Meyhane, Çivi, Kızgınlar, Salıncak, Yangın, Hamam.
B.Notalar:
- Darül-Elhan ve İstanbul Konservatuarı külliyatından 1-180 numaraya kadar (121 numara eksik),
- El yazması müteferrik notalar (Bu notalar müellif tarafından ait oldukları oyun metinlerine eklenmiştir.)
- Karagöz'de çalınmış başlıca şarkılarına koleksiyondan intihap edilmiş notaların numaraları (3,4,9,11,15,20,24,89,98, 101,102, 113, 115,118,132,139, 143, 146, 147, 148, 150, 151, 161, 166, 167, 168, 172)
C. Resimler:
184 adet Karagöz tasvirlerinin patron tarzında resimleri
D. İlaveler
- Karagöz'ün nasıl oynatılacağına dair 3 sayfalık bir yazı
- Bir sayfa üzerinde Karagöz perdesinin renkli şeması

CHP Genel Sekreterliği, Özduygu tarafından hazırlanan bu Karagöz külliyatının bir jüri tarafından incelenmesine karar verir. Külliyatta yer alan metinlerin bir kısmını Özduygu Karagöz sanatçılarından derlemiş, bir kısmını ise kendi seyrettiği oyunlardan hafızasında kalanları yazmıştır. TBMM Azası Dr. Ali Suha Delibaşı, Radyo Evinde Malumat Şefi Muhtar Dağlı ve Paket Postanesi Memuru Hayalî Küçük Ali'den oluşan jüri 6 Temmuz 1942 Pazartesi günü saat 17.00'de ajans binasında bulunan halkevleri bürosunda oyun metinlerini incelemek için toplanırlar. Jüriden külliyatın 28 oyun metni, notaları, tasvirleri ile nasıl oynatılacağı hakkında bir mukaddime içeren tam bir koleksiyon olmasına dikkat etmeleri istenir. Ayrıca jüriye oyun metinlerinin, notaların ve piyeslerin orijinal olmaması durumunda

Özduygu'ya ödenecek ücrete kendilerinin karar vermeleri söylenir. Jüri bu külliyatı Karagöz oyununun özelliklerine göre inceler ve oyun metinlerinde üslup bakımından bir aykırılık göremez fakat oyunların bazılarında konuların tertibinde ve gelişmesinde geleneğe uyulmadığını, bazılarında ise oyunların alelade iki saat sürmesi gerekirken kısaltıldığı tespit eder. Oyunun notaları da eksik ve hatalı bulunur. Perde gazelleri, manzumeler, besteler, semailer, şarkılar gibi musiki parçalarında güftelerin ve vezinlerin bozuk, sözlerin ise manasız olduğu belirtilir. İnceleme sonrasında jüri şu kararları alır:

- Oyun metinlerinin hepsi, birer birer heyetimizden Küçük Ali ve Ressam Muazzez Özduygu tarafından birlikte okunarak icap eden ıslahat yapıldıktan ve Küçük Ali'den bu hususta rapor alındıktan sonra bu oyun metinleri heyet tarafından tetkik konusu olacaktır.
- Piyeslerdeki musikili parçalar da dahil olmak üzere bütün nazımların yanlışsız şekilleri eksiksiz olarak piyeslere eklenecektir.
- Karagöz'ün nasıl oynatılacağına dair mukaddime teknik bakımdan yeter görülmediğinden bu eksikler tamamlanacak, gereken resim, kroki, şema vesaire mukaddimeye eklenecektir.
- Bugünkü dilimizde kullanılmayan söz ve tabirler, bulundukları sayfaların aşağısında birer notla izah edilecektir.

Jürinin aldığı bu kararlar Özduygu'ya bildirilir ve gereken düzeltmeleri yapması istenir. Özduygu, gereken düzeltmeleri yapar ve jüri 22 Temmuz 1942 tarihinde ikinci kez toplanarak külliyatı yeniden inceler. Bu toplantıda alınan kararlar şöyledir:

- Piyesler üslup bakımından Karagöz oyunlarına bir aykırılık göstermemektedir.
- Birinci raporumuzda bazı piyeslerin tertibinde ve gelişmesinde geleneğe uygun olmadığını kaydetmiştik. Özduygu ile yapılan müzakerelerde bunun Karagöz oyunlarının bir varyantı olması ihtimali kanaatine vardık.
- Kütahya oyunları gibi bazı piyeslerin kısa olduğunu kaydetmiştik. Eser sahibi bunu yeniden yazmış ve vermiştir.
- Perde gazelleriyle, bir takım manzumeler, besteler, semailer, şarkılar gibi musikili parçaların vezinlerinin bozuk, sözlerinin manalı olmadıklarını işaretlemiştik.Eser sahibi, bunların mühim bir kısmını düzeltmiştir.
- Karagöz'ün nasıl oynatılacağı hakkında verilen mukaddimeye kısa bir kroki eklenmiştir.

- Basılmış ve basılmamış olarak yeniden bazı notalar daha teslim edilmiştir.

Bu kararlardan Özduygu'nun külliyatta düzeltmeler yaptığı ve bu düzeltmelerin jüri tarafından onaylandığı anlaşılmaktadır. Bu düzeltmeler sonrası Karagöz külliyatı 2000 liraya satın alınır.

Karagöz Senaryosu I isimli kitabın bastırılmasından sonra ikinci kitap için çalışmalara başlanır. Özduygu'nun hazırladığı külliyatta yer alan 28 adet oyun metni ile Hayalî Küçük Ali'den 15 adet oyun metninin bir kitapta toplanarak bastırılması planlanır.

Bu oyun metinleri ile satın alınan tasvirler Ankara Halkevi bürosunda toplanır. Tasvirlerin tasnif edilmesi ve oyun metinlerinin incelenerek basılması için bu alanda ihtisas sahibi oldukları düşünülen Gazi Terbiye Enstitüsü Muallimlerinden Mustafa Nihat Özün'e, Ankara Belediyesi Fen Mümeyyizi Tevfik Yurtsever'e ve Ankara radyoevi Muhtar Dağlı'ya başvurulur. Bu isimler 1 Şubat 1943 tarihinden 9 Şubat 1944 tarihine kadar akşamları, mesai saatleri dışında, Ankara halkevi bürosunda 52 defa toplanırlar ve tasvirler ile oyun metinlerini incelerler. Bu toplantılar sonucunda "Kanlı Nigar, Ters Evlenme, Karagöz'ün Ağalığı, Yalova Sefası, Karagöz'ün Sünnetliği, Karagöz'ün Kayıkçılığı, Hamam Oyunu, Cazular" isimli oyunlar basılabilecek hale getirilir ve daktiloyla yeniden yazılırlar. Karagöz oyunu üzerine yaptıkları çalışmalardan dolayı bu isimlere 200'er lira ödenir. Oyun metinleri ve tasvirler üzerine yapılan çalışmalarının sonucunda her oyun metninin notası ve tasvirleri ile birlikte özel bir cilt içinde toplanması ve halkevlerine gönderilmesi istenir[121].

Bu dönemde halkevlerinin yanı sıra şahıslar tarafından da Karagöz oyun metinleri toplanır. Raif Ongan 1940'lı yıllarda gazetelere ilan vererek, Hayalî Katip Salih, Hayalî Topkapılı Takfor, Şefik gibi eski hayalcilerin (Karagöz) piyeslerini, kuklacı Osep Sıvacıyan'ın kukla piyeslerini, Abdi, Hasan, Küçük İsmail ve sair eski tuluatçıların tuluat piyeslerini satın almak istediğini belirtir. Satmak isteyenlerin İstanbul'da Ankara caddesinde bulunan Reşit Efendi Han'da kendisine müracaat etmelerini söyler[122].

[121] BCA, 1039-998-2.
[122] **Akşam Gazetesi**, 24 Temmuz 1940, 7.

2.3.1.7. Yeni Karagöz Tasvirlerinin Yaptırılması

Karagöz oyununun CHP Genel Sekreterliği tarafından desteklenmesi sonucunda ülke genelindeki halkevleri ile halkodalarında yapılan Karagöz gösterilerinin sayısı hızla artar ve az sayıda halkevinde mevcut olan tasvirler ise yetersiz kalır. Karagöz oynatmak isteyen halkevleri tasvirler bulamadıklarını CHP Genel Sekreterliği'ne bildirirler ve kendilerine tasvirler gönderilmesini isterler.

14 Ekim 1940 tarihinde CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer, İstanbul'da bulunan Yeni Adam gazetesinin sahibi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na gönderdiği yazıda milli bir oyunumuz olan Karagöz'ü halkevlerinde bir terbiye ve telkin unsuru olarak kullanmak istediklerini ve bu sebeple yeni tasvirlere ihtiyaç duyduklarını ifade eder. Bu tasvirlerin birçok Karagöz oyununda kullanılabilecek tasvirlerden olması gerektiğini de ekler. Bu yazıya, İsmail Hakkı Baltacıoğlu 22 Ekim 1940 tarihinde verdiği cevapta tasvirlerin yapılması için Topkapı Sarayı memurlarından Nasuhi Enderunlu adında bir sanatkarla görüştüğünü ve kendisinin uzun zamandır bu işi yaptığını söyler. Nasuhi Enderunlu'nun tasvirleri yapabileceğini, piyasada deve derisi olmadığı için manda derisi kullanacağını, manda derisinin pahalı olduğunu, 20-25 adet Karagöz tasviri yapabileceğini ve bir tasvirin maliyetinin 150 kuruşa olacağını CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer'e iletir[123].

Ahmet Fikri Tüzer, 9 Kasım 1940 tarihinde Baltacıoğlu'na verdiği cevapta Enderunlu Nasuhi Efendi'nin tasvirleri yapmasının uygun olduğunu söyler. Onay verilmesinin ardından tasvirler kısa sürede yapılır ve bu tasvirler 21 Kasım 1941 tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya postayla gönderilir. Nasuhi Enderunlu'ya yaptığı 25 adet Karagöz tasviri karşılığında 12 Aralık 1940 tarihinde halkevleri Karagöz ve kukla tecrübeleri masrafı kaleminden 37 lira 50 kuruş ödenir[124].

Deriden Karagöz tasvirleri olmayan halkevleri kartondan yapılmış tasvirler kullanılırlar ve bu tasvirler çabuk bozulur. Afyon Halkevi Müdürü A. Mahir Erkmen 27 Ocak 1941 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yazdığı dilekçede, düzenlenen Karagöz gösterilerinde kartondan yapılan tasvirler kullanıldığını ve bunların çabuk bozulduğunu belirterek deriden yeni yaptırılan tasvirlerden Afyon Halkevi'ne

[123] BCA, 1039-998-2.
[124] BCA,1039- 998-2.

gönderilmesini rica eder. Ayrıca dilekçesine faydalı telkinler içeren Karagöz oyun metinlerine de ihtiyaç duyulduğunu ekler[125].

1945 yılında ise Manisa Akhisar Halkevi'nde Karagöz gösterileri yapılmak istenir ve bu sebeple 20 Şubat 1945 tarihinde CHP Genel Sekreterliğinden 23 adet Karagöz tasviri istenir. CHP İdare Kurulu Üyesi Ahmet Kutsi Tecer tarafından 12 Mart 1945 tarihinde Akhisar Halkevi'ne verilen cevapta halkevleri için Karagöz tasvirlerinin yaptırıldığı, halkevlerinde yapılacak temsiller için merkez tarafından belirlenen repertuvarın kullanıldığı, tiyatro eserleri için böyle bir repertuvar olduğunu fakat Karagöz için henüz hazırlanmadığı ve bu sebeple gösterilecek Karagöz oyun metinlerinin merkeze gönderilerek onay alınması gerektiği belirtilir. Akhisar Halkevi ise gösterilecek oyunların 1941 yılında CHP tarafından yayımlanan Karagöz isimli kitaptan seçildiğini bildirir. 10 Nisan 1945 tarihinde Akhisar Halkevi'nin istediği Karagöz tasvirleri gönderilir fakat tasvirlerin arşive kayıtlı olduğu ve gösteri yapıldıktan sonra Ankara'ya geri gönderilmesi istenir. Bu tasvirler 19 Ağustos 1945 tarihinde Akhisar Halkevi tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilir[126].

Tablo 9: Akhisar Halkevi'nin İstediği ve CHP Genel Merkezi Tarafından Gönderilen Karagöz Tasvirlerini Gösteren Tablo

Akhisar Halkevi'nin İstediği Tasvirler (23 Adet)	**CHP Genel Merkezi Tarafından Geçiçi Olarak Gönderilen Tasvirler (24 Adet)**
Karagöz, Hacivat, Deli Bekir, Zeybek (4 Adet), Yahudi, Acem, Arnavut, Rum, Kürt, Arap, Laz, Şeytan, Kastamonulu, Çelebi, Kadın(1 İhtiyar 2 Genç), Çocuk(2 Adet), Beberuhi.	Karagöz, Hacivat, Siyah Arap, Ak Arap, Acem, Beberuhi, Rum, Kürt, Zeybek, Laz, Cin, Deli Bekir, Göstermelik, Kız Çocuk, Erkek Çocuk, Çelebi, Zenne (2 Adet), Kocakarı, Yahudi, Kastamonulu(Himmet), Arnavut.

Bu tablo **Karagöz Oyunu ile İlgili Yapılan Çalışmalar**, BCA, 1040-999-1 yer numaralı belgeden uyarlanmıştır.

Akhisar Halkevi başkanı Kemal Tümer Karagöz, CHP Genel Sekreterliğine yazdığı mektupta Karagöz gösterilerine düzenli bir şekilde devam etmek istediklerini ve yeni

[125] BCA, 1040-999-1
[126] BCA,1040-999-1.

tasvirler gerektiğini belirtir. Halkevi demirbaş listesine kaydilmesi için Hacivat (2 Adet), Karagöz, Enfiyeci ya da Tiryaki, Deli Bekir, Acem, Rumelili, Yahudi, Habeşi, Cenuplu Arap, Babaruhi, Karadenizli, Şarklı Memo, Orta Anadolulu, Arnavut, Frenk, Rum, Eski İstanbullu Jön Türk, Zeybek (2 Adet), Zenne (2 Adet), Çengi, Kanlı Nigar'da göstermek için Karagöz'ün ve Hacivat'ın çıplak resimleri(2 Adet), ihtiyar tiplerinden oluşan 25 adet tasvirin yaptırılıp gönderilmesini ister[127].

Akhisar Halkevi'nin bu talebi üzerine Hayalî Küçük Ali'nin yaptığı tasvirlerden 25 tanesi, Karagöz oynatılmak istenen Akhisar Halkevi'ne gönderilir. Akhisar Halkevi'ne gönderilen tasvirler şunlardır: [128:]
Çelebi (Asri-2 Adet), Kocakarı, Karagöz'ün Oğlu, Beberuhi, Hacivat, Karagöz, Matis, Zenne(Asri), Efe, Muhacir, Arnavut, Kürt Çelebi, Yahudi(Asri), Sakallı Köylü, Ak Arap, Köylü Zenne, Açık Zenne, Tiryaki, Yahudi, Laz, Miki, Karagöz Ağalık, Hacivat Ağalık.

Tasvirlerin yanı sıra Karagöz oyunu ile ilgili çeşitli malzemeler yaptırılır. Bu malzemelerden biri de Rahmi Uluer'e bir adet portatif Karagöz perdesidir ve bu iş için kendisine 19 Ağustos 1942 tarihinde halkevleri kukla ve Karagöz tecrübeleri masrafından 75 lira ödenir. Mücellit Ali Naim Koçan'a arşivde kullanılmak üzere Karagöz tasvirlerine özel 17 yapraklı bir albüm yaptırılır ve 22 Mart 1944 tarihinde kendisine 45 lira ödenir. 1945 yılında büro malzemeleri satan Faruk Cebeci'den eski Karagöz tasvirlerini teşhir etmek üzere 250 lira ödenerek malzeme satın alınır. Yine aynı yıl Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmeni Şinasi Barutçu'ya Karagöz tasvirlerinin muhafaza edilmesi için özel bir albüm yaptırılır ve 60 lira ödenir[129].

17 Mayıs 1945 tarihinde Hayalî Küçük Ali, CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği dilekçede, Ankara Halkevi bürosunda bulunan Karagöz tasvirleri koleksiyonunu zenginleştirmek ve halkevleri ile halkodalarına istenildiği zaman gönderilmek üzere yeni tasvirler yapılması gerektiğini yazar. Ayrıca tasvir yapılması için ihtiyaç duyulan kireç kullanılmaksızın tabaklanmış derilerin Atpazarı'nda Göncü Fehmi Yeşertener tarafından yapıldığını, tanesinin 110 lira olduğunu ve dört tane satın almak için 440 liraya ihtiyaç duyulduğunu belirtir. CHP Genel Sekreterliği'nin onay vermesinin ardından 440 lira ödenerek deriler satın alınır ve bu derilerle Hayalî Küçük Ali 263 adet tasvir yapar.

[127] BCA, 1040-999-1.
[128] BCA, 1040-1000-1.
[129] BCA, 1039-998-1

1946 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından Gölcük Halkevi'ne Karagöz, Hacivat, Matiz, Köçek, Himmet, Ak Arap, Siyah Arap, Laz, Kayserili, Beberuhi, Acem, Zenne(2 Adet), Çelebi (2 Adet), Kürt, Tiryaki, Yahudi tipleri ile küp, harar, merdiven ve çeşme göstermelikleri gönderilir. Bu tasvir ve göstermelikler 121 liraya yaptırılır[130].

Ardahan Göle'de bulunan Şark Hudut Komutanlığı 25. Piyade Alayı'nda aile toplantılarında oynatılmak için 5 Mart 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliğinden 13 adet Karagöz tasviri talep edilir. Bu tasvirler Karagöz, Hacivat, Tiryaki, Çelebi, Zenne (2 Adet), Köçek, Beberuhi, göstermelik ve 4 adet muhtelif insan tipten oluşmak üzere 13 adettir. İstenilen bu 13 adet tasvir ile Karagöz kitabı 26 Mart 1946 tarihinde postayla gönderilir[131].

2.3.1.8. Eski Karagöz Tasvirlerinin Toplatılması

CHP Genel Sekreterliği tarafından farklı kişilerin ellerinde bulunan tarihi değere sahip temaşa sanatlarına ait malzemelerin satın alınıp korunmasına ve bu malzemelerin Ankara halkevi müzesinde sergilenmesine karar verilir. İstanbul genelinde Geleneksel Türk Temaşa sanatına ait malzemelerin, özellikle Karagöz tasvirlerinin, satın alma işlemlerini İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile Müçteba Or yapar.

11 Haziran 1942 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na halkevleri Karagöz ve kukla masrafı kaleminden satın aldığı 10 adet Karagöz tasvirine karşılık 20 lira ödenir. Yine 22 Temmuz 1942 tarihinde İsmail Hakkı Baltacıoğlu, deve derisinden yapılmış ve 9 parçadan oluşan iki asırlık bir tasvir koleksiyonunu satın alıp CHP Genel Sekreterliğine gönderir. Bu tasvirlerin iki asırlık ve içlerinde çok nadir bulunan "Muslu" ile "Balıkoyunu Canavarı" tasvirleri olduğunu da belirtir. Bu tasvirler karşılığında CHP Genel Sekreterliği tarafından Baltacıoğlu'na 50 lira ödenir[132].

18 Şubat 1943 tarihinde Bahriye Binbaşısı Asaf Öktem'in eşi Lütfiye Öktem tarafından CHP Genel Sekreterliğine hitaben kaleme alınan yazıda, Lütfiye Hanım eşi Asaf Bey'in yaptığı 301 parça muhtelif Karagöz tasvirlerini satmak istediğini belirtir. Koleksiyonun çok nadide olduğunu, numune olarak incelenmesi için koleksiyondan 29 tane tasviri mektupla birlikte gönderdiğini ve koleksiyonun

[130] BCA, 1040-999-1.
[131] BCA, 1040-999-1.
[132] BCA, 1039 -998-2.

tamamına 1000 lira istediğini de yazar. Ayrıca elinde yine çok kıymetli ve deri üzerine yapılmış 56 parçadan oluşan Yeniçeri tasvirleri olduğunu, bunlar için de 300 lira istediğini mektubuna ekler.

26 Haziran 1943 tarihinde, CHP Genel Sekreterliği tarafından Lütfiye Öktem'e gönderilen cevapta, 29 parça Karagöz tasvirinin incelendiği fakat karar vermek için tüm koleksiyonu görmek gerektiği, Karagöz koleksiyonunun tamamı ve bahsedilen 56 parçadan oluşan Yeniçeri tasvirlerinin biriyle veya posta ile gönderilmesi gerektiği yazılır.

Bu cevap üzerine Lütfiye Öktem tarafından Karagöz koleksiyonunun tamamı ve 56 parçadan oluşan yeniçeri tasvirleri CHP Genel Sekreterliğine gönderilir. Bu tasvirler Karagöz Derleme komisyonu üyeleri, Muhtar Dağlı, Tevfik Yurtsever ve M. Ali Çamlıca incelenir ve 301 parça Karagöz ile 56 parça yeniçeri tasvirinden oluşan Karagöz koleksiyona 1000 lira değer biçilir. Lütfiye Hanım'ın onay vermesi üzerine tasvirler CHP Genel Sekreterliği tarafından alınır[133].

Fatih Halkevi Müdürü Müçteba Or, Camcı İrfan'ın elinde bulunan koleksiyonla ilgili 14 Aralık 1943 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne bir yazı gönderir. Bu yazıda Camcı İrfan'ın elinde tarihi değere sahip 180 parçalık Karagöz tasvirlerinden oluşan bir koleksiyon bulunduğunu ve kendisinin bu koleksiyon için 600 lira istediğini fakat Fatih Halkevinin bütçesinin buna yetmediğini bildirilir. 14 Ocak 1944 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'nden tasvirlerin alınması konusunda gelen cevap üzerine 26 Ocak 1944 tarihinde Camcı İrfan'ın tasvirleri Fatih Halkevi binasında bir komisyon tarafından incelenir. Komisyonda Maarif Vekaleti Basma Yazı ve Eserleri Derleme Müdürü Selim Nüzhet Gerçek, Güzin Duran(Feyman) ile Müçteba Or bulunur. Bu komisyon 180 parçalık Karagöz koleksiyonu tek tek inceler, her bir tasvire eski-yeni olma durumuna göre değer biçilir ve inceleme sonunda koleksiyon için 575 lira değer tespit edilir. 180 parça olan Karagöz tasvirleri 575 lira karşılığında 12 Şubat 1944 tarihinde alınır ve ödemesi yapılır. Camcı İrfan'dan alınan tasvirler yapım tarihlerine göre eski tasvirler, Nazif Bey'in tasvirleri, diğer tasvirler ve muhtelif yeni tasvirler olmak üzere dört farklı şekilde tasnif edilir:[134]

1.Eski Tasvirler(22 Parça): Cazular Faslının Cini, Ağalık Faslının Karagöz ve Hacivatı (Fesli-2 Adet), Şalvarlı Köçek, Kütahya Faslının Baltalı Oduncusu,

[133] BCA, 1040-999-1.
[134] BCA, 1039-998-2.

Karagöz'ün Komikliği (Fesli), Ferhat Köşkü, Ferhat Faslının Ağaç Parçaları (6 Adet), Ejderha, Küp, Sandık, Tahir Faslının Babası (Arap), Musevi, Mecnun, Elleri Şemsiyeli ve Yelpazeli Zenne, Acem, Bir Arap Çıplağı.

2.Nazif Bey'in Tasvirleri (37 Parça): Pehlivan, Tabancalı Sarhoş(Matiz), Beberuhi(Çıplak eli sepetli-Nigar faslının), Karagöz (Çıplak-Nigar faslının), Hacivat(Çıplak), Peçeli ve Eli Şemsiyeli Zenne, Eli Şemsiyeli Rum (Balama), Külhan Bey Çıplak(Matiz), Muhacir(Rumelili), Zeybek, Çelebi (Eli göğsünde fesli), Çelebi (Eli cebinde fesli), Açık Zenne(Başı iki çiçekli), Eli Çiçekli Çelebi, Kırmızı Çıplak Çelebi, Ferhat(Başı sorguçlu ve aylı), Ferhat Çıplağı(Eli kazmalı), Eli Tüfekli Köçek Eşkıya, Kravatlı Hacivat (Başı fesli-Ağalık faslının), Kocakarı, Eli Kemanlı Zenne, Tahir(Eli Bağlı), Kocakarı Zenne, Başı Fesli Karagöz, At, Bileyici, Ferhat'ın Merkebi, Boğa, Dağ Keçisi, Şemsiye, Dağ Parçası(2 Adet), Süpürge, Balta, Kedi, Köpek, Hamam.

3.Diğer Tasvirler (71 Adet): Eli Fenerli Beberuhi, Karagöz(Takunyalı, eli çarpık), Eli Sopalı Bekçi, Karagöz(Başı Işıldaklı), Başı Yılanlı Cazu, Cazular (Başı eşek çelebi), Kalkın Taifeler Kantosu (Bir arada), Kayıklı Kantocu, Cazu (Hacivat Kurbağı), Cazu (Karagöz Eşek), Şeytan (Boynuzlu), Hacivat (Çocuk- 2 Adet), Karagöz Çocuğu Eşek, Hacivat Gelin, Deniz Kızı, Küçük At, Takunyalı Dilenci, Çocuk (Aşık Hasan'ın oğlu), Zenne (Açık), Ağaç (Kavak), Tımarhane(3 Adet), Eli Çiçekli Çarşaflı Zenne, Yaşmaklı Eli Mendilli Zenne, Masa (Mumlu), Çeşme, Süpürgeli Deli, Genç Çelebi, Üç Beberuhi, Üç Maiyet, Çelebi(Eli bastonlu), Zenne (Eli Yelpazeli), Anadolulu Oduncu, Zeybek Başı, Zenne (Çarşaflı), Köylü, Kayserili, Tiryaki, Karagöz Çocuğu, Arnavut, Ak Arap, Açık Zenne, Eli Bayraklı Beberuhi, Tahir Bekçisi, Siyah Arap, Tahir Çıplağı, Efendi, Kürt, Kastamonulu İhtiyar, Hain(Tiran), Tiran (Laz), Frenk, Çerkez, Aşık Hasan, Ermeni, Tiran (Külhanbeyi), Hacivat Çocuğu (Yılan), Hasta (Başı, eli ayağı müteharrik), Açık Zenne Kantosu, Başı Eşekli Kantocu Kız, Yaşmaklı Zenne, Susamcı Zenne, Cazular Eşeği, Laz (Sarhoş), Karagöz Gelin (Yaşmağı ayrı), İki Çocuklu Zenne.

4.Muhtelif Yeni Tasvirler (36 Adet): Gösterme-Kundura Boyacısı, Gösterme-Kız Ağaç Altında, Gösterme-Kız Çorabını Giyerken, Gösterme-Boksörler, İskemle, Arap kalem Ağası, Çıplak Çocuk, Merdiven, Masa Üzerinde Lamba, Lamba, Kafes, Kama, Saat, Oturak, Kundaklı Çocuk, Kürek, İskele, Dağ Parçası, Salon Perde (3 Adet), Beyaz Perde, Köşk Perde, Bahçe Perde, Sokak Perde, Zindan Perde, Karagöz Şatosu.

Satın alınan bu tasvirler bir sandık içinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne mensup memur Mehmet Berkay gözetiminde trenle 10 Mart 1944 tarihinde Ankara'ya CHP Genel Sekreterliği Halkevleri bürosuna gönderilir.

Karagöz sanatçılarından satın alınan tasvirler Ankara Halkevi Bürosu'nda toplanır. 19 Ekim 1946 tarihinde Halkevleri Bürosu Arşivi'nde bulunan Karagöz tasvirleri ve eşyası, Ankara Halkevi'nin Karagöz oyunu ile ilgili yaptığı çalışmaları desteklemek amacıyla Ankara Halkevi'ne devredilir. Devredilen Karagöz tasvirleri şu şekilde listelenir[135]:

a. Hayalî Küçük Ali'den, Ressam Muazzez'den, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ndan ve Fatih Halkevi aracılığıyla Camcı İrfan Karagöz'den alınan 257 adet muhtelif Karagöz tasviri,

b. Hayalî Ali tarafından halkevleri için yapılan 263 adet tasvir,

c. Türk Ticaret Bankası'nda memurlarından, orta oyunu pişekarı ve Halk Musikisi cemiyeti idare memuru Bay Şevket'ten satın alınan 24 adet tasvir,

d. Deriden yapılmış 56 adet yeniçeri tasviri, 13 Adet Muhtelif Karagöz tasvirleri, 8 adet Karagöz Perdesi, 1 adet kabak saz, 22 adet camlı çerçeve

e. 1 gramofon, 22 adet plak, 1 adet plak kutusu, 1 adet plak silgisi, 200 adet Karagöz değneği, 1 adet portatif siyah bezli Karagöz perdesi, 1 adet bezden portatif Karagöz perdesi, 1 adet bezden kontraplaktan Karagöz perdesi, 1 adet davul kasnağı, 1 adet yağlıboya Karagöz tablosu, 1 adet büyük çifte camlı çerçeve, 1 ağzı kırık darbuka, 1 adet altı telli saz, 1 adet işlenmemiş Karagöz derisi,

f. 1 adet çelik dolap, 2 adet özel hazırlatılmış boş Karagöz albümleri

Ankara halkevine devredilen yukarıda belirtilen Karagöz tasvirleri ve eşyaları Ankara halkevi müze memuru Nahide Dikermen tarafından teslim alınır. A grubunda belirtilen 257 adet muhtelif tasvirlerin 194 adedi Hayalî Küçük Ali'den, 21 adedi Ressam Muazzez'den, 36 adedi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ndan 36, 405 adedi Camcı İrfan'dan 405, 24 adedi Bay Şevket'in ailesinden alındığı alınmıştır. Devredilen bu tasvirlerin arasında değerli ve eski tasvirlerin açılacak olan Karagöz müzesi için saklanması, Hayalî Küçük Ali'nin yaptığı tasvirler ile diğer tasvirler arasından seçilecek yeterli sayıda tasvirin Ankara halkevinin Karagöz çalışmalarında kullanılması, artan Karagöz tasvirlerinin ise ileride yapılacak olan Karagöz çalışmalarının desteklenmesi ve gereken halkevleri ile halkodalarına verilmesi için

[135] BCA, 1040-1000-1.

saklanması istenir. Ayrıca bu Karagöz tasvirlerinin sınıflandırılması ve değerlerinin tespiti için eski Kütahya Milletvekili Ali Süha Delilbaşı, Belediye Fen Mümeyyizi Tevfik Tevfik Yurtsever, Öğretmen Mustafa Nihat Özön ve Hayalî Küçük Ali'den yardım istenmesi tavsiye edilir[136].

2.3.1.9. Karagöz Musikisiyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Halkevleri Karagöz oyunuyla ilgili yapılan çalışmaları bir bütün olarak görür. Yeni Karagöz oyun metinleri yazdırılması ve mevcut Karagöz metinlerinin toplatılmasının yanı sıra Karagöz oyununda kullanılacak musikiyle ilgili çalışmalar da yapılır.

1941 yılında halkevleri için Karagöz musikisini konu alan bir kitap bastırılmak istenir. Bu amaçla, o dönem İstanbul Konservatuarı'nda öğrenci olan Ferruh Arsunar tarafından derlenen Karagöz şarkıları ile notalarının satın alınmasına karar verilir. Bu şarkılar ile notalar hakkında halkevleri müfettişi kompozitör A. Adnan tarafından bir rapor hazırlanır. Bu raporun sonucuna göre 10 Şubat 1941 tarihinde Arsunar'a bir mektup yazılır ve Karagöz musikisine dair yaptığı çalışmaların 100 lira ödenerek satın alınmak istendiğini bildirilir. Arsunar bu mektuba 18 Şubat 1941 tarihinde verdiği cevapta derleme çalışmalarını satmayı kabul ettiğini yazar. 6 Mart 1941 tarihinde Arsunar CHP Genel Sekreterliğine yazdığı mektupta telif hakkı olarak ödenen 100 lirayı aldığını, Karagöz musikisine ait şarkı ve notaları iki kısma ayırarak derlediğini ve istenildiği taktirde ikinci kısmı da satabileceğini belirtilir. CHP Genel Sekreterliği ikinci kısımda yer alan notaların incelenmek üzere gönderilmesini ister. Bu istek üzerine Arsunar, ikinci kısımda yer alan on parçadan oluşan Karagöz musikisiyle ilgili yaptığı derlemeleri gönderir. Bu notalarda, A. Adnan tarafından incelenir ve 17 Mayıs 1941 tarihinde 100 lira karşılığında satın alınır. 21 Eylül 1941 tarihinde Arsunar tarafından CHP Genel Sekreterliğine Karagöz musikisine ait 8 parça eser daha gönderilir. Arsunar, bu sekiz parçanın Karagöz musikisinin nabadi ve sonu olduğunu ve derleme çalışmalarını muhtelif zamanlarda yaptığı için parça parça gönderdiğini belirtir. Karagöz musikisine dair sekiz parçadan oluşan bu derleme çalışması, 3 Kasım 1941 tarihinde 80 lira karşılığında halkevleri tarafından satın alınır. Argunar'dan satın alınan şarkılar şunlardır[137]:

Acem (6 Adet), Anadolulu, Arap, Arnavut (2 Adet), Aşık, Beberuhi, Hacivat (3 Adet), Hacivat Semai (2 Adet), Hacivat Yürük Semai, Himmet Dayı Türküsü,

[136] BCA, 1040-1000-1.
[137] BCA, 1040-999-1.

Kastamonulu (3 Adet), Kayserili (6 Adet), Külhan Bey (2 Adet), Kürt (4 Adet), Laz (2 Adet), Muhacir (2 Adet), Nazım Efendi'nin Şehnaz Ağır Semai, Pehlivan Havası (2 Adet), Rum (2 Adet), Rumelili, Taklitli Türkü, Tatar, Tiryaki, Yahudi

Karagöz oyunuyla ilgili toplatılan bu musiki notalarının ihtisas sahibi kişiler tarafından incelenmesi, eksiklerin belirlenmesi ve tasnif edilmesi istenir. Bu amaçla ortaoyunu ile Karagöz oyunu metinleri ve musiki notaları incelenmek üzere Radyo Musiki Şeflerinden Mesud Cemil'e gönderilir. Mesud Cemil bu notaların ilmi nota usullerine göre yazılmadığını, asıllarına uygun olmaları bakımından hatalı olduğunu, notaların birbirine karıştırıldığını ve bazılarında hiç nota olmadığını bildirir. Oyun metinlerinde yer alan her tipe özel çeşitli müzik parçalarının asıllarına uygun bir şekilde incelenmesi ve düzeltilmesi için bu alanda bilgi sahibi olan Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası eski şefi ve radyo birinci tonmeisteri Veli Kanık'ı önerir. Veli Kanık'ın Ortaoyunu ve Karagöz oyunu müzikleriyle Saray Mızıkasında çalıştığı zamanlardan, 50 seneden, itibaren ciddi bir şekilde ilgilendiğini; Ortaoyunu ve Karagöz oyununu meşhur üstatlardan olan Ebezade Sami Bey, Hilmi Bey, Kocakarı Suat Bey, Abdülrezzak Efendi, Karagözcü Serçe Mehmet Bey, Katip Salih Bey, Üsküdarlı Arap Ömer Bey'den izlediğini söyler. Bu sebeplerden dolayı bu eserlerin Veli Kanık'a yazdırılmasını belirtir. Mesud Cemil'in bu cevabı üzerine 27 Şubat 1947 tarihinde halkevleri adına Veli Kanık ile temas kurulmasına karar verilir[138].

2.3.2. Karagöz Oyunuyla İlgili Kanunlar

Cumhuriyetin ilk yıllarında Karagöz oyunu başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde varlığını sürdürmekte, çeşitli mekanlarda oynatılmakta ve insanlar tarafından ilgiyle seyredilmektedir. Bu dönemde Karagöz oynatan kişiler geçimlerini Karagöz oynatarak sağlayıp mesleklerini Karagözcülük olarak belirtirler. Meslek gruplarının vergi vermeleri ile ilgili kanunlar düzenlenirken Karagöz sanatçıları da vergi vermesi gereken meslek sınıflarına dahil edilirler.

TBMM'de 17 Şubat 1924 günü 423'nolu Belediye vergi ve resimleri Kanunu'nun 11. Maddesi kabul edilir. Bu maddeye göre Karagöz, hokkabaz, at cambazı gibi oyun mahalleri, tiyatro, sinema, panorama gibi temaşa yerleri, bar, kafeşantan, incesaz, muzika, patinaj, balo, konser, dansing gibi eğlence mahalleri, kulüp ve kulüp

[138] BCA, 1040-1000-1.

şeklinde gazino ve bunların idaresinde bulunan otelleri ve pehlivan müsabakası ve umuma açık yarışlar ve bunlara ilgili şans mahsus yerler tesis açmak için belediyeden ruhsat alınması zorunludur.

9 Mayıs 1932 tarihinde TBMM'de kabul edilen Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanunun 1. Maddesine göre belirtilen şu sanat ve hizmetlerin ecnebi tebaa tarafından yapılması ve muvazaa suretle de yaptırılması yasaktır:

> "Ayak satıcılığı, bohçacılık, koltukçuluk, çalgıcılık, kadın ve erkek berberliği, fotoğrafçılık, havadis filmciliği, kilise ve çinkograflık, oyuncak imalciliği, mürettiplik, seyyar gazete satıcılığı, simsarlık, tellallık, kundura imalciliği, ütü ve kola ve lekecilik, kasket imaciliği, şapka tamirciliği, duvarcılık, sıvacılık, nakkaşlık, taşçılık, kaldırımcılık, tesviyecilik, tornacılık, borsalarda mubayaacılık, Devlet inhisarına tabi maddelerin satıcılığı, seyyahlara tercümanlık ve rehberlik, müzayede salonu idaresi, umumî su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimî ve muvakkat işçilik, karada tahmil ve tahliye işleri, şoförlük ve muavinliği, arabacılık, hamurkârlık ve fırıncılık, alelumum işçilik, hamallık, küfecilik, kundura boyacılığı her türlü müesseselerle ticarethane, apartman, han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, oda başılık, otel, han, hamam, kahvehane, gazino dansing ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (garson ve servant), bar oyuncu ve şarkıcılığı, kukla ve karagöz oynatmak ve eskicilik ve örücülük gibi küçük esnaflık ve küçük tacirlik"

20 Haziran 1938 tarihinde ise kazanç vergisi hakkındaki 2395 sayılı kabul edilen kanuna göre Karagöz ve kukla oynatanlar en düşük vergi dilimine dahil edilirler ve kazançlarından yüzde yirmi vermekle yükümlü kılınırlar. Ayrıca 1 Temmuz 1948 tarihinde eğlence yerleri açılmasına ait ruhsat harcı maddesinde değişiklik yapılır. Bu maddeye göre girimlik ücretiyle seyredilen her nevi maç, müsabaka ve yarışlarla kukla, hokkabaz, karagöz, cambaz, panaroma, lunapark ve sirkler ve bunlara benzeyen eğlence yerleri açmak ve işletmek belediyenin ruhsatına tabidir. Bu gibi eğlence yerlerinden, bir defaya mahsus olmak üzere açılacakları yerlerin, binalarda Bina Vergisi Kanununa göre safi iratlarının yüzde beşini ve arsalarda kıymetlerinin binde beşini geçmemek üzere belediye meclislerince tayin edilecek nispette açılış ruhsat harcı alınır. Sinema ile tiyatrolarda aynı hükme bağlıdır.

İstanbul Belediyesi Genel Meclisinin 11.11.1948 tarihli ve 299 sayılı kararı Karagöz, hokkabaz, kukla, orta oyunu bulundukları vergi sınıfına mahallin şeref ve halkın ilgisine göre idare encümenlerince karar verilir[139].

[139] **Akşam Gazetesi**, 26 Aralık 1947, 7.

TBMM'de 13/01/1949 tarihinde kabul edilen 2395 sayılı Kazanç Vergisi ek kanun tasarısında ise Karagöz ile kukla oynatanların vergi sınıfı düşürülür ve dördüncü vergi sınıfına dahil edilirler. Dördüncü sınıfa dahil edilen Karagöz ve kukla oynatanların verecekleri vergi yaşadıkları yere göre değişir. Karagöz ve kukla oynatanlar nüfusu 300.001'den yüksek yerlerde yılda en az 35 lira, nüfusu 100.001 ile 300.000 arasında olan yerlerde yılda en az 30 lira, nüfusu 50.001 ile 100.000 arası olan yerlerde yılda en az 25 lira, nüfusu 20.001 ile 50.000 arası olan yerlerde yılda en az 20 lira, nüfusu 2000 ile 2000 arasında olan yerlerde yılda en az 15 lira, nüfusu 2000'den az olan yerlerde yılda en az 10 lira vergi vermekle yükümlüdür.

2.3.3. İstanbul'da Karagöz Oyunuyla İlgili Kurulan Dernekler

Cumhuriyetin ilk yıllarında devletten bir destek alamayan Karagöz sanatçıları mesleklerini yaşatmak, dayanışma içinde olmak ve çalışmalarını düzenli bir şekilde yapabilmek amacıyla örgütlenirler. 1934 yılında, Dördüncü Vakıf Han'da Kaptanzade Ali Rıza, Avukat Rami Başaran, Cevdet Fahri, Ali Şevket, Besim Şerif, Sami ve Hazım Körmükçü tarafından "Karagözü Sevenler ve Karagöz Sanatkarlarını Himaye Cemiyeti" kurulur. Daha sonra Camcı İrfan Açıkgöz'de bu derneğin Fatih Şubesi'ni kurar. Dernek kurulduktan birkaç sene sonra kapanır.

11 Kasım 1957 tarihinde ise İstanbul'da kurulan "İstanbul Umum Karagöz, Kukla ve Hokkabaz Sanatkârları Derneği" derneğinin amacı Karagöz, Kukla ve Hokkabaz sanatlarını canlandırmak ve bu sanatları eski ihtişamlı günlerine geri döndürmektir. Derneğin kurucuları arasında Hayalî Küçük Ali, Camcı İrfan Açıkgöz ve Mazhar(Baba) Gençkurt vardır. İrfan Açıkgöz ve Mazhar Gençkurt dernek başkanlığı yaparlar. Dernek İstanbul Cağaloğlu Şeref Efendi Sokak'ta bulunan Esnaf Han'da yer alır. Dernek üyeleri sünnet düğünlerinde, Bahar ve Çiçek Bayramları'nda Karagöz oynatırlar. Sünnet düğünlerinde hokkabaz, kukla, perde Karagöz'ü, canlı Karagöz gösterileri yaptıklarını ve isteyenlerin kendilerini Esnaf Han'da bulabileceklerine dair gazetelere ilan verirler[140]. Derneğin üyeleri arasında bulunan Karagözcülerin isimleri şunlardır[141]:

[140] **Milliyet Gazetesi**, 6 Haziran 1962, 6.
[141] "Karagöz Sanatkarları Derneği", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, S. 119, Haziran 1959, 1936.

Hayalî Küçük Ali, Camcı İrfan Açıkgöz, Mazhar (Baba) Gençkurt, Nevzat Açıkgöz, Nedim Sargür, Hüsamettin Tekmen, Celal Gürkaş, Musa İşiaktır, Şinasi Okur, Öğretmen Şefik, Mustafa Hürcan, Rahmi Kebeci ve Aram Çerçi.

Bu iki dernek haricinde kayıtlara Karagözcülük ismiyle geçen bir dernek daha vardır. Bu dernek tarafından Ankara'da Karagöz'ün 667. ölüm yılında bir anma töreni düzenlenir. Dernek tarafından bu tören için 1969 yılında Ankara'da Ulusal Basımevi'nde bastırılan kitapçığın kapağında "Karagöz'ün 667. Yılı Anma Töreni" yazar. Kitapçığın içerisinde tören programı ve Karagöz ile ilgili metinler yer alır. Karagöz'ü Anma Gecesi'nin programı şu şekildedir: "Takdim(Osman Sözen), Fasıl heyeti(Segah Faslı), Meddah, Kukla, Karagöz, Ara, İlizyon, Udi Hrant Tarafından Konser, Orta Oyunu, Kapanış ve Teşekkür" Karagöz'ü Anma Gecesi için basılan bu kitapçıkta Karagözcülük Derneği'nin[142] başkanının Mazhar Gençkurt olduğu, Osman Sözen'in ise ikinci başkan olduğu belirtilir.

2.3.4. İstanbul'da Karagöz Oynatan ve Tasvir Yapan Sanatçılar

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Karagöz sanatçıları gazetelere ilan verip eğlencelerde özellikle sünnet düğünlerinde Karagöz oynattıklarını duyururlar. Bu ilanlara dönemin gazetelerinde sıkça rastlamak mümkündür. Kurun gazetesinde bir ilanda Yorgancı oğlu Mehmed'in sünnet düğünlerinde Karagöz oynattığı ve isteyenlerin Eminönü'nde yer alan Valde Kıraathanesi'ne başvurmaları gerektiği yazar[143]. Yine 9 Eylül 1936 tarihli Kurun gazetesinde yer alan ilanda hayalî ve hokkabaz Vefalı Safa'nın sünnet düğünlerinde Karagöz oynattığı, isteyenlerin kendisini Beyazıt Cumhuriyet Caddesi tramvay durak yeri 36 numaralı kahvede bulabileceği belirtilir[144]. Akşam gazetesinde sünnet düğünlerde Karagöz oynatan Hayalî Mahmut Akçay'ı isteyenlerin Aksaray caddesinde Bakkal Ömer'e müracaat etmeleri gerektiği ifade edilir[145].

Bu başlık altında 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul'da Karagöz oynatan ve Karagöz tasvirler yapan sanatçılar ele alınacaktır. Bu isimleri sırasıyla şunlardır:

---

[142] Şehir Üniversitesi e-Arşiv'de yer alan 001525824006 nolu Osman Sözen'in ölüm haberinin olduğu gazete küpüründe bu derneğin adı "Karagöz'ü Yaşatma ve Yayma Derneği" olarak geçer. Mevlüt Özhan ise bu derneğin adının "Türkiye Karagöz'ü Yaşatma ve Tanıtma Derneği" olduğunu belirtir. Bkz: Mevlüt Özhan, 1994, 449.

[143] **Kurun Gazetesi**, 24 Temmuz 1935, 10.

[144] **Kurun Gazetesi**, 9 Eylül 1936, 7.

[145] **Akşam Gazetesi**, 3 Mayıs 1942, 4.

Avukat Rami Başaran: Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen Rami Başaran İstanbul Belediyesi'nde avukat olarak çalışır. Avukatlığının yanı sıra aile ve dost meclislerinde Karagöz oynatır. Karagöz oyununun yaşatılması ve korunması için çalışmalarda bulunur. Bu amaçla Bursa'da Karagöz'ün mezarını yaptırmak ister. Karagöz ile ilgilenmesine ve işlerini ihmal etmesine kızan eşi, Rami Bey'in bir sandık dolusu tasvirini yakar. Rami Bey, bu Karagöz tasvirlerinin antika değeri olduğunu ve Amerikalılar tarafından 4500 lira teklif edildiğini fakat satmadığını belirtir[146]. 1934 yılında "Karagözü Sevenler ve Karagöz Sanatkarlarını Himaye Cemiyeti" ismiyle kurulan derneğin kurucularındandır.

Aram Çerçi: İstanbul'da doğan Aram Çerçi, Aram Efendi tarafından Kumkapı'da kurulan kumpanyada işe başlar. Yine Kumkapı'da İstepan Efendi'nin kahvehanesinde Karagöz oynatan Hafız Bahattin'i seyredince Karagöze merak sarar. Hafız Bahattin'e yardım ederken Karagöz oynatmayı öğrenir[147]. Askerlik dönüşü babasının isteği üzerine tornacılık mesleğine devam eder fakat bir süre sonra bu işi bırakır. Eğlencelerde Karagöz oynatan Aram Çerçi, Türkiye Karagöz'ü Yaşatma ve Tanıtma Derneği'nde ikinci başkanlık görevini yürütür. 1983 yılında İstanbul'da vefat eder.

Behzat Butak: 1881 yılında Bursa'da doğan Behzat Budak'ın babası gazeteci Halil Haki Bey, II. Abdülhamit tarafından Bursa'ya sürülür. Behzat Budak'ın ilk tiyatroyla tanışması babasının sürgünü sırasında Mihaliç'e gelen "Gavril Tiyatro ve Cambaz Kumpanyası"nı seyretmesiyle olur. Babasının vefatı üzerine İstanbul'a gelir ve Mercan İdadisine girer. Ardından ticaret mektebine ve Sanayi-i Nefise'ye geçer. Ressam Muzazzez Bey'den resim dersleri alan Butak ilk kez sahneye Ressam Muazzez Bey'in oğlunun sünnetinde oynatılan ortaoyunun da oynadığı Kavuklu Arkası rolüyle çıkar. Sanayi-i Nefise mektebinde birkaç arkadaşıyla birlikte Sanayi-i Nefise Tiyatro Heyeti'ni kurar. 1914 de Darülbedayi'nin sınavına girer ve ardından I. Dünya Savaşına katılır.1918'de İstanbul'a dönen Butak, Darülbedayi'e yeniden çalışmaya başlar. 300'e yakın piyes ve birçok sinema filminde oynayan Butak'ın Resimli Türk Paraları isminde Nümizmatik bir kitabı vardır. Tiyatro yanında

[146] **Akşam Gazetesi**, 16 Şubat 1936, s.7.
[147] Hafi Kadri Alpman, "Karagöz II", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001502564006.

Karagöz oyunuyla ilgilenen ve Karagöz tasvirleri yapan Butak 1963 yılında İstanbul'da vefat eder[148].

Fuat Ür: Halkevlerinde Karagöz gösterileri yapan sanatçı özellikle kaza ve köylere giderek Karagöz oyununu halka tanıtır. 14 Ocak 1942 tarihinde halkevlerine yazdığı bir mektupta eski Karagözcülerden olduğunu, kaza ve köylere giderek Karagöz oynattığını, halkın yoğun ilgi gösterdiğini ve artık halkevlerinin himayesinde Karagöz oynatmak istediğini belirtir. 18 Şubat 1942 tarihinde kendisine verilen cevapta, halkevleri tarafından kendisinin teşvik ve himaye edilmek istendiği fakat kabiliyeti bilinmediği için Eminönü Halkevine müracaat etmesi ve orada yapacağı gösterilerle sanatkarlığını ispat etmesi istenir[149]. Sanatçının hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır.

Hafız Bahattin: Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmayan Hafız Bahattin'in Cumhuriyet'in ilk yıllarında Karagöz oynattığı ve aynı zamanda tasvir yaptığı bilinmektedir. Kendisinin birçok koleksiyonda tasvirleri bulunmaktadır.

Hadi Poyrazoğlu: 1903 yılında Midilli Adası'nda doğan Porazoğlu, İstanbul'a geldiğinde Fatih, Aksaray ve Karagümrük civarında Karagöz oyunları seyreder. Önce Karagöz Saffettin'den kukla oynatmayı, hokkabaz Marko'dan hokkabazlığı öğrenir, daha sonra Hayalî Küçük Ali'nin yanında çalışmalarını sürdürür. Ayrıca Şevki Bey, Ahmet Bet, İsmet Fahri Bey, Naşit ve İsmail Dümbüllü ekipleriyle çalışır. Atatürk, İsmet İnönü, Celal Bayar, Cemal Gürses gibi dönemin ileri gelenlerinin önünde Karagöz ve kukla oynatır. 1951 yılında Ankara'ya yerleşir ve Cebeci Aile Bahçesi'nde kukla oynatmaya başlar. 17 Ocak 200 tarihinde Ankara'da vefat eder[150].

Hayalî Küçük Ali: 1886 yılında İstanbul'da doğan Hayalî Küçük Ali'nin asıl adı Mehmet Muhittin Sevilen'dir. Hayalî Küçük Ali sırasıyla Balaban Ağa mektebi, Aksaray'da Yakup Ağa Mektebi, ve Davut Paşa rüştiyesinde eğitim görür. Karagöz oyununu ilk defa 7-8 yaşlarında bir Ramazan gecesi Koska'da izler[151]. 1905 ile 1910 yılları arasında İstanbul Postanesi'nde saraçlık eden Karagözcü Hüseyin'in yanında çıraklığa başlar ve Karagöz oyununa dair musiki bilgilerini Haseki Cami Müezzini

[148] Tiyatronun Behzat Baba'sı, https://tiyatromuzesi.org/drupal/behzat_butak_biyografi.html, [15.04.2019].
[149] BCA, 1040-999-1.
[150] Mustafa Mutlu, **Karagöz Sanatı ve Sanatçıları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002), 28.
[151] "Meşhurlarımızın Okul Hatıraları", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Aralık 1966, 4.

Aşki Efendi, Şeyh Fehmi Efendi, Katip Salih ve Hayalî Memduh Efendi'den öğrenir[152]. İlk defa 14 yaşında Fatih Draman mahallesinde "Hımhımlı Mandıra" isimli Karagöz oyununu oynatır[153]. Rüştiyeden sonra İstanbul Postanesi'nde çalışmaya başlayan sanatçı akşamları ve hafta sonları Karagöz oynatmaya devam eder. 1934 yılında tayini Ankara'ya çıkan sanatçı Ankara Halkevi'nde Karagöz gösterileri yapmaya başlar. 1944 yılında postane memurluğundan emekli olduktan sonra Karagöz ile ilgili çalışmalarına yoğunlaşır. Halkevlerinde ile halkodalarında Karagöz gösterileri yapar ve halkevlerinin isteiği doğrultusunda Ankara'nın köylerinde Karagöz oynatır. Karagöz gösterilerinin yanı sıra uzun bir süre radyoda Karagöz seslendirir, Karagöz oyun metinlerini derler ve tasvir yapar. 7 Aralık 1974 tarihinde Ankara'da vefat eden sanatçının tasvirleri Milli Kütüphanede, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kültürü Arşivi, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi koleksiyonlarında bulunmaktadır. Milli Kütüphane'de 19 adet ses bandı vardır.

Hayalî Nasuhi Enderunlu: Topkapı Sarayı müzesinde memur olan Nasuhi Enderunlu kukla ile Karagöz oynatır ve halkevleri için Karagöz tasvirleri yapar. 7 Mart 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yazdığı dilekçede bu sanatı 20 senedir yaptığını, İstanbul halkevlerinde Karagöz oynattığını ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun kendisini seyrettiğini belirtir. 1946 yılında Bursa halkevleri ve halkodalarında Karagöz oynatır[154].

Hazım Körmükçü: 1898 yılında İstanbul Ayaspaşa'da doğan sanatçının gerçek adı Kazım'dır. Babası Yüzbaşı Saim Bey Müzıka-ı Humayun'da flüt ve solfej öğretmeni, dedesi ise Muzıka-yı Humayun'da oyuncu başıdır. Bu sebeple muzikada oynatılan Karagöz oyunlarını seyretme imkanı olur. Yedi sekiz yaşındayken harçlıklarını biriktirip çarşıdan mukavva Karagöz tasvirleri alır ve evde komşu çocuklarına Karagöz oynatır. Şems-ül Mekâtib'e yatılı olarak devam eden Körmükçü, tatillerde eve geldiğinde mahallede Karagöz oynatır. Dedesi ile babasının etkisiyle müzik ve tiyatro alanında kendisini geliştiren sanatçı, 1915 yılında Darülbedayi'ye girer. Çocukluğunda Karagöz oynatmayı öğrenen sanatçı İstanbul'da çeşitli mekanlarda Karagöz oynatır ve radyoda Karagöz seslendirir. Karagöz

[152] Karagöz Oyununa Ait Notalar, BCA, Yer Bilgisi: 969-748-1.
[153] Mutlu, **age**, 27.
[154] BCA, 1040-999-1.

oynatmasının yanı sıra Karagöz tasvirleri de yapar. Columbia plak firması tarafından Karagöz seslendirmeleri kayıt altına alınır. Karagöz oyunu ile ilgili yaptığı çalışmalarının yanında Heybeliada'da yer alan sanatoryumda 1929 yılı yaz aylarında hastalara Karagöz gösterileri yapar[155]. Karagöz oyunuyla ilgili çekilen filmde Karagöz oynatan sanatçı 1944 yılında İstanbul'da vefat eder.

Hayalî Cin Baba: 1927 yılında İstanbul'da doğan sanatçının asıl adı Nejat Öznaçar'dır. 1951 ile 1971 yılları arasında Karagöz ve kukla tasvirleri yapar. 1971 yılından sonra ise Karagöz tasvirleri yapmaya başlar[156].

Hayalî Memduh: Osmanlı Dönemi'nde Karagöz oynatan Hayalî Memduh, cumhuriyetin ilanından sonra da Karagöz çalışmalarına devam eder. 1925 yılında Karagöz'ün Başına Gelenler yahut Bahçe Safası ve Karagöz'ün Bekçiliği yahut Bahçe Safası isimli oyun metinlerini yayımlar.

Hayali Safa: Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'da düğünlerde Karagöz oynatır, meddahlık ve hokkabazlık yapar. Ayrıca mukavvadan Karagöz tasvirleri keser[157].

Hayalî Safderi: 1940 yılında İstanbul'da doğan sanatçının asıl adı Metin Özlen'dir. Karagöz sanatına dedesi Hayalî Hayri Bey sayesinde ilgi duyar. Lise eğitimi sırasında Karagöz yapmayı öğrenir. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın 1976 yılında açtığı 1. Ulusal Karagöz Oynatma yarışmasında 13 sanatçı arasından birinci olur. Klasik Karagöz oyunlarını başarıyla oynatır ve kaybolmak üzere olan oyunları yeniden hayal perdesine taşır. Yaptığı Karagöz tasvirleri çeşitli özel koleksiyonlarda ve müzelerinde sergilenen sanatçı yurtdışında birçok turneye katılarak çok sayıda ödül kazanır.

Hayalî Şefik: 1313 senesinde Karagöz oynatmaya başlayan sanatçı çocukluğunda Ramazan ayında Çiçekçi Rıza Efendi'yi seyrederek Karagöz oyununa ilgi duyar ve kendisine çıraklık eder. On sene postanede emanet memurluğu yapar fakatdaha rahat Karagöz oynatabilmek için işinden ayrılır. Meşrutiyetin ilanından önce saraya giderek şehzadelere, sultanlara, veliaht Yusuf İzzettin Efendi'ye Karagöz gösterileri yapar. İstanbul dışında İzmir, Denizli, Çanakkale, Tekirdağ, İzmit ve İskeçe'de

[155] **Akşam Gazetesi**, 9 Eylül 1929, 3.
[156] Mutlu, **age**, 35.
[157] **Akşam Gazetesi**, 07 Şubat 1938, 5.

Karagöz oynatır[158]. Karagöz oynatmasının yanı sıra Karagöz tasvirleri yapan sanatçının çeşitli koleksiyonlarda tasvirleri vardır.

Hayalî Şehir Hüseyin Şadi: Asıl adı Hüseyin Şadi Karagözoğlu'dur. 1881 yılında İstanbul'da doğan sanatçı küçük yaşta Karagöz oyununa ilgi duyar ve kendi imkanlarıyla öğrenmeye başlar. Kendisine "Hayalî Şehir Hüseyin Şadi" denilmesinden hoşlanır. On yaşındayken yazı öğretmenine talik yazıyla bu ismi bir tabelaya yazdırır ve Beylerbeyi'nde ailesiyle yaşadığı evin önüne asar. Yaz akşamları evin bahçesine perde kurarak Karagöz oynatan sanatçı, akşamları komşularını kapı kapı dolaşarak Karagöz seyretmeye davet eder. İlk Karagöz gösterilerini komşularına yapan sanatçı, babasıyla birlikte Kırkkilise'de bulunduğu sırada tiyatro sanatçısı Mınakyan Efendi ve ekibinin Edirne'de temsil verdiğini duyar. Mınakyan Efendi'ye Kırkkilise'de temsil vermesi için mektup yollar. Daha sonra kendi yolladığı mektubu yeterli bulmaz ve farklı isimlerle Mınakyan Efendi'ye yüze yakın mektup gönderir. Mınakyan Efendi mektupların ilk başta farklı isimlerden geldiğini düşünür fakat yazıları karşılaştırdığında mektupları tek bir kişinin yazdığını anlar. Hüseyin Şadi'nin ricasını kıramaz ve Kırkkilise'de Demirhane Müdürü isimli temsili sahneler[159].

Eğitimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlayan sanatçı, İkinci Meşrutiyet ilan edildikten sonra profesyonel olarak tiyatroculuğa başlar. Tiyatro çalışmalarının yanı sıra Karagöz oynatmaya devam eder. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Darülbedayi'de oyunculuğa başlar. Cumhuriyetin ilanından sonra tiyatro çalışmalarına sürdüren sanatçı 1941 yılında İstanbul'da vefat eder.

Hidayet Gülen: İstanbul İlk Öğretmen Okulu'nda resim iş öğretmeni olarak çalışan sanatçı, Karagöz oynatmaya Eski ve yeni Karagöz tasvirlerin içeren bir koleksiyona sahip olan sanatçı, deve derisinden tasvir yapmayı kendi imkanlarıyla öğrenir. 1960 yılında deve derisinden yaptığı 60 parça tasviri İstanbul'da sergiler. 1968 yılı öncesi Ulusal Verem Savaş Derneği için bir Karagöz filmi hazırlar[160].

[158] **Kurun Gazetesi**, 8 İkinciteşrin 1936, 3.
[159] **Akşam Gazetesi**, 10.02.1946.
[160] **Milliyet Gazetesi**, 7 Temmuz 1968, 7.

İbrahim Pirinç: 1340 yılında Gelibolu'da doğan Pirinç, Manisalı Mehmet'in yanında Karagöz oynatmayı öğrenir. İstanbul'a gelince Necdet Güldürür ve Talat Dumanlı ile çalışır[161].

İhsan Dizdar: 1925 yılında İstanbul'da doğan sanatçı lise öğrenimi sırasında Üsküdar Halkevi Tiyatro Bölümü'nün çalışmalarına katılır ve kendini kukla, Karagöz ile orta oyunu alanında geliştirir. Önce İsmail Dümbüllü Tiyatrosu'nda çalışır, ardından Zeki Alphan ve Nevzat Açıkgöz orta oyunu gruplarında çalışır. 1996 yılında Geleneksel Türk Tiyatrosu'na Hizmet Ödülü alan sanatçı, 25 Şubat 200 tarihinde vefat eder[162].

İsmail Yumnî Sanver(Hakkak Yumnî): Hakkaklık ve hattatlık yapan sanatçı 1936 yılında Güzel Sanatlar Fakültesinde öğretim elemanı olarak görev yapar. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü koleksiyonunda bir adet tasviri vardır[163].

Kemalettin Sevilen: Hayalî Küçük Ali'nin oğlu olan sanatçı 1926 yılında İstanbul'da doğar. Sekiz yaşında babasına yardaklık etmeye, on yaşında ise tasvir yapmaya başlar. Zamanla tasvir yapmakta ustalaşan Kemalettin Sevilen Karagöz oynatmadan çok tasvir yapmayı sürdürür. Tasvirleri Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kültürü Arşivi'nde bulunur. Sanatçı 30 Eylül 2013 tarihinde Çanakkale'de vefat eder[164].

Mazhar Gençkurt: 1896 yılında İstanbul Beşiktaş'ta doğan sanatçı, Karagöz'ü ilk defa küçük yaşta Hayalî Katip Salih'in Beşiktaş vapur iskelesindeki Hristo'nun gazinosunda kurduğu perdede seyreder. Daha sonra kendisi kartondan Karagöz ve Hacivat alıp mahallede oynatır. 14 yaşında Hayalî Katip Salih'in çırağı olur. Mazhar Baba diye de bilinen sanatçının Karagöz perdesinde oynattığı son oyun Kayık olur. Bu oyunun bitişinde seyircilere gelecek sefere Kırgınlar isimli oyunu oynatacağını duyurur fakat hemen sonrasında felç geçirir[165].

Mehmet Baycan: 1952 yılında İstanbul'da doğan Baycan, Karagöz sanatçısı Mazhar Gençkurt'un torunudur. Karagöz oynatmayı 1952 yılında dedesinin yanında öğrenmeye başlar ve daha sonra kendini geliştirmeyi sürdürür. 1985 yılında İstanbul

---

[161] Mutlu, **age, 31.**
[162] Mutlu, **age, 32.**
[163] **Gölgenin Renkleri**, ed: Nilüfer Özçörekçi Göl, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2008), 155.
[164] Mevlüt Özhan, "Cumhuriyet Döneminin Büyük Karagöz Sanatçısı: Hayalî Küçük Ali", Folklor/Edebiyat Dergisi, S. 66, 157-172.
[165] **Milliyet Gazetesi**, 20 Nisan 1975, 14.

Devlet Tiyatrosu'nda Küçük Nasrettin isimli oyunda Karagöz ve Kukla gösterileri yapar[166].

Mustafa Hürcan: Hayali Küçük Mustafa Hürcan ismiyle bilinen sanatçı 1924 yılında Darende'de doğar. İlkokulundan sonra eğitimine devam edemez ve maddi sebeplerden dolayı çalışmak zorunda kalır. Kunduracılık yaparken kuklacı Sırrı Şakrak'la tanışır ve ip kuklası oynatmayı öğrenir. 1940 yılında İstanbul'a gelir ve Tahtakale Şaban Efendi Tiyatrosu'nda kukla oynatmaya başlar. Anadolu'ya çalışmak için gittiği sırada Adana'da İllüzyonist Muhsin Oktay, Kuklacı Hadi Poyrazoğlu ve Karagözcü Sevdalı Mehmet ile tanışır. Karagözcü Sevdalı Mehmet'ten Karagöz oynatmayı öğrenir. 1944-1948 yılları arasında askerliğini yapar ve sonrasında Ankara'ya yerleşir. Ankara'da okullarda Karagöz oynatan sanatçı Anadolu'da turnelere çıkar[167].16 Şubat 1987 yılında gösteri yapmak için gittiği Adana'da vefat eder.

Mustafa Mutlu: 1942 yılında Ankara'da doğan sanatçı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden mezun olur. Önce Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırmaları dairesinde, ardından 1978 yılından itibaren Devlet Tiyatrosu'nda çalışmaya başlar. Karagöz oyunu hakkında makaleler yazar, Türkiye'yi tanıtan "Muhteşem Süleyman Filmi" için on dakikalık Karagöz programı hazırlar. Çeşitli ülkelerde Karagöz gösterileri yapan sanatçı 1995 yılında Türk Folklor Araştırmaları Kurumu ödülünü, 1997 yılında ise Unima Türkiye Milli Merkezi ödülünü alır[168].

Nejat Öznaçar: 1927 yılında İstanbul'da doğan sanatçının lakabı Cin Baba'dır. İllüzyonist ustası Lütfi Demirtok'tan dersler alan Öznaçar, 1951 yılından itibaren Karagöz-kukla gösterileri yapmaya başlar. Aynı zamanda Karagöz tasvirleri yapan sanatçı 1996 yılında Karagöz oyununa yaptığı katkıları nedeniyle UNIMA Geleneksel Türk Tiyatrosu Hizmet Ödülü'nü alır. 16 Nisan 2001 yılında İstanbul'da vefat eder.

Nevzat Açıkgöz: 1942 yılında İstanbul'da doğan Nevzat Açıkgöz, babası Camcı İrfan'dan ve Şükrü Yesukay'dan Karagöz ve kukla oynatmayı öğrenir. Karagöz ve kukla oynatma konusunda kendini yetiştiren sanatçı sinema oyunculuğu da yapar. Yapı Kredi Bankası Kukla Karagöz tiyatrosunu yönetir ve çeşitli tiyatrolarda çalışır.

---

[166] Mutlu, **age**, 61.
[167] Nail Tan, "Hayalî Küçük Mustafa ile Bir Konuşma", TFA, S. 299, Haziran 1974, 6998-6999.
[168] Mutlu, **age**, 50.

Sünnet düğünlerinde Karagöz oynatanlardan bir tanesi de İrfan Açıkgöz'ün oğlu Nevzat Açıkgöz'dür. Açıkgöz Karagöz oynatmaya ilk olarak sünnet düğününde başladığını şöyle anlatır[169]:

> "Efendim sekiz yaşında şöyle karagözcü oldum: Eskiden karagözsüz sünnet düğünü olmazdı, düşünülemezdi ve sünnet mevsiminde karagözcü sıkıntısı çekilirdi. Bu ölçüde büyük ilgi vardı. Ben sekiz yaşında iken Maçka'da oturan bir zat karagözcüyü unutmuş... Tam düğün günü karagözcü aramaya çıkmış. Babama geldi. Babam ünlü karagözcü İrfan Açıkgöz. Fakat o sırada işi var. Başka da karagözcü yok. "Bunu al" dedi, benim için. Ben babamla işe gidip gelirken epey öğrenmiştim. Gittik oynadık. Babam beş liraya pazarlık yapmış. Parayı verdiler.. Ben de babama verdim. Babam bana elli kuruş verdi. Kalan dört buçuk lirayla da peştemal bağlandı, bir ziyafet verildi, üstüyle de bana uzun pantolon alındı. Çünkü Karagöz oynatmaya kısa pantolonla gitmiştim efendim."

Kukla ve Karagöz tasvirlerinden koleksiyon yapan Açıkgöz, 10 Eylül 1989 tarihinde vefat eder.

Osman Sözen: 1910 yılında Trabzon'da doğan sanatçı, 1928 yılında Trabzon Orta Ticaret Okulu'ndan mezun olur. Karagöz oyununa çocukluğunda Ankara Radyosu'nda Karagöz oyunu dinleyerek ilgi duyar. Karagöz oynatmayı Trabzonlu Rasim Ağa'dan öğrenen sanatçı, Trabzon ve Artvin halkevlerinin temsil şubelerinde görev alır. Sinema makinistliği yapmasının yanı sıra Karagöz oynatır. Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane il ve ilçelerinde bulunan halkevleri ve halkodalarında Karagöz gösterileri yapar. 15 Şubat 1972 tarihinde İzmir Fuarında açılacak olan Türk Halk Temaşası Sergisi'ne katılmak için giderken Çanakkale yakınlarında geçirdiği trafik kazasında vefat eder.

Orhan Bürce: Ressam Mehmet Muazzez'in oğlu olan sanatçının küçük bir kukla tiyatrosu vardır. Karagöz ve ipli kukla oynatmasının yanı sıra bezden ve tahtadan kukla, kartonu kesip boyayıp mumla sertleştirerek Karagöz tasvirleri yapar. 1932 yılında Beyoğlu Halkevi temsil kolunda başladığı tiyatro çalışmalarını Ankara Halkevi'nde devam ettirir. Ankara Halkevi temsil kolunda çalışan Bürce 13 Şubat 1942 tarihinden 4 Nisan 1944 tarihine kadar ülke genelinde 69 il, ilçe ve kazalarda Karagöz kukla gösterileri yapar[170].

[169] "Yalçın Pekşen-Gördük Konuştuk", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 00150881006.
[170] BCA, 1040-999-1.

Orhan Kurt: 3 Nisan 1930 tarihinde İstanbul'da doğan sanatçı İstanbul Maçka Yüksek Tekniker okulundan Yüksek İnşaat Mühendisi olarak mezun olur. 1952 ile 1981 yılları arasında İstanbul Belediyesi Yapı Tamirat Şubesi'nde çalışır. Babasının arkadaşı Binbaşı Niyazi Bey sayesinde Karagöz oyununa ilgi duyar. 1954 yılında Rağıp Tuğtekin ile tanışır ve kendisine 22 yıl çıraklık yapar. Ragıp Tuğtekin'den Karagöz oynatmak ve tasvir kesmek üzerine uzun bir süre eğitim alır. Kültür Bakanlığı tarafından Karagöz'ü tanıtmak çeşitli ülkelere ve festivallere gönderilir, 1970 yılından itibaren bakanlık tarafından açılan Karagöz'le ilgili kurslarda öğretmenlik yapar. Türkiye UNİMA'sının kurucu ikinci başkanı ve onur kurulu üyeliği görevlerinde bulunur. 2008 yılında UNESCO tarafından yaşayan insan hazinesi seçilir. Uluslararası alanda tanınan Orhan Kurt'un yaptığı tasvirler yurtdışındaki birçok müzede yer alır. Sanatçı 27 Mart 2017 tarihinde İstanbul'da vefat eder.

Ragıp Tuğtekin: 1891 yılında İstanbul'da doğar, Mercan İdadisini bitirir ve Nahiye Müdürlüğü'nden emekli olur. Afyon Darülmuallimini'nde resim ve beden eğitimi öğretmenliği yapar. Konaklarda yapılan eğlencelerde Nazif Efendi ve Tecelli Bey'i izleyerek Karagöz oyununa merak sarar. Ragıp Tuğtekin Karagöz tasvirlerini ilk olarak mukavvadan yapar. Tecelli Bey ve Nazif Bey'e ait olan tasvirlerin örneklerini mukavvaya çizer, boyar ve mahalledeki arkadaşlarına oynatır. Karagöz oynatmaktan daha çok Karagöz tasvirleri yapar. Tecelli Bey ve Nazif Efendi'nin yönlendirmesiyle deriden tasvirler kesmeye başlar. Yapı Kredi Bankası, Akbank ve çeşitli müzelerde tasvirleri sergilenen sanatçı, Orhan Kurt'u çırak olarak yetiştirir. 7 Temmuz 1982 tarihinde İstanbul'da vefat eder.

Ressam Mehmet Muazzez Özduygu: 1870 yılında Üsküdar'da doğan Özduygu, 1881 yılında Sanayi Mektebi'ne başlar. Okula devam ederken tiyatroyla ilgilenir, portatif bir sahne alır ve Osmanlı Dram Kumpanyasını taklit eder. Deniz subaylığına yükselir ve aynı anda Sanayi Nefise Mektebi'nde resim bölümüne başlar. 1905 yılında Sanayi Nefise Mektebi'nden birincilikle mezun olur. Daha sonra tiyatro ve resim çalışmalarını aynı anda sürdürür. Ortaoyunu ve Karagöz gibi geleneksel temaşa sanatlarına ilgi duyar ve bunları resimlerine yansıtır. Resme olan ilgisinin yanı sıra iyi bir şekilde Karagöz oynatır ve Karagöz tasvirleri yapar. Halkevleri için Karagöz ve ortaoyunu metinleri yazan sanatçı, 1956 yılında İstanbul'da vefat eder.

Şükrü Yesukay(Yüksekay): Hayalî Memduh ve Camcı İrfan (Açıkgöz)'a yardaklık eder. Metin Özlen'in verdiği bilgilere göre sahaflık yapmasının yanı Karagöz tasvirleri yapar[171].

Taceddin Diker: 1923 yılında İstanbul'da doğar. İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra Ziraat Bankası'nda çalışmaya başlar ve 25 yıllık iş hayatının ardından emekli olur. Genç yaşta vefat eden dayısının Karagöz tasvirlerini görür ve böylece Karagöz oyunuyla tanışır. Ortaokul yıllarında İstanbul Radyo'sundan Hazım Körmükçü'yü dinler, Ramazan ayında ve bayramlarda kurulan eğlence yerlerinde ve halkevlerinde Karagöz seyreder. 1974 yılında Kültür Bakanlığı tarafından açılan Karagöz Oynatım, Yapım ve Metinleri Yenileme kursunda öğretmen olarak çalışır. Bir dönem Akbank Karagöz-Kukla Sanat Tiyatrosu'nda yöneten sanatçı, Unesco Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye yaşayan insan hazinesine seçilir. Yurtdışında çeşitli festivallere katılır ve çok sayıda ödül alır. 31 Mart 2014 tarihinde İstanbul'da vefat eder.

Talat Dumanlı: 1899 yılında İstanbul'da doğan Talat Dumanlı rüştiyeden mezun olur. 8 yaşında iken mahalleye gelen Karagöz sanatçılarını seyretmeye başlar ve ardından kağıttan Karagöz tasvirleri yaparak Karagöz oynatır. Karagöz oynatmayı musikişinas Hafız Ahmet'ten öğrenir. Karagöz'den sonra kukla oynatmayı da öğrenen sanatçı, tiyatrolarda çalışır. Sahne dekorları yapar ve 25 sene orta oyununda komik rolünde oynar. Çalıştığı tiyatroyla birlikte Anadolu'da turneye çıkar ve havanın kötü olduğu zamanlarda kahvehanelerde Karagöz oynatır. Bahçelerde Karagöz oynattığı için tasvirlerinin boyu 50 cm'dir. 70'e yakın Karagöz ile kukla oyun repertuvarına sahiptir. 1972 tarihinde Fransa'nın Charlevil kentinde yapılan Kukla Festivaline katılır[172]. 1982 yılında İstanbul'da vefat eder.

Tuncay Tanboğa(Hayalî Torun Çelebi): 1937 yılında İstanbul'da doğan sanatçı Hayalî Küçük Ali'nin torunudur. 8 yaşında dedesine yardım ederken Karagöz oynatmayı öğrenir. Dedesinden Hayalî Torun Çelebi adını alır ve ardından kendisini bu alanda geliştirir. 1976 yılında Ankara'da Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca yapılan I. Karagöz yarışmasında ikinci olur. Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği (UNIMA) Türkiye Milli Merkezi'nin kurucu üyesidir. Çeşitli ülkelerde düzenlenen kukla ve gölge oyunları festivallerine katılır. Yaptığı Karagöz tasvirleri 1976 yılında

[171] **Gölgenin Renkleri**, 255.
[172] Nail Tan, "Karagöz ve Kukla Oynatıcısı Talât Dumanlı", **TFA**, S. 308, Mart 1975, 7250.

Münih El Sanatları Fuarında altın madalya alır. 6 Ocak 1997 yılında Ankara'da vefat eden sanatçı Karagöz oynatmasının yanı sıra tasvir de yapar.

Ünver Oral: 1937 yılında doğan Ünver Oral çocukluk yıllarında itibaren Karagöz oyununa ilgi duyar. Kızılay tarafından çıkarılan bir çocuk dergisinde ilk defa Karagöz ve Hacivat resimlerini görür, Hayalî Küçük Ali'nin radyoda seslendirdiği Karagöz oyunlarını dinler ve Karagöz oyunu öğrenmeye karar verir. 1961 yılında İstanbul Karagözcüler, Kuklacılar ve Hokkabazlar Derneği tarafından açılan Karagöz oynatım kursuna katılır. Kursta dönemin önde gelen sanatçıları İrfan Açıkgöz ve Mazhar Gençkurt'tan ders alır. 1965 yılında "Bir Karagöz Oyunu: Öp Hacivat'ın Elini" ve 1977 yılında "Karagöznâme" isimli kitapları yayımlanır. Oral, plastik Karagöz tasvirleri yaparak Karagöz oyununa bir yenilik getirir. Ayrıca ilk defa çelik profil iskeletinden Karagöz perdesi yapar. Unima Türkiye Milli Merkezi'nin kurucu üyelerindendir[173]. Emekli olduktan sonra Karagöz çalışmalarına yoğunluk verir ve Karagöz oyunuyla ilgili araştırmalar yapar. Bu çalışmaların sonucu olarak çok sayıda eseri yayımlanır.

Bu isimler haricinde Cumhuriyet ilk yıllarında İstanbul'da Karagöz oynatan ustaların isimlerini Selim Nüzhet Gerçek şöyle sıralar:

"Fahri Bey, Uzun Dudak Ahmet Efendi, Berber Ahmet Efendi, Mevlevihane Kapılı Ahmet Efendi, Cemil Bey, Ressam Hakkı Bey, Operet Sanatkarı Hakkı Bey, Hayri Efendi, Pişpop Rıza Efendi, Rahmi Kaptan, Arabacı Süleyman Efendi, Kolonyacı Kemal Bey, Yağ Tüccarı Haşim Bey"[174].

Fatih Halkevi Başkanı Müçteba Or' ise CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği bir raporda 1944 yılında İstanbul'da Şinasi, Mahmut Akçay, Nedim, Kadri Anlı, Halit(Yardak) Karagöz isimli sanatçıların Karagöz oynattıklarını yazar. Yine Karagöz oynatan Camcı Mehmet Sefer Efendi, 1944 senesinde İstanbul'da vefat ettiğini raporuna ekler[175].

[173] Mutlu ,**age**, 55.
[174] Selim Nüzhet (Gerçek), **Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Orta Oyunu**, (İstanbul: Matbaa-i Ebüziya, 1930), 92.
[175] BCA, 1040-999-1.

2.3.5. Karagöz Oyunuyla İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar

2.3.5.1. Karagöz Kursları

Halkevlerinin kapandığı 1952 yılından sonra Karagöz oyununu canlandırmak, yaşatmak ve yeni ustalar yetiştirmek amacıyla çeşitli kurslar açılır.

Karagöz oyunu ile ilgili bilinen ilk kurs İstanbul'da Karagözcüler, Hokkabazlar, Kuklacılar ve İllüzyonistler Derneği tarafından açılır. Dernek başkanı Mazhar Gençkurt bir röportajında Karagöz'ü yeniden canlandırmak için birkaç yıl evvel bir kurs da açtıklarını, 17-18 meraklı gencin kayıtlarını yaptırdıklarını, bunlardan ikisinin üniversite öğrencisi olduğunu, birinin de yüksek mimar olduğunu, kursun 3-4 ay devam ettiğini, fakat hiçbir yerden yardım görmedikleri için kapatmak zorunda kaldıklarından bahseder. Kursta İrfan Açıkgöz, Aram Çerçi, Tacettin Dikmen ders verir[176].

İkinci kurs 1971 yılında Devlet Tiyatrosu'nun tiyatro bölümünde açılır. Kursta Profesör Nurettin Sevin tarafından Karagöz'ün tarihi, özellikleri ve nasıl oynatıldığı hakkında dersler verilir. Kursun her gün 16.00 ile 18.00 arasında verileceği ve kontenjanın 20 kişi ile sınırlı olmasından dolayı kursa katılmak isteyenlerin 2 Kasım 1971 günü Taksim'de bulunan İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda Profesör Nurettin Sevin'e başvurmaları gerektiği Milliyet gazetesinde duyurulur[177].

Üçüncü açılan kurs, Cumhuriyetin 50. yılında yapılan etkinlikler kapsamında geleneksel temaşa sanatımızdan Karagöz'ü yeni kuşaklara tanıtmak ve oynatılışını öğretmek amacıyla düzenlenir. Bu kurs Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı tarafından 1 Kasım 1973 tarihinde İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde Karagöz Oynatım, Yapım ve Metinleri Yenileme ismiyle açılır. Nureddin Sevin'in yönetiminde düzenlenen bu kurs 6 ay süreli ve ücretsizdir[178]. Kursa katılanlar arasında akademisyen Cevat Çapan, oyun yazarı Güngör Dilmen, opera sanatçısı Erol Uras, Karagöz sanatçısı Tacettin Diker, yazar Ercümend Melih Özbay vardır. Kursta Nurettin Sevin Karagöz'ün tarihinden bahseder ve Ragıp Tuğtekin ise Karagöz tasvirlerinin nasıl yapılacağı üzerine ders verir[179].

---

[176] "Karagöz II", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No: 1502564006.
[177] **Milliyet Gazetesi**, 25 Ekim 1971, 2.
[178] **Milliyet Gazetesi**, 25 Ekim 1973, 9.
[179] Cevat Çapan, "Ragıp Bey Amca'nın Tasvirleri", **Yıktın Perdeyi Eyledin Viran**, Yay. haz: Sabri Koz, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004): 139-140.

Kültür Bakanlığı tarafından 14 Temmuz 1975 tarihinde İstanbul Konservatuarı'nda "Karagöz Tasvirleri Yapımı" kursu düzenlenir. Kursun müdürü Kazım Palas'tır ve yönetmen Güner Sernikli kursu koordine eder. Dersler günde 6 saat olacak şekilde planlanır ve toplamda 100 saat katılımcılara eğitim verilir. Kursa yüksek öğretim kurumlarından seçilen resim-iş ile iş ve sanat teknik öğretmenleri katılırlar. Kursa katılanlara dersleri Ragıp Tugtekin. Nurettin Sevin Naşit Baylav, Tacettin Diker ve Orhan Kurt verir. Kursta verilen dersler 6 ana konu etrafından şekillenir. Bu konular Geleneksel Türk seyirlik oyunları hakkında bilgi, Karagöz'ün teknik özellikleri, kök boya yapımı, deve derisinin terbiyesi, tasvir kesimi ve delinmesi ve tasvirlerin boyanmasıyla ilgilidir.Kursun amacı, katılımcılara Karagöz tasvirleri becerisini kazandırmak ve Karagöze karşı olumlu bir anlayış verebilmektir. Kursla ilgili olarak Güner Sernikli kursa ilgili şöyle der[180]:

> "Kursa katılanlar konu üzerinde daha önce çalışmış araştırıcı ve uygulayıcılarla, mesleği İtibariyle buna yakın kişilerden seçiyoruz. Gelecek yıl oynatma tekniğinin yanısıra oynatım-konuşturma derslerini de vermek istiyoruz. Türkiye'ye gelen yabancılar, tekniği alıp kendi ülkelerine götürüyorlar. Bu konuda üniversitelerde 'Karagöz' ya da 'Türk Gölge Oyunları' kürsülerinin açılması dileğindeyiz. Bu konuya bilimsel açıdan bakmak zorundayız"

Recep Adakçılar, Selahattin Erener, Gülsüm Baykal, Özcan Tunç, Mehmet özel, Ümit Sarıaslan, Fahire Güngör, Zeki Kuşoğlu, Ali Kıyak, Söbütay Özer, Mustafa Mutlu ve Mefkure Çubuk kursa katılıp sertifika alan isimlerdir.

2.3.5.2. Karagöz Oyun Metinleri Yazma Yarışmaları

Toplum hayatının günden güne değişmesinden Karagöz oyunu da etkilenir. Bir taraftan teknolojinin gelişmesi, diğer taraftan Karagöz oyunlarının konusunun değişen topluma ayak uyduramaması Karagöz oyununa olumsuz yönde etki eder. Konuları çağa ayak uyduramayan Karagöz oyununa olan ilgi günden güze azalır. Bu sebeple Karagöz'ü canlandırmak ve değişen toplum hayatına uygun Karagöz oyun metinleri yazdırmak amacıyla yarışmalar düzenlenir.

İlk yarışma Milliyet gazetesi tarafından 1968 yılında "Karacan Armağanı-Karagöz Metni Yarışması" ismiyle düzenlenir. Yarışmanın konusu "Günümüz Diline ve

[180] "Karagöz'ün Konservatuar Sefası", **Milliyet Gazetesi Magazin Eki**, 17 Ağustos 1975.

Hayatına Uygun Karagöz Oyunları" şeklinde 20 Ocak 1968 tarihinde Milliyet gazetesinde duyurulur. Karagöz oyununu yaşatmak amacıyla düzenlenen yarışmaya katılacak olanların dikkat etmesi gereken hususlar şöyle sıralanır[181]:

> "a. Oyun Dilinin Türkçeleştirilmesi: Bugüne kadar gelmiş Karagöz oyunları Farsça, Arapça ve artık hiç kullanmadığımız bazı Osmanlıca kelimelerle doludur. Dilin Türkçeleştirilmesi derken bütün bu sözcüklerin bugünkü karşılıklarının kullanılmasını anlıyoruz.
> b. Olayların Bugüne Getirilmesi: Karagöz oyunları birkaç asır önceki günlük yaşayıştaki olayları hikaye etmektedir. Karagöz'ün günümüzde yaşatılmasını isterken yarışmacıların yazacakları yeni oyunlara günümüzdeki hayattan konular seçmelerini istemekteyiz.
> c. Kişilerin Günümüze Aktarılması: Yarışmacılar olayları günümüze aktarırken oyunda rol alan kişileri de bugünkü hayatımızda görülen kişiler haline getirmelidirler. Yaratılacak yeni kişilerin karakterlerinin oyunun başında geniş şekilde açıklanması şarttır.
> d. Oyun Tekniğinin Açıklanması: Yarışmacılardan yeni oyunlar istenmektedir. Ancak, bir hayal oyunu olan Karagöz'ün hava ve üslubunun korunması gerekmektedir. Fakat oyun figürlerinin ve perdenin büyütülmesi, deri yerine değişik materyaller kullanılması, gibi yeniliklerin oyun tekniği ile nasıl bağdaştırıldığı oyunun başında açıklanmalıdır."

Yarışmaya katılacak kişilerin bu hususları dikkate alarak eser yazmaları istenir. Yarışmaya üç oyundan oluşacak bir Karagöz dizisi ile katılmak zorunludur, tek oyun ile yapılan başvurular kabul edilmez. Her oyunun en az 3000 en fazla 6000 kelime olması, yarışmacıların takma ad kullanmaları ve yarışmaya gönderilecek eserlerin daha önce bir yerde yayımlanmış olmaması diğer şartlardır. Yarışma sonucunda birinciye on bin, ikinciye beş bin, üçüncüye ise üç bin lira ödül verilecektir. Yarışmaya son katılım tarihi 1 Mayıs 1969 Çarşamba günü olarak belirtilir.

Yarışma sonucu 7 Temmuz 1968 tarihinde Milliyet gazetesi aracılığıyla açıklanır. Yarışmaya 32 kişi toplamda 96 farklı oyun metniyle katılır. Yarışmada iki farklı jüri görev alır. Metin And, Cevdet Kudret ve Sevda Şener'den oluşan küçük jüri 96 eseri tek tek inceler ve en iyi olan 10 eseri seçer. Küçük jüri tarafından seçilen bu 10 eser büyük jüriye sunulur. Büyük jüride Cevdet Kudret, Metin And, Refik Erduran, Selçuk Kaskan, Turhan Selçuk, Sabri Esat Siyavuşgil, Sevda Şener, Vedat Nedim Tör, Refi Cevdet Ulunay, Vasfi Rıza Zobu yer alır. Büyük jüri son elemeye kalan 10 eseri inceler ve 4 Temmuz 1968 tarihinde Divan Oteli'nde toplanıp dereceye girenleri seçer.

Yarışmada Aziz Nesin'in "Karagöz'ün Kaptanlığı, Karagöz'ün Berberliği ve Karagöz'ün Antrenörlüğü" isimli eserlerinden oluşan Üç Karagöz Oyunu birinci

[181] **Milliyet Gazetesi**, 20 Ocak 1968, 7.

olur. İkinciliği Mehmey Seyda Çeliker ve Erkut Babakol, üçüncülüğü ise Hidayet Gülen ve Erol Aksoy paylaşır[182]. Karagöz'ün Kaptanlığı adlı eser 14 Temmuz 1968 tarihinden itibaren Milliyet gazetesinde yayımlanır ve ayrıca bu üç eser Milliyet gazetesi tarafından basılır. Yarışmada dereceye giren ilk beş eser "Günümüz Diline ve Hayatına Uygun 5 Karagöz Oyunu" ismiyle yayımlanır. Bu kitapta şu oyunlar yer alır:

1.Aziz Nesin-Karagöz'ün Kaptanlığı,
2. Mehmet Seyda, Karagöz'ün Seçmenliği
3.Erkut Babakul, İşletmecilik Derler Adına
4.Hidayet Gülen Karagöz Palas
5. Erol Aksoy, Hamhum Şaralop

İkinci yarışma Yapı Kredi Bankası tarafından 1976 yılında yapılır. Günümüz şartlarına uygun Karagöz oyun metinlerinin yazılması için "Yeni Karagöz Oyunları Metin Yarışması" ismiyle yarışma düzenlenir. Birinciye 20 bin, ikinciye 15 bin ve üçüncüye 10 bin ödül verilmesi planlanır. 14 Temmuz 1976 tarihli Milliyet gazetesine ilan verilir[183] ve yarışmanın amacının çocuklar ile yetişkinler için değişen toplum hayatına uygun yeni Karagöz metinlerinin yazılmasını sağlamak olduğu belirtilir.

2.3.5.3. Karagöz Semineri

23 Ekim ile 25 Ekim 1974 tarihleri arasında Taksim'de bulunan İstanbul Devlet Konservatuarı'nda Karagöz oyununun yaşatılması ve canlandırılması için alınacak tedbirlerin tartışılacağı bir seminer düzenlenir. Seminer müdürü Ahmet Yürür, seminer genel kurul başkanı Cevdet Kudret ve seminer eğitim yöneticisi Nail Tan'dır. Seminere Başkanalık Kültür Müsteşarlığı Eğitim ve Personel Dairesi Başuzmanı Hüseyin Aytaç, emekli öğretim üyesi Naşid Bavlav, Milli Kütüphane Müzik-Tiyatro ve Güzel Sanatlar Bölümü Ahmet Borcaklı, Karagöz Sanatçısı Talat Dumanlı, TRT Genel Müdürlüğü Temsilcisi Gökçe Gürol, Türk Halk Bilgisi Derneği Başkanı İhsan Hınçer, yazar Aziz Nesin, Ankara Devlet Konservatuarı temsilcisi Ergin Orbey, emekli konservatuar öğretim üyesi Nurettin Sevin, Karagöz sanatçısı Ragıp Tuğtekin ve müzikolog Ethem Ruhi Üngör katılırlar. Seminerde Karagöz oyunun mevcut durumu ve geleceği tartışılır. Seminer sonunda Karagöz'ün

[182] **Milliyet Gazetesi**, 7 Temmuz 1968, 7.
[183] **Milliyet Gazetesi**, 14 Temmuz 1976, 7.

yaşatılması için iki yönlü çalışma yapılmasına karar verilir. Birinci çalışma Karagöz'ün eski, otantik şekliyle öğretilerek korunup yeni kuşaklara aktarılması yönünde yapılmalıdır. İkinci çalışma ise Karagöz oyunundan esinlenerek yeni yorum ve denemelerin yapılmasıdır. Karagöz günün dil, şiir, müzik, teknik ve güncel olaylarından olanaklarından yararlanmalıdır. Karagöz tiyatrosu, Karagöz operası, Karagöz çizgi filmleri gibi çeşitli çalışmalar yapılmalıdır[184].

2.3.5.4. Karagöz Oynatma Yarışması

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından 25 ve 26 Mart 1976 tarihlerinde Ankara'da Karagöz'ü yeniden yaymak ve yaşatmak amacıyla I. Karagöz Oynatım Yarışması düzenlenir. Metin And, Selçuk Milar, Ahmet Derin, Nail Tan, Sedat Veyis Örnek, Asuman Korad ve Mustafa Mutlu yarışma jürisinde yer alan isimlerdir. 25 Mart Perşembe günü Erhan Ergüler "Karagöz'ün Yalancılığı", Tuncay Tanboğa "Mandıra Sefası", Talat Dumanlı "Mahcup", Reşit Saygın "Anadolu Köy Düğünü", Mustafa Hürcan "Senede Bir Yalan isimli oyunları oynatırlar. 26 Mart Cuma günü ise Mehmet Tek "Karagöz'ün Makariosla Kavgası", İbrahim Pirinç "Talihsiz Baba", Nevzat Açıkgöz "Gülme Komşuna Gelir Başına", Aram Çerçi "Ters Evlenme", Tacettin Diker "Salıncak", Orhan Kurt "Kayık", Metin Özlen "Kayıkçılar" isimli oyunları oynatırlar.

Yarışmada birinci "Balıkçılar Oyunu" isimli oyunuyla Metin Özlen, ikinci "Mandıra Sefası" isimli oyunuyla Tuncay Tanboğa, üçüncü "Gülme Komşuna Gelir Başına" isimli oyunuyla Nevzat Açıkgöz olur. Yarışmaya Gaziantep'ten katılan Reşit Saygın da "Anadolu Köy Düğünü" isimli oyunuyla jüri özel ödülünü alır. 29 Mart Perşembe günü yapılan törende Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfi Tokoğlu yarışmacılara ödüllerini verir[185].

[184] "Karagöz Semineri'ne Ait Rapor", **TFA**, S. 305, Aralık 1974, 7161-7162.
[185] Mustafa Mutlu, "Karagöz Yarışması ve Metin Özlen'le Bir Konuşma", **TFA**, S. 322, Mayıs 1976, 7657-7658.

3. KARAGÖZ OYUNUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. Oyunun Bölümleri

Karagöz oyunu Mukaddime (Giriş), Muhavere (Söyleşme), Fasıl (Oyunun Kendisi) ve Hitam(Bitiş) olmak üzere dört bölümden oluşur

a. Mukaddime: Karagöz oyunu perdeye ışığının yanmasıyla başlar ve hemen ardından sahneye müzik eşliğinde "Göstermelik" adı verilen tasvir gelir. Göstermeliğin amacı, seyirciyi oyunun ana konusuna hazırlamaktır. Göstermeliklerin her zaman oyunun ana konusu ile alakası olmayabilir. Bir dalyan, bir saksıda limon ağacı, vakvak ağacı, yaşam ağacı, gemi, denizkızı, çalgıcılar, kediler, Burak ve Zaloğlu Rüstem'in dev ile savaşı vb. şeyler olabilir[186]. Osmanlı Devleti zamanında İstanbul'da Hayalî Katip Salih Efendi'den Karagöz izleyen Halit Fahri Ozansoy göstermeliğin bir ev içi, Kasr-ı Şirin, dükkan, ağaç, gül demeti, korkunç bir resim, tedi başlı ejderha, elinde kamçısı olan büyücü bir cadı olabileceğini belirtir. Göstermelik sahnedeyken saz heyeti musiki icra eder ve oyun zamanı yaklaştıkça ön sıralarda oturan çocuklar heyecanlanır ve "Başlar mısın, başlayalım mı?" diye bir nakarat tuttururlar. Çocukların bu sözlerine Karagöz "Susun çocuklar, geliyorum" diye cevap verir. Göstermelik perdeden nareke adı verilen düdüğün sesiyle kaldırılır. Daha sonra Hacivat "Of.. Ya Hak" diye başladığı bir gazeli okuyarak sol taraftan perdeye girer. Perde gazeli, mukaddime bölümünün önemli bir parçasıdır ve oyunun kurucusu olarak anılan Şeyh Küşterî'ye atıf yapar. Daha sonra Hacivat "Yâr bana bir eğlence!..." şeklinde seslenir ve Karagöz'ü perdeye çağırır.

b. Muhavere/Söyleşme: Muhavere bölümü Hacivat ile Karagöz arasında geçer ve oyun metninde ikinci bölümde yer alır. Bu bölümde Hacivat ile Karagöz konuşurlar ve sonra kavga etmeye başlarlar. Bazı muhaverelerde ikiden daha fazla sayıda kişi olabilir ve bunlara ara muhavere denir. Muhavere ile fasıl birbirinden farklıdır ve muhaverenin fasıl ile bir bağlantısı olması gerekmez. Muhavere söze dayanır, olaylar dizisinden sıyrılmıştır ve Hacivat ile Karagöz'ün birbirine zıt kişiliklerini tanıtmak ister. Karagöz sanatçısı, muhavere bölümünü çeşitlendirebilir ve oyun sırasında

[186] Metin And, **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu**, (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977), 147.

kendinden eklemeler yapabilir. And, muhavereleri fasılla ilintisi olan muhavereler ve fasılla ilintisi olmayan muhavereler olmak üzere iki kısma ayırır[187].

c. Fasıl/Asıl Oyun: Fasıl bölümünde oyunun ana kısmı perdeye yansır. Çeşitli konular ve tipler aracılığıyla belli bir olay örgüsü çerçevesinde oyun, musiki eşliğinde oynatılır. Fasıl bölümünde oyuna Hacivat ve Karagöz'ün yanı sıra başka kişilerde katılırlar ve oyunun adı bu kişilere göre değişir.

d. Hitam/Bitiş: Kısa olan bitiş bölümünde oyunun vermek istediği nasihatlara ve önemli noktalara değinilir. Hacivat "Yıktın perdeyi eyledin vîran, varayım sahibine haber vereyim heman!", Karagöz ise "Her ne kadar sürc-i lisan ettikse affola!" diyerek bir sonraki oyunun adını ve yerini söyleyerek perdeyi terk eder. Karagöz "Yarın akşam '…..' oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana ne oyunlar oynarım" şeklinde bir cümle kurar ve bir sonraki gün oynatılacak Karagöz'den seyircileri haberdar etmiş olur. Bu cümleden sonra Karagöz perdeyi terk eder ve perde arkasındaki mumun sönmesiyle oyun sona erer[188].

3.2. Karagöz Oyunundaki Kişiler

Karagöz oyununun önemli iki ana kişi vardır. Bunlardan biri Karagöz, biri de Hacivat'tır. Oyunda yer alan diğer kişiler Osmanlı coğrafyasını ve mahalle kültürünü yansıtan tiplerdir. Ermeni, Rum, Acem, Yahudi, Arap, Laz, Arnavut, Kayserili, gibi tipler Osmanlı coğrafyasını; Çelebi, Zenne, Beberuhi, Tiryaki, Tuzsuz, Deli Bekir , kabadayı, sarhoş gibi kişiler de oyunda yer alır. Bu kişilerin her birinin kendine özgü namus, şeref, dürüstlük, iffet, dostluk gibi değer yargıları vardır. Metin And'a göre Karagöz kişilerinin en büyük özelliği tip olmalarıdır. Durağan ve değişmez genellemelerdir, kendi istemlerini kullanma güçleri yoktur. Kendilerinden belli durumlar karşısında belli davranışlar beklenir. Kişilikleri silinmiştir, zamana oturtulmamışlardır, belli bir geçmişleri ve gelecekleri yoktur[189].

3.2.1. Kişilerin Sınıflandırılması Sorunu

Karagöz oyununda yer alan kişilerle ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmış ve her sınıflandırmada kişilerin farklı yönleri ile ele alınmıştır. Bu sınıflandırmaların yapılmasının amacı oyunlarda yer alan kişilerle ilgili tahliller yaparken kolaylık

[187] And,1977, 156.
[188] Cevdet Kudret, **Karagöz Cilt II**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969), 22.
[189] And, 1969, 291.

sağlamak ve detaylı olarak incelemektir. Karagöz oyununda yer alan kişiler 6 farklı sınıflandırma yapılmıştır.

1.George Jacop Sınıflandırması

İlk sınıflandırmayı George Jacop yapar ve Karagöz oyununda yer alan kişileri dört grupta sınıflandırır:

a. Asli Tipler (Asıl Tipler) : Karagöz, Hacivat, Tuzsuz Deli Bekir Altıkulaç, Beberuhi, Çelebi, Kınapzade.

b. Lehçe Tipleri (Şive Taklitleri): Acem, Arap, Yahudi, Ermeni, Frenk, Laz, Kastamonulu, Zeybek, vb.

c. Marazi Tipler (Hasta Kişiler): Kekeme, Tiryaki, Esrarkeş Sarhoş, Deli, Köçek, Kötürüm

d. Kadın ve Çocuklar : Karagöz'ün ve Hacivat'ın Hanımları, Çocukları, Nigar.[190]

George Jacop'un bu sınıflandırması Sabri Esat Siyavuşgil ve Metin And tarafından eleştirilir. Siyavuşgil bu sınıflandırmayı bazı tiplerin dikkate alınmamasından dolayı eksik bulur[191]. And ise, sınıflandırmaya hayvanların dahil edilmediğini ve hasta kişiler diye sınıflama yapmanın yanlış olduğunu belirtir[192].

2.Sabri Esat Siyavuşgil Sınıflandırması

Sabri Esat Siyavuşgil sınıflandırma yaparken oyunda yer alan kişilerin bir mahallede yaşadığını düşünür ve ona göre sınıflandırma yapar. Karagöz oyununda yer alan kişileri "Mahallenin Yerlileri" ve "Hariçten Gelenler" şeklinde ikiye ayırır.

a. Mahallenin Yerlileri

Karagöz, Hacivat, Çelebi, Zenne, Tiryaki, Beberuhi, Sarhoş, Külhanbeyi, Tuzsuz.

b. Mahalle Dışı Tipler

1.Dışarlıklı Türkler-Eyalet Tipleri

Rumelili, Kastamonulu, Bolulu, Kayserili, Aydınlı, Trabzonlu, Harputlu, Tatar gibi.

2.İstanbul veya İmparatorluk Tipleri

Arap, Arnavut, Yahudi, Ermeni, Rum, Tatlısu Frengi[193].

Siyavuşgil'in bu sınıflamasını Metin And çeşitli yönlerden eleştirir. İlk olarak Küşterî Meydanı'nı bir mahalle olarak düşünmemek gerektiğini ve oyunların konusuna göre yerin değişeceğini belirtir. Küşterî Meydanı Ferhad ile Şirin

[190] And, 1977, 294.
[191] Siyavuşgil, 1941, 143-144.
[192] And, 1977, 294.
[193] Siyavuşgil, 1941, 144.

oyununda Amasya, Orman oyununda orman, Meyhane oyununda ise bir Türk mahallesinde görülmeyecek bir meyhane, Kayık oyununda ise üzerinden geçilen bir sudur. Kişilerin mahalleye yakınlıkları ya da uzaklıkları dışında, bu sınıflama oyundaki tiplerin çeşitli görevleri, birbirleriyle ilintileri,, kullandıkları ağızlar, kişilerin özellikleri bakımından yardımcı olmamaktadır[194].

3.Selim Nüzhet Gerçek Sınıflandırması

Selim Nüzhet Gerçek sınıflandırmasını taklit merkezli yapar. Gerçek'e göre Karagöz oyunundaki kişiler Zenne Taklidi, Şive Taklidi, İstanbul Taklidi, Muhtelif Taklitler ve Yeni Taklitler olmak üzere beş grupta sınıflandırılabilirler. Metin And bu sınıflandırmayı eksik ve karışık bulur[195].

4.Ahmet Kutsi Tecer Sınıflandırması

Ahmet Kutsi Tecer, Karagöz kişilerini Şive Taklitleri ve Karakter Taklitlerine göre ikiye ayırır. Metin And bu sınıflamanın Karagöz oyununda yer alan kişilerin hepsini ele almadığını; Tiryaki, Çingene gibi tipleri dışarıda bıraktığını ve Tecer'in bu sınıflamayı oyunun tarihsel kaynaklarına inerek yaptığını söyler[196].

5.Metin And'ın Sınıflandırması

Metin And Karagöz oyununda yer alan kişileri iki farklı şekilde sınıflandırır. Birinci sınıflandırmayı oyuncuların oyunlardaki sürekliliğine, ikinci sınıflandırmayı da oyuncuların önemine göre yapar.

a. Oyuncuların Oyunlardaki Sürekliliğine Göre Sınıflama

1.Oyuncuların Oyunlardaki Sürekliliğine Göre Sınıflama

a. Oyunların Çoğunda Rastlanan Temel Kişiler

Bildiğimiz bellibaşlı bütün Karagöz oyunundaki tipler

b. Oyunlarda Geçici, ikincil kişiler

Önemi olmayan veya birkaç oyunda önemsiz rolleri olan kişiler

c. Yalnız tek, ya da iki oyunda rastlanan, o oyun için önemli eksen kişiler

Tahir ile Zühre oyunundaki Tahir ile Zühre gibi.

2.Oyuncuların Önemine Göre Sınıflama

And bunu bir sınıflama olarak görmez ve kendi yaptığı tasnifi bölümleme olarak tanımlar. Sınıflama yapmanın çeşitli sakıncaları olduğunu belirterek kendi yaptığı

[194] And, 1977, 295.
[195] And, 1977, 295.
[196] And, 1977, 295-296.

bölümlemeyi de eleştirir fakat inceleme kolaylığı sağladığı için bir bölümleme yapmak gerektiğini söyler. Metin And'ın bölümlemesi 11 parçadan oluşur.

1.Eksen Kişiler: Karagöz, Hacivat.

2.Kadınlar: Bütün Zenneler.

3.İstanbul Ağzı: Çelebi, Tiryaki, Beberuhi.

4.Anadolulu Kişiler: Laz, Kastamonulu, Kayserili, Eğinli, Harputlu, Kürt.

5.Anadolu Dışından Gelenler: Muhacir (Rumelili), Arnavut, Arap, Acem.

6.Zımmi (Müslüman Olmayan Kişiler): Rum, Frenk, Ermeni, Yahudi.

7. Kusurlu ve Ruhsal Hastalar: Kekeme, Kambur, Hımhım, Kötürüm, Deli, Esrarkeş, Sağır, Aptal.

8. Kabadayılar ve Sarhoşlar: Efe, Zeybek, Matiz, Tuzsuz, Sarhoş, Külhanbeyi.

9. Eğlendirici Kişiler: Köçek, Çengi, Kantocu, Hokkabaz, Cambaz, Curcunabaz, Hayalci, Çalgıcı.

10. Olağanüstü Kişiler, Yaratıklar: Büyücü, Cazular, Cinler.

11.Geçici, İkincil Kişiler ve Çocuklar[197].

6.Saim Sakaoğlu'nun Sınıflandırması

Saim Sakaoğlu kendisinden önceki çalışmaları inceleyerek farklı bir sınıflama yapar.

a. Asil Kişiler: Karagöz, Hacivat.

b. Sıklıkla Görüle Kişiler: Çelebi, Tiryaki, Beberuhi.

c. Zenneler/Kadınlar

1.Adı Bilinen Zenneler: Leyla, Nigar, Şirin, Zühre

2.Karagöz ve Hacivat'ın Yakınları: Karagöz'ün Karısı, Hacivat'ın Karısı, Hacivat'ın kızı Dilber.

3.Adı Bilinen Diğer Kadınlar: Cemalifer, Şetaret, Şallı Natır, Salkım İnci.

4.Bir Oyundaki Kadınlar(Büyük Evlenme): Kaynana, Gelin, Baldız, Ebe Hanım, Karagöz'ün Karısı.

5. Bir Oyundaki Takma Adlı Kadınlar: a. Zenne(Hacivat'ın Karısı), b. Zenne (Suluca-Yayla Çayırı), c. Zenne (Dillice-Çeşme), d. Zenne (Gar-Bit Ahırı), e. Karagöz'ün Karısı.

6. Hizmetçi Kadınlar: Arap Dadı, Çerkez Halayık, Zenci Kadın.

7. Oyundaki Önemli Rollerine Rağmen Zenne Adı Verilenler: Aptal Bekçi, Karagöz'ün Bakkallığı.

[197] And, 1977, 296-297.

8.Diğer Kadınlar: Hamamcı Kadın, Çalgıcı Kızlar

ç. Kabadayılar ve Sarhoşlar: Tuzsuz Deli Bekir, Külhanbeyi, Matiz-Sarhoş, Efe-Zeybek.

d. İmparatorluk Tipleri/Taklitler

1.Anadolulu ve Rumelili Tipler: Kastamonulu, Kayserili, Bolulu, Karadenizli-Trabzonlu, Rumelili, Eğinli, Harputlu, Karamanlı, Tatar.

2.Türk Olmayan Tipler: Arap, Acem, Arnavut.

3.Müslüman Olmayan Tipler: Yahudi, Ermeni, Rum, Frenk,

e. Özürlü Tipler: Deliler, Hımhım, Kekeme, Sağır, Kambur, Kötürüm, Esrarkeş.

f. Eğlendirici Tipler: Kavuklu, Pişekar, Küçük Hacivat, Küçük Karagöz, Hayalî, Yardak, Hokkabaz, Curcunabaz, Cambazlar, Çalgıcı Kızlar, Köçekler.

g. Olağanüstü Kişiler ve Yaratıklar: Büyücü, Cin, Cazu,.

ğ. Diğerleri

1.Edebiyat Çevresinden Adlar ve Yakınları: Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre, Kerem İle Aslı, Leyla ve Mecnun, Aşık Hasan ve Oğlu,

2.Karagöz ve Hacivat Ailelerinin Çocuklar ve Akrabaları: Karagöz'ün Çocukları, Karagöz'ün Akrabaları Hacivat'ın Çocukları, Hacivat'ın Akrabaları.

3. Meslek Sahipleri: Çalgıcı, Çömlekçi, Hademe, Hamal, Hararcı, İmam, İskele Kahyası, Kilci, Külhancı, Sünnetçi, Tablalı, Tulumbacı, Uşak.

4. Yeni Oyunlardaki Tipler:

a. Karagöz'ün Muhtarlığı: Zırzop, Geveze, Ezberci.

b. Karagöz Ankara'da: Şarlo, Miki Fare, Tarzan, Grato Garbo, Nurullah Ataç, Münir Hayri Egeli.

c. Karagöz'ün Aktör Olması yahut Komikliği: François, Albert, Madmazel Jani, Madmazel Marie.

ç. İş İştir: Hans, Helga (Turist)[198].

3.2.2. Karagöz Oyununun Önemli Tipleri

Karagöz tiplemelerinin sınıflandırma denemelerinden görüleceği üzere oyunlarda çok fazla sayıda tip vardır. Özellikle Saim Sakaoğlu'nun yaptığı Karagöz tipleriyle ilgili çalışma ayrıntılı bir sınıflandırmadır. Bu tiplerin bazıları her oyunda görülürken

[198] Saim Sakaoğlu, **Türk Gölge Oyunu Karagöz**, (Ankara: Akçağ Yay. 2011), 176.

bazıları ise sadece belli oyunlara özgüdür. Karagöz oyunda yer alan önemli tipler şunlardır:

Karagöz: Karagöz oyununda yer alan iki ana kişiden biridir. Oyunun başında Hacivat'tan hemen sonra perdeye gelir ve bitiş kısmında en son perdeden ayrılır. Karagöz iyi bir eğitim görmemiş, çabuk öfkelenen, fakir, işsiz ve evini geçindirmekte zorlanan bir kişidir. Bir mesleği olmadığı için sürekli geçim sıkıntısı çeker ve Hacivat kendisine iş bulma konusunda yardım eder. Dilde, ahlakta ve davranışlarda daima iyiden ve güzelden hoşlanır. Yalancılığı ve iki yüzlülüğü sevmez. Dili sade ve anlaşılırdır, Hacivat'ın ve oyundaki diğer eğitimli kişilerin dediklerini pek anlamaz.[199] Bu kişilerin kullandığı Arapça ve Farsça kelimeleri anlamaz, onları kendi kafasına göre yorumlar. İyi huylarının yanında ufak tefek kusurları da vardır ve halk bunları hoş görür[200].

Hacivat: Karagöz oyununda yer alan iki ana kişiden biridir. Oyunun giriş bölümünde Karagöz'den önce perdeye gelir ve bitiş bölümünde Karagöz'den önce perdeden ayrılır. Karagöz ile Hacivat birbirlerine benzemezler, Hacivat Karagöz'ün tersi bir yapıya sahiptir. Hacivat eğitimli, bilgili, kurnaz, herkesin akıl danıştığı, insanlara yardım eden, maddi durumu iyi olan ve çıkarlarını gözeten biridir. Eğitimli olduğunu her fırsatta gösterir, musiki bilir. Halk diliyle konuşmaz, cümlelerinde Arapça ve Farsça kelimeleri çok fazla kullanır. Açıkgöz biri olan Hacivat, başkalarına yol gösterip akıl verir. Karagöz'e iş bulma konusunda yardımcı olur.

Çelebi: İstanbul ağzı ile konuşan, genç ve kibar bir İstanbul beyefendisidir. Bazen mirasyedidir, bazen devlet memurudur, bazen de parasızdır. Güzel konuşmasını, şiir okumasını, eğlenmeyi ve gezmeyi sever. Kadınlara karşı bencil ve vefasızdır. Kadınları etkilemesini bilir fakat ilgisini belli etmez. Kendisine genelde Hoppa Bey, Züppe Bey, Zampara Bey ya da Şık denir. Adı Zafer Bey, Kınapzade, Üsküdarlı Gelenbevîzade Fatin, Razakızade Füruzan Bey, Razakızade Tarçın Bey'dir[201].

Tiryaki: İstanbul ağzı ile konuşur. Tütün, nargile, kahve gibi keyif veren maddelere düşkün, tembel ve keyif adamı bir ihtiyardır. Sürekli uyuklamasından dolayı Afyoni Baba ve Uykucuzade denir.

[199] Nihad Sami Banarlı, "Karagöz", **Karagöznâme**, 52.
[200] And, 1969, 287.
[201] And, 1977, 305.

Beberuhi: Konuşkan, kimseyi dinlemeyen ve boyu kadar külah taşıyan biridir. Boyu kısadır, ağzı çok laf yapar ve sürekli konuşur fakat kimseyi dinlemez. Eğitimsizdir ve Karagöz'le sürekli alay eder.

Zenne: Karagöz oyunlarındaki bütün kadınlara verilen isimdir. Zennelerin giyimleri oyunun konularına göre değişiklik gösterir. Bu zenneler Karagöz'ün Karısı, Hacivat'ın karısı, Hacivat'ın kızı, gelin, baldız, Arap Dadı, Çerkes halayık gibi kişilerdir. Nigar, Şirin, Zühre gibi bazın Zennelerin adı bilinirken bazılarının da bilinmez.

Arap: Hacı Fitil ya da Hacı Fişfiş diye bilinir. Seyyah, şekerci ya da baklavacıdır. Bazı sesleri değişik söylemesi komik duruma düşmesine sebep olur. P harfini b, ç harfini ş, e harfini a, ü harfini ö diye söyler. "Evet" kelimesi yerine "ayva", "oldu" kelimesi yerine "uldu" der. Karagöz ile birbirlerinin dediklerinden bir şey anlamazlar. Sürekli aynı soruları sorar ve Karagöz'ün sabrını taşırır[202].

Arnavut: Genelde ciğercilik, bahçıvanlık gibi meslekler yapar. Dürüst, cömert, okuma yazma bilmeyen ve kaba konuşan biridir. Konuşmalarında "Mori" kelimesini çok fazla kullanır, çabuk sinirlenir ve hemen silahına sarılır. Dürüst ve merttir, namus ile şerefi üzerine yaşayan bir tiptir.

Matiz(Sarhoş): Kavgacı, insanları korkutan, adam öldürmekle övünen ve hileli işlere karışan biridir.

Rum: Genelde hekim ya da meyhanecidir. Türkçe konuşur fakat araya Rumca kelimeler karıştırır. Harfleri farklı telaffuz eder. S harfi yerine ş, ü harfi yerine u, o harfi yerine ö harfini kullanır.

Kürt: Hamallık ya da bekçilik yapan, Doğu Anadolu'dan genellikle Harput'tan gelen biridir.

Karadenizli-Laz: Hızlı ve çok konuşan fakat karşısındakini dinlemeyen, aceleci ve hareketli bir tiptir. Genelde hallaçlık ya da gemicilik yapar. Trabzonlu olarak da bilinir.

Acem: İran'dan veya Azerbaycan'dan gelen, zengin, eğlenmeyi seven, cömert, şiirden anlayan bir tiptir. Genelde halı ticareti yapar ve abartmayı sever. Oyunlarda perdeye çıktığı zaman Hayyam, Hafız ve Firdevsi gibi şairlerden beyitler okur.

[202] Sevin, 1968, 62.

Yahudi: Kendine has üslubu ile karşındakini alaya alan, çıkarcı, sürekli kendini düşünen ve paraya düşkün biridir. Herkesi tanır ve çıkarları için herkesle iyi geçinmeye özen gösterir. Her işten kendisine fayda sağlamaya çalışır.

Ermeni: Eğitimli, bilgili ve kendini beğenmiş biridir. Bazı oyunlarda kuyumcu, bazı oyunlarda konak çalışanı, bazı oyunlarda ise tuhafiyecidir.

Frenk: Fransız ya da İngiliz'dir; hekimlik ya da tacirlik yapar. Konuşmasına yabancı kelimeler katar.

Kayserili: Kurnaz, fırsat düşkün, Kayseri şivesiyle konuşan bir tiptir. Kimi zaman tüccar, kimi zaman bakkaldır.

Kastamonulu: Dili ve davranışları kaba, Kastamonu şivesi ile konuşan, genelde elinde balta ya da sopa olan bir tiptir. Bazen bekçi olur, bazen de odun kırar.

Tuzsuz Deli Bekir: Herkese meydan okuyan, sürekli içen, haksızlığa karşı gelen, düzeni sağlayan bir mahalle kabadayısıdır. Dördüncü Murat devrinin meşhur serserilerinden Bekri Mustafa'nın Karagöz'deki tiplemesidir. Siyasi, hukuki, ve toplumsal düzen açısından aykırı bir tip oluşturur. Kurulu düzene aykırılık, kanun tanımamak, problemleri kendi usulüne göre çözmek, palavra atmak, ağız tadını kaçırıcı yöntemler uygulamak biçimde bir yapısı vardır. [203]

Külhanbeyi: Argo konuşan, yere tükürüp bıyık buran, kavgacı, nara atarak yürüyen, fesini yana eğen, omzunda ceketi, belinde kuşağı ve elinde teşbihi olan kabadayı bir tiptir.

Rumelili (Muhacir): Genelde pehlivanlık ya da arabacılık yapan, Trakya şivesi ile konuşan ve pehlivanlığı ile övünen bir tiptir.

Efe-Zeybek: Ege yöresine ait bir kabadayı tiplemesidir.

Bolulu: Genelde aşçı olarak karşımıza çıkar. Bolu şivesiyle konuşur, İstanbul'da yaşamasına rağmen şehir kültürüne uyum sağlayamaz.

Hımhım, köçek, çengi, cambaz, hokkabaz, satıcılar, soytarı, tulumbacılar, deliler gibi tipler de. Karagöz oyunlarında yer alır.

[203] Aynur Koçak, "Karagöz Oyunlarındaki "Tuzsuz Deli Bekir" Üzerine Bazı Değerlendirmeler, **Milli Folklor**, S.56, Kış, (2002): 121-129.

3.3. Karagöz Musikisi

Karagöz oyunu müzikli bir oyundur ve oyunun her aşamasında musikiye ihtiyaç duyulur. Bu sebeple iyi bir Karagöz sanatçısının musiki bilgisinin olması, çeşitli müzik aletlerini çalabilmesi ve ses tonunu tiplere göre ayarlayabilmesi gerekmektedir.

Karagöz oyunu başlarken müzik aleti olarak sipsi ya da nareke kullanılır, ardından Hacivat semaisi okunur. Karagöz sanatçısı semaiyi iyi bir şekilde okumalı ve Hacivat ile Karagöz'ün konuşmalarına göre ses tonunu ayarlamalıdır. Hacivat ve Karagöz'ün aynı ses tonu ile konuşması oyunun geleneğine aykırı bir durumdur. Bu sebeple Karagöz kalınca ve orta yaşlı, Hacivat ise daha ince ve yaşlıca bir ses ile seslendirilir. Karagöz sesi karından, Hacivat sesi geniz ve kafadan çıkarılır[204]. Karagöz ve Hacivat'ın yanı sıra her tipe göre sesini ayarlamalı ve tipe göre konuşma taklitleri yapabilmelidir. Oyunda Çelebilerde İstanbul şivesi kullanılır, Matizlerde sarhoş bir seslendirme yapılır, Karadenizli, Kastamonulu, Rumelili, Kayserili gibi tipler kendi yörelerine özgü bir şive ile konuşturulur. Bu taklitlerde dikkat edilecek önemli nokta konuşmadan taklide geçildiğinde aynı sesin tutturulabilmesidir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer noktada cümle kuruluşlarının, yapılan esprilerin ve konuşma tarzının taklidi yapılan tipin özelliklerine uygun olmasıdır[205]. Karagöz oyununun da bazı durumlarda musiki ile sanatçının yardağı(yardımcısı) ilgilenir. Bu sebeple Karagöz sanatçısının yardağı musiki bilmelidir.

Perdeye gelecek olan tipe göre müzik ayarlanır ve seyirci çalan müzikten perdeye gelecek tipi tahmin eder. Karadenizli ile Rumelili perdeye çıkarken aynı müzik çalınmaz.

Karagöz oyununda peşrev, gazel, saz semaisi, yürük semai, oyun havaları, köçekçe, türkü, şarkı gibi Klasik Türk Musikisi ve Türk Halk Müziği'ne ait eserler kullanılır. Karagöz oyununda mevcut eserler kullanılmasının yanı sıra zaman içinde Karagöz oyunu için şarkılar yazılmış ve bestelenmiştir. Karagöz musikisinin şarkı repertuvarı 200'ü aşkın eserden oluşur. Bu şarkıların 61 tanesi Hacivat'a, 55 tanesi Çelebi'ye, 43 tanesi, zenneye ve 26 tanesi Karagöz'e aittir. Bu şarkılarda hicaz, uşşak, rast, hüseyni, nihavent, suzinak gibi makamlar kullanılır. Bu şarkılarda Osmanlı coğrafyasında yaşayan milletlerin izleri görülür. Arap tiplerin söylediği Arapça

[204] Orhan Kurt, **Karagöz'ün Kuralları**, (İstanbul: Lale Yayıncılık, 2015), 76.
[205] Kurt, 2015, 77.

güfteli şarkılar, Yahudi'nin İbranice şarkıları, Ermeni ile Rumların kendi kültürüne özgü şarkıları, Rumelili ile Bolulu kendi memleketlerine ait türküleri, Çelebi ile Hacivat İstanbul'a ait şarkıları söyler[206]. Perdeye Hacivat gelirken söylenen "On Kere Demedim mi Sama?", sarhoşun şarkısı "On yedi Tek Düz Mastika İçtim", Arap'ın "Befta Hindi Şaş Harir", Çingene'nin "Çeribaşı'nın Gelini", Tuzsuz Deli Bekir'in "Külhanbeylik Omuzdaşlar Bize Pek Şandır" Beberuhi'nin "Vardım Halebe Girdim Dolaba", Kilci'nin "Vardım Hamam Kapısına, Elim Sürdüm Yapısına", Arap'ın "Şevk-i Fil Hamam Vahi Zalani" gibi şarkılar Karagöz oyununa özeldir[207].

Çalgılar ise davul, zurna, def, klarnet, zil, ud, kanun gibi müzik aletleridir. Yine nareke denilen ve kamıştan yapılan bir düdük, tipler sahneye girerken ve çıkarken kullanılır. Oyunun başında göstermelik sahneye gelir ve nareke sesiyle sahneyi terk eder. Karagöz oyununda kullanılan çalgılar "Perdedeki Çalgılar" ve "Perde Gerisindeki Çalgılar" olmak üzere ikiye ayrılır. Perde çalgıları Karadeniz kemençesi, tulum, davul, zurna, kabak, bağlama gibi çalgılardır. Perde gerisinde kullanılan çalgılar ise tef, keman, ud, kanun, zil, nakkare, davul, klarnet, zurnadır[208].

[206] Mehmet Güntekin, "Karagöz Musikisi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994), 450.
[207] Cemal Ünlü, "Karagöz Oyunlarında Musikinin Yeri, Önemi ve İşlevi", **Yıktın Perdeyi Eyledin Viran**, 126.
[208] Mehmet Güntekin, **age**, 450.

4. İSTANBUL KÜLTÜR ORTAMLARINDA KARAGÖZ OYUNU (1923-1980)

Karagöz oyunu 1923 ile 1980 yılları arasında çeşitli kültür ortamlarına yansımış ve bu ortamlar aracılığıyla günümüze aktarılmıştır. Bu bölümde Karagöz oyunu sözlü, yazılı ve elektronik olmak üzere üç farklı kültür ortamında ele alınarak incelenecektir.

Latince "cultura"dan gelen kültür kelimesi ilk olarak sözlü kültür ortamlarında ortaya çıkar. İnsanlar kültürlerini sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktararak yaşatırlar. Yazının icadı ile kültür öğeleri kayıt altına alınmaya başlanır ve yazılı kültür hafızası oluşur. 19. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda sesli ve görüntülü kültür kayıtları yapılmaya başlanır. Karagöz oyunu, ortaya çıktığı günden itibaren ilk olarak sözlü kültür ortamlarında varlık gösterir. Sözlü kültür ortamlarının ardından yazılı ve elektronik kültür ortamlarında görülür.

4.1.Sözlü Kültür Ortamlarında Karagöz

Sözlü kültür ortamları, gelenek ve görenekler ile kültür öğelerinin bir kuşaktan diğer kuşağa sözlü olarak aktarıldığı ortamlardır. Kültür ortamları içinde ilk olarak sözlü kültür ortamı doğmuştur ve sese dayalıdır. Sözlü kültür ortam ürünlerinde yazar yoktur, ürünler anonimdir ve aynı kültüre sahip insanların ortak değerleridir. Bu ortamda anlatılan sözlü kültür öğeleri doğal, yazısız, ağızdan ağza aktarılan söze dayanan bir niteliğe sahiptir. Ağızdan ağıza aktarım sırasında değişen ve çeşitlenen ürünler sürekli bir dolaşım halindedirler. Toplumsal belleğe dayalı olan sözlü kültür ürünleri anlatıldığı mekanlarda insanları bir araya getirir ve birleştirir[209]. Sözlü kültür ortamları insanların bir araya geldiği ve paylaşım içinde oldukları her yerdir.Bu ortamlarının oluşması için dinleyici, anlatıcı ve mekanın olması gerekir. Anlatıcı sözlü kültürü paylaşması, dinleyici ise gelecek kuşaklara aktarması açısından önemlidir. Sözlü kültür mekanları her yer olabilir. Düğün salonu, cenaze evi, sünnet düğününün yapıldığı bir park, bayram yeri, kahvehane, sinema, tiyatro, lokanta birer sözlü kültür mekanlarıdır. Bu ortamlarda masallar, efsaneler, destanlar, halk

[209] Aynur Kocak, **Yazılı, Sözlü ve Elektronik Kültür Ortamlarında Mehmed Emîn Tokadî**, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2003),14.

hikayeleri, maniler, türküler, atasözleri, deyimler, bilmeceler gibi anlatılarla ve meddah, orta oyunu, Karagöz gibi temaşa sanatlarına ait oyunlarla sözlü olarak gelecek kuşaklara aktarılır.

Karagöz oyunu ilk olarak sözlü kültür ortamında ortaya çıkmıştır ve bu sebeple ilk önce sözlü kültür ortamında incelenecektir. Cumhuriyetin ilanından Karagöz oyunu İstanbul'da kahvehane, park, bahçe, tiyatro, sinema, lokanta ve gazino gibi mekanlarda gösterilir. Bu mekanlar halkın bir araya gelmesini, geleneğin seyredilmesini ve oyunun yaygınlaşmasını sağlar.

4.1.1. Kahvehaneler

İstanbul sözlü kültür ortamlarının vazgeçilmezi olan kahvehaneler XIV. yüzyılda İstanbul halkının kahveyle tanışmasının ardından açılmaya başlanırlar. Tarihçi Ali Mustafa Efendi'ye göre ilk kahvehaneler İstanbul'da 1553 yılında açılır. XVII. yüzyıl tarihçilerinden Peçuylu İbrahim ise İstanbul'da ilk kahvehaneleri, Halepli Hakem adlı bir tüccarla Şamlı Şems adında bir kişinin İstanbul Tahtakale'de 962'de (1554-1555) açtıklarını belirtir[210].

Kahvehanelerin açılmasından günümüze kadar geçen süreçte kahvehanelere çeşitli misyonlar yüklenir. Özellikle yazılı ve elektronik kültür ortamlarının olmadığı dönemlerde kahvehaneler şehir hayatı için önemli birer sözlü kültür ortamıdır. Halkın kahvelerini içip birbirleriyle sohbet ettikleri ve sosyalleştikleri mekanlardır. Kahvehanelere gelen insanların farklı etnik, din ve kültür gruplardan olmaları, kahvehanelerin sosyalleşme açısından önemini ortaya koyar. Sosyalleşme mekanı olmasının yanı sıra kamusal alan olma özelliği de taşıyan kahvehanelerde, ülkenin durumu konuşulur ve siyasi eleştiriler yapılır. Televizyon, radyo, sinema gibi teknolojik araçların olmadığı zamanlar kahvehaneler haberleşme mekanı işlevi de görür. Ülkede ve şehir hayatında olan gelişmeler kahvehaneler aracılığıyla hızla yayılır. Kahvehanelere yüklenen bu misyonların yanı sıra kahvehaneler sanatçıların sanatlarını icra ettikleri ve halkın eğlendiği ve sergilendiği birer sözlü kültür ortamı olma özelliği de taşır.

İstanbul'da kahvehanelerin sayısının artması ve halk tarafından ilgi görmesi kahvehane sahiplerini arasında rekabet ortamını doğurur. Kahvehane sahipleri halkın

[210] Ahmet Yaşar, "Kahvehane", https://islamansiklopedisi.org.tr/kahvehane, [20.04.2019].

ilgisini daha fazla çekebilmek sanatçıları kahvehanelerine davet ederler ve sanatlarını icra edebilecekleri bir ortam oluştururlar.

Kahvehanelerde icra edilen sanat dallarının başında temaşa sanatları gelir ve İstanbul'da bulunan kahvehanelerde Karagöz, orta oyunu ve meddah gösterileri yapılır. Bu durum Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam eder. İstanbul'da yer alan kahvehanelerde yılın her ayı Karagöz oyunu seyretmek mümkündür. İlk önce sinema ile tiyatronun, daha sonra ise radyo ile televizyonun yaygınlaşması kahvehanelerde yapılan eğlenceleri olumsuz yönde etkiler ve Karagöz oyununu zamanla kahvehanelerden çekilir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'da Karagöz oynatılan yerlerin başında Darüttalim Kıraathanesi gelir[211]. Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nın alt katında bulunan kıraathanede 1929 yılında salı akşamları[212], 1930 yılında ise her Cuma akşamı Karagöz oynatılır[213].

1929 yılında İstanbul'daki Karagöz oynatılan kahvehanelerin birine yazar Hikmet Feridun Es gider. Şehzade başında bulunan bu kahvehanede "Asri Karagöz" oynatılır ve bu Karagöz oyununu seyreden Es çok şaşırır. Karagöz oyununda yer alan tiplerin kıyafetleri değişmiş ve oyunun geleneksel tarzı ortadan kalkmıştır. Karagöz ve Hacivat da yapılan kılık kıyafet inkılabından etkilenir:

> "Meğer biz görmeyeli Karagöz ne kadar değişmiş... Dün akşam Şehzadebaşı'ndaki kahveye gelip de asri Karagözü bir görseydiniz parmağınız ağzınızda kalırdı. O ne monden, o ne züppe, o ne çıtkırıldım bir karagözdü o... Karagöz denilince " ulan külhani lügat paralama „ diye Hacivat'a bir tokat yapıştıran babayani, tok sözlü bir adam akla gelir değil mi?. Dün geceki Karagöz nerede eski malum Karagöz nerede?., Asri Karagöz'de, Karagözlük alâimi olarak ışkırlaktan başka bir şey yoktu.. Çakşır yerine çizgili bir fantazi pantalon, cepken yerine de bir jaket atay giymişti.[214]"

Oyunda değişen sadece Karagöz ve Hacivat'ın kıyafetleri değildir. Oyunun dekoru da değişir ve günün şartlarına uygun hale getirilir:

---

[211] Darüttalim Musiki Salonu adıyla da bilinmektedir.
[212] **Akşam Gazetesi**, 13 Teşrinisani 1929, 12.
[213] **Akşam Gazetesi**, 15 Mart, 1930, 7.
[214] **Akşam Gazetesi**, 17 Ekim 1929.

> "Oyun başlar başlamaz, perde de bir çay salonu tecessüm etti... Karagöz bir elinin başparmağını beyaz yeleğinin cebine sokmuş, öbür elinde beyaz eldivenleri ve baston içeri girdi. Etrafa reveranslar... Koltuklardan birine oturdu. Biraz sonra da Hacivat arzı endam etti. Öyle bir tuvalet ki sormayın. Gören onu, Hacivat değil Amerikalı bir sinema artisti zanneder.[215]"

Karagöz ve Hacivat'ın yanı sıra oyunda yer alan diğer tiplerin kıyafetleri de değiştirilir. Rezakizade Narçın Bey golf elbisesi giyer ve çay salonunun olduğu ağartmanın önüne kadar kendi özel spor otosu ile gelir. Benli Nigar Hanım alnında kıvrılan saçlarıyla kendisini Billie Dova[216] benzetir. Bunların haricinde Karagöz'ün yanında tıpkı İstanbul'da olduğu gibi bir sürü Rudolph Valentino'lar[217], Villi Firiç'ler[218], Ramon Navarro'lar[219], John Gilbert'ler[220], Clara Bow'lar[221], Brigitte Helm'ler[222], Adolf Menco'lar[223], Douglas Fairbanks'lar[224], Ronalt Colman'lar[225] isimlerinde yabancı gençler vardır. Karagöz dünyaya açılmıştır ve farklı milletlerden insanlarla arkadaşlık eder. Kıyafetlerin yanı sıra oyunun dili ve konusu da değişir. Tuzsuz Deli Bekir kibar biri haline gelir ve Hacivat'a "Beyefendi" diye hitap eder. Oyunda Niş'ten, Hollywood'dan, sinema artistlerinden, Avrupa seyahatlerinden, Graf Zeppeli'nden[226] bahsedilir[227].

Cumhuriyet'in il yıllarında İstanbul'da birçok kahvehanede Karagöz gösterileri yapılır ve zaman zaman Karagöz ile ilgili haberler gazetelere yansır. 24 Şubat 1930 tarihinde Unkapanı'nda Sabri'nin kahvehanesinde Karagöz oynatılırken içeri sarhoş bir şahıs girer ve perdeyi yırtar. Ardından Karagöz oynatan Sabri Bey'i ve yardımcısını da döver[228].

---

[215] **Akşam Gazetesi**, 17 Ekim 1929.
[216] 1903 doğumlu Amerika doğumlu artist ve sinema oyuncusudur.
[217] 1895 yılında İtalya'da doğan Amerikalı sinema oyuncusudur.
[218] Opera sanatçısıdır. 1920'lerde İstanbul Beyoğlu'nda bulunan Sine Majik'te sahnelenen Macar Rapsodisi isimli operada rol almıştır.
[219] 1899 Meksika doğumlu sinema oyuncusudur.
[220] 1897 doğumlu Amerikalı artist, yönetmen ve sinema oyuncusudur.
[221] 1905 doğumlu Amerikalı sinema oyuncusudur.
[222] 1906 Almanya doğumlu sinema oyuncusudur.
[223] 1904 Hollanda doğumlu sinema oyuncusudur.
[224] 1883 Amerika doğumlu senarist, sinema oyuncusu ve yönetmendir.
[225] 1891 İngiltere doğumlu sinema ve tiyatro oyuncusudur.
[226] Kont Ferdinand von Zeppelin tarafından icat edilen havada uçan balon ve hava aracıdır. 1920'lerde ulaşım aracı olarak kullanılmıştır.
[227] **Akşam Gazetesi**, 17 Ekim 1929.
[228] **Akşam Gazetesi**, 25 Şubat 1930, 2.

Kahvehanelerde oynatılan Karagöz oyunlarını halkın büyük bir kısmı ilgi ile takip eder. Oyunların içeriklerini beğenmeyen seyirciler ise karakola şikayette bulunurlar. Bu oyunların bir kısmının müstehcen ve genel ahlakı bozacak şekilde olmasından dolayı önlemler alınmasını isterler. Bunun üzerine her polis merkezinin kendi bölgesinde yapılan bu tip eğlenceleri kontrol etmesine ve ahlakı bozanlar ile müstehcen olanlara ceza verilmesine karar verilir[229]. Dahiliye vekaletinin tebliği üzerine şehir meclisi daimi encümeni tarafından verilen karara göre tiyatro ve sinemalardan başka konser yerleri, çalgılı kahveler, Karagöz, orta oyunu, meddahların hikaye söylediği kahveler de yirmi üçte kapanacaktır[230].

İstanbul'da Karagöz oynatılan yerlerin biri de Pierre Loti Kahvesi'dir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Pierre Loti Kahvesi'ni bakımsız olmasından dolayı kapatmaya karar verir. Bunun üzerine 1964 yılında Sabiha Tansuğ kahveyi yeniden açmak için çalışmalara başlar. Kahvehane tamir edilir ve Pierre Loti köşesi oluşturulur. Kahvehane açıldıktan sonra bazı günler halk ozanları tarafından saz çalınıp türkü söylenirken bazı günler şiir günleri düzenlenir. Pazar günleri ise kahvehanede Karagöz oynatılır ve İstanbullular, yabancılar, çocuklarla gelip seyrederler[231].

4.1.2. Parklar

Şehrin içinde yer alan, halkın sosyalleştiği ve birlikte zaman geçirdiği yerler olan parklar sadece halkın gezip yürüyüş yaptığı yerler olarak görülmemelidir. Şehir hayatında önemli bir yere sahip olan parklarda çeşitli kutlamalar, törenler ve eğlenceler yapılır. Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'da yer alan parklarda resmi törenler, sünnet düğünleri düzenlenmiş ve festivaller organize yapılmıştır.

İstanbul'da Karagöz oynatılan parkların başında Gülhane Parkı gelir. İstanbul sözlü kültür ortamlarında önemli bir yere sahip olan Gülhane Parkı, Cumhuriyet döneminde kutlamalar, festivaller, şenlikler, gösterilerin yapıldığı yerlerin başında gelir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatıldığına dair kayıtlara fazla rastlanmazken 1950 yılından sonra sık sık rastlanır. Özellikle İstanbul'da Bahar ve Çiçek Bayramı'nın düzenlenmesi Gülhane Parkı'nda Karagöz'ün düzenli bir şekilde oynatılmasını zemin hazırlar.

---

[229] **Akşam Gazetesi**, 20 Teşrinievvel 1932, 4.
[230] **Akşam Gazetesi,** 26 Kanunuevvel 1933, 2
[231] "Ünlü Karagözcü Mazhar Baba'da Öldü", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001525825006.

Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatıldığına dair kayıtları dönemin gazetelerinde görmek mümkündür. 23 Nisan 1936 tarihinde Eminönü Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Gülhane Parkı'nda Eminönü ilçesinde yer alan okullarda okuyan öğrenciler için bir müsamere verilir. Müsamerede programı şu şekilde Kurun gazetesinde yer alır[232]:

> "1.Müzika tarafından İstiklal Marşı, 2. Alemdar Kamunu üyesinden hitabe, 3. Mektep çocukları tarafından marş, 4.Hokkabaz, 5.Bir bayan tarafından milli Zeybek oyunları, 6.Canlı ve asri karagöz, 7. Baba ve kızı tarafından muhtelif cambazlıklar, 8. Kukla, 9.Bir bayan tarafından kılıç oyunları, 10.Her numara arasında caz çalınacaktır".

Gülhane Parkı'nda düzenli olarak kültür ve sanat etkinlikleri yapılmaması 27 Mart 1938 tarihinde Kurun gazetesinde Hikmet Münir tarafından kaleme alınan bir yazıda eleştirilir. Hikmet Münir orta halli ailelerin sosyalleşmek için sık sık Gülhane Parkı'na gittiklerini ve Gülhane Parkı'nın eski halinin kalmadığını söyleyerek parkın eski ile yeni halini şöyle tasvir eder:

> "Oraya, şehrin her sınıf ahalisinden inenler çoktu. Ufak tefek eğlenceleri de ihtiva ettiği zamanlar olmuştu. Hatta bir vakitler orada dolaşmak isteyenlerden küçük bir duhuliye de almak yoluna gidilmişti sanırım. Orasından burasından birtakım sular fışkırırdı. Çiçeklerin bolluğu ve çoşkunluğu pek hoşa giderdi. Kanepelerinde kitap okuyanlar, yollarında düşünebilerek dolaşanlar, bir şeye özleri takılarak durup meşgul olabilenler ve hafta içinde o Park'a bir defa için olsun gitmeği arzu ve hesap edenler muhakkak bulunurdu. Sonra nedense Gülhane Parkı bir birdenbire gözden düştü. Ziyaretçilerin çeşidi değişti; sayısı azaldı."

Hikmet Münir aynı yazısının devamında, Gülhane Parkı'nda musiki ziyafetleri verilmesini ve halkevlerinin temsil heyetlerinin gösteriler yapmasını önerir. Ayrıca çocuklar için Karagöz ve kukla oynatmak için müsait yerler olduğundan bahseder[233].

Gülhane Parkı'nda Karagöz oyunları Bahar ve Çiçek Festivallerinin yapılmaya başlanmasından sonra düzenli bir hal alır. Bahar ve Çiçek Bayramları, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın girişimleriyle Demokrat Parti Dönemi'nde 1950 yılından itibaren kutlanmaya başlanır. Bahar ve Çiçek Bayramı 1950-1957 yılları arası sekiz sene kutlanır ve 1958 yazında kutlamalar yapılmaz[234]. 1950 yılında yapılan birinci bahar bayramı üç gün sürer ve kutlamalara 200.000 kişi

[232] **Kurun Gazetesi**, 23 Nisan 1936, 10.
[233] **Kurun Gazetesi**, 27 Mart 1938, 3.
[234] Reşat Ekrem Koçu, **İstanbul Ansiklopedisi**, c. 4, (İstanbul: Neşriyat Kollektif Şirket, 1960), 1858.

katılır[235]. Halkın eğlenebilmesi için konserler, kukla, Karagöz, Hokkabaz gösterileri, orta oyunları düzenlenir. Çocuklar için eğlence yerleri yapılır. Fahrettin Kerim Gökay, Bahar ve Çiçek Bayramı'nın açılış konuşmasında şöyle der[236]:

> "Ben hemşehrilerinin bol bol eğlenmesini istiyorum. Bunun için parasızlık bir mani teşkil etmemelidir. Vatandaş pahalı olduğu için eğlenceye mi gidemiyor, eğlenceyi biz onun ayağına getireceğiz. Nitekim işte bu bahar şenliklerini de onun için yapıyoruz"

Bahar Bayramları'nın amacı halkın sosyalleşmesi ve ücretsiz bir şekilde eğlenmesine imkan vermektir[237]:

> "Eğlencelerin yapılmasının sebebi vali ve belediye başkanı olduğum zaman hemşehrilerime verdiğim sözü yerine getirmektir. Gülhane parkı deniz ile ormanın bileştiği, dünyanın en güzel bir yeridir. Arzum, buranın Viyana'nın meşhur parklarına benzetmektir. Bundan başka, hıdrellez hakiki halk bayramıdır ve baharın başlangıcıdır. Aynı zamanda bir memleket için, çiçekçiliğin gelişmesi o memleketin iktisadiyeti ve ticari hayatı için önemlidir. Kan'da ve Niş'te bulunduğum zaman çiçek bayramlarını görmüştüm. Bunu İstanbul'da da yapmak isterim. Ayrıca bir ruh hekimi olmaklığım dolayısıyla, neşenin hayattaki kudretinden hemşehrilerimin de faydalanmalarını isterim. Şuna kaniim ki, cemiyet için yaşamak insanın ömrünü uzatır.

Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatan sanatçılardan biri Hayalî Mazhar Baba (Gençkurt)'dır. Mazhar Baba, 1950'lerde başlayıp vefatından iki yıl öncesine kadar Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatır.[238] Gülhane Parkı'nda Karagöz ve kukla gösterileri için özel yapılmış ve oda büyüklüğünde, bir sabit sahneli kulübe ve önünde seyirci sıraları bulunur. Bu dönemde Gülhane Parkı'nın girişinde bilet alınır ve kontrol memuruna onaylatılıp içeri girilir. İçeride çocukların ilgisini çeken hayvanat bahçesi vardır. Günümüzde İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinin ön tarafında çay bahçeleri vardır ve gelenlere semaverlerle çay ikram edilir. Bu çay bahçelerinin ilerisinde Karagöz ve kukla gösterileri için özel yapılmış ve oda büyüklüğünde, bir sabit sahneli kulübe ve önünde seyirci sıraları bulunur[239] Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatılmasıyla ilgili Bora Hınçer şöyle der[240]:

> "Eskiden İstanbul Gülhane Parkı'nda yapılan Bahar ve Çiçek Bayramlarında Karagöz ve Kukla oynatılan bir yer vardı. Burada, günün belli saatlerinde Karagöz ile kahramanının adı

[235] **Türk Tiyatrosu Aylık Sanat ve Tiyatro Dergisi: Bahar ve Çiçek Bayramı Özel Sayısı**, Yıl: 24, S. 279 (Haziran 1954), 1.
[236] **Milliyet Gazetesi**, 12 Nisan 1954, s. 6.
[237] **Milliyet Gazetesi**, 04 Mayıs 1950, s. 2.
[238] **Karagöznâme**, 138./ Mazhar Baba, 1975 yılında vefat eder.
[239] Faruk Özbakan, Derme Çatma, (İstanbul: y.y.y., 2018), 62.
[240] Bora Hınçer, "Karagöz ve Televizyon", **Radyo-Sinema-Tv ve Gelenek Tiyatromuz**, 254.

> İbiş olan kukla oyunları gösterilirdi. Daha oyun saat gelmeden, çocuk, genç, ihtiyat, yüzlerce kişi o küçücük sahayı hıncahınç doldurur ve oyunları kahkalar içinde, zevkle seyrederlerdi. Çocuklar sevinç çığlıkları atarak, duyarak, yaşayarak izlerdi perdedekileri… Yaz ayları boyunca Gülhane Parkı Havuzlu Bahçe'de yine Karagöz oynatılmaktadır. 1950'lerde bu işin başında babam İhsan Hınçer vardı…"

1963 yılının yaz aylarında Talat Dumanlı Gülhane Parkı'nda kukla ve Karagöz gösterileri yapar[241]. 27 Haziran 1964 Cumartesi günü ve gecesi Gülhane Parkı'nda İstanbul Belediye Başkanı Haşim İşcan'ın himayelerinde İstanbul Hemşehrileri Cemiyeti tarafından Büyük Şehir Eğlenceleri Festivali düzenlenir. Festival kapsamında Mediha Demirkıran, Nur, Sesigüzel ile Nezahat Bayram konser verir ve sivil bando, mehter takımı, milli oyunlar, dansözler geçidi, kukla ve Karagöz gösterileri de yapılır[242].

Bahar ve Çiçek Bayramını etkinliklerinin kaldırılmasından bir süre sonra İstanbul Festivali düzenlenmeye başlanır. Mazhar Gençkurt, Uluslararası I. İstanbul Festivali'nde Gülhane Parkı'nda Karagöz oynatır.[243] 1974 yılında düzenlenen festivalin ikincisinde 14 Temmuz 1974 günü saat 18.00'de Gülhane Parkı'nda Karagöz, meddah ve halk oyunları, 14 ve 15 Temmuz 1974 tarihlerinde ise saat 21.30'da Yedikule Tiyatrosu'nda Karagöz, meddah ve ortaoyunu gösterileri düzenlenir[244]. 1977 yılı Haziran ayında düzenlenen festivalin beşincisinde 26 Haziran 1977 tarihinde Yedikule Tiyatrosu'nda, Erol Günaydın "Ters Evlenme" isimli Karagöz oyununu oynatılır[245]. 1978 yılında İstanbul Festivali'nin altıncısı düzenlenen festivalde, 15 Temmuz 1978 günü saat 18.30'da Yedikule Açık Hava Tiyatrosu'nda Erol Günaydın tarafından Kanlı Nigar isimli Karagöz oyunu oynatılır[246]

27 Ağustos 1936 tarihinde Kız Kulesi Parkı'nda sünnet düğünü organize edilir ve çocuklarını sünnet ettirmek isteyenler parayla kaydolur. Sünnet eğlencesinde yapılan programda tiyatro, caz, Karagöz, kukla, ortaoyunu, hokkabaz, cambaz, sinema vardır[247]. Anadolu yakasında ise 25 Temmuz 1940 tarihinde Suadiye Çınar dibinde

[241] **Milliyet Gazetesi**, 18 Haziran 1963,6.
[242] **Milliyet Gazetesi**, 27 Haziran 1964, 6.
[243] "Ünlü Karagözcü Mazhar Baba'da Öldü", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001525825006.
[244] **Milliyet Gazetesi**, 26 Haziran 1974, 12.
[245] "Festival Gazetesi", Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001595469013.
[246] **Milliyet Gazetesi**, 15 Temmuz 1978, 10.
[247] **Akşam Gazetesi**, 26 Ağustos, 1936, 12.

bulunan Buket Park'ta Karagözcü İrfan tarafından Gülme Komşuna Gelir Başına isimli Karagöz oyunu oynatılır[248].

4.1.3. Sinemalar

İstanbul kültür ortamlarında sinemanın önemli bir yeri vardır ve hareketli olmasından dolayı halk tarafından ilgi görür. Cumhuriyet döneminde İstanbul'da açılan sinema salonlarının sayısının artması beraberinde rekabeti getirir. Sinemalar birbirleriyle rekabet etmek ve daha çok seyirci çekebilmek için çeşitli etkinlikler düzenlerler. Evlerde televizyon ve radyonun olmadığı bu dönemde halka sinemada uzun zaman geçirmek cazip gelir. Bu sebeple sinema solanlarında seyirci salona girdikten sonra hemen film başlatılmaz. Filmden önce kısa bir program yapılır. Bu program dahilinde haber ya da belgesel gibi kısa bir film gösterilebileceği gibi Karagöz oyunu da yer alabilir. Film öncesi yapılacak program ve gösterilecek filmler önceden gazeteler aracılığıyla duyurulur. Sinema öncesi gösterilecek haber, belgesel, Karagöz gibi programlar özellikle gazete ilanlarında belirtilir. Bu dönemde Karagöz oynatılan sinema salonları:

Tablo 10: İstanbul'da Film Öncesi Karagöz Oynatılan Sinemaların Listesi

Tarih	Sinemanın Adı	Filmin Adı	Etkinliğin Adı	Karagöz Ustası
3 Şubat 1929	Milli Sinema	Dişi Kurt	Karagöz	Hazım Bey
13 Şubat 1929	Milli Sinema	Çar ve Rasputin/ Düztaban ve Batıbacak	Karagöz	Hazım Bey
16 Şubat 1929	Elhamra Sineması	Rasputinin Muaşakaları	Karagöz	-
19 Şubat 1929	Elhamra Sineması	Kadın Peşinde		
20 Şubat 1929	Elhamra Sineması	Kadın Peşinde	Karagöz	-
21 Şubat 1929	Elhamra Sineması	Kadın Peşinde	Karagöz	

[248] **Akşam Gazetesi**, 25 Temmuz 1940,8.

Tablo 10 - devam

7 Mart 1929	Elhamra Sineması	Şehrazat	Karagöz	-
20 Mart 1929	Milli Sinema	Allah'ın Bahçesinde	Karagöz	-
24 Haziran 1929	Beşiktaş Parkı Sineması	Şantaj	Karagöz	Hazım Bey

Bu liste **Akşam Gazetesinin** 3 Şubat 1929 ile 25 Haziran 1929 tarihleri arasında yayımlanan sayılarından uyarlanmıştır.

5 Eylül 1932 tarihinde, Vefa-Kumkapı İdman Yurdu tarafından Şehzadebaşı'nda Ferah Sineması'nda sünnet düğünü organize edilir. Program kapsamında tiyatro, varyete, cambaz, dans, sinema, hokkabaz, Karagöz, kanto gibi gösteriler yapılır[249].

27 Temmuz 1967 Perşembe akşamı İstanbul Umum Karagöz, Kukla, Hokkabaz, İllüzyon Sanatkarları Derneği yararına Feriköy Arzu Sineması bahçesinde bir sünnet düğünü tertip edilir. Sünnet düğününün ücretsiz olduğu ve çocuklarını sünnet ettirmek isteyenlerin Esnaf Han'da bulunan derneğe başvurarak isimlerini Mazhar Baba'ya yazmaları belirtilir[250]. Yine aynı dernek tarafından 4 Temmuz 1968 Perşembe günü Gülhane Parkı Havuzbaşı'nda bulunan Şark Çayhanesi'nde bir sünnet düğünü düzenleneceği gazeteler aracılığıyla duyurulur[251].

4.1.4. Tiyatrolar

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra İstanbul şehir hayatına giren yeniliklerden biri de tiyatrodur. Kahvehanelerde, sünnet düğünlerinde, parklarda ve meydanlarda Karagöz, orta oyunu ile meddah gibi gösteri sanatlarını seyretmeye alışmış olan halk kısa sürede tiyatroyu da benimser. Tiyatro salonları açılır ve tiyatro çalışmaları yapılmaya başlanır.

Osmanlı Devleti'nde başlayan tiyatro çalışmaları, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra bir modernleşme aracı olarak görülür. Devlet tiyatroları kurulur, iktidar tarafından özel tiyatrolar desteklenir ve oyun metinlerinin nasıl yazılacağı konusunda hususlar belirtilir. Cumhuriyet dönemi tiyatrosunda Karagöz kendine iki şekilde yer edinir. Birincisinde Karagöz oyununu klasik yapısı bozulmadan tiyatrolarda

[249] **Akşam Gazetesi**, 5 Eylül 1932, 11.
[250] **Milliyet Gazetesi**, 3 Temmuz 1976, 7.
[251] **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1968, 6.

sahnesine perde kurularak oynatılır. İkinci şekilde Karagöz oyunu tiyatro oyunu formunda tiyatro oyuncular tarafından sahnelenir.

a. Klasik Karagöz Oyunu: Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Karagöz ustaları tiyatro salonlarında düzenlenen çeşitli eğlence programları kapsamında Karagöz perdesini tiyatro sahnesine kurup Karagöz oynatırlar. Bu dönemde İstanbul halkı için önemli eğlencelerden biri de matinelerdir. Bu eğlence programlarının içeriğinde kanto, konser, piyes, Karagöz, orta oyunu ile meddah vardır.

Tiyatro salonlarında düzenlenen ve Karagöz içeren bu matinelerden biri Millet Tiyatrosu'nda yapılır. 1929 yılında İstanbul Maslak'ta Muhsin Ertuğrul'un yönetmenliğini yaptığı Kaçakçılar isimli bir sinema filmi çekilir. Çekim sırasında bir kaza olur ve aktör Sait Köknar[252] ağır bir şekilde yaralanır. Sait Bey uzun bir süre tedavi görür fakat yüzünden yaralandığı için tekrar mesleğini yapamaz. Sahne arkadaşları tarafından Sait Bey'e yardım için 24 Mart 1930 tarihinde Millet Tiyatrosu'nda düzenlenen geceye İstanbul'da bulunan tiyatro kumpanyalarının hepsi katılırlar. Gecenin başında Darülbedayi sanatkarlarından Hazım Bey Karagöz oynatır[253].

1935 yılında Tepebaşı Belediye Tiyatrosu'nda Hazım Körmükçü tarafından her hafta cuma, cumartesi ve Pazar akşamları Karagöz oynatılır[254]. 25 Mayıs 1935 Cuma günü, Karagöz Gazetesi tarafından Tepebaşı Belediye Tiyatrosu'nda İstanbul'un eğlencelerini bir arada göstermek üzere bir müsamere düzenlenir. Programda kapsamında konser, orta oyunu ve Karagöz vardır. Karagöz'ü Şefik Bey oynatır[255].

30 Mart 1936 Pazartesi akşamı, Hava Kurumu Büyük Çarşı Kolu tarafından Turan Tiyatrosu'nda bir müsamere tertip edilir ve bu müsamerede Hazım Körmükçü Karagöz oynatır[256].

Fatih Halkevi Temsil Şubesi tarafından 26-29 Ağustos 1940 tarihleri arasında Tarihi Türk Temaşası düzenlenir. Bu hafta zarfında birbiri ardınca dört gece meddah, Karagöz, kukla ve orta oyunu gösterileri yapılır[257].

---

[252] 1901 İstanbul doğumlu sinema ve tiyatro oyuncusudur
[253] **Akşam Gazetesi**, 20 Mart 1930, 5.
[254] **Kurun Gazetesi**, 30 Ağustos 1935, 7.
[255] **Akşam Gazetesi**, 23 Mayıs 1934, 9.
[256] **Kurun Gazetesi**, 20 Mart 1936, 3.
[257] **Akşam Gazetesi**, 24 Ağustos 1940, 5.

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu, kış aylarında İstanbul'da, yaz aylarında ise Anadolu'da temsiller veren bir topluluktur. 1958 yılında Londra'da "Karagöz'ün Dönüşü ve "Pabuççu Ahmet" oyunlarını temsil ederler. 20 Kasım 1959 tarihinde, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu, kapatılan Eminönü halkevinin Salonu'nda "Karagöz'ün Dönüşü", isimli oyunu sahneler. Bu iki oyun Avni Dilligil gözetiminde sahnelenmek için hazırlanır. Karagöz'ün Dönüşü isimli oyun yirmi dakikaya yakın sürer ve Turgut Özakman tarafından kaleme alınan Karagöz'ün Dönüşü yirmi dakikaya yakın sürer ve oyunu izleyen yazar Naim Tiralı[258] tarafından başarılı bulunur. Salonun tiyatroya elverişsiz bir yer olmasına ve akustik imkanlarından yoksun oluşuna rağmen oyun sonunda seyirciler çok alkışlarlar ve perde beş altı kere açılır[259].

1975 yılının Şubat, Mart ve Nisan aylarında her pazar günü saat 15.30'da Fatih Tiyatrosu'nda çocuklar için Karagöz, meddah ve hokkabaz gösterileri yapılır[260]. Kadıköy Şehir Tiyatrosu'nda 9 Aralık 1977 tarihinden itibaren her çarşamba saat 14.30 Karagöz ile Sihirbaz isimli oyun gösterilir[261].

1978 yılı boyunca Akbank Çocuk Tiyatrosu'nda Orhan Kurt ve Tacettin Diker tarafından Karagöz ve kukla gösterileri yapılır[262]. İş Bankası Çocuk Tiyatrosu tarafından sahnelenen Nasreddin Hoca isimli oyun 21 Ekim Cumartesi ile 22 Ekim 1978 Pazar günü Çevre Tiyatrosu'nda gösterilir ve oyundan önce Karagöz oynatılır[263]. İş Bankası tarafından yapılan programın tekrarı 3 Ocak 1979 tarihinde Kenter Tiyatrosu'nda yapılır[264]. 1979 yılında Orhan Kurt ve Tacettin Diker, Akbank Çocuk Tiyatrosu'nda Karagöz ve kukla oynatmaya devam ederler[265].

Devlet Tiyatroları tarafından Atatürk Kültür Merkezi'nde Oda Tiyatrosu'nda 23, 25 ve 26 Nisan 1979 tarihlerinde saat 14.00'de Karagöz gösterilir.

b. Canlı Karagöz: Canlı Karagöz ile Karagöz oyunu hayal perdesinden tiyatro sahnesine taşınır. Karagöz oyun metinleri sahneye uyarlanır ve tiyatro oyuncuları

---

[258] 1901 doğumlu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu gazetecidir. 1961 yılında Giresun Milletvekili seçilmiştir. 1962 yılında Vatan gazetesini devralarak 1975 yılına kadar Ankara ve İstanbul'da yayınını sürdürmüş ve 2009 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.
[259] Naim Tiralı, "Karagöz, Kukla ve Gençlik Tiyatrosu", **Vatan Gazetesi**, 21 Kasım 1959.
[260] **Milliyet Gazetesi**, 21 Nisan 1975, 8.
[261] **Milliyet Gazetesi**, 9 Eylül 1977, 10.
[262] **Milliyet Gazetesi**, 1 Temmuz 1978, 3.
[263] **Milliyet Gazetesi**, 20 Ekim 1978, 11.
[264] **Milliyet Gazetesi**, 3 Ocak 1979, 11.
[265] **Milliyet Gazetesi**, 14 Şubat 1979, 2.

tarafından oynanır. Karagöz oyununun tiyatro oyunu şeklinde sergilenmesi Karagöz sanatçıları tarafından uygun görülmez ve geleneğin bozulmaması gerektiğini savunurlar. Canlı Karagöz'ün yapılmasının sebeplerinin başında artan özel tiyatroların birbirleriyle rekabet etmesi ve seyircisiz kalmak istememeleridir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Canlı Karagöz tiyatro sahnelerinde görülür. Bu yıllarda Canlı Karagöz yoğun olarak sahnelenmez fakat dönem dönem yapılır. 2 Mart 1933 tarihinde Millet Tiyatrosu'nda Fahri, Şamram, Hermine, Ayten Saadet Hanımlar tarafından Canlı Karagöz sahnelenir[266].

Milliyet Gazetesi 1968 Karacan Armağanı'ndan ikincilik kazanan ve Erkut Babakol'un yazdığı İşletmecilik Derler Adıma isimli Karagöz oyunu Karagöz Kabare Tiyatrosu tarafından Klüb BB'de sahnelenir. Oyun sahnelenirken ismi Amcaoğlu olarak değiştirilir ve oyunun galası 28 Ocak 1968 Salı günü Klüp BB'de yapılır. Nejat Uygur tarafından sahneye koyulan oyunda Sümer Tilmaç Karagöz, Kısmet Çavdaroğlu ise Hacivat rolünde oynar[267]. Milliyet gazetesinde 16 Şubat 1969 tarihinde Günay Akarsu tarafından kaleme alınan yazıda Amcaoğlu isimli oyunun olumlu bir deneme ve biçim bakımından bir Karagöz oyunu olduğu belirtilir ve oyun bazı yönlerden eleştirilir[268]:

> "Karagöz'le Hacivat'ın karşısında 'taklit'lerin yerini tutan günümüzün insanları, daha doğrusu tipleri var. Yazar, otantik Karagöz oyunlarının yapısına tam uymamış. Böyle bir zorunlulukta yok zaten. Oyunda toplumumuzu sert bir eleştiriden geçiriyor, çözümlüyor. Kuruluş bakımından bu konunun gerektirdiği açıklığı, vuruculuğu sağlayarak başarıya ulaşmış… Oyunun bir gece kulübünde oynanması işin başında çelişik bir durum doğuruyor. Eski Karagöz oyunlarının seyircisini, bugünün gece kulübü seyircisi karşılamıyor çünkü.
>
> Oyunu bütünüyle genç bir kadronun oynaması bazı aksamalar doğuruyor. Nejat Uygur, bu durumu önleyecek bir çalışma yapmamış. Oysa mizansen anlayışının oyuncuların niteliğine uydurulması, sonucu daha başarılı kılabilirdi. Öte yandan Nejat Uygur, eserin anlam zenginliğini belirtecek, açacak bir yorum da getirmemiş. Olumlu bir deneme, bir başlangıç diyebiliriz 'Amcaoğlu' için."

Aziz Nesin'in Milliyet gazetesi Karacan Armağanı'nda birincilik kazanan "Karagöz'ün Berberliği" isimli oyunu 25 Şubat 1969 tarihinden itibaren Kadıköy İl Tiyatrosu'nda "Berber Nonoş" ismiyle oynanmaya başlanır. Ziya Demirel tarafından sahneye koyulan oyunda Üner İlsever Karagöz, Turgut Savaş ise Hacivat rolünü

[266] **Akşam Gazetesi**, 2 Mart 1933, 4.
[267] **Milliyet Gazetesi**, 25 Ocak 1969, 3.
[268] **Milliyet Gazetesi**, 16 Şubat 1969, 2.

üstlenir. Günay Akarsu Milliyet gazetesinde kaleme aldığı yazısında oyunu biçim bakımından otantik bir Karagöz oyunu olarak niteler ve düşüncelerini belirtir[269]:

> "Konu ise kural gereğince günümüze getirilmiş. Seyirci gülerek, eğlenerek seyrediyor oyunu. Geleneksel seyirlik oyunlarımızın çok önemli ögelerinden biri de yaratılan sıcak hava içinde seyircinin dertlerini, sıkıntlarını alaycı bir dille deşmek, sergilemek, durum taşlaması yapmaktır. Aziz Nesin mizah yazarlığının verdiği rahatlıkla en çok burada başarılı oluyor. Art arda patlayan esprilerin arasından keskin bir taşlama, gerçekçi bir eleştirme yükseliyor.
>
> Aynı başarı çizgisini oyunun sahnelenişinde ve oynanışında da izliyoruz. Cıvımaya, seyircinin eğlenme eğilimine yüklenip kolayından parsa toplamaya da açık olan bir tür içinde topluluk, tam dozunda, tertemiz bir oyunla başarıya ulaşma yolunu seçmiş. Bilinçli bir çabanın, gerek Karagöz türüne, gerekse seyirciye gösterilen saygının varlığı sürekli olarak görülüyor. Bu arada Karagöz'le Hacivat'ın da günlük giyimle oynaması daha iyi olmaz mıydı, diye düşünmek mümkün."

Kadıköy İl Tiyatrosu'nda her çarşamba, cumartesi ve Pazar günleri gösterilmeye devam eden Berber Nanoş, 5 Mayıs 1969 gecesi sahnelenirken bir grup kişi tarafından saldırıya uğrar. Oyun sırasında "Bozkurt kanı kurtludur" cümlesi geçmesi üzerine, ön sıralarda oturan yaklaşık otuz kişi tarafından sanatçılar dövülür ve dekorlar parçalanır[270]. 1970 yılında ise yine Kadıköy İl Tiyatrosu'nda Aziz Nesin tarafından yazılan Karagöz Barbaros'un Torunu isimli oyun Ünver İlsever tarafından sahneye koyulur[271].

4.1.5. Bahçeler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplu şekilde yapılan sünnet düğünleri popülerdir ve halk tarafından ilgi görür. Belli parklar ile bahçelerde düzenlenen sünnet düğünlerine çocuğunu sünnet ettirmek isteyen kişiler müracaat eder ve belli bir ücret karşılığında kayıt yaptırırlar. Bireysel olarak sünnet düğünü yaptırmak ve organizasyon işleri ile uğraşmak istemeyen kişiler tarafından bu sünnet düğünleri tercih edilir. Bu sünnet düğünleri hem daha ucuz hem daha kolaydır.

3 Eylül 1931 tarihinde Harbiye'de Bevlü Bahçesi'nde yapılan sünnet düğününde Karagöz oynatılır. Bu eğlencelerde Karagöz oyunun yanı sıra ince saz bando müzik, cambaz, alafranga numaralar, kukla ve hokkabazda yer alır[272].

---

[269] **Milliyet Gazetesi**, 20 Nisan 1969, 2.
[270] **Milliyet Gazetesi**, 5 Mayıs 1969, 1.
[271] **Milliyet Gazetesi**, 1 Ekim 1970, 6
[272] **Akşam Gazetesi**, 3 Eylül 1931, 12.

Taksim Belediye Bahçesi Müdürlüğü tarafından 29 Ağustos 1935 Perşembe günü Taksim Belediye Bahçesi'nde düzenlenen sünnet düğünü kapsamında 20 kişilik büyük bando, sinema, varyete, monolog, karagöz, canlı ve elektrik kuklalar, muhtelif eğlenceler, cambaz gösterileri yapılır[273].

1936 yılında İstanbul'da kırk gün kırk gece eğlenceleri düzenlenir. Bu eğlencelerden bir tanesi de Karagöz'dür ve 11 Ağustos 1936 tarihinde Tepebaşı Bahçesi'nde Meddah ve Karagöz oynatılır. Meddah İsmet'in oğlu Kadri Bey fıkrasını anlatır, sonra Hayalî Memduh Ali, Şefik, İrfan Safa, Aşki, Halit Kanlı Nigar isimli Karagöz oyununu oynatırlar. Meddahın ardından hemen Karagöz başlamaz ve seyirci bu durumda söylediği sözleri söylemeye başlar:

"Başlar mısın, başlayalım mı?

Karagöz perdesini taşlayalım mı?"

Tepebaşı Bahçesi'nde düzenlenen bu geceye katılan Hikmet Feridun Es 13 Ağustos 1936 tarihinde Akşam gazetesinde kaleme aldığı yazıda geceyi tasvir eder:

> "Etrafıma dikkat ettim. Eskiden karagöz seyircilerinin ekserisini çocuklar ve bir az da büyükler teşkil ederdi. Şimdi gayet şık genç genç kadınlar, manikürlü tırnaklı parmaklar arasında sigaralar. Bahçenin karanlığı içinde karagöz perdesine rimelli gözlerini dikmişler, seyrediyorlar. Karagöz, karagöz olalı belki bu kadar asri, bu kadar şık seyirciler görmemiştir. Sonra bu seferki karagözle meddahın da birer talileri var, meddah Kadri mikrofon önünde ilk defa söyleyen meddahtır. Karagöz de ilk defa mikrofon karşısında oynanan karagözdür. lâkin itiraf etmeli karagöz dün gece son derece ukalâca başladı. 120 kuruşu verip İstanbul'un 40 gün 40 gecelik eğlencelerinden birini görmek için oraya gelenlere karagöz manasız bir konferans dinletti."

Hikmet Feridun Es, geceye katılanların tasvirini yaptıktan sonra Karagöz'ü eleştirir ve oyun başlamadan önce kimleri methettiğini söyler[274]:

> "Kınnabızade soğuk soğuk evvelâ karagözün dünya temaşası üzerindeki tesirlerinden, bugünkü sinemanın anası olduğundan, Darülbedayii, Naşidi onun yetiştirdiğinden gayet garip bir tarzda uzun uzun bahsetti. Herkes esnerken, sonra methiye faslına başladı. Evvelâ İstanbul belediyesini, sonra dün gece karagöz oynatanları yani kendilerini, ondan sonra bay Selim Nüzheti uzun uzun methetti. Sonra da Kınabızade halka: "Siz buraya hisse kapmağa geldiniz?", diye bir de hakaret savurdu. Her halde hiç kimse bunları dinlemek için para verip buraya gelmemişti. Nitekim ki her masadan isyan sesleri yükseldi. Bundan sonra «Kanlı Nigâr» oyunu başladı."

[273] **Akşam Gazetesi**, 27 Ağustos 1935, 4.
[274] **Akşam Gazetesi**, 13 Ağustos 1936, 10.

11 Ağustos 1936 Salı günü akşamı Şişli Çocuk Esirgeme Kurumu yararına Belvü Bahçesi'nde bir gece düzenlenir. Gecenin programı şöyledir[275]:

1- Belvü saz heyeti, 2 Bestekar (Bimen Şen), 3- Arap rakısları Muganni, muganniyeler, 4- Eftalya ve Sadi, 5- Şehir Tiyatrosu Sanatkarlarından (Hazım): Karagöz, 6- Belvü Saz heyeti.

1937 yılı Çocuk Haftası kapsamında ise 25 Nisan 1937 günü, Çocuk Esirgeme Kurumu Eminönü kolu Divanyolu bulunan Şenbahçe'de çocuklar için kukla, karagöz, oyunları tertip eder[276].

Kızılay tarafından Beyazıt semtinde yaşayan fakir çocuklan sünnet ettirmek için 7 Eylül 1940 tarihinde Gedikpaşa'da Azak Bahçesi'nde bir düğün tertip edilir. Sünnet düğünü 7 Eylül Cumartesi günü saat on beşten sabaha kadar devam eder. Program kapsamında alaturka saz ve caz, Karagöz, sinema, tiyatro, varyete numaraları ve muhtelif eğlencelerle, bayan Muallâ ve Sadi konseri vardır[277].

4.1.6. Lokantalar, Gazinolar ve Diğer Mekanlar

Cumhuriyet döneminde İstanbul'a Karagöz oynatılan diğer yerler bahçeler, lokantalar ve parklar gelir. 1929 yılında Karagöz ustası Hazım Körmükçü, Raşit Rıza ile birlikte Bizim Lokanta isimli bir mekan açar ve düzenli olarak Karagöz oynatır.[278] Karagöz oyunun yanı sıra musiki de Bizim Lokanta'nın programında yer alır. Akşam gazetesine ilanlar verilerek lokantada akşamlar Karagöz oynatıldığı duyurulur.[279] Bizim Lokanta'ya gelenler arasında Abdülhak Hamit, Ressam Namık İsmail, Hacıbekirzade Muhittin, Peyami Safa. Eşref Sekip, Reşit İyaz, Elif Naci, Çallı İbrahim, Mesut Cemil, Tevfik Necati gibi dönemin önde gelen isimleri vardır[280]. 1929 yılında Karagöz oynatılan yerlerden biri de Parizyan'dır. Parizyan'da Hazım Bey tarafından her pazartesi akşamı Karagöz oynatılır[281].

13 Kanunisani 1931 Pazartesi akşamı Beyoğlu'nda Aynalı Pasaj yanında bulunan Kutu isimli mekanda[282], ve 1931-1932 yıllarında Londra Birahanesinde her pazartesi akşamı Hazım Bey tarafından Karagöz oynatılır[283].

---

[275] **Akşam Gazetesi**, 11 Ağustos 1936, 10.
[276] **Kurun**, 26 Nisan 1937,10.
[277] **Akşam Gazetesi**, 27 Ağustos 1940, 3.
[278] Nail Tan, "Atatürk ve Geleneksel Türk Tiyatrosu", **Karagöznâme**, 185.
[279] **Akşam Gazetesi**, 1 Kânunisani 1929,
[280] **Vakit Gazetesi**, 30 Kanunuevvel 1930, 6.
[281] **Akşam Gazetesi**, 7 Teşrinievel 1929, 7.
[282] **Akşam Gazetesi**, 13 Kanunisani 1931,

Beyazıt Darülfünun Meydanı'nda 31 Ağustos 1932 tarihinde kitap panayırı açılır ve bu panayır 3 Eylül 1932 tarihine kadar devam eder. Panayır süresince her gece eğlenceler tertip edilir. Orta oyunu ve Karagöz seyretmek isteyenler panayırdan aldıkları kitapları göstererek eğlence yerine girebilirler[284].

15 Eylül 1932 Perşembe günü akşamı Suadiye Plajı'nda mevsim ve mehtap sonu Karagöz Balosu' düzenlenir. Gecede Hazım Bey Karagöz oynatır[285]. Aynı balo 22 Eylül 1932 Perşembe günü Kız Kulesi Parkı'nda tekrar yapılır. Baloda Leman Emin Hanım konser verir ve ardından Raşit Rıza Tiyatrosu oyun sahneler. Bu etkinliklerin yanında Hazım Bey Karagöz oynatır[286].

4 Eylül 1938 Cumartesi günü, Beyazıt Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Sarayburnu Park Gazinosu'nda sünnet düğünü düzenlenir. Program içeriğinde varyete, kanto, caz, incesaz, Karagöz ve hokkabaz vardır. Sünnet düğününe çocuklarını kayıt ettirmek Turan Tiyatrosu'na müracaat edebilecekleri gazete ilanında duyurulur[287].

Adnan Pars, 1941 yılında Kasımpaşa Tersanesi'nin kuruluş yıldönümü sebebiyle yapılan etkinlikte Karagöz'e de yer verildiğini ve Ankara'dan Hayâli Fikri Bey'in geldiğini belirtir[288].

Ramazan dolayısıyla Taksim'de bir mağazanın vitrininde "Karagöz" oynatılarak müşterilerin ilgisi çekilmeye çalışılır ve her gün saat 17 ile 19 arasında, vitrine kurulan perdede Karagöz ile Hacivat oynatılır. Mağaza müdürü Kirkor Margaridis, Karagöz ustası Hayâlî Osman Bey ile anlaştıklarını ve Karagöz'ün yoğun ilgi gördüğünü belirtir[289]

29 Ocak 1959 Perşembe günü saat 21.00'de İstanbul Hilton Oteli'nde Şadırvan Salonu'nda Karagöz gecesi düzenlenir. Karagöz gecesini takip eden süreçte Mısır, Japon ve İtalyan geceleri düzenleneceği bilgisi verilir.[290].

---

[283] **Akşam Gazetesi**, 25 Kanunisani 1932, 12.
[284] **Akşam Gazetesi**, 1 Eylül 1922, 3.
[285] **Akşam Gazetesi**, 12 Eylül 1932, 4.
[286] **Akşam Gazetesi**, 21 Eylül 1932, 4.
[287] **Akşam Gazetesi**, 18 Ağustos 1937, 11.
[288] Adnan Pars, "Karagöz ve Biz", **Karagöznâme**, 95.
[289] Doğan Pürsün, "Ramazan Dolayısıyla Bir Dükkân Vitrinde Karagöz Oynatıyor", **Karagöznâme**, 29.
[290] **Milliyet Gazetesi**, 25 Ocak 1959, 4.

10 Haziran 1959 - Eylül 1959 arasında Kızılay tarafından Galatasaray Lisesi'nde açılan Kukla Bebek Sergisinde her gün Karagöz, Kukla ve Hokkabaz oynatılır[291].

1960 yılında Ramazan ayında Kervan Lokantası'nda düzenlenen iftar programlarında Karagöz ve orta oyununa yer verilir[292]. Aynı sene Tepebaşı Gazinosu'nda yapılan Ramazan eğlence programlarında Dümbüllü İsmail ve ekibi yer alır. Programlar hafta içi akşam saat 21.00'de başlar ve 5 saat sürer. Pazar günleri yapılan programlar ise 13.30'da başlar ve 17.00'de biter. Her programda sazlı sözlü eğlencelerin yanı sıra Karagöz oyunu da yer alır[293]

1965 yılı Ramazan ayında her Çarşamba, Cuma ve Cumartesi akşamları Yeniköy Boğaziçi Gazinosu'nda "Büyük Ramazan Programı" düzenlenir. Kukla, Karagöz, orta oyunu, manolog gibi gösteriler düzenlenirken Sevim Şengül de konser verir[294].

4.2. Yazılı Sözlü Kültür Ortamlarında Karagöz

Yazının icadıyla birlikte sözlü kültür ortamlarında anlatılanlar bir takım ses değerleri yüklenen sembollerle papirüs, deri, kağıt, taş, tahta gibi malzemelerle kayıt altına alınır ve sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş başlar. Yazının icat edilmesi sözlü kültür öğelerinin korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına imkan vermiştir. Sözlü kültür ortamlarında anlatılanlar dinleyicilerin belleklerinde yer edinir ve çeşitli mekanlarda tekrar anlatılarak gelecek kuşaklara aktarılırlar. Bu aktarım sırasında anlatılanlar orijinal halinden uzaklaşarak değişir ve ilk halinden farklı bir hale gelir. Bu sebeple yazılı kültür ortamları, kültürün orijinal haliyle korunmasını sağlar. Yazılı kültür ortamlarında okuyucu değişse bile kültürün aktarıcılığı rolünü üstlenen metin değişmez. Yazılı kültürün birinci kaynağı sözlü kültür anlatıcılarıdır.

Bu bölümde Karagöz oyunuyla ilgili 1923 ile 1980 yılları arasında yazılı kültür ortamında yayımlanan kitap, makale, gazete yazısı, tez ve görsel şekilde çeşitli materyaller incelenecektir.

[291] **TFA**, Sayı 119, Haziran 1959, 1936.
[292] **Milliyet Gazetesi**, 26 Şubat 1960, 3.
[293] **Milliyet Gazetesi**, 2 Mart 1960, 3.
[294] **Milliyet Gazetesi** 25 Aralık 1965, 8.

4.2.1. Kitaplar

Bu bölümde Karagöz oyunuyla ilgili 1923 ile 1980 yılları arasında basılan kitaplar listelenmiştir. Bu kitapların bir kısmı Arap alfabesiyle bir kısmı ise Latin alfabesiyle basılmıştır.

Ahmet Borcaklı, Karagöz: Geleneksel Bir Türk Tiyatrosu Dalının Milli Kütüphanedeki Dökümanları, Ankara: Güven Matbaası, 1970, 8 s.

Ahmet Borcaklı, Serpil Soyer, Gülter Koçer, Milli Kütüphane Karagöz Katalogu, Ankara: Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü Müzik ve Güzel Sanatlar Şubesi Yayınları, 1974, 61 s.

Ahmet Süleyman, Karagöz'ün Açıkgözlülüğü, İstanbul: b.y.y., 1931, 15 s.

_____, Karagöz'ün Evden Kovulması, İstanbul: b.y.y., 1931, 31 s.

_____, Karagöz'ün Evlenmesi, İstanbul: b.y.y., 1931, 15 s.

_____, Karagöz'ün Florya Seyahati, İstanbul: b.y.y., 1931, 16 s.

_____, Karagöz'ün İçgüveyliği, İstanbul: b.y.y., 1931, 16 s.

_____, Karagöz'ün Kağıthane Alemi, İstanbul: b.y.y., 1931, 16 s.

Aziz Nesin, Mehmet Şeyda, Erkut Babakol, Hidayet Gülen, Erol Aksoy, Günümüzün Diline ve Hayatına Uygun 5 Karagöz Oyunu, İstanbul: Milliyet Kültür Kulübü Yay., 1968, 80 s.

Aziz Nesin, Üç Karagöz Oyunu, İstanbul: Düşün Yayınevi, 1968, 95 s.

Bedrettin Tuncel, Karagöz, Ankara: CHP Yay., 1941.

Burhan Cahit Morkaya, Karagöz'ün Fıkraları, İstanbul: Hacivat Matbaası, 1926, 216 s.

Cevdet Kudret, Karagöz Cilt I, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968, 409 s.

_____, Karagöz Cilt II, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969, 572 s.

_____, Karagöz Cilt III, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1970, 600 s.

Çocuklara Karagöz, İstanbul: Milliyet Yay., 1977, 344 s.

Ethem Ruhi Üngör, Karagöz Musikisi, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1059, Mas Matbaacılık, Ankara, 1989.

Enver Behnan Şapolyo, Karagöz'ün Tarihi, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 133 s.

_____, Karagöz'ün Tekniği, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1947, 63 s.

Ercüment Behzat Lav, Karagöz Step'te, Ankara: CHP Halkevleri Yeni Seri Temsil Yay., 1940, 58 s.

George Jacob, Türklerde Karagöz, çev: Orhan Şaik Gökyay, İstanbul-Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, 1938, 37 s.

Güngör Gençay (der.), Hacivat, Karagöz, Keloğlan, İstanbul: Gürkal Yay., 1964.

Hakkı Ercan, Karagöz ile Keloğlan, İstanbul: Işıl Yayınevi 1972.

Hayalî Küçük Ali (Muhittin Sevilen), Hayal Perdesi, İstanbul: Milliyet Matbaası, 1931, 35 s.

_____, Karagöz Dans Salonunda, Karagöz Perde Külliyatı, İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1928, 24 s.

_____, Karagöz'ün Hamam Eğlencesi, Karagöz Perde Külliyatı, İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1928, 24 s.

_____, Karagöz'ün Kağıthane Sefası, Karagöz Perde Külliyatı, İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1928, 24 s.

_____, Karagöz, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1969, 368 s.

Hayalî Memduh, Çifte Sihirbazlar: Karagöz'ün Çarpılması, Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 3, İstanbul 1340(1924), 24 s.

Hayalî Memduh, Karagöz'ün Aşçılığı, Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 5, İstanbul 1340(1924), 24 s.

_____, Karagöz'ün Başına Gelenler yahut Bahçe Safası. Gayret Kütüphanesi, İstanbul 1341(1925), 23 s.

_____, Karagöz'ün Bekçiliği yahut Mahalle Baskını. Gayret Kütüphanesi, İstanbul 1341(1925), 16 s.

_____, Karagöz'ün Divaneliği. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 7, İstanbul 1340(1924), 23 sayfa.

_____, Karagöz'ün Evlenmesi yahut Üç Sevdalılar. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 6, İstanbul 1340(1924), 24 s.

_____, Karagöz'ün Gelin Olması, Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 1, İstanbul 1340(1924), 24 s.

_____, Karagöz'ün Kağıthane Sefası, Gayret Kütüphanesi, İstanbul 1340(1924) 24 s.

_____, Karagöz'ün Mirasyediliği, Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 2, İstanbul 1340(1924), 24 s..

_____, Karagöz'ün Salıncak Sefası. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 10, İstanbul 1340(1924), 24 s.

_____, Karagöz'ün Sünnet Olması yahut Hayal İçinde Hayal. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 8, İstanbul 1340(1924), 21 s.

_____, Karagöz'ün Yalova Sefası. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 4, İstanbul 1340(1924), 24 s.

_____, Karagöz'ün Yazıcılığı. Gayret Kütüphanesi, Karagöz Perdesi Külliyatı: 9, İstanbul 1340(1924), 24 s.

Hazım Körmükçü, Karagöz Mezardan Çıktı, Cemal Azmi Matbaası, 1932, 16 s.

Helmutt Ritter, Karagös: Türkische Schattenspiele C II, Leipzig -İstanbul, 1941, 339 s.

Hidayet Gülen, Karagöz: Tarihçesi, Gelişimi, Karagöz Figürlerinin Yapılışı ve Oynatılışı, İstanbul: Yükselen Matbaacılık,, 1971.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Karagöz Ankara'da, İstanbul: Sebat Basımevi, 1940, 54 s.

_____, Karagöz Ankara'da, İstanbul: b.y.y., 1940.

_____, Karagöz Tekniği ve Estetiği, İstanbul: Sariyer Halkevi Neşriyatı, 1942, 104 s.

_____, Karagöz'ün Kadıköy İhtisap Ağalığı, İstanbul: b.y.y, 1934.

_____, Karagöz'ün Köy Muhtarlığı, İstanbul: b.y.y., 1941.

_____, Köylü Evlenmesi, İstanbul: b.y.y., 1941.

K. M. Vasıf Okçugil, İki Kıskanç Kadın yahut Biçare Delikanlı, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 3, 1933, 44 s.

_____, Karagöz Aşçıbaşı, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 5, 1933, 39 s.

_____, Karagöz Deli, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 1, 1933, 40 s.

_____, Karagöz Güvey, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 4, 1933, 40 s.

_____, Karagöz Salıncakçı, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 2, 1933, 40 s.

_____, Karagöz Yalova Sefasında, İstanbul: Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Serisi 6, 1933, 40 s.

Karagöz: İki Mukaddime ve Yeni Senaryo Havidir, Ankara: CHP Yay., 1941, 163 s.

Karagözcü Kazım, Karagöz Milyoner, İstanbul: Kainat Kitaphanesi, 1934, 16 s.

_____, Karagöz'ün Dünyaya Dönüşü, İstanbul: Kainat Kitaphanesi, 1934, 16 s.

Karagöz'den Seçmeler, haz.: Mustafa Yılmazkaya, İstanbul: Günaydın Kitabevi, 1972.

Mete Bilginer, Karagöz ve Hacivat, İzmir, 1972, 85 s.

Metin And, Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1977, 446 s.

_____, Geleneksel Türk Tiyatrosu: Kukla, Ortaoyunu, Karagöz. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969, 350 s.

_____, Karagöz: Theatre d'ombres Turc, Ankara: Dost Yay., 1977, 125 s.

_____, Karagöz: Turkish Shadow Theatre, Ankara: Dost Yay., 1975.

_____, Odilli ya da Karagöz'ün Pehlivanlığı, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü, 1971, (ayrı basım).

Mustafa Nihat Özön (haz.), Kanlı Kavak, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1941, 63 s.

_____, Kanlı Nigar, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1941, 79 s.

Mustafa Rona(der.), Karagöz Çifte Cadılar, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1945, 34 s.

_____, Karagöz'ün Ağalığı, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1944, 56 s.

_____, Karagöz'ün Aşıklığı, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1947, 48 s.

_____, Karagöz'ün Başına Gelenler (Kütahya Çeşmesi), İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1947, 47 s.

Mustafa Rona(der.), Karagöz'ün Bekçiliği, İstanbul: Türkiye Yayınevi,1944, 47 s.

_____, Karagöz'ün Gelin Oluşu, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1944, 44 s.

_____, Karagöz'ün Yazıcılığı, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1945, 52 s.

Mustafa Yılmazkaya (haz.), Karagöz'den Seçmeler, İstanbul: Günaydın Kitabevi, 1972, 47 s.

Necat Akdemir, Karagöz ile Keloğlan, İstanbul: Işıl Kitabevi, 1961, 16 s.

_____, Karagöz Kaplıcada, İstanbul: Işıl Kitabevi, 1961, 16 s.

_____, Karagöz'ün Çocukluğu, İstanbul: 1962, 16 s.

_____, Karagöz'ün Sakalı, İstanbul: 1961, 16 s.

Necati Erginöz (der.), Karagöz Ankara Savaşı'nda, Maraş: İş Basımevi, 1948, 16 s.

Nejat An, Karagöz, Ankara: Güvercin Kitap, 1959, 15 s.

Niyazi Sonal, Karagöz ile Keloğlan, İstanbul: Işık Kitabevi, 1972, 18 s.

Nuran Şener(haz.), Karagöz-Hacivat Kış Hazırlığı, Milliyet Yay.,1967, 37 s.

_____, Karagöz-Hacivat İyi Komşu, Milliyet Yay.,1967, 36 s.

Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1968, 70 s.

Nurullah Tilgen, Karagöz: Tarihçe, Fasıllar, Fıkralar, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık Eğlenceli Kitaplar Serisi, 1953, 96 s.

Rahmi Balaban, Halkevi Karagöz Oyunları İzmir: Cumhuriyet Basımevi, 1938.

_____, Özdemir Onbaşı, İzmir: Cumhuriyet Basımevi, 1938, 16 s.

_____, Şehir mi, Tövbeler Tövbesi, İzmir: Cumhuriyet Basımevi, 1938, 16 s.

Reşat Oğuz, Karagöz'de Halk Türküleri ve Hikayeleri, Kayseri: Erciyes Matbaası, 1946, 95 s.

Sabri Esat Siyavuşgil, İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul, İstanbul: Eminönü Halkevi Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, 1938, 37 s.

_____, Karagöz: Its history, its characters, its mystical and satirical spirit (Karagöz: Tarihi, Karakterleri, Mistik ve Satirik Ruhu), Ankara: Saim Toraman Basımevi, 1961, 39 s.

_____, Karagöz: Psiko-Sosyolojik Bir Deneme, Ankara: Maarif Vekilliği Neşriyatı, 1941, 206 s.

_____, Karagöz: Son Historie, ses personages, son esprit mystique et satirique, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951, 38 s.

Selim Nüzhet Gerçek(Tespit Eden) Salıncak Safası: Tam Bir Hayal Oyunu, İstanbul: İkbal Kütüphanesi 1931, 46 s.

_____, Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Ortaoyunu, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1930, 151 s.

Süleyman Arısoy, Karagöz ve Folklor, Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977, 82 s., (ayrı basım).

Tahir Yücetürk, Karagöz'ün Oğlu, İstanbul: Çocuk Kitabevi, 1973.

Ünver Oral (Hazırlayan), Karagöznâm, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1977, 183 s.

Ünver Oral, Bir Karagöz Oyunu: Öp Hacivat'ın Elini, İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 1965, 84 s.

Ziya M. Başkan, Çocuklara Karagöz, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971, 344 s.

4.2.2. Dergiler

Bu başlık altında Karagöz oyunuyla ilgili 1923 ile 1980 yılları arasında yazılan makaleler listelenmiştir. Bu dönemde Karagöz oyunuyla ilgili yazılara Yeni Adam, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Dili ve Varlık gibi dergilerde sıkça rastlanmaktadır.

Abdulbaki Gölpınarlı, “Karagöz’e Ait Bir Şaheser”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1924-1925.

Adnan Ziya Pekdemir, “Türk Tiyatrosunun Gelişiminde Meddah-Karagöz-Ortaoyunu”, Ataç, S. 16, 1 Ağustos 1963, s.15-16.

Ahmet Borcaklı, “Ahmet Borcaklı’nın Karagöz Konulu Bildirisi ve Kongre Hakkındaki Raporu”, TFA, S. 251, Haziran 1970, s. 5661-5663.

_____, “Nekroloji: Hayalî Küçük Ali, Hayatı ve Eserleri”, Türk Kütüphaneciğili Dergisi, c. 23, S. 4, 1974, s. 258-263.

_____,”Milli Kütüphane Karagöz Koleksiyonu”, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, c. 19, S. 2, 1970, s. 118-124.

_____, “Yitirdiğimiz Hayalî Küçük Ali (Mehmet Muhittin Sevilen, 1886-1974), TFA, S. 307, Şubat 1975, s. 7230-7231.

Ahmet Köksal, “Abaç'ta Karagöz'e Ezgi”, Milliyet Sanat, S. 228, 22 Nisan 1977, s. 26.

Ahmet Kutsi Tecer, “Karagöz ve Kuklaya Dair Kısa Notlar”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1917-1921.

Aziz Nesin, “Karagöz'den Günümüzde Yararlanmak”, Türk Dili Dergisi, S.: 281, Şubat 1975, s. 119-124.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Karagöz ve Karikatür”, Varlık, Şubat 1951, S.367.

Bedrettin Tuncel, “Kitaplar Arasında: Karagöz”, Ülkü Halkevleri Mecmuası c. 1, S. 1, 1 Birinciteşrin 1941.

“Bir Karagöz Topluluğu Almanya’ya Gidiyor”, TFA, S. 309, Nisan 1975, s. 7293.

Bora Hınçer, “Karagöz ve Televizyon”, TFA, S. 273, Nisan 1972, s. 6267.

_____, “Karagöz Oyunu Nasıl Başlar?”, TFA, S. 119, Mart 1959, s. 1935-1936.

Burhan Belge, “Karagöz”, Varlık, Mart 1937, S. 89, s. 262.

Cahit Öztelli, “Karagöz ve Ötesi”, TFA, S. 136, Kasım 1960, s. 2257-2258 .

Cevdet Kudret, “Karagöz Metinleri I-II [Uşak Muhaveresi; Gel-Geç Muhaveresi]”, Türk Dili, S. 292, Ocak 1976, s. 39-44.

_____, “Karagöz Metinleri - III [Ödüllü - 1]”, Türk Dili, S. 295, Nisan 1976, s. 271-277. “

_____, “Karagöz Metinleri - III [Ödüllü - 2]”, Türk Dili, S. 296, Mayıs 1976, s. 355-364.

_____, “Karagöz Metinleri - III [Ödüllü - 3]”, Türk Dili, S. 297, Haziran 1976, s. 459-461.

_____, “Karagöz Metinleri - III [Ödüllü - 4]”, Türk Dili, S. 299, Ağustos 1976, s. 338-344.

_____, “Karagöz Metinleri - IV [Şairlik]”, Türk Dili, S. 301 Ekim 1976, s. 512-526.

Dürrüşehvar Duyuran, “Karagözde Madde ve Teknik”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1927-1928.

Emin Bayraktaroğlu, “Yeni Türkçe Karagöz”, Pınar, S. 19-20, Kasım 1970, s. 28-29.

Enver Behnan Şapolyo, “Türk Temaşa Sanatında Karagöz ve Hacivat”, Turizm, S. 92., Ocak 1969, s. 12.

Ercümend Ekrem Talu, “Karagöz ve Hayal Perdesi”, Ar, S. 3, Mart 1936, s. 3-6.

Ersin Pertan, “Karagöz ve Türk Sineması”, Yeni Dergi, S. 79, Nisan 1971, s. 247-251.

Etem Ruhi Üngör, “Karagöz Musikisi”, Musiki Mecmuası, Ağustos 1975.

Eugenia Popescu-Judetz, “Karagöz Tiyatrosu’nun Romanya’daki Tesiri”, Çev.: Füsun Topçuoğlu, TFA, S. 254, Eylül 1970, s. 5725-5728.

Fethi Alpay, “Türk Kuklası ve Karagöz”, Folklora Doğru, S. 15, Nisan 1971, S. 24-28.

Gülsen Diktürk, “Karagöz-Hacivat ve Arkeolojik Hakikatler”, TFA, S. 250, Mayıs 1970, s. 5626-5628.

Gültenin Emre, “Berlin’de Karagöz Sergisi”, Milliyet Sanat Dergisi, S. 136, Ocak 1986, s. 42-45.

Gürsel Hınçer, “4. İstanbul Festivali’nde Karagöz Haftası”, TFA, S. 325, Ağustos 1976, s. 7726.

Halid Fahri Ozansoy, “Karagöz'den Tiyatroya”, TFA, S. 173, Aralık 1963, s. 3245-3246.

Halit Fahri Ozansoy, “Karagöz ve Tiyatro”, Yeni Adam, S. 589, 11 Nisan 1946, s. 5.

_____, “Karagözden Tiyatroya”, Türk Tiyatrosu, Ocak 1952, S. 255, s. 6-7.

Haşim Nahit, “Türk'ün Dehası ve Karagöz”, Yeni Adam, 2 Mayıs 1940, S. 279.

Hayalî Küçük Ali (Muhittin Sevilen), “40 Yıl Önce Karagöz”, Dünya, S. 85, 24 Mayıs 1952, s. 4.

Hayalî Küçük Ali (Muhittin Sevilen), “Asri Karagöz”, Yücel, S. 75, Mayıs 1941, s. 114-116,

_____, “Asri Karagöz”, Yücel, S. 77, Temmuz 1941, s.224-228.

_____, “Eskiden Nasıl Karagöz Oynatılırdı?”, Dünya, S. 85, 24 Mayıs 1952, s. 4.

_____, “Mandıra Safası”, Dünya, 2 Mayıs 1952.

_____, “Tahir ile Zühre”, Dünya, 5 Haziran 1952.

_____, “Yazma Muhaveresi (Çeşme)”, Dünya, 14-20 Haziran 1952.

_____, “Eskiden Nasıl Karagöz Oynatılırdı?”, TFA, S. 140, Mart 1961, s. 2329-2340.

_____, “Karagöz, Nevreken, Zırıltı ve Perde”, TFA, S. 163, Şubat 1963, s. 2968-2969.

_____, İyilik Eden İyilik Bulur, Yücel Dergisi, c. XIII, S. 77, İstanbul 1941.

_____, Tayyare Safası, Yücel Dergisi, c. XIII, S. 77, İstanbul 1941.

Hayrettin Altınok, “Nasıl Karagözcü Oldum?”, Yeni Adam, S. 431, Nisan 1943, s. 8.

Hazine Değerinde Karagöz Koleksiyonu, Hayat, 23 Ocak 1964, S. 5, s. 12-13

Hikmet Münir Ebcioğlu, “Radyo ve Karagöz”, TFA, S. 128, Mart 1960, s. 2106.

Hilmi Kurtuluş, “Geleneksel Türk Tiyatrosunun Özü: Karagöz”, Milli Eğitim Dergisi, S. 12, Mart 1974, s. 22-23.

Hüsamettin Bozok, “Karagöz Hakkında İki Kitap”, Yeni Adam, S. 226, 27 Nisan 1939

_____, “Sosyal Bakımdan Karagöz”, Yeni Adam, c. 5, S. 255, Kasım 1939, s. 12-13.

İbrahim Gökbakar, “Halk Hikayeleri ve Karagöz Oyunu”, Ülkü Halkevleri Mecmuası c. 8, S. 93, 1 Ağustos 1945.

İhsan Hınçer, “ Karagöz Ekibimiz Fransa’da Büyük İlgi Gördü”, TFA, S. 280, Kasım 1972, s. 6468-6470.

_____, “Hayalî Küçük Ali ve Karagöz”, TFA, S. 128, Mart 1960, s. 2107-2108.

_____, “Karagöz Kursu ve Tunus’a Giden Karagöz Ekibi”,TFA, S. 308, Mart 1975, s. 7266-7267.

_____, “Gölge Oyununun ve Karagöz’ün Doğuşu”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1931-1932.

_____, “Karagöz Oynatım ve Figür Sanatçısı Orhan Kurt”, TFA, S. 320, Mart 1976, s. 7595-7596.

İsmail Binark, “Yüzyıllar boyu Türk halk zekâsının en tesirli bir ifâde vasıtası olan: Karagöz.”, Türk Kültürü, S. 100, Şubat 1971, s. 335-336.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Karagöz'ün Kadıköy İhtisap Ağalığı”, Yeni Adam Dergisi, 1934, S. 51-54.

_____, “Karagöz Nasıl Dirilir?”, Yeni Adam, S. 255, 16 Kasım 1939, s. 10-11.

_____, “Karagöz Nasıl Dirilir?”, Yeni Adam, S. 256, 23 Kasım 1939, s. 10-11.

_____,“Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 16 Mayıs 1940, S. 281

_____,“Halk Evlerinde Karagöz Neler Yapılabilir, Neler Yapmak Gerektir? “, Yeni Adam, 4 Nisan 1946, S. 588.

_____, “Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 30 Mayıs 1940, S. 283.

_____, “Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 6 Haziran 1940, S. 284.

_____, “Karagöz Heykeli”, Yeni Adam, 13 Haziran 1940, S. 285.

_____, “Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 13 Haziran 1940, S. 285.

_____, “Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 20 Haziran 1940, S. 286.

_____, “Karagöz Ankara'da”, Yeni Adam, 4 Temmuz 1940, S. 288.

_____, “Karagöz, Ortaoyunu ve Tulûatın Karakterleri”, Yeni Adam, S. 314, 2 Ocak 1941, s. 10-15.

_____, “Karagöz, Ortaoyunu ve Tulûatın Karakterleri”, Yeni Adam, S. 315, 9 Ocak 1941, s. 13-15.

_____, “Karagöz, Ortaoyunu ve Tulûatın Karakterleri”, Yeni Adam, S. 316, 16 Ocak 1941, s. 10-15.

_____, “Halkevlerinde Karagöz, Yeni Adam”, S. 588, 4 Nisan 1946, s. 2-11.

_____, “Karagöz Davası”, Yeni Adam, 15 Aralık 1946, S. 628.

_____, “Karagöz Nedir, Kimdir?”, Yeni Adam, Eylül 1959, S. 769

_____, “Karagöz Kimindir?, Nedir?”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1921-1923.

_____, “Karagöz’ün Tekniği”, Türk Dili, S. 167, Ağustos 1965, s. 743-745.

_____, “Karagöz, Tekniği, Estetiği”, Türk Dili, S. 215, Ağustos 1969, s. 621-624.

İsmet Binark, “Yüzyıllar Boyu Türk Halk Zekâsının En Tesirli Bir İfade Vasıtası Olan: Karagöz”, Türk Kültürü, S. 100, Şubat 1971, s. 87-97.

Kamil Kemal Aktaş, “Orta Oyunu - Tuluat Karagöz”, Perde-Sahne, İstanbul, c.8, S. 7, Kasım 1941, s. 22.

_____, “Sahne Tarihimiz: Karagöz Oyununun Tarihine Bir Bakış”, Fikirler, S. 306-307, İzmir, Nisan 1946, S. 9-10.

Kamil Toygar, “Karagöz’ü Nasıl Yaşatabiliriz?”, TFA, S. 313, Ağustos 1975, s. 7390.

“Karagöz Davamız”, Yeni Adam, 18 Nisan 1940, S. 277.

"Karagöz Oyunu Setbesüt İstanbulludur", Yeni Tarih Dergisi, S. 31-32, Temmuz-Ağustos 1959, s. 661-666, 680-684.

"Karagöz Davamız", Yeni Adam, 8 Mayıs 1941, S. 332.

"Karagöz Davamız", Yeni Adam, 9 Mayıs 1940, S.280.

"Karagöz Diriliyor: Son Günlerde Bu Mevzu Üzerinde Yazılanların Bilançosu", Yeni Adam, 22 Şubat 1940, Sayı 269.

"Karagöz Hakkında", Yeni Adam, 28 Mayıs 1942, Sayı 387.

"Karagöz I", Hakkaniyet, S. 46, 1 Ağustos 1958, s. 3.

"Karagöz II", Hakkaniyet, S. 47, 8 Ağustos 1958, s. 3.

"Karagöz III", Hakkaniyet, S. 48, 15 Ağustos 1958, s. 3.

"Karagöz IV", Hakkaniyet, S. 49, 22 Ağustos 1958, s. 3.

"Karagöz V", Hakkaniyet, S. 50, 29 Ağustos 1958, s. 3.

"Karagöz VI", Hakkaniyet, S. 51, 5 Eylül 1958, s. 3.

"Karagöz IX", Hakkaniyet, S. 53, 26 Eylül 1958, s. 2-3.

"Karagöz XI", Hakkaniyet, S. 55, 3 Ekim 1958, s. 2.

"Karagöz Kursu", TFA, S. 292, Kasım 1973, s. 6813.

"Karagöz: Hikaye", TÜRK Hava Mecmuası, 1927, S.13.

"Karagöz Sanatçılarımız Ankara'da Büyük İlgi Gördü", TFA, S. 312, Temmuz 1975, s. 7369-7370.

"Karagöz Sanatkarları Derneği", TFA 5 (119), Haziran 1959, s. 1936.

"Karagöz Semineri'ne Ait Rapor", TFA, S. 305, Aralık 1974, s. 7161-7162.

"Karagöz'ün Sırları", Yeni Adam, Ağustos 1976, 900.Sayı, sayfa 15

"Meddah Karagöz ve Ortaoyunu Almanya'da", Türkiyemiz, Haziran 1980, s. 33.

"Karagöz Sanatçılarımız Almanya'da Büyük İlgi Gördü", Milliyet Sanat, S. 134, 30 Mayıs 1975.

"Karagöz Semineri'nde Türk Gölge Oyununun Yaşatılması Gereği Belirtildi", Milliyet Sanat, S. 104, 1 Kasım 1974.

M. Fahrettin Kırzıoğlu, "Kars Şehrinde Karagöz Oyunu, Adları ve Döşemeleri", TFA, S. 112, Kasım 1958, s. 1789-1790.

Mahir Şaul, "Taklitler Güldürüsü ve Cemaatler Toplumu Karagöz Mizahı Üzerine Bir Deneme", Boğaziçi Üniversitesi Halk Bilimi Yıllığı 1975, İstanbul, 1975.

Mahmut Ragıp Gazimihal, "Karagöz, Kukla ve Yapma Bebekler", TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1926-1928.

Mehmet Şeyda, “ Karagöz'ün Filimciliği (Bir Karagöz Oyunu)”, Türk Dili Dergisi, Temmuz 1969, S. 214, s. 558-567.

Mehmet Taşdiken, “Hacivat-Karagöz”, Pınar, S. 16, Nisan 1973, s. 34.

_____, “Karagöz İçimizde”, Pınar, S. 18, Haziran 1973, s. 24-26.

_____, “Karagöz İçimizde”, Pınar, S. 22 Ekim 1973, s. 32-33.

Metin And, “Kukla ve Karagöz Üzerine Kaynaklar, Forum, S. 175, 15 Temmuz 1961, s. 18-19.

_____, “Çağdaş Tiyatro Açısından Karagöz ve Ortaoyunu I”, Değişim, S. 2, 15 Aralık 1961, s. 6-7.

_____, “Karagöz ve Orta Oyununun Güldürücülüğü”, Türk Dili, S. 124, Ocak 1962, s. 233-238.

_____, “Çağdaş Tiyatro Açısından Karagöz ve Ortaoyunu II”, Değişim, S. 4, 15 Şubat 1962, s. 12-13.

_____, “Karagöz Siyasal Bir Taşmaydı da”, TFA, S. 164, Ankara, Mart 1963, s. 2998-3000.

_____, “Karagöz, Mimus ve Reich”, Türk Dili, S. 144, Ankara, Eylül 1963, s. 817-825.

_____, “Karagöz ve Orta Oyunda Dilin Güldürücülüğü, Dost, S. 31, Ekim 1963, s. 10-13.

_____, “ Karagöz’de ‘Muhavere’”, TFA, S. 188, Mart 1965, s. 3678-3680

_____, “Karagöz ve Orta Oyunu Fasıl Dağarcığı I”, Türk Dili, S. 171, Aralık 1965, s.171-177.

_____, “Karagöz ve Orta Oyunu Fasıl Dağarcığı II”, Türk Dili, S. 172, Ocak 1966, s. 245-249.

_____, “Karagöz ve Orta Oyunu Fasıl Dağarcığı III”, Türk Dili, S. 177, Şubat 1966, s. 325-333.

_____, “Karagöz ve Ortaoyununda Kişiler ve Kişileştirme I”, Türk Dili, S. 184, Ocak 1967, s. 273-278.

_____, “Karagöz ve Ortaoyununda Kişiler ve Kişileştirme II”, Türk Dili, S. 185, Şubat 1967, s. 356-362.

_____, “Karagöz ve Ortaoyununda Kişiler ve Kişileştirme III”, Türk Dili, S. 186, Mart 1967, s. 432-441.

_____, “Karagöz’de ‘Tekerleme’ ve ‘Perde Gazeli’”, Forum, S. 325, 15 Ekim 1967, s. 21-22.

_____, “Geçmişte Karagözcüler ve Orta Oyuncular”, Forum, S. 330, Ocak 1968, s. 20-21.

_____, “Karagözle İlgili Bir Soru”, Forum, 1 Şubat 1968, S. 332, s. 18-19

_____,“Karagöz Üzerindeki Bilgilere Yeni Katkılar”, Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, S. 207, Aralık 1968, s. 497-518.

_____, “Türk Gölge Oyunu ve N.Sevin'in Yanlışları”, Ekim 1969, S. 243, 5423-5425 .

_____, “Eski Bir Karagöz Faslı.: Ödüllü ya da Karagöz’ün Pehlivanlığı”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 2, 1971, s. 207-237.

_____, “Yunanlılar Bizim Karagöz’e Nasıl Sahip Çıktılar”, Türkiyemiz, S. 5, Ekim 1971, s. 2-11.

_____, “Folklorda Gömü ve Karagöz’ün ‘Mal Çıkarma’ Ara Muhaveresi”, Boğaziçi Üniversitesi Halk Bilimi Yıllığı 1975”, Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü, 1975, S. 113-123.

Milattan Önceki Yıllardan Günümüze Kadar Karagöz, Ses, 23 Kasım 1968, S. 48.

Mualla Köprülü, Karagöz, Eflatun, S. 99, Mart 1977, s. 30-31

Muhipzade Celal, “Karagöz”, Darülbedayi(Türk tiyatrosu), Birinci Kanun 1931, S. 22, s. 10-11.

Mustafa Mutlu, “ Karagöz Yarışması ve Metin Özlen’le Bir Konuşma”, TFA, S. 322, Mayıs 1976, s. 7657-7658.

_____, “Karagöz'ü Tanıyalım”, Sümerbank, S. 301, Ağustos 1976, s. 17-18.

_____, “Karagöz Sanatçısı Tuncay Karaboğa”, TFA, S. 329, Aralık 1976, s. 7855-7856.

_____, “Karagöz Tasvirlerinin Yapımı”, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı 1977”, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1979, s. 165-169.

Mustafa Mutlu, “Karagöz ve Kukla Sanatçısı Taceddin Diker”, TFA, S. 315, Ekim 1975, s. 7461-7462.

Münir Özbakan, “Yurdaer, Karagöz'ü Tekrar Günlük Hayatımıza Sokuyor.”, Milliyet Sanat, S. 20, 16 Şubat 1973, s. 8-9.

Münir Süleyman Çapanoğlu, “İstanbul’da Eski Ramazanlarda Karagöz”, TFA, S. 46, Mayıs 1953, s. 728-729.

Nail Tan, “Karagöz Semineri”, TFA Yıllığı: Belleten, Yıl 1974, S. 1, s. 229-239.

_______, “Hayalî Küçük Mustafa ile Bir Konuşma”, TFA, S. 299, Haziran 1974, s. 6998-6999.

_____, “Karagöz Sanatçısı Ragıp Tuğtekin’le Bir Konuşma”, TFA, S. 303, Ekim 1974, s. 7128-7130.

_____, “Karagöz ve Kukla Oynatıcısı Talât Dumanlı”, TFA, S. 308, Mart 1975, s. 7250-7252.

_____, “Karagöz Sanatçısı Nevzat Açıkgöz’le Konuşma”, TFA, S. 310, Mayıs 1975, s. 7314-7315.

_____, “Yayınlanmamış 10 Perde Gazeli”, Türk Kültürü, S. 169, Kasım 1976, s. 45-51.

Nurettin Sevin, “Türk Gölge Oyununda Ahlâk, Sihir, Kadın”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri III. Cilt Halk Müziği-Oyun-Eğlence, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 309-316.

Nursel Hınçer, “Yurt Dışına 3 Karagöz Tanıtımı Gezisi”, TFA, S. 347, Haziran 1978, s. 8359.

Nurullah Tilgen, “Karagöz”, Yeni Adam, 11 Mayıs 1939, Sayı 228.

_____, “Karagöz”, Yeni Adam, 4 Mayıs 1939, Sayı 227,

_____, “Karagöz Oyunları Sözlüğü”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1933-1934.

_____, “Karagöz”, Sanat Dünyası, S. 122, Mart 1961, s. 8

_____, “Karagöz”, Sanat Dünyası, S. 123, Nisan 1961, s. 9

_____, “Karagöz”, Sanat Dünyası, S. 124, Mayıs 1961, s. 9

_____, “Türk Karagözü Hakkında”, Sanat Dünyası, c. 4, S. 76, Nisan 1961, s. 8-9.

O. Duru, “Karagöz'de Erotizm”, Soyut, S.71, Mayıs 1974, ss.35-4

Orhan Asena, “Karagözü Nasıl Diritebiliriz?”, Türk Tiyatrosu, S. 423, İstanbul 1977, s. 62-64.

Orhan Kurt, Tacettin Diker, “Bizim Karagöz”, Türkiyemiz, Haziran 1978, s. 31-33

Orhan Şaik Gökyay, “Türklerde Karagöz”, Uludağ, S. 15, Mart 1938, S. 62.

Osman Cemal Kaygılı, “Karagöz'ün Son Günleri”, Yedigün, 1933, S. 42.

“Ölen Bir Çocuk Eğlencesi - Karagöz “, Gürbüz Türk Çocuğu, c. 2, S. 16.

Ömer Uyuklu, “Karagöz”, İleri Türk Dergisi, Aralık 1971, S. 5, s. 4.

Özdemir Nutku, “Karagöz ve Bugünün Türk Sahnesi”, Sinema-Tiyatro, S. 6, 1 Eylül 1959, s. 24-27.

Pertev Naili Boratav, “Karagöz Modernleştirilebilir mi?”, Yurt ve Dünya, c. 1, S. 4, Nisan 1941, s. 26-29.

Ragıp Akyavaş, “Eski Karagöz Oyunları”, TFA, S. 120, Temmuz 1959, s. 1945.

Raif Ongan, “Karagöz Takımları”, Yeni Sabah, 18 Mart 1945.

Reşat Enis Aygen, “İstanbul’da Eski Ramazanlarda Karagöz”, TFA, S. 82, Mayıs 1956, s. 1304-1305.

S. Nihat Bilga, “Çocuk Tiyatrosu ve Karagöz”, Yeni Adam, Sayı 430, 25 Mart 1943, s. 4.

_____, “Karagöz'e Dair”, Türk Tiyatrosu, 15 Şubat 1942, S. 141, s. 12-13.

_____, “Yunanistan'da Karagöz”, Yeni Adam, 7 Mart 1940, Sayı 271.

Sabih Alaçam, “Hayalî-i Şehîr Bay Safa ile Mülakat”, Resimli Ay, S. 27, Mart 1938.

Sabri Esat Siyavuşgil, “Karagöz Oyunları ve Osmanlı Cemiyeti”, Varlık, 15 Mart 1939, S. 137.

_____, “Karagöz Oyunları ve Osmanlı Cemiyeti”, Varlık, 1 Nisan 1939, S. 138.

_____, “Karagöz Elden Gidiyor mu?”, TFA, S. 119, Haziran 1959, s. 1929-1931.

_____, “Karagöz” Varlık, Nisan 1978, S. 847.

Selahattin Güngör, “Karagöz Asrileşebilir mi?”, Yeni Mecmua, S. 52, 26 Nisan 1940.

Satenik Usta, “Karagöz’e Dair”, Folklora Doğru, S. 20, Ocak 1972, s. 5-10.

Satı Erişen, “Karagöz'e Ezgi”, Ulusal Kültür, S. 5, Temmuz 1979, s. 121-126.

Selahattin Güngör, “Karagöz Asrileşebilir mi?”, Yeni Mecmua 26 Haziran 1940.

Selim Nüzhet Gerçek, “Karagöz”, 7 Gün, 22 Eylül 1941, S. 446, s. 6

_____, “Karagöz”, 7 Gün, 22 Eylül 1941, S. 446, s. 6

Semahaddin Cem, “Karagöz Aleminden Resimler”, Türk Yurdu, S. 308, Şubat 1965, s. 33.

Sermet Muhtar Alus, “Karagöz”, Resimli Tarih Mecmuası, S. 8, Ağustos 1950.

Sezer Tansuğ, “Karagöz Üslûbu”, Yelken, S. 28, Mayıs 1959, s. 7-10.

Süleyman Arısoy, “Ziya Gölkalp ve Karagöz”, TFA, S. 325, Ağustos 1976, s. 7724-7726.

_____, “Karagöz ve Folklor”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977, c. 3, s. 433.

Şinasi Okur, “Karagöz'den Sonra Orta Oyunu”, Milli Mecmua, S. 160, Şubat-Mart 1954, s. 12-13.

_____, “Karagöz Oyunu”, Millî Mecmua, S. 153, 15 Ocak 1953, s. 12-13.

Tahir Alangu, “Karagöz Gecesi”, Yeni Türk, S. 98, Şubat 1941, s. 495.
_____, “Karagöz Tetkikleri”, Yeni Türk, S. 97, 2. Kanun 1941, s. 452-455.
_____, “Katip Salih ve Karagöz’de İnkilâp Meselesi”, Yurt Üniversiteliler Dergisi, S. 3, Temmuz 1941, s. 4-10.
Turhan Doyran, “Karagöz ve Türk Tiyatrosu”, Türk Tiyatrosu, 01 Mart 1948, S. 213.
Türker Acaroğlu, “Karagöz’ün Kaynakçası I. Eski Harfli Yazılar”, Tiyatro Dergisi, S. 36, Ekim 1976, s. 26-30.
_____, “Karagöz’ün Kaynakçası II. Yeni Harfli Yayınlar”, Tiyatro Dergisi, S. 37, Kasım 1976, s. 44-49.
_____, “Karagöz’ün Kaynakçası III. Karagöz Araştırmaları”, Tiyatro Dergisi, S. 38, Aralık 1976, s. 43-45.
Türk'ü Dile Getiren Temaşa: Karagöz, Pireli, Mart 1970, 66, 10-12.
Ülkü Başsoy, “Hayalî Küçük Ali ile Konuşma”, Sinema-Tiyatro, S. 3, Mayıs 1958.
Ünver Oral, “Karagöz’e Bir Hizmet”, Türk Kültürü, S. 110, Aralık 1971, s. 49-53.
_____, “Karagöz”, Türk Kültürü, S. 124, Şubat 1973, s. 230.
Vedat Nedim Tör, “Karagöz ve Orta Oyunu”, Kasım 1973, 794.
Yelman Emcan, “Bursa Şenlikleri Dolayısıyla Karagöz”, TFA, S. 193, Ağustos 1965, s. 3814.
Ziya Şakir İlter, “Karagöz-Hayal”, Akın, 12 Haziran 1952, S. 286, s. 4.

4.3.3. Gazeteler

Gazetelerin Karagöz oyununda önemli bir yeri vardır. Radyo, televizyon, telefon ve internet gibi teknolojik araçların yaygın olmadığı zamanlarda gazeteler en önemli haber alma kaynağıdır. İstanbul’da yapılacak olan etkinlikler günler öncesinden ya da etkinliğin yapılacağı gün gazetelerde duyurulur. Karagöz oyunu ile ilgili ilanların yanı sıra gazetelerde oyuna dair yazılar da yer alır. Bu yazılarda Karagöz’ün yeniden canlandırılması, yaşatılması ve korunması gibi konular ağırlıklıdır.

Karagöz oyunu Türk Basın Tarihi’nde önemli bir yere sahip olan bir gazeteye de adını verir. Karagöz Gazetesi, II. Meşrutiyetin ilanından sonra 10 Ağustos 1908 tarihinde yayınlanmaya başlar. Gazetenin ilk kurucusu Ali Fuad bey’dir. Pazartesi ve Perşembe günleri çıkan Karagöz gazetesinin sahibi Ali Fuad Bey’dir. 1927 yılında gazetenin imtiyaz sahipliğini Burhan Cahid Morkaya alır. Harf devrimi ile gazetenin satışları düşer ve devlet desteğiyle ayakta kalmaya çalışır. 26 Ocak 1935 yılında gazetenin yayımı dururu ve CHP’ye satılır, CHP tarafından Sedat Simavi’ye

devredilir ve 14 Şubat 1935 tarihinden itibaren Siyasi Halk Gazetesi başlığıyla yayımlanır.

Karagöz siyasi ve mizahi yönü ağır basan bir gazetedir. Karagöz ve Hacivat karikatürleri kullanılarak mizah yapılır. Karikatürlerde birbiriyle atışan Karagöz ve Hacivat günün siyasi ve toplumsal sorunlarını dile getirir, eleştiri yapar ve toplumu bilinçlendirmeye çalışır. Karagöz ve Hacivat figürlerinin halka uzak olmaması ve halk tarafından bilinmesi gazetenin ilgi görmesini sağlar. Harf devriminden sonra mizahi yönünü azaltan gazete, eğitici yönüne ağırlık verir.

1923 ile 1980 arasında Akşam, Hakimiyet-i Milliye, Kurun, Tanin, Ulus, Vakit, Milliyet, Yeni Sabah gazetelerinde Karagöz oyunuyla ilgili çıkan yazılar:

Aka Gündüz, "Karagöz Ankara'da", Hakimiyet-i Milliye, 25.12.1932.
_____, "Karagöz Vardır ve Bir Kahramandır", Hakimiyet-i Milliye, 27.08.1932.
"Bir Rivayete Göre Karagöz, Karaöküz İsmiyle Yaşamış", Vakit, 13.11.1932, s. 3
Burhan Belge, "Karagöz", Ulus Gazetesi, 02.03.1937, s. 2.
"Çocukların Sevgilisi Karagöz", Ulus Gazetesi, 02.03.1947, s. 7.
Enver Behnan, "Karagöz Vardır ve Yaşamıştır", Akşam, 20.08.1932, s. 8.
Fahri Celal Göktulga, "Karagöz", Yeni İstanbul, 26.02.1961.
H. Bedrettin Ülgen, "Karagöz Var mıdır Yok mudur?", Kurun, 3.07.1936, s. 3.
"Hacivat, Eski Kumandan Hacı Ivaz Paşa Mıdır?", Akşam, 4.12.1932, s. 10.
Hakkı Süha Gezgin, "Radyodaki Karagöz", Vakit, 9.11.1930, s. 3.
Hikmet Feridun Es, "Asri Karagöz", Akşam, 17.01.1929.
_____, "Orta Oyunu ve Karagöz", Akşam, 09.01.1933, s. 3.
_____, "Yeni Bir Cemiyet: Karagöz Dostları", Akşam, 4.10.1933.
_____, "Karagöz Eğleniyor Değil, Karagöz Ölüyor", Akşam, 01.05.1934, s. 3.
_____, "Karagöz Avrupa'da", Akşam, 6.05. 1942, s. 3.
_____, "Asri Karagöz", Akşam, 13.05.1942, s. 3.
Hikmet Münir, "Radyoda Karagöz", Vakit, 31.07.1941, s. 3.
_____, "Karagöz Radyoda Teyyareye Bindi", Vakit, 25.08.1941, s. 3.
_____, "Asrileşen Karagöz", Vakit, 10.10. 1942, s. 8.
_____, "Kahvelerde Karagöz", 25.01.1945, s. 3.
İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Karagöz, Tekniği, Estetiği", Ulus, 26.06.1951.

"İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Radyo'da Verdiği Konferans: Karagöz", Ulus Gazetesi, 01.02.1940, s. 2.

"Karagöz Meselesi: Karagöz'ün Hayat, Menkıbede ve Tarihte İzleri", Hakimiyet-i Milliye, 12.09. 1932, s. 2.

"Karagözle Haciyvat Rökor Diyarında", Vakit, 20.08.1932, s. 8.

"Karagöz'ün Mezarı Yaptırılıyor", Akşam, 22.01.1933, s. 7.

M. Süleyman Çapanoğlu, "Karagöz Hakkında Verilen Fetva", Vakit, 27.08.1945, s. 2.

_____, "Karagöz ve Avrupalılar", Vakit, 29.08.1945, s. 2.

"Meşhur Bir Karagözcü Neler Anlatıyor?", Akşam, 30.12.1931, s. 6.

Metin Doğanalp, "Gülhane Parkı'nda tarihi kukla Karagöz", Hürriyet, 18.06.1963.

_____, "Onassis, Kennedy'nin Çocukları Şerefine Verdiği Muhteşem Balo Sırasında "Karagöz" Oynattırdı", Hürriyet, 31.12.1968.

"Nasıl Eğlenirdik?: Meddah, Karagöz, Orta Oyunu", Akşam, 18.08.1936.

Osman Cemal, "Karagöz Var mı, Yok mu?", Vakit, 22.08.1932, s. 10.

_____, "Kokain, Morfin, Esrar, Yahut Tımarhane", Vakit, 29.12.1932, s. 5.

_____,"Bir Musiki Muhaveresi yahut Keşkülüfukara", Vakit, 30.12.1932, s. 5.

_____," Yılbaşı Eğlencesi Yahut Karagöz'ün Sarhoşluğu", Vakit, 1.01.1933, s. 8.

_____, "Kadın Erkekleşince Yahut Karagöz'ün Piyesi", 3.01.1933, s. 9.

_____, "Şairler yahut Bir Senden Bir Benden", Vakit, 6.01.1933, s. 9.

_____, "Galatasaraylılar Yahut Bir Futbol Tekerlemesi", Vakit, 7.01.1933, s. 9.

_____, "Bu da Başka Karagöz: Karagöz Sinemada!", Vakit, 8.01.1933, s. 7.

_____, "Mahalle Kavgası Yahut Bir Yıldız Namzeti", Vakit, 10.01.1933, s. 5

_____, "İki Filozof Yahut Bizdeki Eski İlim İnsanı", Vakit, 14.01.1933, s. 6.

_____, "Kralın Şiiri Yahut On Paraya Bir Tabak, İnanmazsan Ye Bak", Vakit, 18.01.1933, s. 10.

_____, "Hacivat'ın Hastalıkları Yahut Karagöz'ün Reçetesi", Vakit, 22.01.1933, s. 6.

Raif Ongan, "Karagöz", Yeni Sabah, 04.03.1945.

_____, "Karagöz", Yeni Sabah, 06.03. 1945.

_____, "Kâr-ı Kadim Karagöz", Yeni Sabah, 11.03.1945.

_____, "Karagöz Fasılları", Yeni Sabah, 30.03.1945.

_____, "Karagöz", Yeni Sabah, 05.04.1945.

_____, "Eski Tarz Karagöz Fasılları", Yeni Sabah, 03.06.1945.

_____, “Eski Tarz Karagöz Fasılları”, Yeni Sabah, 07.06.1945.
_____, “Eski Tarz Karagöz Fasılları”, Yeni Sabah, 10.06.1945.
_____, “Eski Tarz Karagöz Fasılları”, Yeni Sabah, 24.06.1945.
_____, “Eski Tarz Karagöz Fasılları”, Yeni Sabah, 28.06.1945.
_____,“Eski Tarz Karagöz Fasılları”, Yeni Sabah, 01.07.1945.
Refi Cevat Ulunay, “Karagöz'ün Dilbazlığı”, Yeni Sabah, 02.11.1945.
_____, “Karagöz”, Milliyet Gazetesi, 21.01.1968, s. 2.
_____, “Karagöz”, Milliyet Gazetesi, 28.01.1968, s. 2.
_____, “Karagöz”, Milliyet Gazetesi, 04.02.1968, s. 2.
_____, “Karagöz”, Milliyet Gazetesi, 18.02.1968, s. 2.
_____, “Karagöz ve Mezarı”, Milliyet, 05.04.1958, s. 3
_____, “Karagöz ve Tasavvuf”, Milliyet, 27.03.1960, s. 3
Refik Ahmet, “Ötedenberi Rivayet Muhteliftir: Karagöz Var mı Yok mu?”, Vakit, 16.08.1932, s. 5
Rıza Ruşen, “Karagöz'ün Mezarı Etrafında Münakaşa”, Akşam, 01.02.1933, s. 4.
Sabri Esat Siyavuşgil, “Karagöze Dair”, Yeni Sabah 30.06.1949.
_____, “Hacivat ve Karagöz”, Yeni Sabah, 07.07.1949.
_____, “Karagöz Perdesinde Mahalle Halkı”, Yeni Sabah, 14.07.1949.
_____, “Tuzsuz Deli Bekir”, Yeni Sabah, 21.07.1949.
_____, “Ramazan ve Karagöz”, Yeni Sabah Gazetesi, 25 Mayıs 1952, s. 2.
_____, “Karagöz de Elden Gidiyor”, Yeni Sabah Gazetesi, 4 Nisan 1959.
Sadri Ertem, Sevgi, “Hacivat ve Karagöz”, Kurun, 14.12.1935, s. 3.
Selim Nüzhet Gerçek, “Karagöz”, Yücel,01.09.1941.
_____, Yeni Karagöz Oyunları, Akşam, 09.05.1942, s. 3.
Sulhi Dölek, Karagöz Yeşilçam'da 1, Milliyet, 16.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 2, Mililyet, 17.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 3, Milliyet, 18.08.1977,s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 4, Milliyet, 19.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 5, Milliyet, 20.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 6, Milliyet, 21.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 7, Milliyet, 22.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 8, Milliyet, 23.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 9, Milliyet, 24.08.1977, s. 6.
_____, Karagöz Yeşilçam'da 10, Milliyet, 25.08.1977, s. 6.

_____, Karagöz Yeşilçam'da 11, Milliyet, 26.08.1977, s. 6.

_____, Karagöz Yeşilçam'da 12, Milliyet, 27.08.1977, s. 6.

_____, Karagöz Yeşilçam'da 13, Milliyet, 28.08.1977, s. 6.

_____, Karagöz Yeşilçam'da 14, Milliyet, 29.08.1977, s. 6.

_____, Karagöz Yeşilçam'da 15, Milliyet, 30.08.1977, s. 6.

Talat Halman, "Hayal Oyunu", Milliyet, 2 Kasım 1969, s. 2.

Yaşar Miraç, Karagöz'ün Seçimzedeliği: İktidar Oyunu, Milliyet, 12.06.1977, s. 8.

_____, Karagöz'ün Seçmenliği: Katır Oyunu, Milliyet, 14.05.1977, s. 9.

_____, Karagöz'ün Seçmenliği: Nutuk Oyunu, Milliyet, 31.05.1977, s. 8.

_____, Karagöz'ün Seçmenliği: Sakal Oyunu, Milliyet, 31.05.1977, s. 8.

4.3.4. Tezler

Bu dönemde Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde dört tane Karagöz oyunu ile ilgili tez yapılır. Bu tezlerden Reşat Oğuz'a ait olan kitap olarak basılır.

Dilek Gürsel, Karagöz, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara: 1968-1969, 46 s.

İletken Güneş, Karagöz ve Karagöz Oyunlarında Geleneksel Özellikler, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara: 1971.

Vasfiye Varçın, Karagöz ve Ortaoyununda "Ödüllü" Konusu, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara, 1971-1973, 55 s.

Fatoş Ünver, Karagöz'de Ferhat İle Şirin", Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara: t.y., 145 s.

Reşat Oğuz, "Karagöz'de Halk Türküleri ve Halk Hikayeleri", Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Ankara: 1940, 60 s.

4.3.5. Sergiler, Tasvirler ve Diğer Çalışmalar

Karagöz sözlü ve yazılı kaynakların yanı sıra görsel çalışmalarda kendisine önemli bir yer edinir. Karagöz sanatçılarının yaptıkları tasvirlerden hariç ressamlar Karagöz oyununu resimlerine yansıtırlar. İstanbul'da Karagöz oyunuyla ilgili çeşitli sergiler

açılır. Bu sergilerin bir kısmında Karagöz tasvirleri, bir kısmında ise ressamlar tarafından yapılan Karagöz konulu resimler sergilenir.

Karagöz tasvirlerini resimlerine yansıtan sanatçıların başında Güzin Duran gelir. Türk kültürüne ilgi duyan Duran, 1928 yılında suluboya Karagöz resimleri yapmaya başlar. Eski Karagöz oyunlarında kullanılan değişik tip, göstermelik ve nesnelerden ilham alarak 278 resim yapar. Karagöz çalışmalarında, en eski Karagözcüleri, Karagöz kahramanlarını, evlerini, kıyafetlerini, arabalarını resmeder. Resimlerini yaparken Topkapı müzesinde bulunan Karagöz koleksiyonundan, İnkılâp Müzesi (Bugünkü Belediye Müzesi), Heykeltraş Mahir Tomruk, Prenses Vicdan, Melek Celal koleksiyonları ile dostları tarafından bulunan Karagöz tiplerinden yararlanır ve 278 resim yapar. Duran farklı zamanlarda açtığı sergilerde Karagöz ile ilgili resimlerini sergiler. 1979 yılında Karagöz resimlerinden oluşan bir sergi düzenler. "Suluboya Karagöz Resimleri Sergisi" isimli sergi Topkapı Sarayı Müzesi'nin giriş katında 31 Ocak ile 3 Mart 1979 tarihleri arasında açılır. Serginin açılışında Tacettin Diker ve Orhan Kurt Karagöz oynatırlar. Duran Karagöz resimleri üzerine yaptığı çalışmaları Topkapı Sarayı Müzesi'ne bağışlar[295].

Yapı Kredi Bankası kültür ve sanat hizmetleri kapsamında sergilerden oluşan bir program serisi düzenler. Her sergide farklı bir sanat dalı ya da kültür objeleri merkeze alınır. Bu program çerçevesinde düzenlenen 73. Sergi Karagöz konuludur. Bankanın Galatasaray'da yer alan Umum Müdürlük binası Sanat Galerisinde 18 Kasım-12 Aralık 1970 tarihleri arasında çeşitli Karagöz tasvirlerinin yer aldığı Karagöz Sergisi düzenlenir. Sergilenen tasvirler 1950'li yıllarda Karagöz ustası Ragıp Tuğtekin'den satın alınır.

18 Kasım – 12 Aralık 1970 tarihleri arasında Yapı Kredi Bankası kültür ve sanat hizmetleri kapsamında düzenlediği sergilerin yetmiş 73.'sünü, kaybolan Karagöz oyun figürlerine ayırır. Bankanın özel koleksiyonunda bulunan figürler, Galatasaray Umum Müdürlük binasında bulunan sanat galerisinde saat 09.00 ile 19.00 arası sergilenir[296].

Mimar ve ressam Nuri Abaç, Karagöz ile ilgili resimler yapan isimlerden biridir. Eserlerinde Karagöz'ün tiplerini, konularını ve olaylarını işler. Abaç, 16-29 Nisan

[295] Güzin Duran, "Suluboya Karagöz Resimleri Sergisi Broşürü", Şehir Üniversitesi e- Arşiv, Belge No: 001595457013.
[296] **Milliyet Gazetesi**, 6 Aralık 1970, 6.

1977 tarihleri arasında İstanbul Göztepe'de bulunan Oya Sanat Galerisi'nde "Karagöz'e Ezgi" isimli bir sergi açar. Bu sergiden bir sene sonra 20 Şubat-5 Mart 1977 yılında "Karagöz'e Ezgi 2" isimli ikinci sergisini Taksim Sanat Galerisi'nde açar.

Akbank tarafından Rumeli Caddesi'nde bulunan Akbank Sanat Galerisi'nde 4-15 Aralık 1978 tarihlerinde "Orhan Kurt Karagöz Figürleri" sergisi düzenlenir[297].

1978 yılında Yurdaer Altıntaş, "1979 Karagöz Motifli Büyük Duvar Takvimi" hazırlar ve takvimini 30 Aralık 1978 günü saat 15.30 ile 19.00 arası Nişantaşı'nda bulunan Akademi Kitabevi'nde imzalar[298].

4.3. Elektronik Kültür Ortamları

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan kültür ortamıdır. Radyo, televizyon, gramofon, fotoğraf makinesi, pikap, kamera gibi teknolojik aletlerin icat edilmesinden sonra ortaya çıkan elektronik kültür ortamları kültürün görsel ve işitsel şekilde kültürün kayıt altına alınmasını, çoğaltılmasını ve dağıtımını kolaylaştırmıştır. Elektronik alandaki gelişmeler olmadan önce kültür öğeleri sadece yazı ve resim ile kayıt altına alınırken, zaman içinde teknoloji alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak görüntü, ses ve fotoğraf şeklinde de kayıt altına alınmaya başlanır.

Bu bölümde Karagöz oyununun elektronik kültür ortamlarındaki durumu incelenecektir.

4.3.1. Filmler

Sinema salonlarının yaygınlaşmasıyla çekilen filmlerin sayısında bir artış olur. Her konuda film çekilmeye başlanır ve Karagöz konulu filmlerde çekilmeye başlanır.

1. Karagöz: 1933 yılında Karagöz'e olan ilgiyi artırmak ve canlandırmak amacıyla Karagöz isimli bir sinema filmi çekilir. Mümtaz Osman tarafından İpek Film bünyesinde çekilen filmde, Hazım Bey Karagöz oynatır. Ayrıca filmde Karagöz Hüseyin Efendi, Asım Baba, Kanuni Tevfik Bey ve Kemal Baba yer alır. Film 4 Kanunisani 1933 Çarşamba gününden itibaren Elhamra Sineması'nda gösterilir. Filmde eski mahalle hayatı ile kahvehaneleri canlandırılmakta ve bu kahvehanelerin

[297] **Milliyet Gazetesi**, 1 Aralık 1978, 3.
[298] **Milliyet Gazetesi**, 29 Aralık 1978, 3.

birinde oynatılan Karagöz gösterilmektedir.[299] Filmde İstanbul'un eski mahalle hayatında yer alan bozacı, ut çalan bir kadın, mahalle kahvesinin müdavimleri, tavla meraklıları, bekçi, külhanbeyi gibi tipler de yer alır. Akşam gazetesinde Va-nu rumuzuyla yazarlık yapan Vâlâ Nureddin filmi izler ve gazetede kaleme aldığı yazısında bahseder. Filmin bir Avrupa filmi kalitesinde olduğunu ve senaryo,rejisör, ses, fotoğrafçılık gibi alanlarda özenildiğini belirtir. Hazım Bey'in, filmin başındaki konuşmasını, Karagöz oynatışını, Türkçe konuşmasını ve mimiklerini beğenir ve şimdiye kadar perde de görünen bütün artistlerimiz içinde ilk belli başlı ferdî muvaffakiyete erişen biri olarak nitelendirir[300].

Oyunu beğenen kişilerden biri de Hikmet Feridun Es'tir. Oyunu izlerken bütün sinemadaki insanlarla birlikte 9 yaşının neşesi ve kahkahasıyla güldüğünü, Karagöz'ün ön plana çıkartılmasını ve hayatın içinde her edinmesi gerektiğini söyler:

"Karagöz filmi başlamadan evvel Hazım bey: Sizi yirmi beş sene evveline götüreceğim!., dedi. Fakat biz onun elindeki küçük değneklerin her oynayışında, Karagöz'ün her nüktesinde, bugün de, aynı içten gülüşle güldük. Karagöz adamakıllı yaşıyor. Ve daha çokta ömrü var... Bu filmin muvaffakiyetini gördükten sonra şuna kani olduk... Karagöz günün aktüaliteleri içine sokulmak şartıyla bizim bir milli Miky Mausumuz olabilir. Bir zaman Miky denilen müteharrik resimlerin nasıl bütün dünyayı tuttuğunu aklınızı getirin. Üstelik Mikyin çocukça tarafları da çoktur. Halbuki Karagöz'ün nükteleri çocukları alakadar ettiği kadar büyükleri de hoşlandırır. Sinemada büyük filimden evvel gösterilecek çerez kabilinden filmler için Karagöz bulunmaz bir hazinedir.[301]"

Osman Cemal 8 Kanunisani 1933 tarihinde Vakit gazetesinde bu filmin beğendiği ve beğenmediği yönleri yazar. Yazısının başında Hazım Krömükçü'yü sevdiğini, daha önce oynattığı Karagöz'ü severek izlediğini ve Hazım'ın Karagöz konusunda başarılı olduğunu belirtir. Filmde yirmi beş sene önceki İstanbul mahalleleri, ile bu mahallerdeki kahvehanelerde oynanan Karagöz oyunu gösterilir fakat Osman Cemal'in gözüne bazı eksiklikler takılır. Filmin başında Hazım'ın söylediği "Ey gönce açıl!" şarkısı, yirmi beş sene öncesi İstanbul'da bilinen bir şarkı değildir ve beş altı senedir bilinmektedir. Yirmi beş sene önceki Karagöz kahvehanelerinde müşteriler tavla oynamazlar; perde açılana kadar kahve, gazoz içerek, lokum yemiş

[299] **Akşam Gazetesi**, 4 Kanunisani 1933, 4.
[300] **Akşam Gazetesi**, 7 Kanunisani 1933, 3.
[301] **Akşam Gazetesi**, 9 Kanunisani 1933, 3.

yiyerek ve yüksek perdeden konuşarak Karagöz'ün başlamasını beklerler. Cemal yazısında yirmi beş, otuz sene evvelki Karagöz oyunlarında tambur çalınmadığını, gerek oyundan önce gerek oyun esnasında ut, keman, kanun, tef ile ahenk yapıldığını ve tek klarnet ile Karagöz oynatılmadığını ifade eder.

Osman Cemal, Karagöz oyununda Arnavut, Arap gibi tiplerin ses, taklit ile hareketlerini beğenir. Hacivat daha semaisini bitirir bitirmez, Karagöz'ün aniden pencereden atlayıp lüzumsuz yere onun gırtlağına yapışmasını eleştirir. Olması gereken ise Hacivat'ın semaisini bitirdikten sonra Karagöz'ü kızdıracak şeyler söylemesi ve bunun üzerine Karagöz'ün Hacivat'a kızıp hiddetle pencereden atlayıp gırtlağına yapışmasıdır. Oyunda çok acelede edilir, bir oyun baştan sona oynanmaz ve muhavere kısmı çok kısa sürer. Osman Cemal oyunu bu yönden beğenmez ve eleştirir[302].

2. Karagöz Çifte Cadılar ve Karagöz Şair: İpek Film tarafından Karagöz Çifte Cadılar ile Karagöz Şair isimli filmler yapılır. Bu filmleri dönemin önde gelen Karagöz ustası Hazım Bey, Karagöz oynatır[303]. Filmler Elhramra, Alemdar ve İpek sinemalarında gösterilir.

3. Canlı Karagöz-Mihriban Sultan: 1954 yılında Halk film tarafından çekilen filmin yönetmeni Muharrem Gürses'tir. Adil Güldürücü, İsmail Dümbüllü, Muhteren Nur, Tevhit Bilge, Halide Pişkin, Hulusi Kentmen ve Deniz Tanyeli filmin oyunculardır.

4. Kanlı Nigar Karagöz-Hacivat: Yönetmenliğini Settar Körmükçü'nün yaptığı film Kemal Film bünyesinde 1955 yılında çekilir.

5. Karagöz'ün Dünyası: Sebahattin Eyüpoğlu ile Aziz Albek tarafından hazırlanan Karagöz Dünyası isimli renkli belgesel İstanbul Üniversitesi film merkezinde hazırlanır ve 32 dakikadır. 1972 yılında Madrid'de düzenlenen Uluslararası Bilimsel ve Eğitici Sinema Festivali'nde Gümüş Kuğu ödülünü alır[304].

6.Karagöz Trafik Filmi: 1970 yılında Karagöz ve Hacivat karakterleri kullanılarak Trafik Müdürlüğü adına okullarda gösterilmek üzere bir film çekilir. Filmde Kadıköy

[302] **Vakit Gazetesi**, 8 Kanunisani 1933, 7.
[303] **Akşam Gazetesi**, 4 Nisan 1933, 4.
[304] **Milliyet Gazetesi**, 10 Aralık 1972, 11.

İl Tiyatro sanatçıları Ünver İlsever - Karagöz, Sezer Sezin - Karagöz'ün Karısı, Hakan Balcıoğlu -Hacivat'ın Çocuğu ve Turgut Savaş – Hacivat rolünü oynar[305].

4.3.2. Radyo

1925 yılında telsiz tesisi kurulması hakkında bir kanun çıkarılan kanun doğrultusunda Fransızlara telsiz şebekesi kurma yetkisi verilir. Fransız şirketin yaptığı çalışmalar sonucunda 1927 yılında İstanbul ve Ankara'da radyo vericileri kurulur ve aynı yıl İstanbul ve Ankara radyoları yayınları başlar. Radyo yayınlarının yapılması izni on yıl süreyle yeni kurulan Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'ne verilir. 1936 yılında ise şirketin sözleşmesi yenilenmez ve radyo yayınlarının devlet tarafından yapılmasına karar verilir. Bu doğrultuda çıkartılan kararname ile radyo yayını yapma işi PTT'ye devredilir. Radyo yayınları 1936 yılından 1940 yılına kadar PTT tarafından yapılır. 1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü kurulur ve radyo yayınları bu müdürlüğe bağlanır. 1964'de çıkartılan 359 sayılı TRT Kanunu ile radyo yayınları Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na (TRT) devredilir.

İstanbul ve Ankara radyolarının yayına başlamasından sonra ülkedeki artan radyo sayısına paralel olarak radyo yayın süresi ile yapılan programların çeşitliliği de artar. Müzik ve haber programlarının yanı sıra zamanla radyoda farklı programlar yapılmaya başlanır ve bu programların arasında Karagöz oyunu da yerini alır.1930'lu yıllarda Hazım Körmükçü ve Hayalî Küçük Ali radyoda Karagöz seslendirir. Televizyonun yaygınlaşmasına kadar geçen zaman diliminde radyo Karagöz'üne ilgi büyüktür. Özellikle bayram ve tatil günlerinde büyük küçük herkes Ankara radyosuna kulak verir, ülke Karagöz'ü dinler, büyük zevk alır ve neşelenir[306]. İstanbul ve Ankara radyolarında Karagöz oyununa dair farklı zamanlarda programlar yapılır. İstanbul radyosunda Karagöz'ü Hazım Körmükçü, Ankara radyosunda ise Hayalî Küçük Ali oynatır.

İstanbul Radyosu: İstanbul Radyosu: 1932 yılının Şubat ayı gazetelerinde yer alan radyo program çizelgelerinde pazar geceleri Hazım Körmükcü tarafından radyoda Karagöz oynatacağı belirtilir. 1933 yılında ise akşamları saat 20.00-20.30 arasında Hazım Bey, İstanbul Radyosunda Karagöz seslendirir. Daha sonra bu programın saati 19.45-20.30 olarak değiştirilir.[307] Hazım Bey, sadece metin seslendirmez,

[305] Füsun Baran, "Karagöz ile Hacivat İstanbul Trafiğini Altüst Ettiler", **Canlı Karagöz**, 73.
[306] **Radyo, Sinema ve Gelenek Tiyatromuz**, s.87.
[307] **Akşam Gazetesi**, 28 Haziran 1933, 12.

Karagöz tasvirlerini getirip radyoya getirir ve yayın esnasında oynatır[308]. Seyirciler radyodan Hazım Bey'in sadece sesini duyarlar fakat Hazım Bey gerçek bir Karagöz gösterisi sunmak ister ve sadece metin okumak istemez.

1 Şubat 1937 tarihinde Kurun gazetesinde İspekter Muslihittin Okay imzalı bir yazıda bu dönem radyoda yapılan temsiller eleştirilir. Okay, radyo idaresinin temsil konularında dar düşündüğünü, ihtisasa ehemmiyet vermediğini, muayyen bir artiste tiyatro, monolog, diyalog ve Karagöz yaptırdığını yazar. Her şeyi aynı artiste yaptırmanın iyi olmadığını, her işi alanında uzman sanatkarlara yaptırılması gerektiğini ve bu şekilde radyo abonelerine daha iyi Karagöz, hokkabaz, monolog dinlettirilebileceğini belirtir[309].

Hikmet Münir 1941 yılında radyoda yapılan Karagöz oyunlarını içerik yönünden beğenmez. Karagöz oyununun eski hayattan ve eski hayata ait latife, fıkra ile sözlerden bahsettiğini söyler. Oyunun konusu gereği, Kağıthane'ye gezinti yapılmasını "Kağıthane neresidir? Şimdi oraya kim gidiyor? Kayık sefaları hangi devirde gömülü kalmıştır?" sözleriyle eleştirir. Karagöz oyunları için yeni mevzuları içeren oyun metinleri yazılması gerektiğini ve Karagöz'ün asrileşmesini belirtir. Hikmet Münir'e göre Karagöz'de eski hayatın güzelliklerini seyretmek güzeldir fakat Karagöz'ü Bobstil'ler arasına getirilmeli ve birinci sınıf bir ahlak hocası olarak kullanılmalıdır. Karagöz Florya'ya gitmeli, yeni düğünlere, çaylı danslara davet edilmelidir. Karagöz ve karısı, Hacivat ve karısı, çocukları, komşu kadın ve kocası, mahalle bekçisi ve birkaç tipten ibaret olan Karagöz tiplerine modern tipler eklenmelidir[310]. Hikmet Münir bu yazıyı kaleme aldıktan bir ay sonra Karagöz ve radyo konulu ikinci bir yazı yazar. Yazısında radyoda dinlediği Karagöz oyununda değişiklikler olduğunu, yaptığı önerilerin dikkate alındığını, oyunun içeriğinin değiştiğini, Karagöz'ün teyyareye bindiğini, konuşmasında bugünkü hayatın sözleri ve esprilerinin yer aldığını söyler[311].

21 Mart ve 18 Nisan 1963 tarihlerinde saat 18.45'te İstanbul Radyosu'nda Selçuk Kaskan tarafından yazılan Karagöz isimli oyun Müşfik Kenter, Selçuk Kaskan ve Necdet Mahfi tarafından seslendirilir[312]. Yine İstanbul Radyosu'nda 23 Nisan 1969

[308] **Akşam Gazetesi**, 16 Kanunuevvel 1933, 6.
[309] **Kurun Gazetesi**, 1 Şubat 1937, 3.
[310] **Vakit Gazetesi**, 31 Temmuz 1941, 3.
[311] **Vakit Gazetesi**, 25 Ağustos 1941, 3.
[312] **Milliyet Gazetesi**, 18 Nisan 1963, 6.

tarihinde ise saat 10.05 ile 10.25 arasında Karagöz programı yapılır[313] 1973 yılında Kurban Bayramı sebebiyle İstanbul ve İzmir Radyolarında saat 15.05 ile 15.20 arasında, Ankara Radyosu'nda ise 15.20 ile 15.35 arasında Karagöz oyunu seslendirilir[314].

Ankara Radyosu: Ankara Radyosu'nda Karagöz oyunuyla ilgili tespit edilebilen ilk program 10 Ocak 1939 tarihinde saat 20.00'de Hazım Körmükçü tarafından yapılmıştır. [315]. Ardından 1940'lı yıllarda Hayalî Küçük Ali tarafından uzun bir süre Karagöz seslendirir. Fahri Celal Göktulga, Yeni Sabah'ta Haftadan Haftaya isimli köşesinde kaleme aldığı yazısında Hayalî Küçük Ali'yi radyoda severek dinlediğini, geçmiş Karagöz'ü hatırladığını, Hayalî Küçük Ali'nin eski Karagöz ustalarının neslinden olduğunu ve radyoda Karagöz'ü tasvirsiz oynattığını söyler[316].

> "Dün akşam Hayalî Küçük Ali'yi seyrederken değil, dinlerken Katip Salih Efendiyi, Şair Ömer Beyi hatırladım. Katip Salih Ef. merhumla eski hukukumuz vardı. Deve derisinden tasvirlerini de kendi yapardı. Rezakîzade, müptelayı tazampur, elindeki demetiyle ne hoştu. Sık sık rahatsızlandığı için beni çok arardı diyemem. O hakikaten iyi insan, tam dosttu, gazellerini yüz elli makamdan, kendine has üzgün sesile okurdu. Bir gün: Sendeki Karagözün sesi biraz daha kart lazım geliyor demiştim de hakkın var demişti. Tenkide, bilir bilmezime bile, darılmamayı ona öğreten hayatının kendisi idi. Onun seveni çoktu, güleni çok olduğu kadar…Fakat kimseler ona vefalı çıkmadı. Hayalî Şair Ömer Bey, ki tanıdığım kibar insanların en kibarıydı. Kâtip Salih'i çok sever hürmet eder, her zaman hoca muamelesi ederdi. Şair Ömer Bey'in hali vakti yerinde idi. Keyfi için Karagöz oynatırdı. İkisi karşı karşıya gelince biri Karagöz! Öteki de Hacivat rolünü alırdı. Bu iki yaman üstadın huzurunda: saatlerin nasıl geçtiğini, saniyelerin bile nasıl durup onları seyrettiğini görmek her kula nasip olmamıştır. Dertlere derman, sanatlarına hayran bu iki insanı şimdikilerde bulmak kolay olmasa gerek— Hasan Ef. merhum da: "Bedavacı olsun, beş bin kişi olsun, oynarım" derdi. Hayalî Küçük Ali onların neslinden etrafında kimler kimler var? bilmiyorum. Tasvirsiz oynattığı Karagöz'ü radyoda dinletmekte ayrı bir hüner, var olsun."

22 Şubat 1959 Ankara Radyosu'nda 13.30'da Karagöz'den Masallar isimli program yapılır[317]. Aynı program Mart ayında da devam eder[318].23 Nisan 1968 günü İstanbul Radyosu'nda saat 12.20 ile 12.40 arasında Karagöz programı yapılır[319]. 1969 yılında

[313] **Milliyet Gazetesi**, 23 Nisan 1969, 6.
[314] **Milliyet Gazetesi**, 15 Ocak 1973, 12.
[315] **Ulus Gazetesi**, 10.01.1939, 4.
[316] Fahri Celal Göktulga, "Karagöz", **Yeni İstanbul Gazetesi**, 26 Şubat 1961.
[317] **Milliyet Gazetesi**, 22 Şubat 1959, 2.
[318] **Milliyet Gazetesi**, 1 Mart 1959, 2.
[319] **Milliyet Gazetesi**, 23 Nisan 1968, 6.

Kurban Bayramı'nda Trt Ankara Radyosu'nda saat 11.10 ile 11.30 arasında Karagöz oyunu dinletilir[320].

Televizyonun yaygınlaşması ile birlikte radyoya gösterilen ilgi azalır ve televizyon eğlenceleri ön plana çıkar. TRT'de Karagöz gösterilmeye başlanır.

4.3.3. Ses Bantları

Hayalî Küçük Ali'ye ait Milli Kütüphane Müzik Bölümü Arşivi'nde 19 adet ses bandı vardır. Bu bantların üç tanesi Amerikan Haberler Merkezi, biri tanesiMilli Kütüphane Müzik Bölümü, diğerleri ise İlhan Başgöz tarafından kayda alınır. Oyunlardan biri 1959, üçü 1960 ve diğerleri 1958 yılında kaydedilir. Oyunların adları şöyledir: "Abdal Bekçi, Ağalık, Bakkallık, Çifte Hamamlar, Gelin Olması, Kağıthane Safası, Kanlı Kavak, Kanlı Nigar, Kütahya Safası, Mandıra Safası, Sahte Esirci, Salınca Safası,, Sünnet Düğünü, Tahir ile Zühre, Tımarhane, Yalancı" [321].

4.3.4. Plaklar

Karagöz plakları, Karagöz elektronik kültür ortamlarında önemli bir yere sahiptir. Elektronik kültür ortamında Karagöz oyununa ait ilk kayıtlar taş plaklara yapılır. Bu kayıtlar süre sınırlaması olduğu için az sayıda yapılır ve Karagöz oyunu tüm bölümleriyle plağa kaydedilemez.

1903 yılından itibaren Katip Salih, Karagözcü Şair Ömer Efendi ve Karagözcü Hüseyin Efendi'nin ses kayıtları yapılmaya başlanır. Osmanlı Devleti döneminde yapılmasına başlanan Karagöz plak kayıtları Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam eder.

1967 yılında Milliyet Gazetesi Kültür Kulübü tarafından Kuklalı Plaklar serisi hazırlanır. Bu serinin hazırlanma amacı okul çağındaki çocukların boş zamanlarını değerlendirmek, eğlence ve eğitimi bir araya getirmek olarak belirtilir. Bu seri sayesinde çocukların kendi kukla tiyatrolarına sahip olmaları ve arkadaşlarına tiyatro oynatmaları amaçlanır. Bu serinin ilk plağının adı Karagöz ve Hacivat – İyi Komşudur. Plak, kitap ve paftadan oluşan Karagöz ve Hacivat plağı 10 liraya satılır. Paftada oyunda yer alan tipler ve sahne basılı olarak verilir. Çocukların paftada yer alan şekilleri mukavva ya da kontrplağa kopya edip boyadıkları zaman Karagöz sahnesi ve tiplerini elde etmeleri planlanır. Kitapta Karagöz oyunun tarihçesi, paftada

[320] **Milliyet Gazetesi**, 27 Şubat 1969, 6.
[321] Sakaoğlu, **age**, 102.

yer alan şekillerin nasıl kullanılacağı, Karagöz'ün nasıl oynatılacağı ve oyun metni yer alır. 33 devirli olan plakta ise 12 dakikalık bir Karagöz oyunu yer alır[322]. Kuklalı Plaklar serisinin ikinci plağı Nasreddin Hoca'dır. Üçüncü plak ise Karagöz serisinin ikincisi olan Karagöz Kış Hazırlığı isimi plak 1968 yılında satışa sunulur[323]. Serinin dördüncü plağı ise İbiş ile Memiş isimlidir.

1976 yılında Milliyet Gazetesi tarafından Kuklalı Konuşan Plaklar serisi hazırlanır. Bu seride Keloğlan ile Of Of Dev, Karagöz'ün Sahte Kedisi, Akıllı Davut ve Haşarı Uzaylı isimli plaklar yer alır[324].

Bu dönemde çıkan başka bir plakta Osman Sözen'e aittir. Plakta Karagöz'ün Ağalığı ve İnsanlıkta Aranan Güzellik isimli iki oyun vardır. (33 Lp-Melodi Plak, 50 dakika) Yine Hayali Küçük Ali'nin Ham Hum Şaralop ile Karagöz Hacivat adlı eseri Şenay plakçılıktan çıkmıştır. (45 Devir)

4.3.5. Televizyon

Dünyada ilk televizyon yayınları 1936 yılında İngilterede başlar. Türkiye'de ilk televizyon yayınları İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından 1952 yılında deneme amaçlı olarak kendi bünyesinde yapılır. İTÜ'nün Taşkışla binasında başlayan bu yayınlar, televizyon alıcısı fazla olmadığı için ilk başlarda İTÜ'nün Taksim Gümüşsuyu'ndaki binasında, daha sonraları ise Beyoğlu semtinde izlenir. Bu yayınlar 15 günde bir 17.00–18.00 saatleri arasında yapılır. 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla birlikte Ankara'da televizyonla ilgili çalışmalara başlanır ve 1968 yılında TRT Ankara Televizyonu deneme yayınlarına başlar. Bu deneme yayınları zaman içinde daha düzenli bir hal alır ve 1972 yılında düzenli yayınlar başlar. İlk başlarda yayın saatleri ve program sayısı azdır fakat bu az sayıda olan programların içinde Karagöz oyunu da vardır.

Bora Hınçer, Türk Folklor Araştırmaları isimli derginin Nisan 1972 sayısında televizyonda Karagöz gösterilmemesini eleştirir. Yayın programında "Çocukların Televizyonu-Pilli Bebek" isimli saatte çocuklara tam kavrayamadıkları yabancı

[322] **Milliyet Gazetesi**, 18 Haziran 1967, 1.
[323] **Milliyet Gazetesi**, 10 Ocak 1968, 1.
[324] **Milliyet Gazetesi**, 5 Ocak 1976, 10.

filmler gösterilir. Hınçer, yazısında televizyonda çocuklar için Karagöz gösterilmesi ve TRT'nin bu konuda çalışma yapmasının gerekli olduğunu yazar[325]

15 Ekim 1972 tarihinde televizyonda saat 21.26'da Nurettin Sevin ile Yıldız Kenter konuşmacı olarak katıldığı "Karagöz Oyunu ve Tarihçesi" hakkında bir program yapılır. Yine televizyonda 25 Eylül 1975 tarihinde, Ramazan dolayısıyla saat 20.35'te Hayalî Küçük Ali'nin torunu Tuncay Tanboğa tarafından Yalova Sefası isimli Karagöz oyunu oynatılır[326]. Yine 1977 yılında Ramazan ayı sebebiyle televizyonda Karagöz serisi düzenlenir ve dizinin ilk programında 18 Ağustos günü saat 20.30'da Karagöz oyunu gösterilir[327]. İkinci program 23 Ağustos 1977 tarihinde saat 20.30'da Dünden Bugüne Gölge Oyunu ismiyle yapılır. Programda dünyada ve Türkiye'de gölge oyununun hangi toplumsal gereksinimleri karşılamak amacıyla, nelerden kaynaklandığı ve Türkiye'de kökeni çok eskilere dayanan bu sanat dalının daha sonra nasıl unutulmaya yüz tuttuğu ele alınır. Ayrıca Karagöz ustalarını tanıtan programa Tuncay Tanboğa ve Metin Özlen katılır[328] Üçüncü program 25 Ağustos günü saat 20.35'te, dördüncü program 6 Eylül günü saat 20.40'da, Kanlı Kavak isimli Karagöz oyununun gösterildiği beşinci program ise 13 Eylül tarihinde saat 20.40 ile 20.50 arasında yapılır.[329] Ramazan Bayramı'nda 15 -18 Eylül tarihleri arasında dört bölümden oluşan Karagöz'ün Maceraları isimli bir dizi gösterilir. İlk bölüm 15 Eylül Perşembe günü saat 19.40'da gösterilir.[330] Karagöz işsizdir ve Bilgin Narin'in iş aradığını duyar. Hacivat'la birlikte astronot olmak için Bilgin'in evine giderler. Karagöz bahçedeki füzeyi merak eder ve içine girer. Karagöz aletleri karıştırırken füze aniden havalanır. Daha sonra Hacivat ve Bilgin uzaya doğru yol alan Karagöz ile telsiz aracılığıyla iletişim kurarlar. Bilgin'in yönlendirmesiyle Karagöz füzeyi Merih'te bir alana indirir. Merihliler ışınlama ile Karagöz'ü tutsak alırlar. Karagöz, Merihlilerin gülmeyen başkanını güldürür ve daha çok gülmek isteyen başkan Hacivat'ı da Merih'e ışınlatır. Dizinin son bölümünde Karagöz ve Hacivat'ın Merihlilerin elinden kurtarılması anlatılır.[331].

[325] Bora Hınçer, "Karagöz ve Televizyon", **TFA**, Nisan 1972, 273,6267.
[326] **Milliyet Gazetesi**, 20 Eylül 1975, 6.
[327] **Milliyet Gazetesi**, 18 Ağustos 1977, 8.
[328] **Milliyet Gazetesi**, 23 Ağustos 1977, 8.
[329] **Milliyet Gazetesi**, 13 Eylül 1977, 8.
[330] **Milliyet Gazetesi**, 15 Eylül 1977, 8.
[331] **Milliyet Gazetesi**, 4 Eylül 1978, 10.

Tekin Özertem tarafından hazırlanan bu dört bölümlük bu dizi, TRT tarafından İsveç televizyonuna satılır. Bir bölüm on üç dakika süren dizinin bir dakikası için 100 İsveç Kronu ödenir[332].

1979 yılında yine Ramazan ayı dolayısıyla televizyonda Cuma ve Pazar günleri olmak üzere haftada iki akşam canlı Karagöz oyunu gösterilir[333].

TRT'de Karagöz oynatılması çocukların ve halkın ilgisini çekerken eski ustalardan Karagöz izlemiş kişileri memnun etmez. Televizyonda izlenen Karagöz'ü beğenmezler ve eleştirirler. Bu kişilerden biri de Burhan Felek'tir. Felek televizyonda izlediği Karagöz'ü beğenmediğini ve çok kötü olduğunu belirtir[334]:

> "Son zamanlarda, bir-iki defa Ramazan münasebetiyle televizyonda Karagöz oynattılar. Bir kere yazdım, bir kere daha yazıyorum. Berbat bir şeydi. Hayâl oyunuyla en ufak bir alâkası olmadıktan başka çok da cahilaneydi. Birincisinde ikaz ettik, İkincisini aynı berbatıma oynatmakta tereddüt etmediler. Ben de bu güzel Türk sanatına vâki hürmetsizlik ve itibar kırıcı harekete karşı, bilen bilmeyene Karagöz oynatmanın ne demek olduğunu anlatmak suretiyle bu sanatı müdafaaya mecbur oldum."

Felek, Karagöz oynatan Hayalîlerin birçok vasıflara sahip olması gerektiğini ve herkesin Karagöz oynatamayacağını söyler. Karagöz'ün ilgi görmemesi, yeni sanatkarların yetişmemesi ve Felek'in tabiriyle "bizim gibi televizyon anlamayan kolay ve işten anlamayan müşterilerle" karşılaşması Karagöz'ün sonunu hazırlar. Felek'e göre iyi bir Hayalî, Divan edebiyatı ve musiki bilmeli, sesi iyi olmalı, daire çalabilmeli, perde gazellerini ve şarkıları okuyabilmeli, hoş sohbet olmalı, tasvir kesmeyi bilmeli ve bir elinde iki tasvir oynatandır. Felek yazısında televizyonda Karagöz'ü hangi sanatçıdan izlediğini belirtmemiştir.

---

[332] **Milliyet Gazetesi**, 23 Eylül 1978, 10.
[333] **Yedi Gün**, 22 Temmuz 1979, Sayı 30,
[334] Burhan Felek, "Hayalî Nasıl Bir Sanatçıdır", Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No: 001508821006."

5. SONUÇ

Bu çalışmada Karagöz oyununun Cumhuriyet dönemindeki tarihi gelişimi ve 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul kültür ortamlarındaki durumu açıklanmıştır. Ayrıca günümüzde Ramazan ayında hatırlanan ve bir çocuk eğlencesi olarak bilinen Karagöz oyununun, 1980 öncesi İstanbul kültür ortamlarında hem çocuklara hem yetişkinlere hitap ettiği ve yılın her ayında İstanbul'da seyredilebildiği ortaya çıkarılmıştır.

"Karagöz Oyunun Tarihçesi" isimli ikinci bölümde oyunun Cumhuriyet dönemindeki tarihi gelişimi halkevleri ve Karagöz oyunu, Karagöz oyunuyla ilgili kanunlar, İstanbul'daki Karagöz oyunuyla ilgili dernekler, Cumhuriyet dönemi İstanbul'da Karagöz oynatan ve tasvir yapan sanatçılar ve Karagöz oyunuyla ilgili yapılan diğer çalışmalar şeklinde olmak üzere beş alt başlıkta ele alınmıştır.

1932 yılında açılan devlet tarafından açılan halkevlerinin amacı yapılan inkılapların halk tarafından benimsenmesini sağlamak, devlet ve inkılaplar lehine propaganda yapmaktır. Ülkenin her yerinde açılan halkevleri ile halkodalarında kolay ve ucuz propaganda yapmanın yollarından biri de Karagöz oyunudur. Karagöz oyununun tek kişi tarafından oynatılması ve malzemesinin az olması oyunun daha çok tercih edilmesini sağlar. Ulaşımın olmadığı yerlere Karagöz sanatçısının at ya da eşek sırtında ve tek başına gidip devlet lehine propaganda yapabileceği düşünülür.

Karagöz oyunu ilk olarak Eminönü ve Fatih Halkevlerinde oynatılır ve özel olarak Karagöz geceleri düzenlenir. Bu gecelerde önce Karagöz konulu konferanslar verilir ve ardından Karagöz oynatılır. Karagöz gösterilerinden önce Karagöz konulu konferanslar verilmesi ve programların geç saatte yapılması bu gecelerin yetişkinlere yönelik yapıldığının göstergesidir. 23 Nisan Çocuk haftası kutlamaları kapsamında ise çocuklara yönelik yapılan programlarda Karagöz gösterileri yer alır. 1940'lı yıllara kadar İstanbul'daki halkevlerinde Karagöz zaman zaman oynatılır. Halkevlerinin kuruluş yıldönümlerinde yapılan eğlencelerde Karagöz oyunu yer alır ve böylece Karagöz oyunu yetişkinlerin olduğu resmi programlarda da yerini alır.

Eminönü Halkevi'nin bir yayını olan Halk Bilgisi Haberleri isimli dergide Karagöz konulu makaleler yayımlanır. İstanbul halkevlerinde yapılan çalışmaların ilgi görmesi üzerine Karagöz oyunu yurt genelindeki halkevlerinin gösteri programlarına alınır.

1940 yılında çıkarılan Halkevleri Çalışma Talimatnamesinde Karagöz oyununun halkevlerinde yer alması gerektiğinden bahsedilir ve bu süreçten ülke genelinde halkevlerinde Karagöz oyunuyla ilgili yapılan çalışmalar artar. 1943 yılında Maraş Halkevi'nde Karagöz sanatçısı Süleyman Gül tarafından düzenli olarak Karagöz oynatılmaya başlanır. 1944 yılında Fatih, Ankara, Kırşehir, Maraş halkevleri ile Gölcük (Kocaeli) ve Aslanköyü (Mersin) halkodalarında Karagöz oyunu gösterilir. 1940 yılında Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında ülke genelindeki 379 halkevinden yakın köylere giderek Karagöz ve kukla gösterileri düzenlenmeleri istenir. Temmuz ayında 102, Ağustos ayında 129 ve Eylül ayında 123 halkevi Karagöz ile kukla gösterileri düzenler. 1940'lı yıllarda ülke genelinde Karagöz ve kukla gösterilerinin yapılması için turneler düzenlenir. Ressam Mehmet Muazzez Özduygu'nun oğlu Orhan Bürce 13 Şubat 1942 tarihinden 4 Nisan 1944 tarihine kadar ülke genelinde 69 il, ilçe ve beldede Karagöz kukla gösterileri yapar. 1942 yılında ülke genelindeki halkevlerinde 197 karagöz gösterisi yapılır.

İstanbul ve Ankara halkevleri en çok Karagöz gösterileri düzenleyen halkevleridir. Özellikle Fatih Halkevi tarafından Karagöz oyununa dair araştırmalar yapılır ve raporlar hazırlanır. 1940'lı yıllarda İstanbul genelindeki halkevleri ile halkodalarında yapılan Karagöz gösterileri Fatih Halkevi tarafından planlanır.

Or'un bu raporundan sonra 1947 yılında İstanbul halkevlerinde Karagöz turnesi düzenlenir ve Mayıs 1947 tarihinde yapılan turne kapsamında İstanbul'da 19 halkevi ile halkodasında yapılan gösterileri 3.228 kişi seyreder. Bu turne kapsamında Fatih Halkevi tarafından Edirne'ye Karagöz sanatçıları gönderilir. 16 ile 18 Mayıs tarihleri arasında üç gün içinde Edirne'de 9 defa Karagöz gösterisi yapılır. Bu 9 gösterinin 5'i bir gün içinde peş peşe Edirne Halkevi'nde yapılır. Edirne'de üç gün içinde yapılan gösterileri toplamda 3.250 kişi izler. 1947 yılının Mayıs ayında yapılan turnenin başarılı olması üzerine Haziran ayında 13 halkevi ve halkodasında 33 defa Karagöz oynatılır.

Ankara Halkevi'nde ise Karagöz gösterileri İstanbul Halkevi'ne göre daha geç başlar. 1937 yılında halkevlerinin kuruluş yıldönümü sebebiyle Ankara Halkevi'nde Karagöz oynatılır. Bu gösterinin halk tarafından ilgi görmesi üzerine Ankara Halkevi tarafından yapılan Karagöz çalışmaları hızlandırılır. Hayalî Küçük Ali tarafından Ankara Halkevi bahçesinde sık sık karagöz gösterileri düzenlenir ve bu gösterileri iki üç bin kişi seyreder. 1937 yılının Eylül ayında okulların açılmasıyla her pazar günü Ankara Halkevi'nde çocuklar için karagöz gösterileri yapılır ve bu gösterileri bazı günlerde aynı anda 1500 çocuk izler. Hayalî Küçük Ali düzenli olarak çocuklara gösteri yaparken Ankara Halkevi temsil şubesi tarafından kahvehane, köy ve han gibi yerlerde yetişkinlere yönelik gösteriler yapılır. Hayalî Küçük Ali tarafından 1937 yılında Çocuklar için düzenli bir şekilde Karagöz gösterileri yapılırken yetişkinler için de programlı bir şekilde yapılmasına karar verilir. Halktan gelen talepler doğrultusunda 1947 yılında Hayalî Küçük Ali tarafından halkodalarında düzenli olarak Karagöz gösterileri yapılmaya başlanır. Hayalî Küçük Ali tarafından Ankara halkodalarında 1947 yılında 67, 1948 yılında 88, 1949 yılında 85 ve 1950 yılında 15 defa Karagöz gösterisi yapılır. Hayalî Küçük Ali'nin İstanbul'a taşınmasından dolayı 1950 yılında yapılan gösterilerin sayısı azdır. Hayalî Küçük Ali'den sonra 26 Nisan-10 Mayıs 1950 tarihleri arasında Ankara'da bulunan 15 halkodasında Hayalî Osman Sözen tarafından Karagöz gösterileri yapılır.

Halkevlerinde yoğun bir şekilde yapılan Karagöz gösterileri, yeni metin ihtiyacını ortaya çıkarır. Mevcut Karagöz metinleri devletin istediği doğrultuda değildir ve inkılapları desteklemez. Devletin fikirlerini övecek, halkı inkılaplara özendirecek, halkın Türklük duygusunu yüceltecek ve halkı eğitecek yeni oyun metinleri yazdırılmasına karar verilir. Bu doğrultuda İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na Karagöz Köy Muhtarı, Köy Düğünü; Rahmi Balaban'a Keloğlan, Deli Dumrul, Dağ Deviren; Hayalî Küçük Ali'ye ise İyilik Eden İyilik Bulur isimli oyunlar yazdırılır. Bu oyun metinleri 1941 yılında "Karagöz Senaryosu I" ismiyle bastırılır ve bu kitabın giriş kısmına Sabri Esat Siyavuşgil'in Eminönü Halkevi'nde Karagöz'e dair vermiş olduğu konferansın metni de kitabın giriş kısmına eklenir.

Karagöz Senaryosu I isimli birinci kitabın ardından ikinci kitap için Ressam Muazzez Özduygu'dan 28, Hayalî Küçük Ali'den 15 adet Karagöz oyun metni alınırsa da ikinci kitap bastırılamaz. Ressam Muazzez Özduygu ve Hayalî Küçük Ali'den alınan bu oyun metinleri derleme şeklindedir. Özduygu'dan derlediği 28

oyun metninin yanı sıra 181 patron tasvir ve bu oyunların notalarını içeren Karagöz Külliyatı 1940 yılında 2000 liraya satın alınır.

Ülke genelinde halkevlerinde Karagöz gösterilerinin düzenli olarak yapılabilmesi için Karagöz tasvirlerine ihtiyaç duyulur. Deriden yapılmış tasvirler bulamayan halkevleri karton ya da mukavvadan yapılmış tasvirler kullanırlar fakat bunları uzun süre kullanamazlar. Halkevleri için deriden tasvirler yaptırılmasına karar verilir ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu vasıtasıyla Topkapı Saray Müzesi'nde memur olan Enderunlu Nasuhi'ye 25 adet tasvir yaptırılır ve 37 lira 50 kuruş ödenir. Yapılan bu tasvirlerin yeterli görülmemesi üzerine Hayalî Küçük Ali'ye 263 adet tasvir yaptırılır. Hayalî Küçük Ali tarafından yapılan bu tasvirler Akhisar, Gölcük halkevleri ile Ardahan Göle'de bulunan Şark Hudut Komutanlığına gönderilir.

Yeni tasvirlerin yaptırılmasının yanı sıra Karagöz tasvirlerinin toplatılmasına ve halkevleri müzesinde sergilenmesine karar verilir. Bu iş için İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Fatih Halkevi Başkanı Müçteba Or gerekli çalışmaları yapar. Or'un vasıtasıyla Hayalî Camcı İrfan'ın 180 parçalık Karagöz koleksiyonu 575 lira karşılığında alınır. Bahriye Binbaşısı Asaf Öktem'in 301 parça Karagöz ile 56 parça yeniçeri tasvirlerinden oluşan Karagöz koleksiyonu 1000 lira karşılığında satın alınır. Yine İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından tarihi değere sahip olan Karagöz tasvirleri halkevleri adına satın alınır. Bu tasvirler Ankara'da bulunan Halkevleri Bürosu Arşivi'nde saklanır.

1941 yılında halkevleri için Karagöz musikisini konu alan bir kitap bastırılmak istenir. İstanbul Konservatuarı'nda öğrenci olan Ferruh Arsunar tarafından Karagöz musikisine dair yapılan derlenen 48 adet Karagöz şarkısı ile notaları CHP Genel Sekreterliği tarafından satın alınır. Bu notalar Mesut Cemil tarafından incelenir ve eksiklikleri belirtilir.

Karagöz oyunuyla ilgili kanunlardan Karagöz oyununun resmi kurumlar tarafından tanındığını ve Karagöz oynatmanın bir meslek olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. 17 Şubat 1924 günü 423'nolu Belediye vergi ve resimleri Kanunu'nun 11. Maddesi'ne göre Karagöz oynatılan yerler belediyeden ruhsat almak zorundadır. 9 Mayıs 1932 tarihinde TBMM'de kabul edilen Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanunun 1. Maddesi'ne göre yabancıların Karagöz oynatması yasaktır. 20 Haziran 1938 tarihinde ise kazanç vergisi hakkındaki 2395 sayılı kabul

edilen kanuna göre Karagöz ve kukla oynatanlar en düşük vergi dilimine alınırlar. TBMM'de 13/01/1949 tarihinde kabul edilen 2395 sayılı Kazanç Vergisi ek kanun tasarısında, Karagöz ve kukla oynatanların vergi sınıfı düşürülür ve dördüncü vergi sınıfına dahil edilirler. Karagöz oynatan kişilerin vergi sınıflarının düşürülmesi ve düşük vergi sınıfına alınmaları sanatın zayıfladığını göstermektedir.

Bu kanunlara göre vergi veren ve devlet tarafından tanınan Karagöz sanatçıları mesleklerini yaşatmak ve dayanışma içinde olmak için örgütlenirler. 1934 yılında Karagözü Sevenler ve Karagöz Sanatkarlarını Himaye Cemiyeti, 1957 yılında İstanbul Umum Karagöz, Kukla ve Hokkabaz Sanatkârları Derneği ve 1960'larda Karagöz'ü Yaşatma ve Yayma Derneği adıyla üç dernek kurulur. Bu derneklerle ilgili günümüze detaylı bilgiler ulaşmamıştır.

1923 ile 1980 yılları arasından İstanbul'da Karagöz oynatan ve tasvir yapan 54 kişi tespit edilmiştir. Bu 54 kişiden 35'inin kısa özgeçmişlerine yer verilmiştir. Daha önce isimleri ve Karagöz oynattığı bilinmeyen Avukat Rami Başaran, Fuat Ür, Hayalî Nasuhi Enderunlu, Hayalî Şefik, Hayalî Şehir Hüseyin Efendi ve Orhan Bürce'den ilk defa bu çalışmada bahsedilmiştir.

Karagöz oyunlarıyla ilgili yapılan diğer çalışmalar başlığı altında Karagöz kursları, Karagöz oyun metni yazma yarışmaları, Karagöz kursları ve Karagöz oynatma yarışmasından bahsedilmiştir. Karagöz oyununu yaşatmak ve yeni sanatçılar yetiştirmek amacıyla ilk kurs Karagözcüler, Hokkabazlar, Kuklacılar ve İllüzyonistler Derneği tarafından açılır. 1970'li yıllarda devlet tarafından Karagöz oyununun canlandırılması amacıyla çeşitli kurslar düzenlenir. Kursların temel amacı Karagöz oyununa ilgi duyan gençleri yetiştirmektir. Bu doğrultuda İstanbul'da 1971, 1973 ve 1975 yıllarında üç kurs açılır. Karagöz oyun metinleri yazma yarışmaları ise Milliyet Gazetesi ve Yapı Kredi Bankası tarafından düzenlenir. Milliyet Gazetesi'nin düzenlediği yarışmada Aziz Nesin birinci olur. Yapı Kredi Bankasının düzenlediği yarışma ise iptal edilir. Karagöz semineri 1974 yılında İstanbul'da, Karagöz oynatma yarışması ise 1976 yılında Ankara'da düzenlenir.

Karagöz oyunun genel özellikleri isimli üçüncü bölümde oyunun bölümlerinden, oyundaki kişilerden ve oyunun musikisinden bahsedilmiştir.. Oyundaki kişiler alt başlığında Karagöz oyunundaki kişilerle ilgili yapılan sınıflandırmalar incelenmiştir. George Jacop, Sabri Esat Siyavuşgil, Selim Nüzhet Gerçek, Ahmet Kutsi Tecer,

Metin And ve Saim Sakaoğlu'nun yaptığı sınıflandırmalar ele alınmıştır. Bu sınıflandırmalar arasında en detaylı olanı Saim Sakaoğlu'nun yaptığı sınıflandırmadır. Sakaoğlu'nun sınıflandırması Karagöz oyununda yer alan tiplerin ne kadar fazla olduğunu ve genel özelliklerini detaylı olarak ortaya koymaktadır.

Karagöz oyununun İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarındaki durumu dördüncü bölümde incelenmiştir. Karagöz sanatçıları park, bahçe, gazino, kahvehane gibi yerlerde Karagöz oynatırlar. 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında Karagöz oyununun durumunu gazeteler aracılığıyla görmek mümkündür.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'da kahvehane, park, bahçe, sinema, tiyatro, lokanta, gazino gibi sözlü kültür ortamlarında Karagöz oynatılır. 1929 yılında Darüttalim Kıraathanesi'nde, Bizim Lokanta ve Parizyan'da Karagöz oynatılır. Bu üç mekanın ortak özelliği yetişkinlere yönelik olması ve gösterilerin geç saatlerde yapılması Karagöz oyununun yetişkinler tarafından seyredildiğini gösterir. Yine 1931 yılında Kutu isimli mekan ile 1932 yılında Londra birahanesinde Hazım Körmükçü tarafından Karagöz oynatılması oyunu yetişkinlerin seyrettiğininin kanıtıdır. 1950'ye kadar Gülhane Parkı, Suadiye'de yer alan Buket Park, Kız Kulesi Parkı, Harbiye Bevlü Bahçesi, Taksim Bahçesi, Milli Sinema, Alhamra Sineması, Tepebaşı Belediye Tiyatrosu, Turan Tiyatrosu'nda Karagöz gösterileri düzenlenir. Bu gösterilerin bir kısmı yetişkinlere bir kısmı ise büyüklere yöneliktir. Tüm bunlar bu dönemde Karagöz oyununun yetişkinler tarafından seyredildiğini ortaya koymaktadır.

Gülhane Parkı'nda yapılan Karagöz gösterileri 1950 yılında Bahar ve Çiçek Bayramı'nın kutlanmaya başlamasıyla düzenli bir şekilde yapılır. Bahar ve Çiçek Bayramı'nın kaldırılmasının ardından düzenlenen İstanbul Festivali kapsamında Karagöz gösterileri 1980'lere kadar yapılır. Bu festivaller dışında Gülhane Parkı'nda uzun yıllar boyunca yaz mevsimlerinde Karagöz oynatılır.

Darüttalim Kıraathanesi, Şehzadebaşı kahvehaneleri, Gülhane Parkı Şark Çayhanesi, Kız Kulesi Parkı, Gülhane Parkı, Bevlü Bahçesi, Taksim Belediye Bahçesi, Azak Bahçesi, Elhamra Sineması, Millet Sineması, Beşiktaş Parkı Sineması, Millet Tiyatrosu, Tepebaşı Belediye Tiyatrosu, Turan Tiyatrosu, Fatih Tiyatrosu, Kadıköy Şehir Tiyatrosu, Akbank Çocuk Tiyatrosu, Çevre Tiyatrosu, Kenter Tiyatrosu,

Atatürk Kültür Merkezi, Klüb BB, Kadıköy İl Tiyatrosu, Yedikule Tiyatrosu, Bizim Lokanta, Parizyan, Beyazıt Meydanı, Suadiye Plajı, Sarayburnu Park Gazinosu, İstanbul Hilton Oteli, Galatasaray Lisesi, Kervan Lokantası, Tepebaşı Gazinosu, Yeniköy Boğaziçi Gazinosu 1923 ile 1980 yılları arasından İstanbul'da Karagöz oynatılan sözlü kültür ortamlarıdır.

1923 ile 1980 yılları arasında Karagöz oyununun yazılı kültür ortamlarındaki durumuna bakıldığında ilk olarak Karagöz gazetesi dikkat çeker. Karagöz oyunu bir gazeteye ismini vermiş ve oyunun tiplerinden Karagöz ile Hacivat'ın karikatürleri kullanılarak ekonomi, kültür, eğitim gibi konularda eleştiriler yapıılmıştır.

1923 ile 1980 yılları arasında Karagöz oyunuyla ilgili 101 kitap yayımlanırken, 196 makale ve 109 gazete yazısı yayımlanır. Dönemde yayımlanan tüm dergi ve gazetelerin taranması durumunda bu sayı artacaktır. Kitapların bir kısmı Arap alfabesiyle basılmıştır ve Karagöz oyun metinleriyle ilgilidir. Makaleler Karagöz oyununu akademik açıdan incelerken gazete yazılarında Karagöz oyunuyla ilgili hatıralar, oyun metinleri ve tartışmalar vardır. Bu tartışmalar "Karagöz gerçekten var mıydı?" sorusu etrafında şekillenir.

Yazılı kültür ortamının yanında görsel alanda da Karagöz oyunu etkisini gösterir. Güzin Duran, Karagöz konulu resimlerini 1979 yılında Topkapı Sarayı'nda sergiler. 1970'li yıllarda Yapı Kredi Bankası tarafından Karagöz tasvirlerinin gösterildiği bir sergi düzenlenir. Yine aynı yıllarda Ressam Nuri Abaç'ın resimleri ile Yurdaer Altıntaş'ın tasarladığı takvimde Karagöz tiplerini görmek mümkündür.

Karagöz oyunuyla ilgili elektronik kültür ortamlarında yapılanlar film, radyo, ses bandı, plak ve televizyon olmak üzere beş alt başlıkta incelenebilir.

Karagöz oyunu ile ilgili ilk film Hazım Körmükçü tarafından 1932 yılından çekilir. Karagöz isimli bu filmin ardından Karagöz Çifte Cadılar, Karagöz Şair, Canlı Karagöz,-Mihriban Sultan, Kanlı Nigar Karagöz-Hacivat, Karagöz'ün Dünyası ve Karagöz Trafik filmleri çekilir. Radyoda Karagöz oyunuyla ilgili programların yapılmasına 1932 yılında başlanır. Ankara Radyosu'nda Hayalî Küçük Ali, İstanbul Radyosu'nda ise Hazım Körmükçü Karagöz seslendirir. Bu programlar 1940'lı yıllarda halk arasında çok popülerdir ve beğeniyle dinlenir.

Hayalî Küçük Ali'nin Milli Kütüphane arşivinde 19 adet ses bandı vardır. Yine Hayalî Küçük Ali'nin Ham Hum Şaralop ile Karagöz Hacivat, Osman Sözen'in

Karagöz'ün Ağalığı ve İnsanlıkta Aranan Güzellik isimli oyunların yer aldığı plaklar vardır. Milliyet Gazetesi'nin çocuklara yönelik hazırladığı kuklalı plaklar serisinde de Karagöz oyunuyla ilgili plaklar vardır.

1970'li yıllarda televizyonun yaygınlaşmasıyla Karagöz oyunu televizyonda gösterilmeye başlanır. Nurettin Sevin ile Yıldız Kenter konuşmacı olarak katıldığı "Karagöz Oyunu ve Tarihçesi" isimli bir program yapılır. 25 Eylül 1975 tarihinde, Ramazan dolayısıyla saat 20.35'te Hayalî Küçük Ali'nin torunu Tuncay Tanboğa tarafından Yalova Sefası isimli Karagöz oyunu oynatılır. 1977 yılının Ramazan ayında Karagöz oyunuyla ilgili programlara yer verilir.

Sonuç olarak 1923 ile 1980 yılları arasında İstanbul sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarından Karagöz oyunu günümüze göre daha canlı bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Özellikle halkevlerinin kapandığı 1952 yılına kadar hem halkevlerinde hem de İstanbul'da yer alan çeşitli mekanlarda Karagöz gösterileri sık sık yapılmıştır. Bu gösterilerin bir kısmı yetişkinlere bir kısmı çocuklara yöneliktir. Devlet tarafından Karagöz oyunun halkevlerinde desteklenmesini oyunun yurdun her tarafında halk tarafından tanınmasını, oyun metinlerinin kayıt altına almasını, tasvirlerin toplanmasını sağlamıştır. Oyunun propaganda aracı olarak kullanılması ve bu amaçla oyun metinlerinin değiştirilmesi ise oyunu orijinal halinden uzaklaştırmış, mizah ve eleştiri yönünü kaybettirmiştir.

Halkevlerinin kapanmasından sonra ise Karagöz oyununun İstanbul kültür ortamlarındaki etkisi azalmıştır. 1950'lerden sonra Karagöz oyununun Ramazan eğlencesi ve çocuk oyunu olarak tanınacağı bir dönem başlamıştır. 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yıllarda yapılan çalışmalarla Karagöz oyunu canlandırılmak istenmiş ve yetişkinlere yönelik Karagöz gösterileri yapılmıştır fakat bu çalışmalar sonucunda istenilen sonuç elde edilememiştir. Televizyonun yaygınlaşması ve 1980 darbesi Karagöz oyununu Ramazan ve çocuk eğlencesi haline getirmiştir. 1980 darbesinin etkisiyle Karagöz oyunu eleştiri yapmayı bırakmış ve çocuklara yönelik bir eğlence haline gelmiştir.

Karagöz oyununun 1923 ile 1980 yılları arasındaki durumunu daha net görebilmek için bu dönemde çıkan bütün gazete ve dergilerin taranması gerekmektedir. Bu tarama yapıldığı taktirde Karagöz oyununa dair farklı ve önemli bilgilere ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Akşam Gazetesi (1 Eylül 1929, 9 Eylül 1929, 12 Eylül 1932, 21 Eylül 1932, 17 Ekim 1929, 1 Kânunisani 1929, 7 Teşrinievel 1929, 13 Teşrinisani 1929, 25 Şubat 1930, 20 Mart 1930,15 Mart, 1930, 13 Kanunisani 1931, 3 Eylül 1931, 4 Nisan 1933, 16 Kanunuevvel 1933, 7 Kanunisani 1933, 9 Kanunisani 1933, 25 Kanunisani 1932, 20 Teşrinievvel 1932, 5 Eylül 1932, 2 Mart 1933, 28 Haziran 1933, 26 Kanunuevvel 1933, 4 Kanunisani 1933, 23 Mayıs 1934, 27 Ağustos 1935, 16 Şubat 1936, 26 Haziran 1936, 11 Ağustos 1936, 13 Ağustos 1936, 26 Ağustos, 1936, 18 Ağustos 1937, 07 Şubat 1938,19 Nisan 1938, 10 Kânunusani 1939, 22 Şubat 1940, 24 Temmuz 1940, 25 Temmuz 1940, 24 Ağustos 1940, 27 Ağustos 1940, 20 Haziran 1941, 3 Mayıs 1942, 10 Şubat.1946, 26 Aralık 1947).

Alpman, Hafi Kadri. "Karagöz II". Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001502564006.

_____. "Karagöz". Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001525829006.

Alus, Sermet Muhtar. "Karagöz". Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001580175010.

And, Metin. **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.

_____. **Geleneksel Türk Tiyatrosu: Kukla-Karagöz-Ortaoyunu.** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Gösteri Sanatları. yay. haz. Resul Köse, Muzaffer Albayrak. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2015.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı. "Karagöz Davası". **Karagöznâme**. haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014: 60.

_____, **Halkın Evi**, Ankara: Ulus Basımevi,1950), 135.

Banarlı, Nihad Sami. "Karagöz". **Karagöznâme**. haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014: 52.

Baran, Füsun. "Karagöz ile Hacivat İstanbul Trafiğini Altüst Ettiler". **Canlı Karagöz**. haz: Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015: 73.

Belge, Burhan. "Karagöz". **Ulus Gazetesi.** 02 Mart 1937.

Canlı Karagöz. haz: Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.

Cumhuriyet Halk Fırkası. Halkevleri Talimatnamesi. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932.

Cumhuriyet Halk Partisi. CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi, 1944.

_____. **Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?**. Ankara: b.y.y., 1937.

_____. **Halkevleri 1940.** Ankara: Ulusal Matbaa, t.y.

_____. **Halkevleri ve Halkodaları: 1932-1942**. y.y.y., t.y

_____. **Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları**. Ankara: CHP Yayınları, 1941.

Çapan, Cevat. "Ragıp Bey Amca'nın Tasvirleri". **Yıktın Perdeyi Eyledin Viran**. yay. haz: Sabri Koz. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004: 139-140.

Duran, Güzin. Suluboya Karagöz Resimleri Sergisi Broşürü. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001595457013.

Duo, Trio ve Quartet Nedir?, http://rapsodisanat.com/duo-trio-ve-quartet-nedir/ [24.05.2019].

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmet Zıllî, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, c.1, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2006: 347-351.

Felek, Burhan. "Hayalî Nasıl Bir Sanatçıdır?". Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001508821006.

Festival Gazetesi. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001595469013.

Festival Kitapçığı: 20 Haziran-7 Temmuz 1977. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No:001595469013.

"Gelenek Tiyatromuz ve Ramazan". **Radyo-Sinema-Tv ve Gelenek Tiyatromuz.** haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015: 78.

Gerçek, Selim Nüzhet. "Fatih Halkevlerinde Yaz Temsilleri". Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No:001526625006

_____. **Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Orta Oyunu**. İstanbul: Matbaa-i Ebüziya, t.y.

Göktulga, Fahri Celal. "Karagöz". **Yeni İstanbul Gazetesi**. 26 Şubat 1961.

Gölgenin Renkleri. ed: Nilüfer Özçörekçi Göl. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2008.

Gülen, Çetin. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Yapılan Folklorla İlgili Lisans Tezleri Bibliyografyası (1940-1980). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986.

Güntekin, Mehmet. "Karagöz Musikisi". **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.** İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994: 450.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi. "Şehzade Başında Ramazan Geceleri". **Ramazan Kitabı.** haz. Özlem Olgun. İstanbul: Kitabevi Yayınları,2000: 172.

Hayal Perdesinde Ulus, Değişim ve Geleneğin İcadı. ed.Peri Efe, İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013.

Hınçer, Bora. "Karagöz ve Televizyon". **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi.** S. 273 (Nisan 1972): 6267.

Işın, Ekrem. "Kahvehaneler". **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994: 389.

İstanbul Eğleniyor. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No:001500850006.

Karagöz II. Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No: 1502564006.

Karagöz Oyunu ile İlgili Yapılan Çalışmalar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Yer Bilgisi: 1040-999-1.

Karagöz Oyunu Üzerine Yapılan Çalışmalar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Yer Bilgisi: 1039-998-2.

Karagöz Oyununa Ait Notalar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Yer Bilgisi: 969-748-1.

Karagöz ve Kukla Oyunları İçin Yapılan Ödemeler, BCA, Yer Bilgisi: 1039-998-1

Karagöznâme. haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014.

"Karagöz Sanatkarları Derneği". **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi.** S.119, (Haziran 1959): 1936.

"Karagöz Semineri'ne Ait Rapor". **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi.** S. 305, (Aralık 1974): 7161.

"Karagöz'ün Konservatuar Sefası". **Milliyet Gazetesi Magazin Eki**. 17 Ağustos 1975.

Koçak, Aynur. **Yazılı, Sözlü ve Elektronik Kültür Ortamlarında Mehmed Emîn Tokadî**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2003.

_____. "Karagöz Oyunlarındaki "Tuzsuz Deli Bekir" Üzerine Bazı Değerlendirmeler. **Milli Folklor**. S.56, Kış 2002: 121-129.

Koçu, Reşat Ekrem. **İstanbul Ansiklopedisi.** c. 4. İstanbul: Neşriyat Kollektif Şirket, 1960: 1858.

Kudret, Cevdet. **Karagöz Cilt I**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968.

_____. **Karagöz Cilt II**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969.

_____. **Karagöz Cilt III**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1970.

Kurt, Orhan. **Karagöz'ün Kuralları**. İstanbul: Lale Yayıncılık, 2015.

Kurun Gazetesi (30 Mart 1935, 25 Nisan 1936, 30 Ağustos 1935, 29 Nisan 1936, 24 Temmuz 1935, 20 Mart 1936, 23 Nisan 1936, 9 Eylül 1936, 8 İkinciteşrin 1936, 31 İlkteşrin 1936, 1 Şubat 1937, 26 Nisan 1937, 19 Şubat 1937, 22 Mart 1938, 25 Nisan 1938, 27 Nisan 1938, 27 Mart 1938)

Mardiros Mınakyan. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mardiros_M%C4%B1nakyan [24.05.2019].

Meşhurlarımızın Okul Hatıraları. Cumhuriyet Gazetesi. 2 Aralık 1966.

Milliyet Gazetesi (25 Ocak 1959, 22 Şubat 1959, 1 Mart 1959, 26 Şubat 1960, 2 Mart 1960, 6 Haziran 1962, 18 Nisan 1963, 23 Nisan 1969, 18 Haziran 1963, 27 Haziran 1964, 25 Aralık 1965, 18 Haziran 1967, 10 Ocak 1968, 20 Ocak 1968, 23 Nisan 1968, 3 Haziran 1968,7 Temmuz 1968, 25 Ocak 1969, 16 Şubat 1969, 27 Şubat 1969, 20 Nisan 1969, 5 Mayıs 1969, 1 Ekim 1970, 6 Aralık 1970, 25 Ekim 1971, 10 Aralık 1972, 15 Ocak 1973, 25 Ekim 1973, 26 Haziran 1974, 20 Nisan 1975, 21 Nisan 1975, 20 Eylül 1975, 5 Ocak 1976, 3 Temmuz 1976, 14 Temmuz 1976, 18 Ağustos 1977, 23 Ağustos 1977, 9 Eylül 1977, 13 Eylül 1977, 15 Eylül 1977, 1 Temmuz 1978, 15 Temmuz 1978, 4 Eylül 1978, 23 Eylül 1978, 20 Ekim 1978, 1 Aralık 1978, 29 Aralık 1978, 3 Ocak 1979, 14 Şubat 1979).

Mutlu, Mustafa. "Karagöz Yarışması ve Metin Özlen'le Bir Konuşma". **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**. S. 322 (Mayıs 1976): 7657.

_____. **Karagöz Sanatı ve Sanatçıları**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Ongan, M. Raif . "Eski Tarz Karagöz Fasılları". Şehir Üniversitesi e-Arşiv, Belge No:001504024006.

Ozansoy, Halit Fahri. **Eski İstanbul Ramazanları**. İstanbul: Dergah Yayınları, 2014.

Özacun, Orhan. **CHP Halkevleri Bibliyografyası**. İstanbul: Kitap Matbaacılık, 2001.

Özbakan, Faruk. **Derme Çatma**. İstanbul: y.y.y., 2018.

Özhan Mevlüt. "Cumhuriyet Döneminin Büyük Karagöz Sanatçısı: Hayalî Küçük Ali". **Folklor/Edebiyat Dergisi**. S. 66: 157-172.

_____. "Karagöz". **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994: 449.

Pars, Adnan. "Karagöz ve Biz". **Karagöznâme**. haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015: 95.

Pürsün, Doğan. "Ramazan Dolayısıyla Bir Dükkân Vitrinde Karagöz Oynatıyor". **Karagöznâme.** haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015: 29.

Radyo, Sinema ve Gelenek Tiyatromuz. haz: Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.

Sakaoğlu Saim. **Türk Gölge Oyunu Karagöz**. Ankara: Akçağ Yayınları. 2011.

Sevin, Nureddin. **Türk Gölge Oyunu**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1968.

Siyavuşgil, Sabri Esat. **Karagöz: Psiko-Sosyolojik Bir Deneme**. Ankara: Maarif Matbaası, 1941.

Şapolyo, Enver Behnan. **Karagözün Tarihi**. İstanbul: Türkiye Yayınevi, t.y.

Şimşek, Sefa. **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri.** İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Tan, Nail. "Karagöz ve Kukla Oynatıcısı Talât Dumanlı", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, S. 308 (Mart 1975): 7250.

_____. "Atatürk ve Geleneksel Türk Tiyatrosu". **Karagöznâme**. haz. Ünver Oral. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015: 185.

_____. "Hayalî Küçük Mustafa ile Bir Konuşma". **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**. S. 299, Haziran 1974: 6998.

Tanin Gazetesi (18 Eylül 1945).

Tiralı, Naim. "Karagöz, Kukla ve Gençlik Tiyatrosu". **Vatan Gazetesi**. 21 Kasım 1959.

Tiyatronun Behzat Baba'sı. https://tiyatromuzesi.org/drupal/behzat_butak_biyografi.html [15.04.2019].

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası I. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Milli Folklor Enstitüsü Yayınları, 1971.

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası II. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Milli Folklor Enstitüsü Yayınları, 1973.

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası III. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1975.

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası IV(1974-1984). haz. Abdurrahim Özmen, M. Muhtar Kutlu, Gürbüz Erginer. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

Vakit Gazetesi (30 Kanunuevvel 1930, 31 Temmuz 1941, 25 Ağustos 1941).

Ulus Gazetesi (21 Ağustos 1937, 17 Aralık 1937, 4 Şubat 1938, 7 Mart 1938, 21 Nisan 1938, 2 Haziran 1938, 10 Ocak 1939, 24 Nisan 1939, 8 Şubat 1940, 29 Şubat 1940, 3 Nisan 1940, 19 Nisan 1940, 26 Aralık 1940, 31 Ağustos 1941, 30 Ocak 1945, 06 Aralık 1946).

Ünlü Karagözcü Mazhar Baba'da Öldü. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 001525825006.

Ünlü, Cemal. "Karagöz Oyunlarında Musikinin Yeri, Önemi ve İşlevi". **Yıktın Perdeyi Eyledin Viran**. yay. haz: Sabri Koz. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004: 126.

Yalçın Pekşen: Gördük Konuştuk. Şehir Üniversitesi e-arşiv, Belge No: 00150881006.

Yaşar, Ahmet. "Kahvehane". https://islamansiklopedisi.org.tr/kahvehane [20.04.2019].

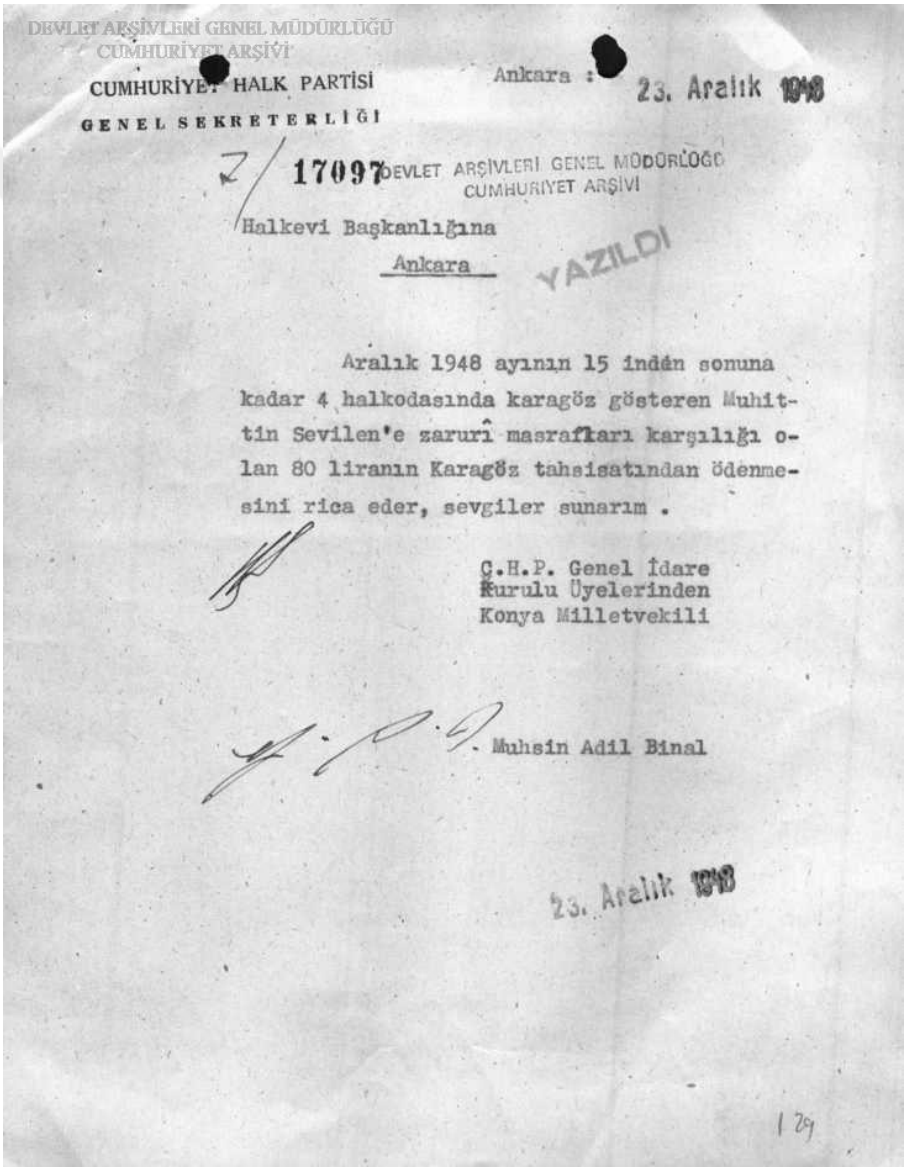
Yedi Gün (22 Temmuz 1979).

Yeni Gazete (6 Kasım 1948).

Yıktın Perdeyi Eyledin Viran. yay. haz: Sabri Koz. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004.

EKLER

Ek 1: Ankara Halkodalarında Karagöz Oynatan Hayalî Küçük Ali'ye Yapılan Ödemeleri Gösteren Belgeler

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara : 23. Aralık 1948

Z / 17097

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Halkevi Başkanlığına
Ankara

YAZILDI

Aralık 1948 ayının 15 inden sonuna kadar 4 halkodasında karagöz gösteren Muhittin Sevilen'e zarurî masrafları karşılığı olan 80 liranın Karagöz tahsisatından ödenmesini rica eder, sevgiler sunarım .

Ç.H.P. Genel İdare
Kurulu Üyelerinden
Konya Milletvekili

Muhsin Adil Binal

23. Aralık 1948

129

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P.
ANKARA HALKEVİ BAŞKANLIĞI

Sayı : 140

18 . Ekim . 1949

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
C.H.P. ARŞİVİ
21. 10 1949
Ekl
102475
DOSYASINA

C . H . P .
Genel Sekreterliğine

2416

17.10.1949 tarih ve VII/25442 sayılı yazıları karşılığıdır:

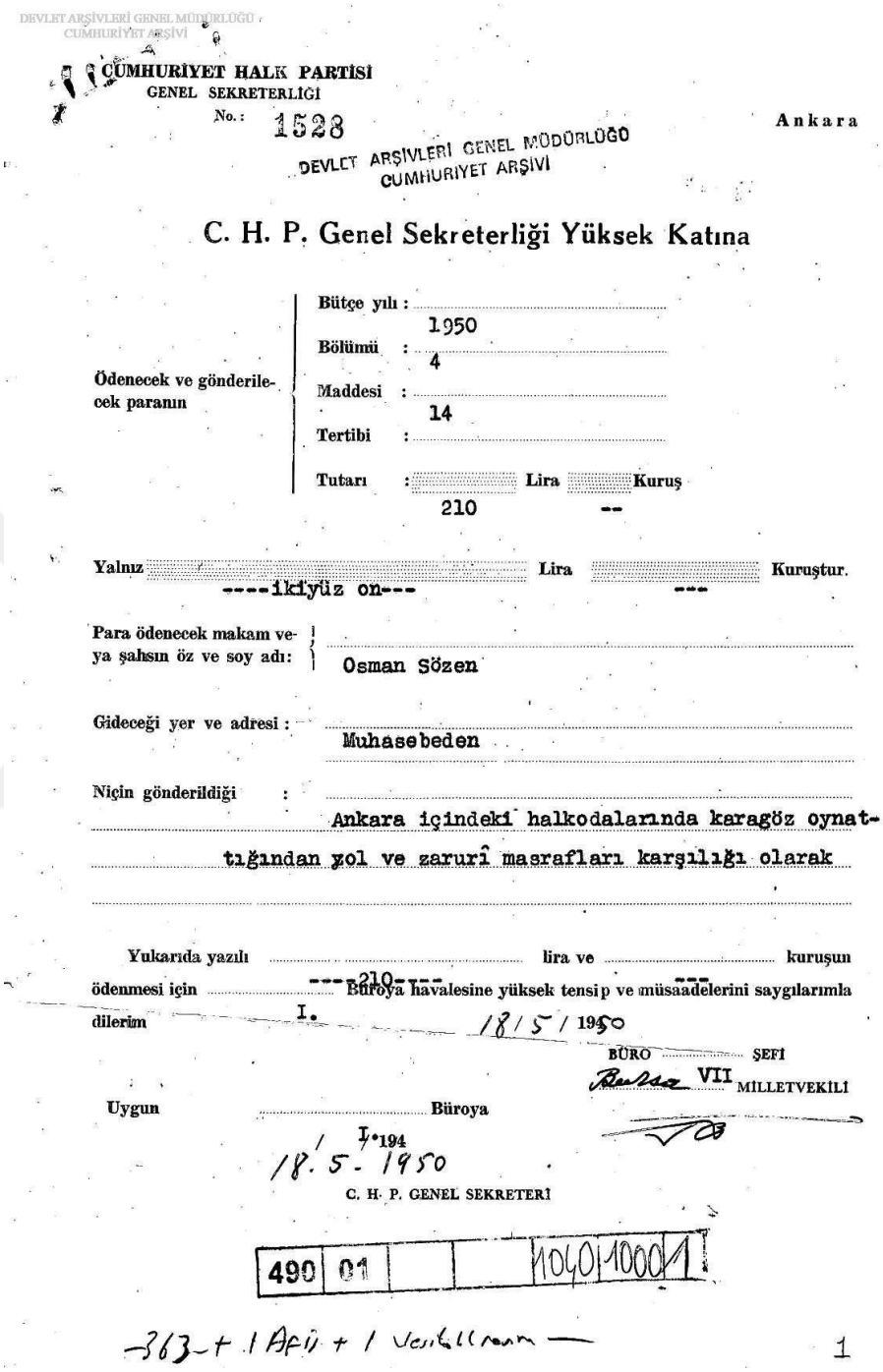
Karagöz çalışmaları için son def'a gönderilen bin liranın tediye şekli aşığıya çıkarılmış, neticede -40- lira hesabı kaldığı anlaşılmıştır. Sayğılarımla arzederim.

Halkevi Başkanı
Dr. Ragıp Tüzün

Tarih	Ödenen miktar
20.5.1949	180 lira
28.6.1949	180 "
14.7.1949	100 "
31.8.1949	180 "
28.9.1949	200 "
12.9.1949	120 "
Toplamı.....	960

Malzeme
21. X. 1949

Ek 2: 1950 Yılında Ankara Halkodalarında Karagöz Oynatan Osman Sözen'e Yapılan Ödemeyi Gösteren Belge

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ
No.: 1528

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara

C. H. P. Genel Sekreterliği Yüksek Katına

Ödenecek ve gönderilecek paranın
Bütçe yılı : 1950
Bölümü : 4
Maddesi : 14
Tertibi :
Tutarı : 210 Lira -- Kuruş

Yalnız ----ikiyüz on--- Lira --- Kuruştur.

Para ödenecek makam veya şahsın öz ve soy adı: Osman Sözen

Gideceği yer ve adresi : Muhasebeden

Niçin gönderildiği : Ankara içindeki halkodalarında karagöz oynattığından yol ve zarurî masrafları karşılığı olarak

Yukarıda yazılı ---210--- lira ve --- kuruşun ödenmesi için Büroya havalesine yüksek tensip ve müsaadelerini saygılarımla dilerim

I. 18/5/1950

BÜRO ŞEFİ
Bursa VII MİLLETVEKİLİ

Uygun Büroya

I. 194
18. 5. 1950

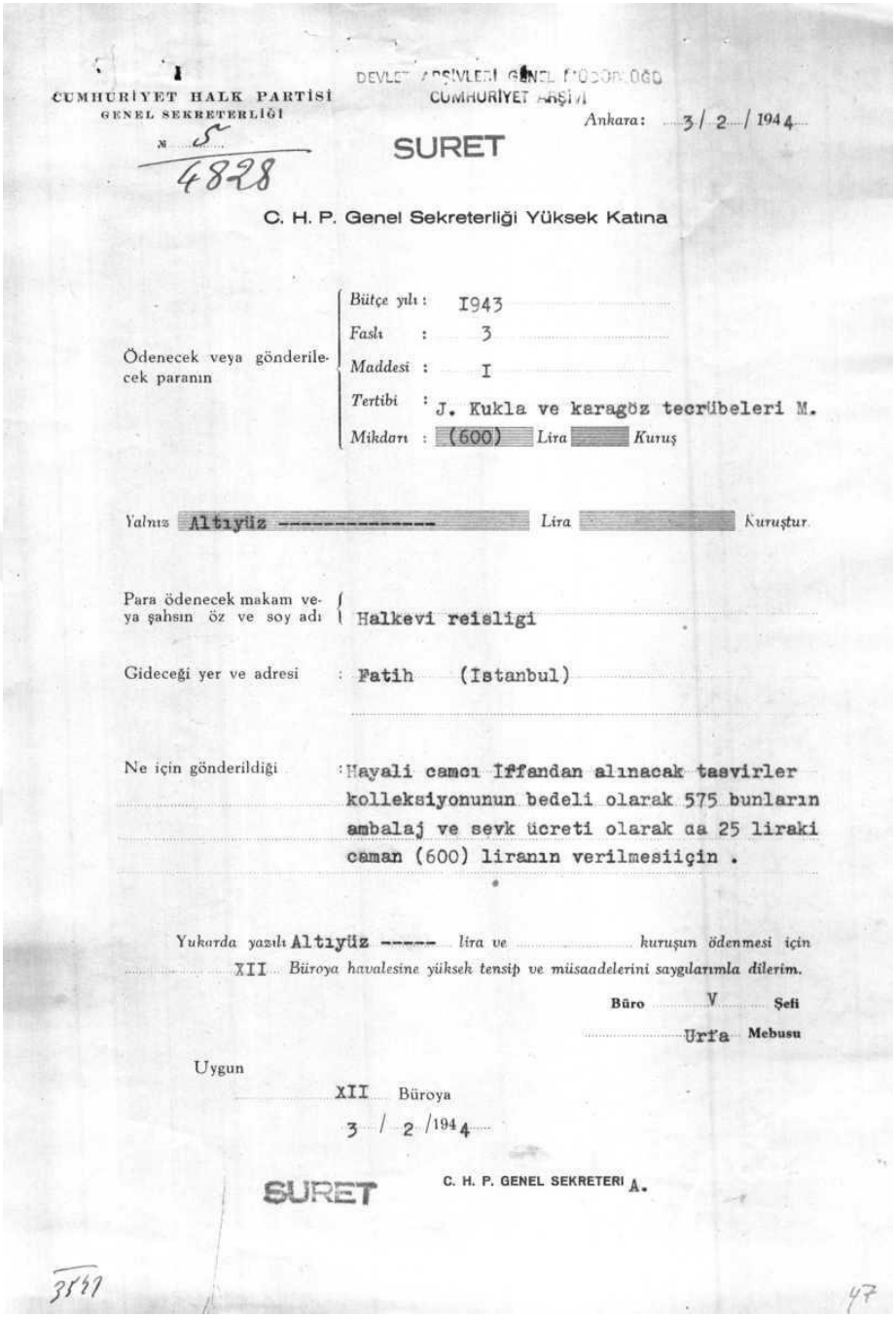
C. H. P. GENEL SEKRETERİ

490 | 01 | | | 1040 | 1000 | 1

-363-+1 Afiş + 1 Vesikalık —

1

Ek 3: Hayalî Camcı İrfan'dan Satın Alınan Tasvirler İçin Yapılan Ödemeyi Gösteren Belge

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

N 5
4828

Ankara: 3 / 2 / 1944

SURET

C. H. P. Genel Sekreterliği Yüksek Katına

Ödenecek veya gönderilecek paranın
Bütçe yılı : 1943
Faslı : 3
Maddesi : I
Tertibi : J. Kukla ve karagöz tecrübeleri M.
Mikdarı : (600) Lira Kuruş

Yalnız Altıyüz ---------- Lira Kuruştur.

Para ödenecek makam veya şahsın öz ve soy adı : Halkevi reisligi

Gideceği yer ve adresi : Fatih (Istanbul)

Ne için gönderildiği : Hayali camcı Iffandan alınacak tasvirler kolleksiyonunun bedeli olarak 575 bunların ambalaj ve sevk ücreti olarak da 25 liraki ceman (600) liranın verilmesiiçin .

Yukarda yazılı Altıyüz ----- lira ve ..... kuruşun ödenmesi için XII Büroya havalesine yüksek tensip ve müsaadelerini saygılarımla dilerim.

Büro V Şefi
Urfa Mebusu

Uygun
XII Büroya
3 / 2 /1944

SURET

C. H. P. GENEL SEKRETERI A.

3547

47

Ek 4: Ressam Mehmet Muazzez Özduygu'dan Satın Alınan Karagöz Külliyatı İçin Yapılan Ödemeyi Gösteren Belge

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

5
78708

Sucat

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ YÜKSEK KATINA

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ödenecek veya gönderilecek paranın :

Bütçe yılı : 1942
Faslı : 3
Maddesi : 1
Tertibi : Halkevleri kukla ve karagöz tecrübeleri masrafları
Miktarı : 900
Yalnız .....Dokuz yüz..... Lira ..... kuruştur.

Para ödenecek makam, veya şahsın öz ve soy adı : Ressam Muazzez Özduygu

Gideceği yer veya adresi : Ulus civarı Tokmak sokak Çankaya oteli N.5

Ne için ödendiği : 28 adetten müteşekkil Karagöz piyesleri (Nota ve resimleri dahil)nin satın alınması

Yukarda yazılı Dokuzyüz lira ve ..... kuruş ödenmesi için XII. inci Büroya havalesine yüksek tensip ve müsaadelerini saygılarımla dilerim.

Büro V..... Şefi
Giresun..... Mebusu
N.Kansu

Uygun
XII. inci B. ya : 24 / 7 / 194 2
C. H. P. Genel Sekreteri A.
H. Türkmen

5774

Müsveddesi

82

Ek 5: İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na Yazdığı Karagöz Oyun Metinleri ve Tasvirleri İçin Yapılan Ödemeyi Gösteren Belgeler

YENİ ADAM
HAFTALIK FİKİR GAZETESİ

C. H. P. Genel Sekreterliği
01 Nisan 1941
56608
Fişe İşlendi

Istanbul/16/4/1941

C.H.P.Genel Sekreterliğine
Ankara.

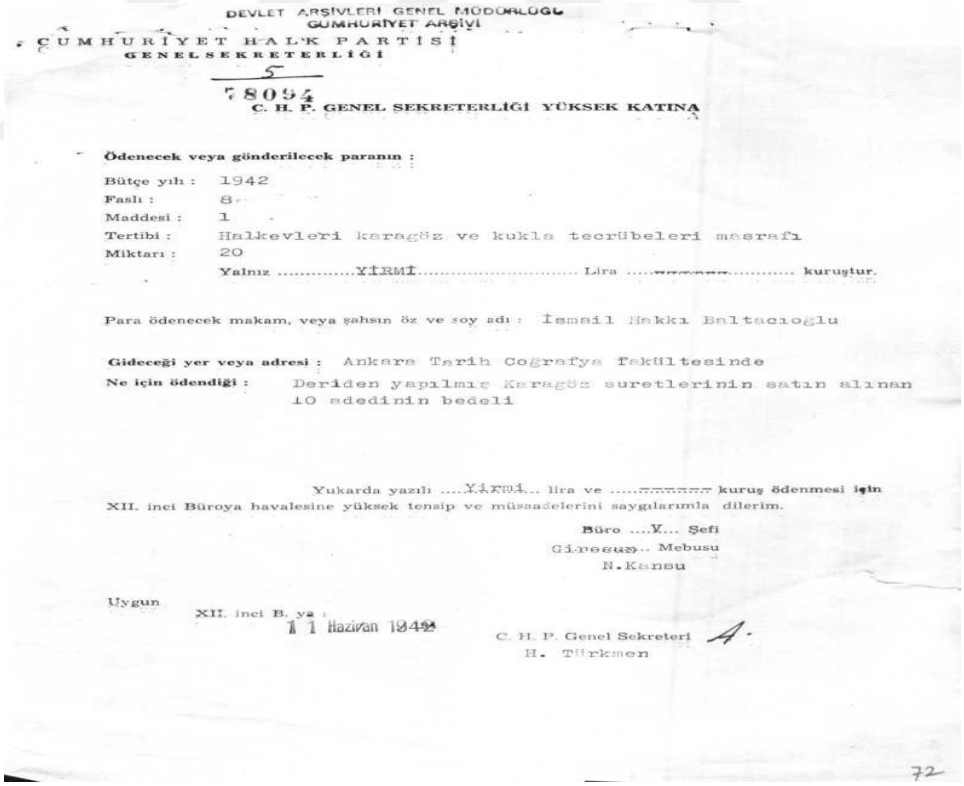
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Karagöz piyesleri telif ücreti olan 150 lirayı İş Bankasından aldım.Teşekkür ederim.Senedinini bağlı olarak gönderiyorum.Saygılarımı sunarım.

Yeni Adam gazetesi sahibi :
İ. H. Baltacıoğlu
Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu

XII
21.4.41
7544
Arşive.
T. 24.4
D. 26.4.941
B. 12

Muhabere Adresi : İstanbul, Çamlıca, Altunizade, 9-11 (Telefon : 60350).
İdare Evi Adresi : İstanbul, Ankara Caddesi, Adalet Hanı, No. 17. (Telefon: 20673).

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ÇUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

5
78094

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ YÜKSEK KATINA

Ödenecek veya gönderilecek paranın :

Bütçe yılı : 1942
Faslı : 8
Maddesi : 1
Tertibi : Halkevleri karagöz ve kukla tecrübeleri masrafı
Miktarı : 20
Yalnız .....YİRMİ..... Lira .....sıfır..... kuruştur.

Para ödenecek makam, veya şahsın öz ve soy adı : İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Gideceği yer veya adresi : Ankara Tarih Coğrafya Fakültesinde
Ne için ödendiği : Deriden yapılmış Karagöz suretlerinin satın alınan 10 adedinin bedeli

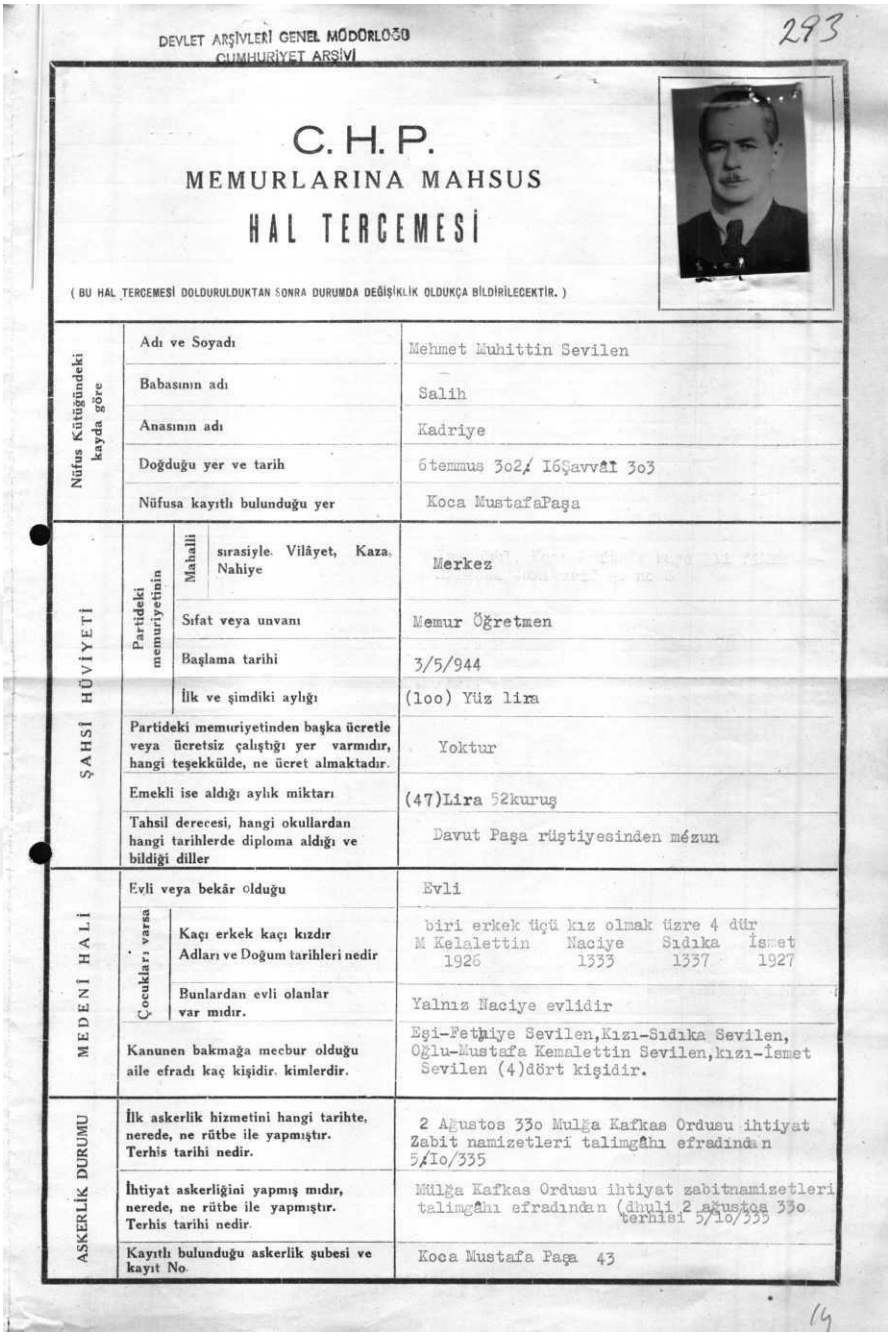
Yukarda yazılı ....YİRMİ... lira ve .....sıfır..... kuruş ödenmesi için XII. inci Büroya havalesine yüksek tensip ve müsaadelerini saygılarımla dilerim.

Büro ....V... Şefi
Giresun... Mebusu
N.Kansu

Uygun
XII. inci B. ya :
11 Haziran 1942
C. H. P. Genel Sekreteri
H. Türkmen

72

Ek 1: Halkevlerinde Karagöz Oynatan Hayalî Küçük Ali'nin Sicil Dosyası

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

293

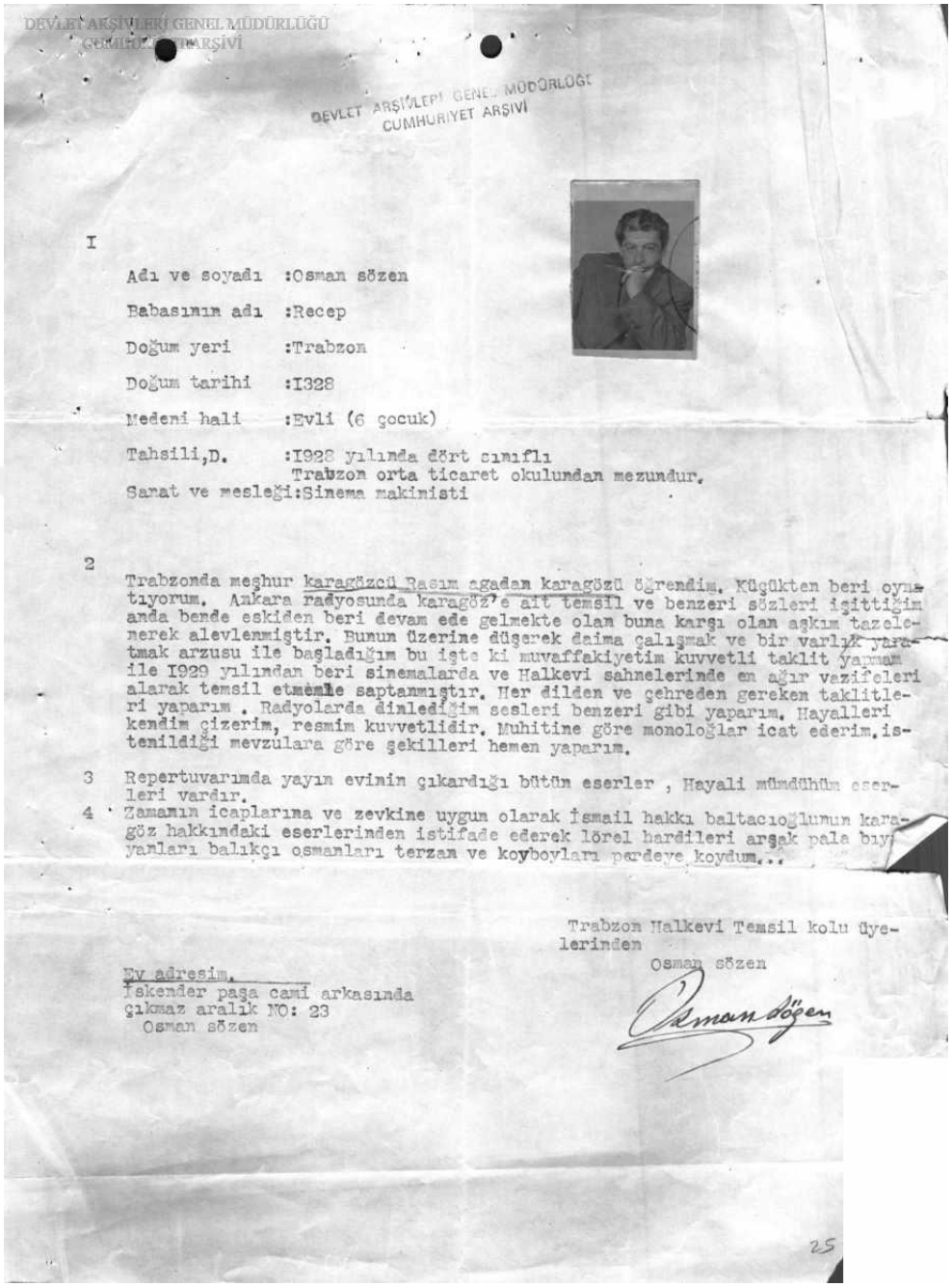
C. H. P.
MEMURLARINA MAHSUS
HAL TERCEMESİ

(BU HAL TERCEMESİ DOLDURULDUKTAN SONRA DURUMDA DEĞİŞİKLİK OLDUKÇA BİLDİRİLECEKTİR.)

Nüfus Kütüğündeki kayda göre	Adı ve Soyadı	Mehmet Muhittin Sevilen
	Babasının adı	Salih
	Anasının adı	Kadriye
	Doğduğu yer ve tarih	6temmus 3o2/ 16Şavvâl 3o3
	Nüfusa kayıtlı bulunduğu yer	Koca MustafaPaşa
ŞAHSİ HÜVİYETİ	Partideki memuriyetinin Mahalli sırasiyle Vilâyet, Kaza, Nahiye	Merkez
	Partideki memuriyetinin Sıfat veya unvanı	Memur Öğretmen
	Partideki memuriyetinin Başlama tarihi	3/5/944
	Partideki memuriyetinin İlk ve şimdiki aylığı	(1oo) Yüz lira
	Partideki memuriyetinden başka ücretle veya ücretsiz çalıştığı yer varmıdır, hangi teşekkülde, ne ücret almaktadır.	Yoktur
	Emekli ise aldığı aylık miktarı	(47)Lira 52kuruş
	Tahsil derecesi, hangi okullardan hangi tarihlerde diploma aldığı ve bildiği diller	Davut Paşa rüştiyesinden mézun
MEDENİ HALİ	Evli veya bekâr olduğu	Evli
	Çocukları varsa Kaçı erkek kaçı kızdır Adları ve Doğum tarihleri nedir	biri erkek üçü kız olmak üzre 4 dür M Kelalettin 1926 — Naciye 1333 — Sıdıka 1337 — İsmet 1927
	Çocukları varsa Bunlardan evli olanlar var mıdır.	Yalnız Naciye evlidir
	Kanunen bakmağa mecbur olduğu aile efradı kaç kişidir. kimlerdir.	Eşi-Fethiye Sevilen,Kızı-Sıdıka Sevilen, Oğlu-Mustafa Kemalettin Sevilen,kızı-İsmet Sevilen (4)dört kişidir.
ASKERLİK DURUMU	İlk askerlik hizmetini hangi tarihte, nerede, ne rütbe ile yapmıştır. Terhis tarihi nedir.	2 Ağustos 33o Mulğa Kafkas Ordusu ihtiyat Zabit namizetleri talimgâhı efradından 5/1o/335
	İhtiyat askerliğini yapmış mıdır, nerede, ne rütbe ile yapmıştır. Terhis tarihi nedir.	Mülğa Kafkas Ordusu ihtiyat zabitnamizetleri talimgâhı efradından (dhuli 2 ağustos 33o terhisi 5/1o/335
	Kayıtlı bulunduğu askerlik şubesi ve kayıt No.	Koca Mustafa Paşa 43

14

Ek 2: Osman Sözen'in Halkevine Gönderdiği Özgeçmişi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

I

Adı ve soyadı :Osman sözen

Babasının adı :Recep

Doğum yeri :Trabzon

Doğum tarihi :1328

Medeni hali :Evli (6 çocuk)

Tahsili,D. :1928 yılında dört sınıflı
Trabzon orta ticaret okulundan mezundur.

Sanat ve mesleği:Sinema makinisti

2

Trabzonda meşhur karagözcü Rasım ağadan karagözü öğrendim. Küçükten beri oynatıyorum. Ankara radyosunda karagöz'e ait temsil ve benzeri sözleri işittiğim anda bende eskiden beri devam ede gelmekte olan buna karşı olan aşkım tazelenerek alevlenmiştir. Bunun üzerine düşerek daima çalışmak ve bir varlık yaratmak arzusu ile başladığım bu işte ki muvaffakiyetim kuvvetli taklit yapmam ile 1929 yılından beri sinemalarda ve Halkevi sahnelerinde en ağır vazifeleri alarak temsil etmemle saptanmıştır. Her dilden ve çehreden gereken taklitleri yaparım . Radyolarda dinlediğim sesleri benzeri gibi yaparım. Hayalleri kendim çizerim, resmim kuvvetlidir. Muhitine göre monoloğlar icat ederim.istenildiği mevzulara göre şekilleri hemen yaparım.

3 Repertuvarımda yayın evinin çıkardığı bütün eserler , Hayali mümdühüm eserleri vardır.

4 Zamanın icaplarına ve zevkine uygun olarak İsmail hakkı baltacıoğlunun karagöz hakkındaki eserlerinden istifade ederek lörel hardileri arşak pala bıyıyanları balıkçı osmanları terzan ve koyboyları pardeye koydum..
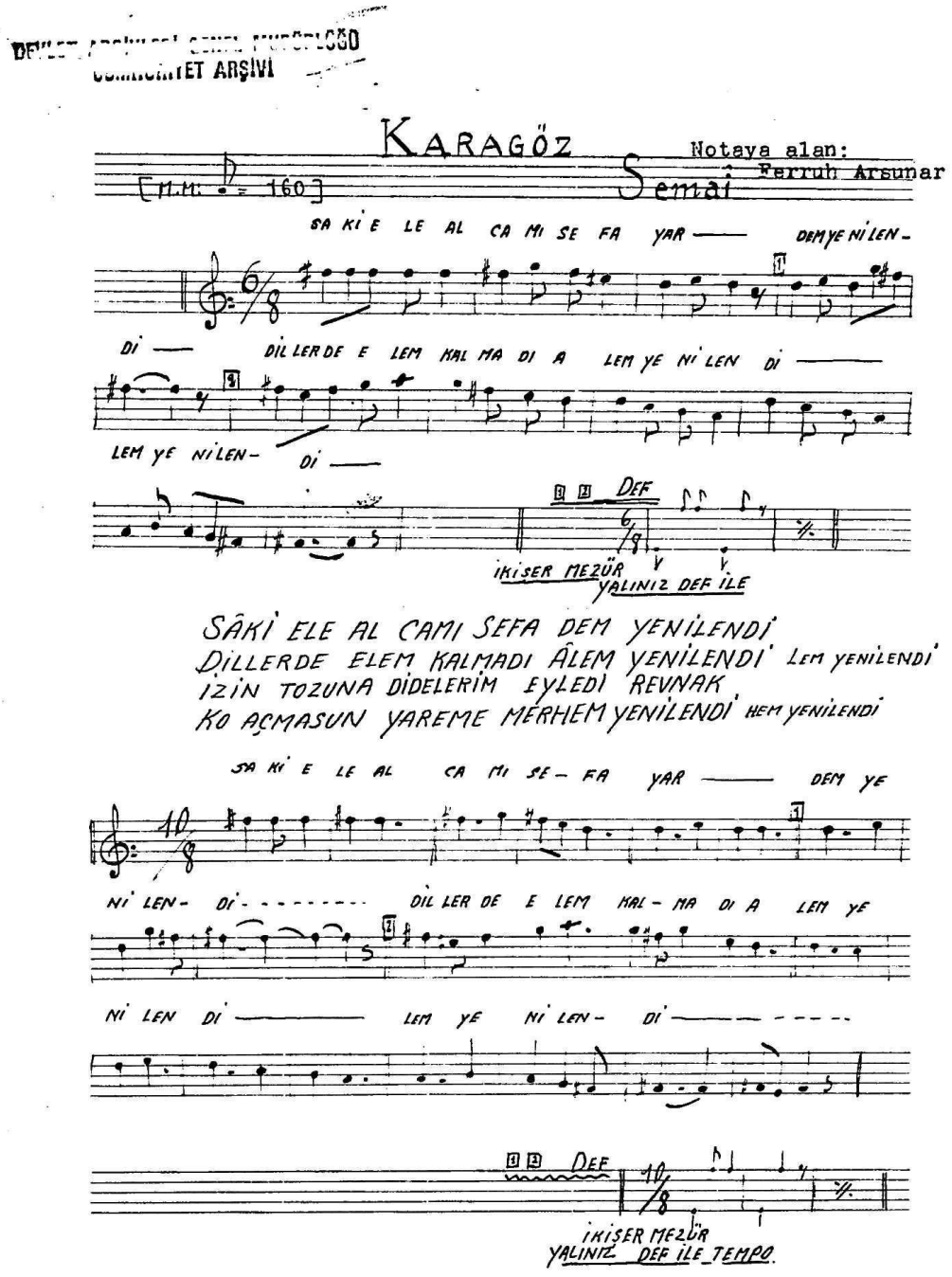
Trabzon Halkevi Temsil kolu üyelerinden
Osman sözen

Osman Sözen

Ev adresim,
İskender paşa cami arkasında
çıkmaz aralık NO: 23
Osman sözen

25
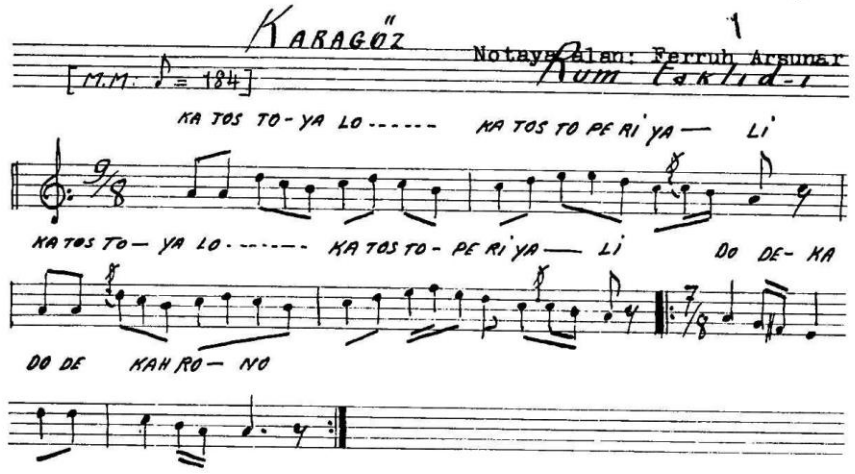
Ek 3: Ferruh Arsunar Tarafından Derlenen Karagöz Şarkılarından Örnekler

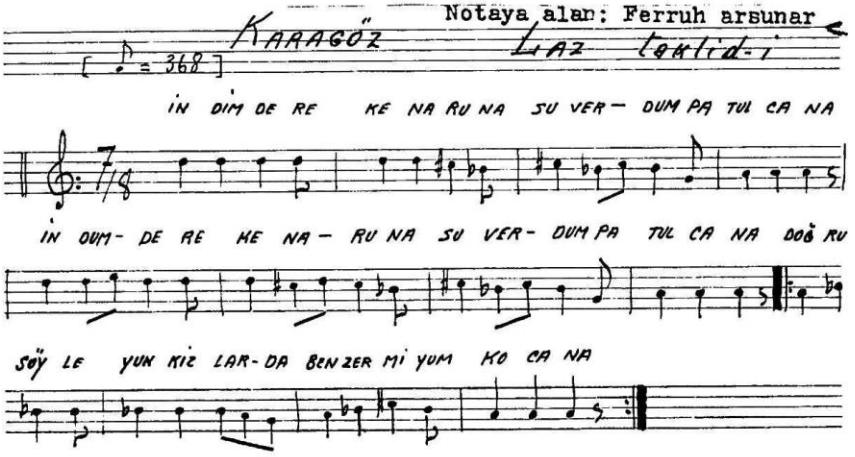
2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

„I" Timarhane Oyununda „
Doktor Rum olduğu için bu taklit yapılır.
„II" Yazıcı Oyununda „ Rum taklidi vardır.

Katostoyalo katosto peri'yâli'
Dodeka dodekahrono
Dodekahrono Kisantike Mavromate
Miloma milomanatis
Milomanatis kiantes toskanela
Kanelo kaneloriza.

„I"
İNDİM DERE KENARUNA : SU VERDİM PATULCANA
DOĞRU SÖYLEYUN KIZLAR : BENZERMİYUM KOCANA
„II"
DERENUN KENARINDA : KALAYLARUM KAZANI'
YAR BENSENUN AŞKINDAN : TUTMADUM RAMAZANI'

Laz Taklidi „ her taklitli oyunda yapılır, söylenir.

5

Ek 4: Şehremini Halkevi'nde Karagöz Oynatılacağına Dair Gazete İlanı

Halkevleri

Şehremini Halkevinden:

Evimizde her çarşamba günü saat 20.30 da karagöz temsilleri yapılacaktır. Birinci temsil 11-1-39 çarşamba günüdür. Davetiyeler ev sekreterliğinden alınır.

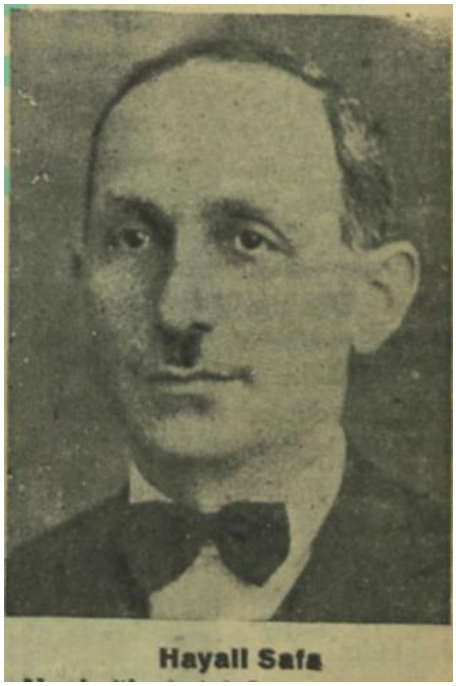
Ek 5: Ankara Halkevi'nde Karagöz Seyreden Çocuklar

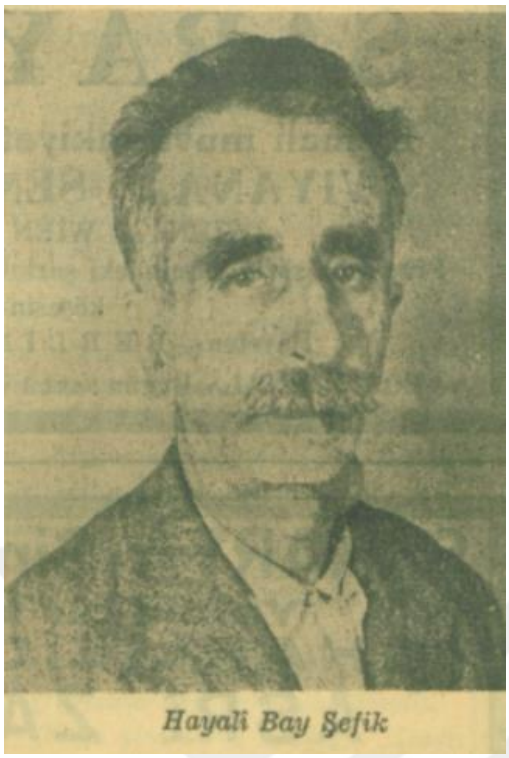
Ek 6: 1923 ile 1980 Yılları Arasında İstanbul'da Karagöz Oynatan Sanatçıların Fotoğrafları

Hazım Körmükçü

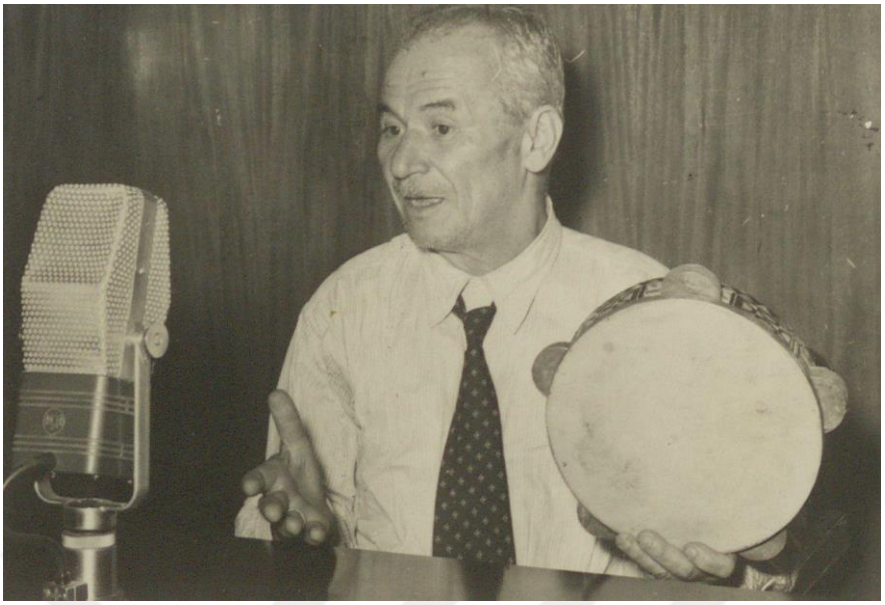
Hayalî Bay Şefik

Büyük saime sanatkârı: Şadi

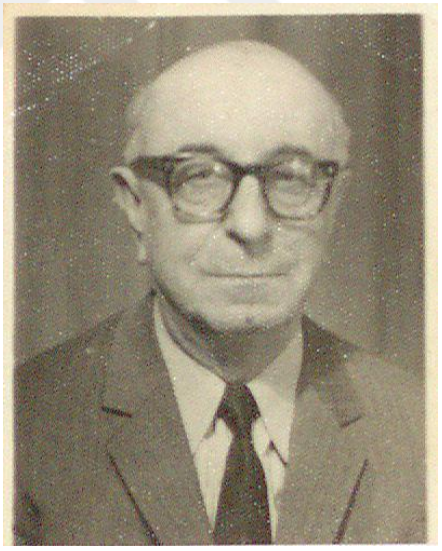
Hayalî Küçük Ali

Hayalî Küçük Ali Radyoda Karagöz Oynatıyor.

Hayalî Küçük Mustafa Hürcan

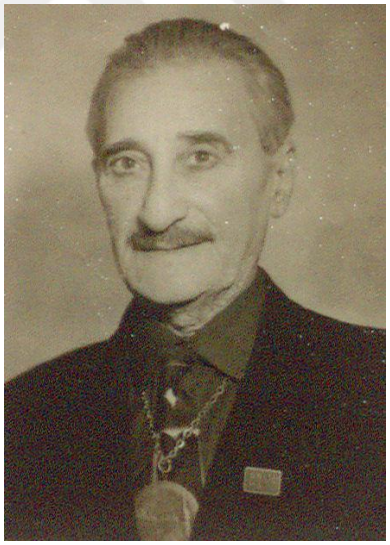
Ragıp Tuğtekin

Hayalî Sefa Bey

Ressam Mehmet Muazzez Özduygu

Talat Dumanlı

Ek 7: Karagöz Sanatçılarının Gazete ve El İlanlarından Örnekler

Millî ve Tarihi Türk Temaşasının Gösterileri

.....Günü saat..... salonumuzda

Türk Milletinin hafızasında, perdesinde yüz yıllardanberi yaşamakta olan TARİHİ TÜRK TEMAŞASININ, Ramazanlarda eski Şehzadebaşı Direkler arasının unutulmaz

KARAGÖZ ve HACİVAT

Alemlerinin hayal perdesinde yeni neslin anlıyacağı arı dille renkli ve Türk müzik folklorleriyle süslü KARAGÖZ oyununun tanınmış sanatkârı

MAZHAR BABA ve Arkadaşları

Ayrıca : Müzikal elektrikli Kukla, küçüklerin sevgilisi, büyüklerin neş'e kaynağı eğlenceli, kahkahalı, terbiyevî, eğitici ve öğretici, komedi İBİŞLİ Kukla gösterileri, Tarihi Türk Hokkabaz'ını takdim etmekle kıvanç duyar.

NOT : Okullarımızda sayın öğrencilere, sünnet düğünlerinizde, aile toplantılarınıza, doğum ve isim günleri tesidine en güzel eğlence terbiyevî tarihi gösterilerimizdir.

MAZHAR BABA

M. BAYCAN

GİRİŞ ( ) kuruştur.

Adres : Cağaloğlu, Şeref efendi sokak No. 36 Zemin Kat
Tel. : 27 83 67 - 27 67 01
(İş saatlerinde)

AYALAY Matbaası — Cağaloğlu, İstanbul - Tel: 22 86 02

İstanbul Umum Karagözcüler, Kuklacılar, Hokkabazlar Derneğinden

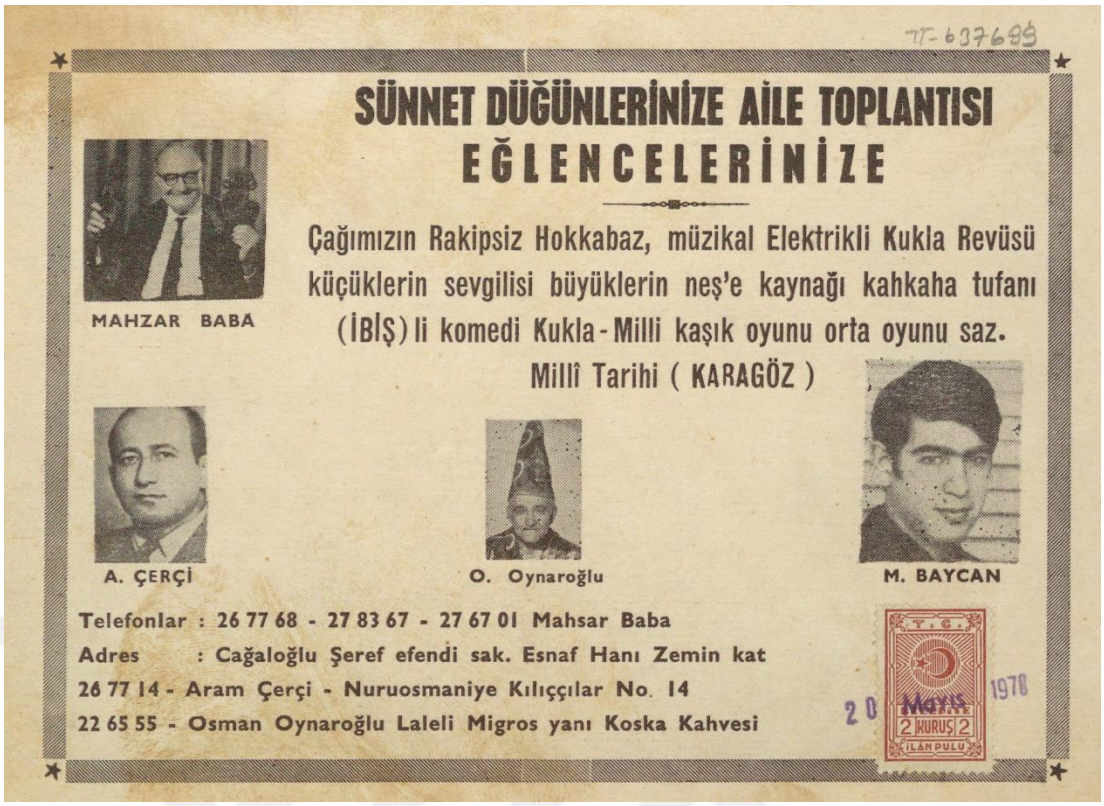
SÜNNET DÜĞÜNLERİNE

Hokkabaz, Kukla, Perde Karagözü, Canlı Karagöz oyunlarının hakiki sanatkârlarını, Cağaloğlu, Şeref Efendi Sokak, Esnaf Handaki Dernekten uygun fiyatla ve teminatlı temin edebilirsiniz.

Telefon: 22 43 64 - 22 43 65 den Karagözcüleri isteyiniz.

MİLLİYET 6563

Milliyet Gazetesi 6 Haziran 1962

SAN ATKÂR

Mahzar Baba (Gençkurt)

İSTANBUL KARAGÖZ, KUKLA, HOKKABAZ
SAN'ATKÂRLARI DERNEĞİ BAŞKANI

27 83 67

İş : Cağaloğlu, Şeref Efendi Sokak Esnaf Han, Zemin Kat - İstanbul 27 77 68 den
Ev : Fındıkzade, Kızılelma Ömer Seyfettin Sok. Çimen Apt. Daire 5 27 67 01

Milliyet Gazetesi, 23 Haziran 1959

Milliyet Gazetesi 2 Ağustos 1968

Milliyet Gazetesi 16 Ağustos 1967

Milliyet Gazetesi 23 Temmuz 1975

Milliyet Gazetesi 24 Haziran 1956

Ek 8: İstanbul'da Karagöz Oynatılan Mekanlardan Örnekler

Akşam Gazetesi, 3 Temmuz 1929

Akşam Gazetesi, 7 Teşrinievvel 1929.

Akşam Gazetesi, 15 Kanunisani 1929

Akşam Gazetesi, 14 Şubat 1929

Akşam Gazetesi, 15 Teşrinisani 1929

Akşam Gazetesi, 23 Teşrinisani 1931.

Milliyet Gazetesi 25 Ocak 1959.

Milliyet Gazetesi, 26 Şubat 1960

Milliyet Gazetesi, 2 Mart 1960

Milliyet Gazetesi, 25 Aralık 1975

Ek 14: Karagöz Oynatılan Sinemalar

Akşam Gazetesi, 3 Şubat 1929

Akşam Gazetesi, 19 Şubat 1929

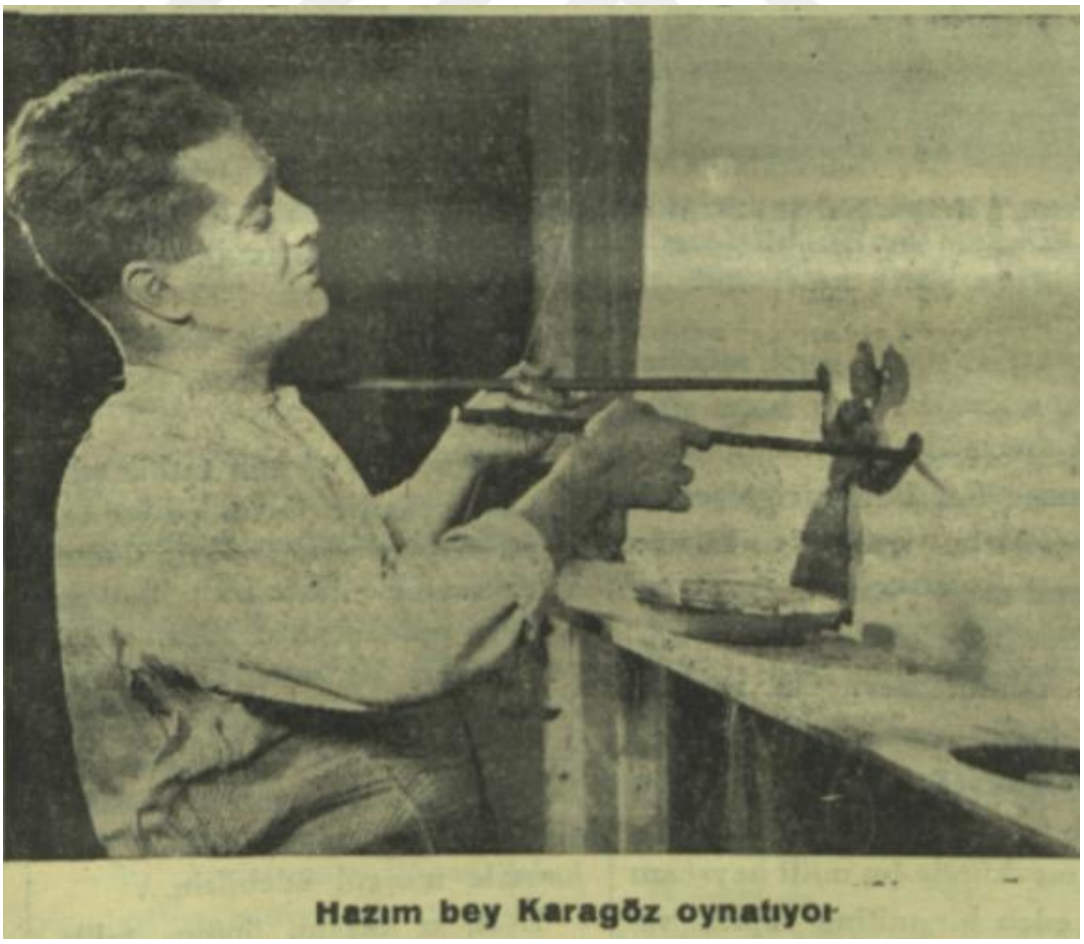

Akşam Gazetesi, 13 Şubat 1929

Ek 15: Karagöz Filmiyle İlgili Görseller

Vakit Gazetesi, 31 Kanunuevvel 1932

Karagöz filminden bir sahne: Mahalle kahvesinde Karagöz oynatılıyor

Ek 16: Radyoda Yapılan Karagöz Programları

23.04.1969, Milliyet, Sayfa 6

RADYOLAR

İSTANBUL

6.30 Günaydın
7.00 Köye haberler, günaydın
7.30 Haberler ve hava durumu
7.45 Zeybekler
8.00 İstanbul'da bugün
8.10 Çocuklar söylüyor
8.25 Beraber ve solo türküler
8.40 Çeşitli müzik
9.00 Ev için
9.20 Beraber ve solo şarkılar
9.40 Arkası yarın
10.05 Karagöz
10.25 Çocuk türküleri
10.40 Toplum ve çocuk
11.00 Yurdun sesi korosu
11.30 Nasreddin Hoca
11.45 Çocuk korolarından
12.10 23 Nisan
13.15 Marşlar
13.30 Reklâm programları
14.00 Dört ses ve dört saz'dan tür
14.30 Dünya çocuk korolarından
14.45 M. Demirkıran'dan şarkılar
15.05 Çocuk skeci
15.30 Türküler geçidi
15.45 Atatürk ve çocuk
16.00 23 Nisan özel programı
17.00 Ara hab

BU AKŞAM Saat 18.45 de

İstanbul Radyosunda

KARAGÖZ

programını dinleyiniz

Yazan:

SELÇUK KASKAN

Oynayanlar:

MÜŞFİK KENTER
SELÇUK KASKAN
NECDET MAHFİ

REKLAMCILIK: 1938 - 5367

Milliyet Gazetesi 18 Nisan 1963.

EK 17: Televizyonda Yapılan Karagöz Programları

TV

HABER PROGRAM

18.40 BİR FESTİVALİN ARDINDAN

İzmir Selçuk'ta yapılan Avrupa İşçiler Teşkilâtı (Eurofolk) Kültür Festivali'nin, ikinci bölümü ekranlara geliyor. Programda, on gün süren ve çeşitli ülkelerden gelen genç kız ve erkek işçilerin katıldığı festivalde yapılan folklor gösterilerinde şu ülke ve yörelerin ekipleri izlenecek: Çorum, Batı Almanya, Burdur, İngiltere, İzmir, Kayseri, Finlandiya, Kırklareli, Balıkesir, İsrail, Artvin.

19.20 İFTAR PROGRAMI

İftar programında, Aziz Hakîkiydi Kur'an - Kerim'in Nisa sûresinin 36-42. âyetlerini okuyor ve bu âyetlerin açıklaması Süleyman Arabulan tarafından yapılıyor. "Dinî bilgiler köşesinde, Mustafa Ateş ile "iman" kürsüsünde yapılan bir söyleşi yer alıyor. Ankara Radyosu saz sanatçılarının sunacağı dinî müzikten sonra çeşitli iller için iftar duyurusu yapılıyor. İftar sofralarıyla girizgâhlanan iftar duası ile program bitiyor.

20.00 HABERLER

20.35 KARAGÖZ

21.10 HABER PROGRAM

22.30 GÜNE BAKIŞ

«ENERJİ»

"Haber Program"ın bu akşamki konusu: Enerji. Son aylarda sıkıntısı herkesçe görülen ve hissedilen, barajlardaki akşamalar nedeniyle doruğa ulaşan "Enerji" konulu açık oturuma katılanlar şunlar. Enerji Bakanı Kâmuran İnan (AP), İşveren kesiminden Halit Narin, Teoman Köprülüler (CHP), TV Daire Başkanı Yılmaz Dağdeviren, oturumu Aycan Gürtüloğlu yönetiyor.

Milliyet Gazetesi, 25 Ağustos 1977

20.40 KARAGÖZ

Ramazan nedeniyle Türk hayâl oyunlarından bir Karagöz oyunu izleyeceğiz.

21.00 SİNEMA

Yönetmenliğini Sam Wood'un yaptığı ve başrollerini Joan Fontaine ile Herbert Marshall"ın paylaştıkları "Zehirli Sarmaşık" adlı filmi izleyeceğiz.

Milliyet Gazetesi, 18 Ağustos 1977.

18.30 TANITMA PROGRAMLARI

TRT Televizyonu'nda yeni dönemde yayınlanacak olan programlar tanıtılıyor.

19.00 SOPOT FESTİVALİ

19.30 KARAGÖZ'ÜN MACERALARI

Karagöz'ün maceralarını yansıtan dizi programın dördüncü ve son bölümü yayınlanacak. Merihlilerin elinde tutsak kalan Karagöz, Merihlilerin dünya olaylarından haberdar olmadıklarını öğrenir. Bu arada Merihlilerin hiç gülmeyen başkanını güldüren Karagöz, onların ışınlama metodu ile dünyaya döner. Ancak...

20.00 HABERLER

Milliyet Gazetesi, 18 Eylül 1977

19.00 Ramazan Programı

Ramazan dolayısıyla hazırlanan özel programda, Kuran - ı Kerim'den bir sûre ile Türkçe açıklaması sunuluyor. Bir Ramazan Sohbetinin de yer aldığı programda şiirler de okunuyor.

19.25 Genç Kayakçı

...dışlarıyla iddia eder ve o tepeye tırmanır. Yörenin en tehlikeli tepesine çıkan genç kızı Jean ile Bobbie kurtarmaya çalışırlar.

19.50 Bir Öykümüz Var

20.00 Haberler

20.35 Karagöz

Geleneksel Türk Perde oyunlarından KARAGÖZ'ün YALOVA SEFASI adlı oyun görüntülenecek. Karagöz oyununu Hayali Küçük Ali'nin torunu Tuncay Tanboğa oynatıyor.

21.10 Taner Şener Söylüyor

İzmir Televizyonu Prodüksiyon Merkezince hazırlanan programda Türk Müziği sanatçısı Taner Şener izlenecek.

22.00 Tiyatro

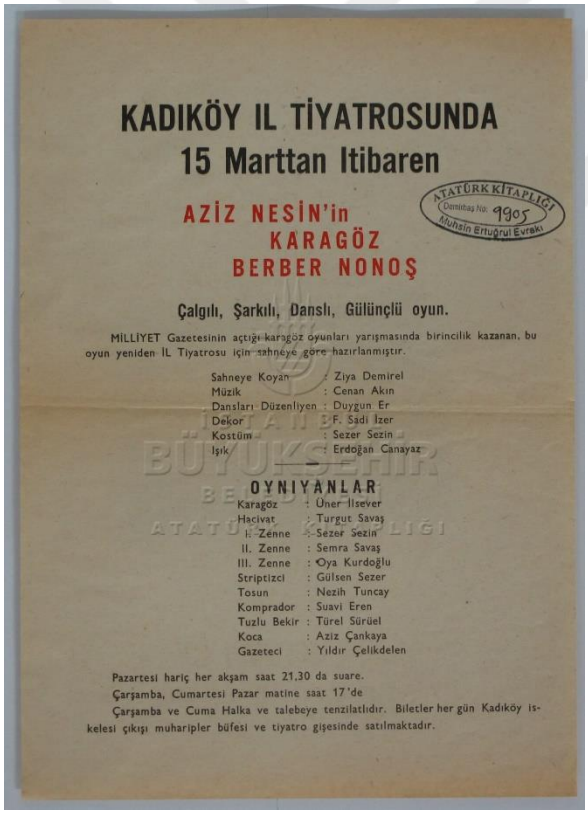
"Anne" adını taşıyan oyunda; yaşlı olmasına rağmen çalışarak yaşamını sür-

Milliyet Gazetesi, 25 Eylül 1979

Ek 18: Karagöz Oynatılan Tiyatrolar

KADIKÖY IL TİYATROSUNDA
15 Marttan Itibaren

AZİZ NESİN'in
KARAGÖZ
BERBER NONOŞ

ATATÜRK KİTAPLIĞI
Demirbaş No. 9905
Nüzhet Ertuğrul Evrakı

Çalgılı, Şarkılı, Danslı, Gülünçlü oyun.

MİLLİYET Gazetesinin açtığı karagöz oyunları yarışmasında birincilik kazanan, bu oyun yeniden İL Tiyatrosu için sahneye göre hazırlanmıştır.

Sahneye Koyan	: Ziya Demirel
Müzik	: Cenan Akın
Dansları Düzenliyen	: Duygun Er
Dekor	: F. Sadi İzer
Kostüm	: Sezer Sezin
Işık	: Erdoğan Canayaz

OYNIYANLAR

Karagöz	: Üner İlsever
Hacivat	: Turgut Savaş
I. Zenne	: Sezer Sezin
II. Zenne	: Semra Savaş
III. Zenne	: Oya Kurdoğlu
Striptizci	: Gülsen Sezer
Tosun	: Nezih Tuncay
Komprador	: Suavi Eren
Tuzlu Bekir	: Türel Sürüel
Koca	: Aziz Çankaya
Gazeteci	: Yıldır Çelikdelen

Pazartesi hariç her akşam saat 21,30 da suare.
Çarşamba, Cumartesi Pazar matine saat 17'de
Çarşamba ve Cuma Halka ve talebeye tenzilatlıdır. Biletler her gün Kadıköy iskelesi çıkışı muharipler büfesi ve tiyatro gişesinde satılmaktadır.

AKBANK ve Terakki Vakfı işbirliğiyle
AKBANK
Kukla Tiyatrosu
ve
Karagöz Gösterileri
(Tacettin DİKER - Orhan KURT)
Her Salı saat 16.30 da
İstanbul / Şişli Terakki Lisesi salonunda

KARAGÖZ
KABARE TİYATROSU
Milliyet
1968
Karacan
Armağanı
İkincisi
AMCA OGLU
Politik Karagöz oyunu
Yazarı :
Erkut Babakol
Sahneye koyan :
Nejat Uygur
Müzik :
Mehmet Abud
Danslar :
D. U.
KLÜP B. B.
Osmanbey – Tel: 47 80 51
Milliyet: 624

il tiyatrosu OYUNLARI
karaca
bu geceden itibaren
tiyatrosunda
SEZER
SEZİN
KARAGÖZ
Turgut Savaş
BERBER NONOŞ
Üner Ilsever
ŞARKILI DANSLI GÜLÜNÇLÜ OYUN
YAZAN: AZİZ NESİN
MİLLİYET GAZETESİ A.N.KARACAN
yarışması birincisi
SAHNEYE KOYAN:
ZİYA DEMİREL
MÜZİK:
CENAN AKIN
DANSLARI DÜZENLEYEN
DUYGUN ER
SEZER SEZİN'in kostümleri FAİZE SEVİM moda evi tarafından hazırlanmıştır.
NOT: Çarşamba, Cumartesi, Pazar
Hergece suare 21,15

Ek 19: Karagöz Oynatılan Festivaller

FESTİVALDE BUGÜN

TİYATRO:

"Ömür Satan Hüsam Çelebi" (İstanbul Belediye Şehir Tiyatroları)
Rumelihisarı 21.30

FOLKLOR:

Türk Halk Dansları
Gülhane Parkı 18.00
Karagöz - Meddah - Halk Oyunları

Milliyet Gazetesi 14 Temmuz 1974

İSTANBUL FESTİVALİ

"MEDDAH-KARAGÖZ"
Yer: Yedikule Açıkhava Tiyatrosu
Saat: 18.30
"Meddah"
Sunan: Erol Günaydın
"Karagöz"
"Kanlı Nigar"
Oynatanlar: Taceddin Diker, Orhan Kurt

"FİESTA DE ESPANA"

Saat: 21.30
Yöneten: Sadettin Heper
Mutrip: Aka Gündüz Kutbay (ney), Doğan Ergin (ney), Sadrettin Özçimi (ney), Süleyman Erguner (ney), Cüneyt Kosal (kanun), Abdi Çoşkun (tanbur), Fahrettin Çimenli (tanbur), Nihat Doğu (kemençe), Şakir

Milliyet Gazetesi, 15 Temmuz 1978

Ek 20: Karagöz Kursu İlanı

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığından

KARAGÖZ KURSUNA ÇAĞRI

Cumhuriyetimizin 50. Yılında geleneksel Türk gölge oyunu Karagöz'ü yeni kuşaklara tanıtmak ve oynatılışını öğretmek amacıyla Müsteşarlığımızca, 1 Kasım 1973 tarihinden itibaren İstanbul Atatürk Kültür Merkezinde Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü eski şefi Nureddin Sevin'in yönetiminde 6 ay süreli ücretsiz bir kurs açılacaktır.

Kursa katılmak isteyenlerin 26 Ekim 1973 tarihine kadar İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi (Kültür Sarayı) İdare Müdürlüğüne müracaatları duyurulur.

(Basın 25113) - 16285

Milliyet Gazetesi 25 Ekim 1973

Ek 21: Milliyet Gazetesi Karagöz Oyun Metni Yazma Yarışması

Yarışma Jürisi

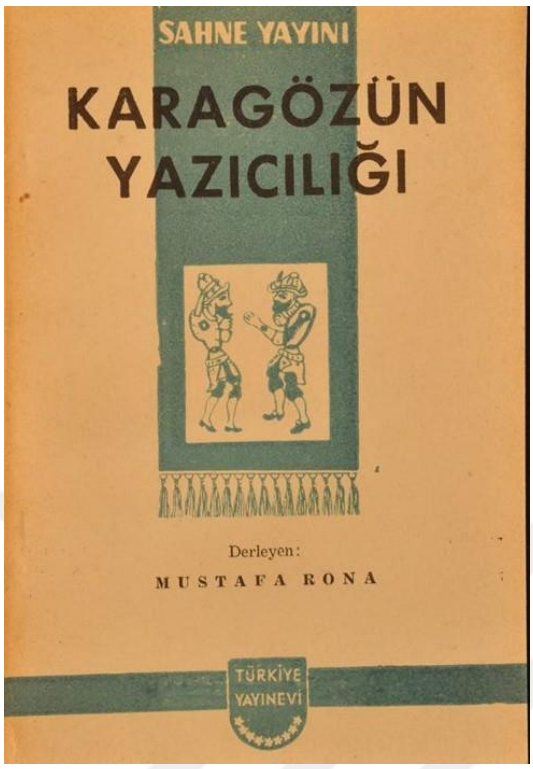

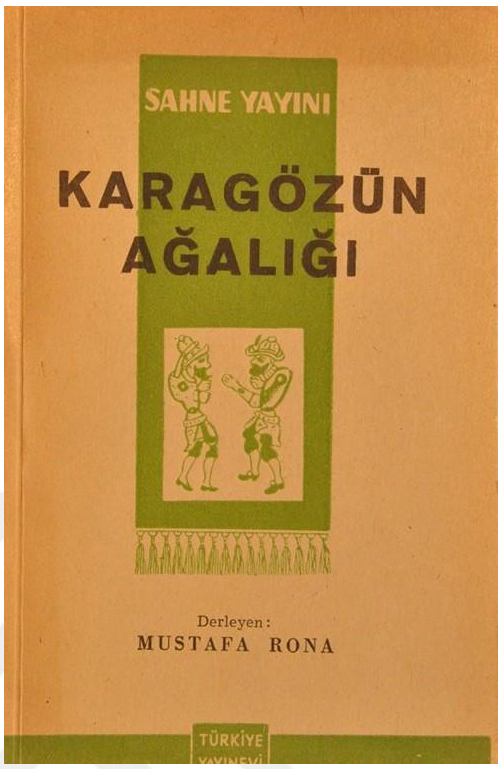
Yarışmayı Kazananlar

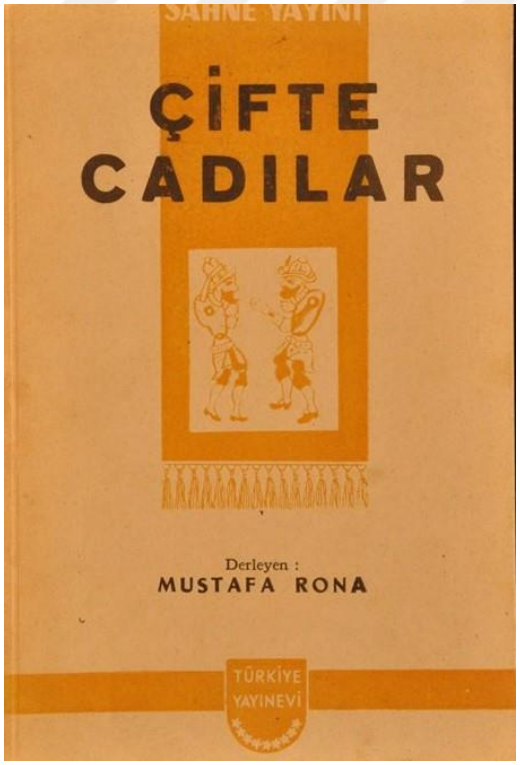

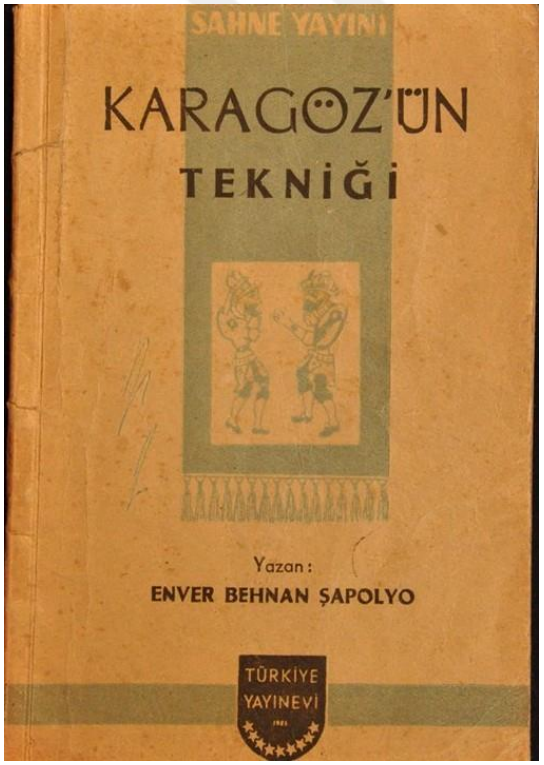
Milliyet Gazetesi, 18 Ekim 1968

Ek 22: Karagöz Oyunuyla İlgili Yayımlanan Kitaplara Örnekler

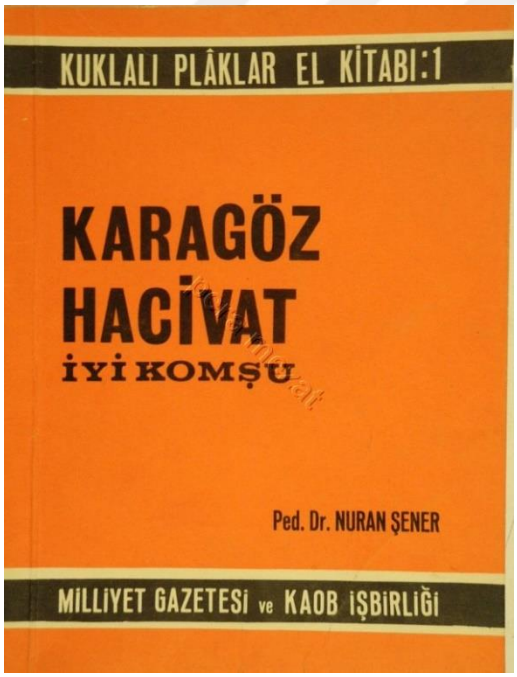

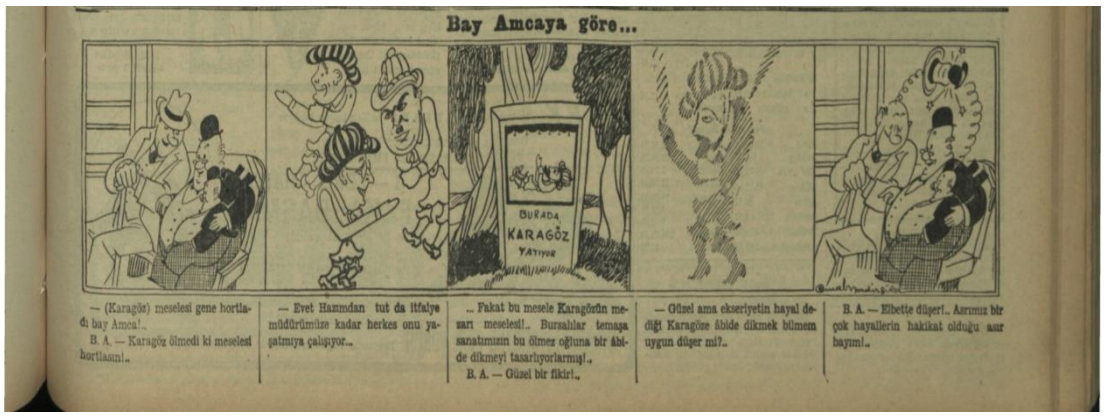

SAHNE YAYINI
KARAGÖZÜN BEKÇİLİĞİ
Derleyen:
MUSTAFA RONA
TÜRKİYE YAYINEVİ

SAHNE YAYINI
KARAGÖZÜN GELİNLİĞİ
Derleyen
MUSTAFA RONA
TÜRKİYE YAYINEVİ

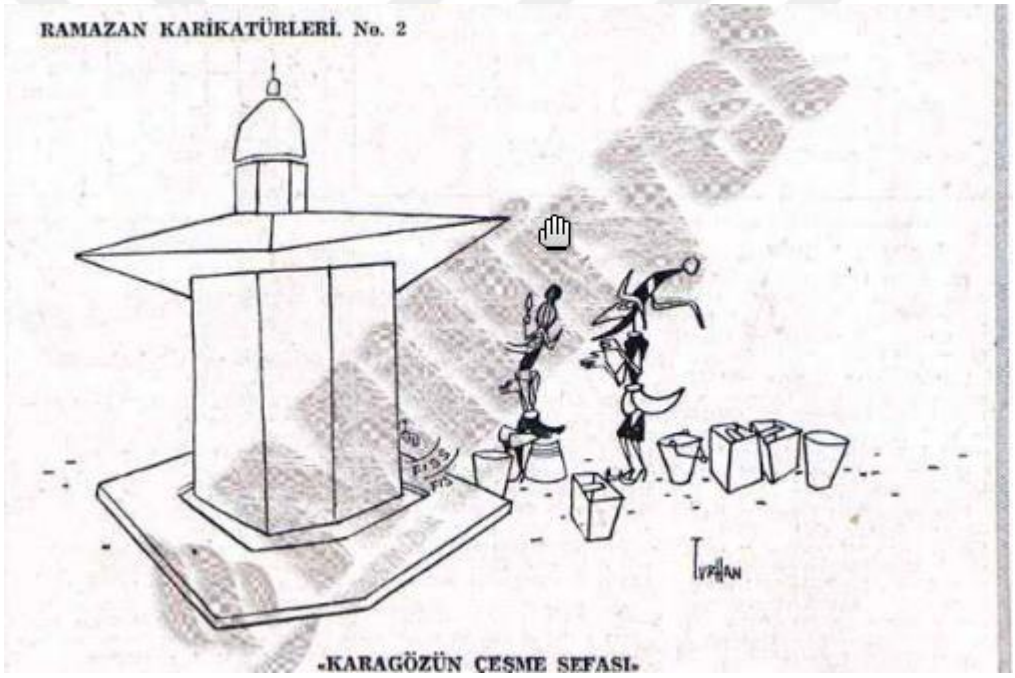

KUKLALI PLÂKLAR EL KİTABI: 1
KARAGÖZ
HACİVAT
İYİ KOMŞU
Ped. Dr. NURAN ŞENER
MİLLİYET GAZETESİ ve KAOB İŞBİRLİĞİ

KUKLALI PLÂKLAR EL KİTABI: 3
KARAGÖZ
HACİVAT
KIŞ HAZIRLIĞI
Ped. Dr. NURAN ŞENER
MİLLİYET GAZETESİ ve KAOB İŞBİRLİĞİ

Ek 23: Karagöz Konulu Karikatürlere Örnekler

Akşam Gazetesi 11 Mart 1938

Milliyet Gazetesi 16 Mart 1956

Ek 24: Karagöz Oyunuyla İlgili Plaklar

Ek 25: Karagöz Tasvirleri Sergileri

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ

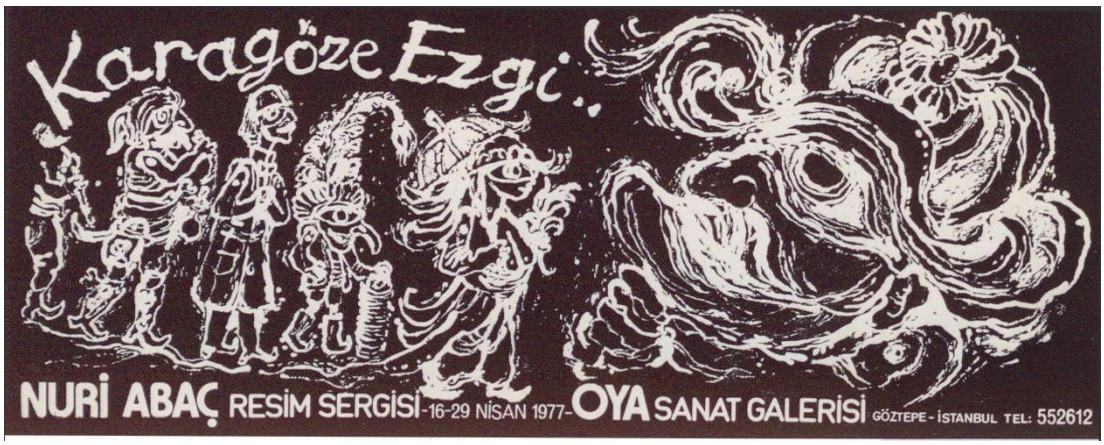

GÜZİN DURAN

SULUBOYA KARAGÖZ RESİMLERİ SERGİSİ

31 OCAK — 3 MART 1979

Ek 26: Karagöz Oyunu Temalı Resim Sergileri

Ek 27: Karagöz Oyunu Temalı Takvim

Ek 28: Karagöz Oyunu Temalı Reklam

Ek 29: Karagöz Gazetesi'nden Örnekler

24 üncü sene — Cumartesi 9 Kânunusani 1932 — No. — 2485

Karagöz

ABONE
Türkiye için seneliği 3 liradır
Ecnebi memleketler için dolar kabul edilir.

Müdür ve Başmuharriri: ORHAN SEYFİ
Müessisi: Ali Fuat B. merhum

İDAREHANESİ:
İstanbul Ankara caddesi
VAKİT YURDUNDA
Hususi daire Telefon 2.3872

Nüshası 3 Kuruştur — CUMARTESİ, ÇARŞAMBA GÜNLERİ ÇIKAR — Nüshası 3 Kuruştur

MERHABA

Ramazan Mübarek Olsun!

Hacıyvat — Karagöz, mübarek ramazan geldi, oruç tutacak mısın ?
Karagöz — Ortalıktaki bu buhran biraz daha devam ederse galiba bütün seneyi oruçlu geçireceğiz!. Allah vere de şu bereket ayı dünyaya bolluk getirse, Hcıyvat.

Yeni Tefrikamız Son Sayfamızdadır

24 üncü Sene | Cumartesi 17 Ikinci Kânun 1931 | No. — 2383

Karagöz

Abone:
Türkiye için seneliği 3 liradır
Ecnebi memleketler için dolar kabul edilir.

Müdür ve Başmuharriri
Orhan Seyfi
Müessisi Ali Fuat Bey merhum

İdarehanesi:
İstanbul Vilâyeti karşısındaki hususî daire: Telefon: İstanbul: 413

Nushası 3 Kuruş | Cumartesi, Çarşamba günleri çıkar | Nushası 3 Kuruş

İtalya'da yeni yapılan iki torpido muhribimiz geliyor!

Karagöz — Hey yavrum hey! Aslan yavuzumuzun yanına yepyeni iki torpido muhribi daha kattık. Kim ne derse desin, bu asırda sulh içinde yaşamak için kuvvetli olmaktan başka çare yoktur Hacıyvat!

Pilevne Kahramanı Osman Paşa

Büyük Tarihî Tefrikamız

Pilevne Kahramanı!

Kahraman Osman Paşa bir avuç Türk askerile topraktan bir kaleyi (100,000) kişilik Moskof ordusuna karşı aylarca nasıl müdafaa etti?

(21 Kânunusani Çarşamba)

Gününden itibaren bütün bu kahramanlık menkibelerini Karagözde okuyacaksınız!

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Karagöz'ün 1947 Yılı Takvimi

GÜNLER	OCAK					ŞUBAT					MART					NİSAN					MAYIS					HAZİRAN				
Pazartesi		6	13	20	27		3	10	17	24		3	10	17	24	31		7	14	21	28	T	C	Ç	D		T	C	Ç	D	30
Salı		7	14	21	28		4	11	18	25		4	11	18	25		1	8	15	22	29	Y	S	K	B		A	S	K	B	
Çarşamba	1	8	15	22	29		5	12	19	26		5	12	19	26		2	9	16	23	30	A	M	E	G		5	12	19	26	
Perşembe	2	9	16	23	30		6	13	20	27		6	13	20	27		3	10	17	24		1	8	15	22	29	6	13	20	27	
Cuma	3	10	17	24	31		7	14	21	28		7	14	21	28		4	11	18	25		2	9	16	23	30	7	14	21	28	
Cumartesi	4	11	18	25		1	8	15	22		1	8	15	22	29		5	12	19	26		3	10	17	24	31					
Pazar	5	12	19	26		2	9	16	23		2	9	16	23	30		6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29

GÜNLER	TEMMUZ					AĞUSTOS					EYLÜL					EKİM					KASIM					ARALIK				
Pazartesi		T	C	Ç	D		T	C	Ç	D	T	C	Ç	D	29		T	C	Ç	D		T	C	Ç	D		T	C	Ç	D	29
Salı	Y	S	K	B	29		Y	S	K	B	A	S	K	B	30		Y	S	K	B	29		S	K	B		A	S	K	B	30
Çarşamba	A	M	E	G	30		A	M	E	G	M	E	E	G		A	M	E	G	30		A	M	E	G		M	E	E	G	31
Perşembe	3	10	17	24	31		7	14	21	28	4	11	18	25		2	9	16	23	31		6	13	20	27		4	11	18	25	
Cuma	4	11	18	25		1	8	15	22	29	5	12	19	26		3	10	17	24			7	14	21	28		5	12	19	26	
Cumartesi	5	12	19	26		2	9	16	23	30	6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29	6	13	20	27	
Pazar	6	13	20	27		3	10	17	24	31	7	14	21	28		5	12	19	26		2	9	16	23	30	7	14	21	28	

Etimesgut: G } Dikmen: D } Balgat: B } Kalaba: K } Etlik: E } Keçiören: Ö

Mamak: M } Sakarya: S } Cebeci: C } Atıfbey: A } Yenidoğan: Y } Ton: [redacted]

ÖZ GEÇMİŞ

1990 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlköğrenimini ve ortaöğrenimini Cengiz Topel İlkokulu'nda tamamladı. Zonguldak Mehmet Çelikel Anadolu Lisesi'nden 2008 yılında mezun oldu ve aynı yıl girdiği Öğrenci Seçme Sınavı'nda Türkiye 94.'sü, Zonguldak il 1.'si oldu. TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden Fen Edebiyat Fakültesi bölüm ikincisi olarak 2015 yılında lisans derecesini aldı. İstanbul Kalkınma Ajansı, İstanbul Şehir Üniversitesi ile Bilim ve Sanat Vakfı işbirliğiyle yürütülen Sözlü Tarih Araştırmaları Veritabanı projesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı.